

שולחן
ערוך
כפשוטו

הלכות יום טוב

המוציא לאור:

הוצאת ספריית עץ חיים

ניתן להשיג את הספר: **ישיבת היכל אליהו**
כוכב יעקב 90622, טל' 02-9972023, פקס' 02-9972115

© כל הזכויות שמורות למחבר, תשע"ב - 2012

חל איסור גמור לצלם מן הספר למטרות מסחריות.
מותר לצלם חלקים מן הספר לצורך לימוד אישי בלבד.

עיצוב והפקה:

שילה • ברכץ בית אל 02-9973875

צעקבות
הבית
יוסף

שולחן
ערוך
כפשוטו

הלכות יום טוב

מאת

שאול דוד בוצ'קו

עורך

בנימין הולצמן

כוכב יעקב תשע"ב

לע"נ
איש תם וישר אוהב את ארצו ועמו
מכלוף בן מסעודה שישה

נתרם ע"י משפחת ואקנין
קרול ומאיר, חנה, בנימין ויהונתן

הספר מוקדש
לעילוי נשמת אבי, מורי ורבי
הרב משה בוצ'קו זצ"ל
ממנו תורת

ספר זה יונק שורשיו
בדרך לימודו ובגישתו להלכה

**מכתב שכתב לי אבא מרי הרב
משה בוצ'קו זצ"ל כמה חודשים
לפני הסתלקותו, כשהבאתי לו את
העלים שלספרי "בעקבות המחבר":**

בס"ד כח אדר תש"ע

לבני אהובי והיקר הגאון הרב שאול דוד שליט"א

הנני שולח לך ברכה מרובה ואלפי תודות על שהעברת לידי קונטרס של כ-240 עמודים מודפסים של דברי תורה והלכה ברורה שהכנת בעצמך.

דברי הלכה, זו תורה, על עניינים העומדים על הפרק היום יומי, זו תורה זו הלכה.

כמובן שאין לי האפשרות להגות בהם וללמוד אותם בעומק כפי הנדרש. אמנם, בקריאה במקצת, אין לי ספק שהוספת נדבך חשוב מאד לאוצר התורה וההלכה הן בביאור והן בהלכה למעשה.

אתה עומד בראש הישיבה - ישיבת הסדר עם 200 תלמידים "היכל אליהו" ונותן בה שיעורים יומיים, וכן אתה רבה של היישוב, שיש בו כעשרה בתי כנסת הנוהגים מנהגים שונים, עם בעיות רבות שלכולן אתה צריך לתת אוזן קשבת ולדאוג להביא שלום למעונם.

וכן ביחד עם אשתך הרבנית הדרה, העמדת דורות שכולם אהובים כולם ברורים כולם הולכים בדרך התורה והיראה. עד שאני תוהה ושואל לעצמי, מתי מצאת הזמן לעסוק בכתיבת הספר הזה, שכל כולו בקיאות ועמקות נפלאה, הרי אין לך לא יום ולא לילה פנויים.

זוהי ברכת ד' יוצאת מן הכלל, ואני מודה לד', שיחד עם אשתי זכינו לחיות בצילכם, כן יזכנו ד' עוד רבות בשנים ליהנות מאהבתכם ותורתכם ומדרככם, וליהנות ולראות את צאצאיכם ומשפחותיהם שב"ה כולם ממשיכים ללכת בדרך שהראת להם, עמו"ש.

וכן אני מסיים מכתב זה בברכה עמוקה, שיחד עם אשתי הלן עלקא נמשיך עוד שנים רבות ליהנות מצל תורתכם ואהבתכם.

משה

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

כס"ד, ב' טבת, תשע"ב
1-18-254/ע"כ

ל ב ר י ב ר כ ה

הובא לפני הספר **שלחן ערוך כמסורתו** על הלכות יו"ט מעשה ידי אומן, נטע נאמן, הרה"ג ר' **שאל דוד בוצ'קו שליט"א**, ראש ישיבת היכל אליהו, ורב ביישוב כוכב יעקב, אשר שם לו למטרה לכאר דברי מרן ז"ל בשלחנו הטהור, בדרך תמציתית, בשפה ברורה ונעימה, מסודר כחלכתו בטוטר"ד, דבר דבור על אופניו, והלומד מוצא לפניו שלחן ערוך ומסודר.

והנני לברך את הרב המחבר שליט"א, שיזכה לברך על המוגמר, וימשיך במלאכתו היקרה, לתועלת לומדי תורה ושוחדי תרשיה, ועוד יפוצו מעיינות הורחזו חוצה כרחובות פלגי מים. מתוך אושר נחת ושלחה וחיים עד העולם.

בברכת התורה,

שלמה משה עמאר

שלמה משה עמאר

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

Rabbi Eliyahu Abergel
Rabbinical Av Beit Din
& Rabbi Of Bak'ah Neighbourhood in Jerusalem
& Chief Rabbi of "Tzoof Devash" Yeshiva

הרב אליהו אברג'ל
אב בית הדין הרבני
רב שכונת בקעה, וראש ישיבת צוף דב"ש
מחבר שו"ת דברות אליהו ז"ח

ב"ה ב"מ אב תשל"א

בש"מ .
עיינת בספר. הנני אמר' שר' ילין צינן בפשוטו
מזהה ידיו לתפולג של האו גבולו יגב ויקרה/יידי
התפל צלסקי באונייתו גבינו, לילה בילם יאיר
בהשיבה כוארה. הנה שאלו צוב בוצקו שליטא ,
הו ומנצ' ק"ך בובק יעקב. ואוש ישיבת היב אלוהו יתו
אש צה אצנים להק' יזא אומבי הש"ס. כאשר פול
כשמה הצה הוצ. במקנה בלשון קאה ונהיטה .
ואין ספק שהספ' יבולו יתוצלת גבולה נתיבה .
הצ"ה, יש חשיב אגונייתו, ונהי כצן שגפ' פ'
היבו וצ"ח ובהיק יזא המועמי בקרב יאמר צמייל
סבה ונמנו מצוליו זכ"כ

היקרו באונייתו .

ע"ב אליהו אברג'ל

כ"ז אדר תשע"ב לפ"ק

הסכמת הגאון מורנו ורבנו הרב יצחק יוסף שליט"א ראש הישיבה הגדולה "חזון עובדיה", מח"ס "ילקוט יוסף"

ראיתי גליונות מהספר "שלחן ערוך כפשוטו" על הלכות יום טוב, מעשה ידיו להתפאר של ראש הישיבה הנכבד, מרביץ תורה בתלמידים, לן בעומקא של הלכה, אוצר כלי חמדה, מקים עולה של תורה, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו הרה"ג רבי שאול דוד בוצ'קו שליט"א, ראש ישיבה ביישוב כוכב יעקב. וראיתי בו ביאורים נכונים ע"פ הסברה וההיגיון, על דברי מרן השו"ע, בטוב טעם ודעת, וסידר הדברים בסדר נכון, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, ודבריו מיוסדים על אדני פז, על דברי רבותינו הקדמונים מעתיקי השמועה, אשר מפייהם אנו חיים. איישר חיליה לאורייתא. ולאות ראייה שעברנו על חלק מהספר הנני להעיר בזה אודות ברכה על הדלקת הנר בערב שבת שהרב המחבר שליט"א ציין בקיצור לחילוקי המנהגים בזה, ומאחר ורבים עדיין טועים בעניין זה, וחברת "אהבת שלום" מוציאה עלון מידי חודש, ומכשילים את הרבים בספק ברכה לבטלה, לכן יש לחזור ולחדד את הדברים, דאחר שנגלה לנו דברי שיבולי הלקט במילואם, ומבואר מדבריו שהמברך אחר ההדלקה הרי הוא עושה ברכה לבטלה, איך לא נחוש לסברא זו. ובפרט שמצינו ל-30 ראשונים שכתבו להדיא שיש לברך על ההדלקה קודם ההדלקה. וגם מנהג הספרדים היה כן מדורי דורות, ובוודאי שנושתייהם של הרמב"ם ושל מרן השו"ע היו מברכות קודם ההדלקה, דאל"ה הווא להו לאשמועינן ששונה ברכה זו משאר ברכת המצוות. ועיין במאמר מרדכי (לפני למעלה מ-200 שנה) שכתב, שלא נהגו לחוש לסברת הבה"ג בכל שבת שקבלת שבת תלויה בהדלקה, ורק ת"ח חששו לדבריו, מפני שיש טעם ע"פ הסוד. וממילא אם לא נהגו לחוש לבה"ג, אין שום טעם לנהוג לברך אחר ההדלקה. ומה שטענו שזו מצווה מתמשכת ולכן אפשר לברך אחר ההדלקה, הנה מדברי שיבולי הלקט מבואר שאין זה בכלל מצווה מתמשכת, שהרי יש מצווה בעצם ההדלקה לכבוד שבת, ואם היה נר דלוק מבעו"י מכבה ומדליק, ונוסח הברכה מורה שיש מצוה במעשה ההדלקה.

וגם מרבי האשכנזים יש שהורו שכאן בארץ ישראל יש לנהוג כדעת מרן שקיבלנו הוראותיו, מפני שהוא מקומו, ודינו כמרא דאתרא. ומבואר בתשובת הרשב"א ח"א סימן רנג, שיש דין מרא דאתרא גם אחרי פטירת החכם. וכן מבואר בשלטי הגבורים ריש ע"ז, ובאבקת רוכל סימן לב, ודו"ק. וכן היה מורה ובא להלכה ולמעשה, הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, שיש לברך קודם ההדלקה. וא"כ כ"ש ביו"ט שיש להורות כן.

ובמה שכתב הגאון המחבר שליט"א בענין ברכת שהחיינו על החג בעת ההדלקה, יפה כתב, שלדידן יש לחוש בזה להפסק, אחר שלא תיקנו ברכת שהחיינו בהדלקה. ואם עקרו ובירכו שהחיינו בהדלקה, לא יענו אמן על ברכת שהחיינו בקידוש, מחשש הפסק. זולת בליל פסח, שברכת שהחיינו בקידוש פוטרת כל מצוות הלילה. והדבר דומה למה שכתב באגרות משה, שאשה השומעת לישב בסוכה בקידוש, למנהג האשכנזים תענה אמן. ודוק מינה שלד' הרמב"ם ומרן השלחן ערוך, שאשה המברכת על סוכה מברכת ברכה לבטלה לדידהו, לפ"ז היא פטורה לגמרי מברכה זו, ואיך תענה אמן ותגרום להפסק. ומאידך יש לעיין, דשמא עדיף שתענה אמן, ותוותר על הטעימה שהיא לחיבוב מצוה גרידא. אך אם תענה אמן קודם טעימת המקדש, שמא לא חלה הברכה והוי הפסק.

ואסיים בברכה להגאון המחבר שליט"א שיזכה להמשיך עוד רבות בשנים להרביץ תורה בתלמידים. והקב"ה ירחיב גבולו בתלמידים, וירוהו מהם נחת-דקדושה, ויאריך ימים ושנים לחבר חיבורים יקרים ומועילים, להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה ולומדיה

הרב יצחק יוסף

תאריך: כ"ז אדר תשע"א לפ"ק

הסכמה

היות שיונתן אהסיס "באין ערך בפשוטו" זו הלכה ויום טוב, מצוה ידיו להתבאר של הוא הישג
תפסדה, מהלך טרה רמלידיים, לן דעומקו של האש. אולי בלי חמצה, מקים אולי של תורה,
שמן טוחן שמו, כחוד עם תפארת הרה"ר יואל סוד מצ'קו שלטו. הוא ישנה הישג פוסק יצקר.
ואיך זה מילונים נכונים עם הסדר וההגיון, על דברי מן הגע, דטוב טעם נדעם, וסידר ההדרום
דסדר נכון, דוד דברי על אופניו, תפארת צדק והשכיח כפל, ודבריו מוסדים על אנני פס, על דברי
רבותיו תפדיונים מעיקר השמירה. אשר מפירם און חיים. אישר תליה קוורטיגיא.

ולאור היות שערנו על חלק מעסר, העב אהאי דעה, אודם דרכה על חלקה סני
דברי שר, שחד תחמה שלטו בין קיצור לקיצור המנפים דעה, ומחנה ודום צדין טוצים
דעניו דע, ומחנה אחר שלם מנצח עלן מידי חפס, ומפיעים זוג דומים דפסך דעה לקטלה,
לן יש קחזור קחודם זוג הדברים, דואר שנגלה לנו דבר שחלי לקטל האילונים, ומחנה
מדבריו שחדר זמר ההצלקה דמי הוא עשה דעה לקטלה, איך לנו נחום לסודא זו. והפס
שמנינו ל-30 האטונים שחם לקביא שיש לדון על ההצלקה קודם ההצלקה. וגם מעניו תפסדים
דבר כן מחנה דבר, ולדעו שנשתיים שלחמדיה נש לון הגעו היו מחבבה קודם ההצלקה דאלה
חור לפו קאטמאטן שטנפ דעה זו מאר דעה חבבות. ודין מחנה מידע (קסני קמאה
מ-200 שנים) שיהי, שאו נפאנו לחום לקדמ דעה רב שיהי, שקרלי שיהי גלוייה ההצלקה,
אין ת"ה תשו לקדמו, מפני שיש טעם עם תמיד. ומחילון איך קאו נפא לחום לקדמ, איך
שוא טעם קנפס לקדמ זמר ההצלקה. ומה שטענו סזו מצוה מעטת וכן מפני לקדמ
זמר ההצלקה, תפס מחנה שחלי לקטל מחנה שיהי דע רבלי מצוה מעטת, שיהי יש מצוה
דעצם ההצלקה קמאה שיהי. ואין היה נכ דאוק מדעו' מצוה ומחילון, ונפס דודמ מחנה
שיש מצוה דמצוה ההצלקה.
וגם מדעו האטמאטן יש שחמו שבוין האיל יואל יש אפוא דעה מן שקדני

המחלוקה, מפני שהוא מקומו, ודינו כמרא דאתרא. ומקומו מלאו ברש"א ולא ס"י ר"ב. שיש בין מה
דאמרו דם אורי פליגי התכין. יק אהאי מילי. תהנין ר"ב ע"ז. ודינאך תכל סתן לך. ודין
זק היה מורה וכו' קבלתו ולמשה. המון ר"י איסר לאן מלכר צ"ל. שיש למתן קודם ההפלה
וא"כ כ"י ל"ט שיש לתמוך ק.

ודמה סבר המון מחמי שליט דעון דרב שחיינו על ר"ב ר"ג ההפלה, יפה כתי.
לא דיין יש לתמו דעם לפסקי, וארי עלו תינן דרב שחיינו דהפלה. ואם אדמו ודורו
שחיינו דהפלה, לזו יצנו אמן אל דרב שחיינו דקידו. למשם הפסק. בלג לזו פסח.
שרוב שחיינו דקידו פולח אל מצות הלל. והדור דאמו לז"ל האזיח משה. שופם פומח
רוב ליש דמנה דקידו. למנה האשכנזי תלם אמן. ודין אינן של"ד המאה ומת הלחן אמן
שאג המורה אל מנה, מרבה דרבם קבלה קידו, לפ"י לזו פלורה למחיי מורה צו. ואין
תצו זמן ותלום קהפסק. ומאיך יש קצין, דמא דעל סענה אמן. ותומך אל הלצה
שנא לחיוד מצוה קידו. וק זק תצו לזן קודם עצימת הקדש, שמו קו חלה המורה רבו הפסק.
(גסיין. דרבה קהמון מחמה שליט) שיפם קהמון אה דור מנים קהמון
תורה דתלמידי, והקרה יחזי גמולו מלומדי, ויראה מהם חר נות-דקדושה.
ויאמר יאום נשנים, למח חמרים יקרים ומעילים. להפסק תורה קהמון רב.
מורה ותורה ולומדי,

תוכן העניינים

15	ריש מילין.....
18	הקדמת העורך.....
21	סימן תצ"ה המלאכות האסורות ביום טוב.....
28	סימן תצ"ו יום טוב שני של גלויות.....
32	סימן תצ"ז דיני הכנה ביום טוב.....
40	סימן תצ"ח דיני שחיטה ביום טוב.....
57	סימן תצ"ט הכנת בשר שחוט ביום טוב.....
61	סימן תק"ק קניית בשר והכשרתו ביום טוב.....
66	סימן תק"א עצים האסורים והמותרים להסקה ביום טוב.....
72	סימן תק"ב דיני האש ביום טוב.....
77	סימן תק"ג שלא להכין מזון טוב לחברו.....
80	סימן תק"ד דין תבלין וטחינתו ביום טוב.....
83	סימן תק"ה חליבת בהמה ביום טוב.....
85	סימן תק"ו דיני לישה ביום טוב.....
92	סימן תק"ז דיני אפייה ביום טוב.....
98	סימן תק"ח דברים האסורים ביום טוב בהכנת צלי.....
100	סימן תק"ט כמה דינים פרטיים בהלכות יום טוב.....
107	סימן תק"י כמה דברים האסורים ביום טוב, ומהם המותרים על ידי שינוי.....
115	סימן תקי"א הבערה והימזום מים ביום טוב.....
121	סימן תקי"ב שלא לבשל לצורך גויים ביום טוב.....
126	סימן תקי"ג ביצה שנולדה ביום טוב.....
134	סימן תקי"ד כיבוי והדלקה ביום טוב.....
143	סימן תקט"ו דברים שהוכאו על ידי נכרי ביום טוב.....
153	סימן תקט"ז אלו דברים מותר לשלוח ביום טוב.....
156	סימן תקי"ז קניית מיני מאכל ביום טוב.....

159	סימן תקי"ח דיני הוצאה וטלטול ביום טוב
165	סימן תקי"ט צירי דלתות ותיקון כלים ביום טוב
169	סימן תק"כ לכבד הבית ביום טוב
170	סימן תקכ"א הצלה מפני הגשם ביום טוב
172	סימן תקכ"ב כמה איסורי הוצאה משום כבוד יום טוב
174	סימן תקכ"ג טיפול בבהמתו ביום טוב
176	סימן תקכ"ד כמה דברים שגזרו בהם ביום טוב
179	סימן תקכ"ה דין הלוואה ביום טוב
181	סימן תקכ"ו דיני קבורת המת ביום טוב
191	סימן תקכ"ז דיני עירוב תבשילין
208	סימן תקכ"ח דיני ערובי הצירות ביום טוב
210	סימן תקכ"ט דיני שמחת יום טוב
217	מפתח נושאים
225	קיצור ההלכות המעשיות שבשו"ע וברמ"א

ריש מילין

בברכות השחר אנו מברכים בכל בוקר את ברכות התורה: "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לעסוק בדברי תורה" (או "על דברי תורה"). מדוע אין אנו מברכים "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו ללמוד תורה"?

מכאן אנו יכולים להבין שמצוות 'תלמוד תורה' אינה מצומצמת ללימוד עצמו בלבד, אלא כוללת בתוכה "עיסוקים" נוספים, ואחד מהם הוא החיוב לדאוג להפצת התורה בכל דרך. זכיתי ב"ה לגדול במשפחה שכל כולה תורה, והקב"ה שם חלקי מיושבי בית המדרש. כבר מגיל צעיר זכיתי להיות שותף עם אבי מו"ר הרב משה בוצ'קו זצ"ל לא רק ללימוד התורה אלא גם להפצתה ברבים, על ידי פתיחת מוסדות תורה, פיתוח הישיבה והרבצת תורה לתלמידים רבים בעל פה ובכתב. ועל כך רחב לבי ונמלא רגשי הודיה לה' יתברך על הזכות הגדולה לעסוק בדברי תורה.

ספר זה, אותו אני מציג היום בפני הקוראים – "שולחן ערוך כפשוטו" – נכתב במטרה לסייע ללומד ה'שולחן ערוך' להבין את עומק דבריו ולהתחבר להלכה. הפירוש מיוסד בעיקר על דברי מרן ה'בית יוסף' (ר' יוסף קארו, מחבר השו"ע) וה'דרכי משה' (ר' משה איסרליס, הרמ"א, מחבר ההגהות על השו"ע) בביאורם על הטור. ואף שרבו עד מאוד מפרשי השולחן ערוך, ובעיקר על חלק אורח חיים, וכולם היו תלמידי חכמים מופלגים גדולי עולם, הרי הם שמו פניהם בפרושם לפסוק הלכה גם על פי מרן וגם על פי דעות רבות אחרות, ועיקר מטרתם היתה לפסוק הלכה ברורה להורות העם הדרך ייטב בה. ואילו אני הקטן אינני במדרגה של פוסק, ולא באתי בספר זה לפסוק הלכה למעשה, וכל מגמתי ומטרתה היא לפרש ולהבין את דברי מרן המחבר. ואכן, המעיין בספר ייווכח כי אין אני מחדש שום דבר הלכה משל עצמי, וכל מה שהבאנו כפסק הלכה הרי הוא על פי גדולי המורים שאת מימיהם אנו שותים, מן הדורות הקודמים או מפוסקי דורנו.

בספר זה שמנו לפנינו כמה מטרות:

לתת לקורא ידע נחוץ להבנת הדין העומד לפניו.

להסביר את דברי מרן ודברי הרמ"א על פי מה שכתבו הם עצמם בספרם 'בית יוסף' ו'דרכי משה', ולציין מקרים בהם מה שכתבנו שונה ממה שכתבו מפרשים אחרים, שכאמור מטרתם היתה לפסוק הלכה ולא לפרש.

לתרץ את הסתירות שנמצאות לכאורה בדברי המחבר והרמ"א.

לתת הסבר מתומצת על יסודות כל דין ודין. לא עסקנו בהבאת המקורות, עבודה שכבר נעשתה לפנינו בצורה מושלמת.

לנסות ולהציע הסברים רעיוניים להלכה על מנת לחבר את ההלכה לעולם הערכי-אמוני. בכך צעדנו בדרכו הסלולה של הרב חיים דוד הלוי זצ"ל בספרו "מקור חיים השלם", שם הקדים כל פרק הלכתי בהסבר רעיוני ומוסרי.

במקומות שהסכמת הפוסקים או המנהג הוא שלא כדעת מרן הדגשנו את הדברים כדי שלא להכשיל את הלומד בהלכה.
 כדי להשלים את המלאכה הבאנו גם את פסיקת ההלכה בפרטים שלא הוזכרו בשולחן ערוך אך הוזכרו הפוסקים, וזאת בדברים המעשיים השכיחים הלכה למעשה.
 בכל מקום שהעיר הרמ"א, הסברנו האם יודה המחבר לדבריו.
 השתדלנו בכל מקום להסביר אם הדין הוא מן התורה או מדברי חכמים או ממידת חסידות.

אחד הקשיים העומדים בפני הלומד "שולחן ערוך" הוא כיצד יש להתייחס לדבריו כאשר מביא שתי דעות, וכיצד יש להכריע. הפוסקים ניסו לקבוע כללים לדברי השולחן ערוך בכל מקום, וכידוע רבו הדעות בעניין זה. למשל, כאשר השולחן ערוך מביא הלכה ב'סתם' ולאחריה מביא דעה חולקת בשם 'יש אומרים', יש שכתבו שסובר שהלכה כ'סתם', אלא שראוי לחוש לכתחילה לשיטת ה'יש אומרים', ואפשר לסמוך על השיטה המקלה בשעת הדחק (בעיקר בדינים דרבנן), וכך הבינו רבים כמו כף החיים ועוד (וראה בקונטרס הש"ך יו"ד סוף סימן רמ"ב, אות ה'). אך אחרים כתבו שבמחלוקת 'סתם' ו'יש אומרים' - הלכה כ'סתם', ואין להתחשב כלל בדעת ה'יש אומרים'. ולשיטתם לא נכתבה דעה זו אלא לתת כבוד לאותם ראשונים. ועיין באריכות בספר "עין יצחק" לרב יצחק יוסף, שהקדיש אחד מחלקיו לעניין זה.

לשיטה זו האחרונה, לכאורה אין למסקנת השולחן ערוך מחלוקות כלל, והדברים בכל מקום חתוכים. אך הנה גם לשיטה זו אין הדברים חד משמעיים בפסיקת ההלכה, שהרי אף הם מודים שלעיתים לא נפסקה הלכה כשולחן ערוך, ואפילו אם סתם ולא הביא דעה חולקת. וזאת מטעמים שונים. וכמה דוגמאות לטעמי פוסקים שהכריעו שלא כדברי השולחן ערוך: הכרעה כדיוק ממקום אחר בדברי מרן; פסיקה על פי העולה מדבריו ב'בית יוסף'; צירוף שני ספיקות להכרעה ב'ספק ספיקא' כנגד מרן; בהלכות ברכות לעיתים אומרים "ספק ברכות להקל" אף נגד דעת מרן שהכריע לברך; הכרעה כמנהג שאינו כדעת מרן; או שקיבלו בדברים מסוימים דברי המקובלים; ועוד כהנה וכהנה.
 אם כן, נמצא שגם לאחר כתיבת השולחן ערוך לא הפכה ההלכה להיות פסיקה סופית ברורה ומוחלטת.

ויש לנו לשאול מדוע מרן עצמו לא כתב את כלליו בצורה מפורשת להלכה, ולא הסביר מה היתה כוונתו בהבאת השיטות השונות בספרו הקצר, כך שלא יהיה עלינו להתפלפל בדקדוקי לשונו וביטוייו על מנת לרדת לסוף דעתו בשאלות מהותיות אלה.
 אלא נראה בעליל שכך היה רצונו של מרן, הפוסק הגדול. מצד אחד מטרתו בספרו היתה לפסוק הלכה למעשה, ולהורות לעם ישראל את הדרך ייחודית בה ואת המעשה אשר יעשו. ומאידך רצה להשאיר פתח למורי ההוראה בכל דור ודור, ולסמן להם כי במקביל לדרך המלך המרכזית ישנן דרכים נוספות שאף הן לגיטימיות ומבוססות, לפי צרכי הזמן והדורות המתחלפים.

לפי זה, הואיל וכוונת מרן המחבר היתה לאפשר גמישות מסוימת, לכן ישנה חשיבות רבה

בהבנת כל הדעות המובאות בשולחן ערוך, ובנתינת הדעת לתוקפן ההלכתי, אם הן מן התורה או מדרבנן או ממידת חסידות.

הבנה זו מסייעת לנו להכיל את הדעות השונות שאנו מוצאים בפוסקים, היאך באותה שאלה הלכתית זה אומר בכה וזה אומר בכה. ובאמת מקום יש לכולם, ו"אלו ואלו דברי א-להים חיים".

ואני תפילה לה' יתברך שהעבודה הרבה שהשקענו בספר זה תצליח להציג בפני הלומד את ההלכה כפי שראה אותה מרן המחבר, ומבעד למסך המחלוקות והשיטות השונות תופיע ההלכה בטהרתה, הלכה שיש בה הרמוניה, יופי והזדהות.

כל זאת לא היה מתאפשר לי לולי אשתי היקרה מרת הדרה תחי', שאהבתה לתורה אינה יודעת קץ, ובנוסף לעול אחזקת הבית שנושאת על כתפיה היא גם מלמדת תורה לנשים, ומעמיקה ומחדשת חידושים שכולנו נהנים מהם. מנשים באוהל תבורך, ויהי רצון שנוזכה יחד שיתקיים בנו שלא תמוש התורה מפנינו ומפי זרענו וזרע זרענו עד עולם, אמן.

לכבוד הוא לי להזכיר כאן את זכותה של אמי מורת תחי', שעוד בהיותי עול ימים לימדה אותי חומש, והיא היתה הראשונה שהכניסה אותי ללימוד תורתנו הקדושה. שתזכה בעז"ה לראות רק נחת מכל צאצאיה.

תודתי העמוקה לרב בנימין הולצמן, רבה של מעלה גלבוה, עורך הספר, שהעיר והאיר והיה לאחיעזר ולאחיסמך. בלי שותפות זו הספר לא היה יכול לצאת לאור. יהי רצון שברכות ה' יחולו עליו ועל משפחתו, ולא תמוש התורה מזרעו ומזרע זרעו עד עולם.

זכינו כולנו לחיות בדור מיוחד מאוד, דור הצמא לדבר ה', ששיעורי תורה מתרבים בו בכל מקום. ולא זו בלבד, אלא אף דרכי תקשורת רבים וחדשים משמשים על מנת להפיץ את התורה לכל דורש, ומאות אלפים שאינם יכולים להגיע בעצמם למקום התורה, יכולים ליהנות משיעורי תורה חיים בביתם הפרטי.

דור מיוחד זה הוא גם דור בו ספרים רבים יוצאים לאור, והם כולם באים לתת מענה לצרכים שונים, ולתת תשובה למבקשי ה'. אשרינו שאנו זוכים לחיות בדור התקומה הלאומית כשהוא מלווה בתקומה רוחנית.

אני מציג לציבור פירושי על הלכות יום טוב. תפילתי לא-ל עליון שכשם שסייעני לפרש הלכות יום טוב כן יתן לי ויסייעני לפרש הלכות אחרות.

ויהי רצון שספר זה יתרום את חלקו לחיזוק לימוד ההלכה, להזדהות אתה ולראות בתורתנו הקדושה תורת חיים.

שאל דוד בוצ'קו

הקדמת העורך

כידוע וכמפורסם זה כבר מאות שנים בפסיקת ההלכה, מהווים דברי מרן השולחן ערוך והגהות הרמ"א בסיס ויסוד לכל הלכות בית ישראל בכל תחומי החיים המעשיים. עד שכתב עליהם רבי יונתן אייבשיץ ("קיצור תקפו כהן" סימן קכ"ד): "וקיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האומר במטבע הקצר שו"ע והגהת הרמ"א, ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' השכיל על ידם ... רק רוח ה' נוססה בקרבם להיות לשונם מכוון להלכה". אולם דומה שכיום מיועד השולחן הערוך לתלמידי החכמים בלבד, ואינו נגיש בפני הרוצה לעמוד על דברי ההלכה. בעיקר משום שלעיתים רבות נשען המחבר בלשונו על דברי הגמרא והפוסקים שקדמו לו, כך שלמי שאינו מצוי בסוגיה חוסר הרקע יקשה על ההבנה. ועוד, ששינויי הלשון והמציאות מאז שכתב מרן את ספרו (לפני כ-450 שנה), מקשים על הלומד בן זמננו להבין את כוונתו המדויקת. לכן בא הרב שאול דוד בוצ'קו בביאור זה לתת לפני הקורא בן דורנו את הפירוש והידע הדרוש בכדי לעמוד היטב על דבריו של המחבר, כפי שכתב בהקדמה.

האתגר שהוצב לפתחי, לערוך את הספר כך שיתאים בלשונו ללשון ימינו, תוך עמידה על דברי המחבר אך בלי להיכנס לסבך הסוגיה התלמודית כלל אינו פשוט. ואני תקווה ותפילה שלא נעשה עוול לנושאים הנכבדים עליהם ביסס השולחן ערוך את דבריו. בכדי לתת לקורא המבקש זאת את שורשי הדברים, צרפנו לדברי המחבר את פירוש "באר הגולה", המפנה למקורותיו. כשהרחבת הדברים נדרשת להבנת דברי המחבר - הבאנו בקצרה את הדברים בהערה. דברים שהובאו בהערה ומשפיעים על הבנת הנאמר למעלה או על ההלכה, הבאנו בגופן מודגש.

על עקרונותיו של הרב שאול דוד בוצ'קו בהבנת ההלכה כתבתי בהקדמת העורך לספרו "בעקבות המחבר", והואיל ועולים הדברים גם על ספר זה, אני מביאם כאן שנית:

- הלכה כתורת חיים, המתאימה (או שצריך להתאימה) לכל דור ודור.
- חיפוש אין-סופי אחר האמת, הבא לידי ביטוי הן בחתירה לפירוש האמיתי של כל מקור ומקור, והן במציאת האמת הנחבאת בכל הלכה.
- אמונה כי יש בכללי ופרטי המצוות הגיון פנימי רב, ואין לראותם כגזרת המלך בלבד אלא לנסות ולהבין בכל יכולתנו את גודל עומקם.
- הבנה כי ההלכה אינה אוסף של פרטים, אלא קיים חיבור וזיקה בין חלקיה השונים.
- על קיום התורה והמצוות לבוא מתוך הזדהות עם כל מצוה ועם עקרונותיה.
- ספר יסוד ההלכה הוא השולחן ערוך. יש להעמיק בדבריו ולהעמידם על כוונתו האמיתית של מחברם, ובמקום שדבריו סתומים ניתן לפושטם רק מדבריו בבית יוסף או מדבריו במקומות אחרים בשולחנו.

- כבוד רב לכל מחבר ולכל סברא. אף כאשר יש מי שדבריו נדחים מההלכה, גם אז לא רק שיש להתייחס לדבריו בכבוד, אלא אף לתור אחר סברתו ואחר עקרונותיו.
- רגישות רבה לכל אדם, הנמצאת ברוח ההלכה עצמה. הדבר ניכר למשל ביחס לגוי ולחילוני, ובתשומת לב גם לחיי המשפחה ולשמחת החיים של מקיים המצווה, ולא רק לקיום טכני של פרטי ההלכה.

הפירוש המוצע בספר זה לדברי מרן השולחן ערוך לא בא להכריע בשאלה האם אכן הלכה כמותו בכל מקום. אולם בהחלט יש להחזיר דבריו למוקד הדיון, אולם זאת רק לאחר בירור היטב של עומק פשט דבריו של המחבר. ברצוני להודות לאחי הגדול, הרב אורי הולצמן, על סיועו בכל עניין. וכן לרב טל בורגנסקי, עורך הלשון.

בנימין הולצמן

מעלה גלבו

סימן תצ"ה המלאכות האסורות ביום טוב

הקדמה לסימן תצ"ה: ה' נתן לעמו ישראל ימים טובים, והם פסח, שבועות וסוכות, ולעניין איסורי מלאכה אף את ראש השנה. בימים אלה אסרה התורה לעשות כל מלאכת עבודה. ימים אלה מוקדשים לה' ולאדם: לה' על ידי תפילות ולימוד, ולאדם על ידי התענוג, שהוא מצווה בכל הימים הטובים. הרמב"ם כתב בפירוש שזו היא מצות עשה, ואילו בשבת מצות העונג היא מדברי סופרים¹. שתי הדרישות, איסור מלאכה ומצות תענוג, סותרות לעתים זו את זו, כיוון שכאשר ידי האדם אסורות קשה לו ליהנות. ואכן, אין איסור מלאכה ביום טוב דומה לגמרי לאיסור מלאכה בשבת.

המלאכות האסורות ביום טוב הן אותן המלאכות האסורות בשבת, עם הקלות מסוימות שמטרתן לאפשר את התענוג. וכדברי התורה בפרשת בא: "אך אשר יֵאָכַל לכל נפש הוא לבדו יַעֲשֶׂה לכם" (שמות י"ב, טז). עניינו של יום טוב הוא לשבות בו מהעבודה, ולהתענג הן ברוחניות והן בגשמיות. זו הסיבה שהמלאכות הנצרכות להכנת אוכל מותרות ביום טוב, כיוון שהן חלק מעניינו, שהוא לשמוח וליהנות. לכן מותר ללוש ולאפות ולבשל בו, וכן לשחוט ולעשות את כל הנצרך להכנת הבשר לאכילה.

חכמים דאגו מאוד לשמור אף על אופיו הקדוש של יום טוב. לכן ישנם דברים העומדים בתנאים המתירים מלאכה (צורך אכילה או מכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב, כפי שיבואר להלן), ובכל זאת נאסרו משום אופיו של היום. איסור זה נקרא 'עובדין דחול'.

1. לשון הרמב"ם בהלכות יום טוב (פ"ו הי"ט): "אכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה". קשה לומר שכוונתו למצות השמחה, הואיל והדברים נאמרו גם על ראש השנה שאין בו שלמי שמחה (שבהם מקויימת מצות השמחה, ראה ברמב"ם תחילת הלכות חגיגה). אולם לא מנה זאת הרמב"ם במניין המצוות. ערוך השולחן, שהדגיש שמצות עונג יום טוב דאורייתא, כלל זאת ב"מקראי קודש". ונראה להוסיף (על פי הסוגיה בביצה טו ע"ב) שזו חלק ממצות השביתה, שהחג הוא גם "לה", כלומר תפילה ולימוד, וגם "לכם", כלומר תענוג.

סעיף א

(א) כל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביום טוב, חוץ ממלאכת אוכל נפש (ב), ¹וחוץ מהוצאה (ג) והבערה (ד), ²וכן מכשירי אוכל ^אמשנה ביצה ל"ו ומגלה ז. ³משנה וגמרא ביצה י"ב וכבית הלל. ⁴בריייתא מגילה שם וכו' יהודה.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **הקדמה: בין שבת ליום טוב** – גם במלאכות האסורות הן בשבת והן ביום טוב, קל יום טוב משבת: בשבת העושה מלאכה חייב כרת, ואם בעדים והתראה – מיתת בית דין; מה שאין כן ביום טוב, שבו העושה מלאכה איסורו ב'לאו', ואינו חייב אלא מלקות. המחלל שבת פוגע ביסוד האמונה שהקב"ה ברא את עולמו, ואילו שביתת יום טוב באה להזכירנו שהקב"ה הוציא אותנו מעבדות מצרים, ואנו היום עבדים לה'.²

הבדל נוסף בין שבת ליום טוב הוא שבשבת כל מלאכה בפני עצמה נחשבת איסור, והעושה מלאכות הרבה חייב על כל אחת ואחת; מה שאין כן ביום טוב, שבו כל המלאכות הן איסור אחד, והעושה כמה מלאכות ביום טוב אינו נענש אלא פעם אחת.

המלאכות האסורות מן התורה בשבת – ואינן משמשות להכנת אוכל – אסורות מן התורה אף ביום טוב. המלאכות האסורות בשבת מדרבנן אסורות מדרבנן אף ביום טוב. וכן כל האיסורים משום כבוד השבת, כגון האיסורים התלויים בדיבור, נאסרו אף ביום טוב. בכל זה אין הבדל בין שבת ליום טוב, לבד מכמה יוצאים מן הכלל, כפי שיתבאר בעזרת ה' בסימנים הבאים.³

(ב) **חוץ ממלאכות אוכל נפש** – שהן לכל הדעות: מלאכות הלישה והאפייה, השחיטה, ההפשטה ומליחת הבשר. ובהמשך יתבארו בפרוט.

(ג) **מהוצאה** – הותרה ביום טוב אף שלא לצורך אוכל נפש. הסיבה לכך היא שאיסור ההוצאה פוגם בעונג יום טוב, שהרי אם אי אפשר להוציא קשה לצאת מן הבית לטיול ולהבאת הדברים הנצרכים. לכן הבינו חכמים שההוצאה היא בכלל ההיתר "אך אשר יאכל לכל נפש"⁴. גבולות היתר זה יתבארו בסימן תקי"ב, ובעיקר בסימן תקי"ח.

(ד) **והבערה** – אף שהיא אחת מל"ט המלאכות, הותרה ההבערה ביום טוב באופן

2. על פי הראב"ד המובא בבית יוסף כאן.

3. כמה דוגמאות לדברים שנאסרו בשבת והותרו ביום טוב: גרימה לכיבוי הנר (סימן תקי"ד, ג); ריבוי בשיעורים (סימן תק"ג, וראה דברינו שם בס"ק ד); השלת פירות דרך ארובה (סימן תקכ"א); נשיאת משא (עיין לקמן ס"ק ח', ובהערה 9); ועוד.

4. על פי הרמב"ם פ"א ה"ו.

נפש שלא היה אפשר לעשותה מואתמול (ח). הגה: ויש מחמירין אפילו באוכל נפש עכמו כל שאינו מפיג טעם כלל אס עשאו מערב יוס טוב (א"י ומחיי"ט); תיכו אס לא עשאו מערב יוס טוב ויש צו כורך יוס טוב - מותר לעשותו על ידי שינוי (ו) (סמ"ק ור"ן).

שולחן ערוך כפשוטו

נרחב. מן הפסוק "לא תבערו אש בכל מִשְׁבְּתֵיכֶם ביום השבת" דייקו חכמים שדווקא בשבת אסורה ההבערה לחלוטין. ביום טוב, לעומת זאת, ההבערה מותרת אם היא לצורך היום⁵, כיוון שאנו אומרים בה "מתוך שהותרה לצורך [אוכל נפש], הותרה נמי שלא לצורך". גם כאן יסוד ההיתר הוא במצווה להתענג ביום טוב, שהרי הבערה נצרכת לעונג יום טוב, למשל הבערת אש כדי להתחמם בימים קרים. אולם גם ההבערה לא הותרה לגמרי, והבערה שאינה לצורך יום טוב כלל - אסורה (וייתכן אפילו שאסורה מן התורה⁶).

(ה) לעשותה מאתמול - מכשירי אוכל נפש הם מלאכות שאינן קשורות ישירות להכנת אוכל, אך יש צורך בהן כדי להכשיר את הכלי המכין את האוכל, כדוגמת השחזת סכין. את רוב מלאכות ההכשרה אפשר לעשות לפני החג, שהרי במהותן אינן מלאכות הקשורות לעשיית אוכל, והן אסורות מן התורה. אולם יש ממלאכות אלו שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, והבינו חכמים שהן כלולות בהיתר מלאכות אוכל נפש ביום טוב. שהרי כאמור, כל מהות ההיתר הוא שאדם יוכל להתענג ביום טוב. פרטי דינים אלה מפורשים בסימנים ק"ח וק"ט.

(ו) על ידי שינוי - איסור הרמ"א מדרבנן. מן התורה ודאי שמלאכות אוכל נפש הותרו בצורה גורפת, והמכשירים - רק אם אי אפשר לעשותם מערב יום טוב, אולם חכמים אסרו חלק ממלאכות אוכל נפש⁷ (כפי שנראה בהמשך). לדעת הרמ"א איסור זה אינו מצומצם לאותן המלאכות בלבד, אלא בכל מלאכה ומלאכה - אם העשייה ביום טוב עצמו לא נצרכת לשיפור טעם האוכל, לכתחילה יש לעשותה מערב יום טוב, כדי שביום טוב נהיה פנויים להתענג. אם לא הספיק לעשות את המלאכה מערב יום טוב - יעשנה ביום טוב, אולם בשינוי. המחבר לא קיבל חומרה זו, ולשיטתו אין שום איסור לטרוח ביום טוב במלאכות המותרות לצורך שמחת יום טוב.

5. על פי ב"י כאן בשם הרב המגיד (ומקורו בירושלמי ביצה פ"ה ה"ב).

6. ודין "הואיל ומקלעי ליה אורחים" נאמר רק במלאכות שהן לצורך אוכל ממש, כמו בישול. וראה דברינו בסימן תקי"א ס"ק א.

7. ראה דוגמה סימן ת"ק סעיף ו' ס"ק כ"ג.

סעיף ב

קצירה וטחינה ובצירה וסחיטה וצידה, אף על פי שהם מלאכת אוכל נפש אסרום חכמים (ז).

¹הרא"ש בריש פרק ג' דביצה, ובירושלמי מסמיך להו אקראי.

סעיף ג

ה"אין מוציאין משא על הבהמה ביום טוב (ח).

¹הרמב"ם בפרק ה', וסמ"ג.

סעיף ד

מוקצה, אף על פי שמותר בשבת, החמירו בו ביום טוב ואסרוהו (ט).
¹מסקנת הגמרא אליבא דרב נחמן בריש ביצה, דבית הלל סבירא לה ביום טוב כרבי יהודה. וכן פסק הר"ף ורמב"ם בפרק א', וכך הסכימו האחרונים.

שולחן ערוך כפשוטו

(ז) אסרום חכמים - טעם האיסור ברור, שהרי מלאכות אלו אינן מלאכות ביתיות להכנת אוכל, ואם יתירו גם מלאכות אלו - לא יתענגו ביום טוב כלל, אלא יצודו ויקצרו וידושו. חכמים אסרו אותן כדי לשמור על רצון התורה שהתגלה בהיתרה לעשות מלאכת אוכל נפש. ודע שיש ראשונים הסוברים שמלאכות אלו אסורות מן התורה, ולא פסקו המחבר והרמ"א כמותם. גם מלאכות אלו לא נאסרו לגמרי, ומצאנו למשל טחינה מותרת, היא הטחינה הביתית⁸.

(ח) משא על בהמה ביום טוב - הוצאת משא על בהמה אינה מל"ט אבות המלאכה שנאסרו בשבת, אלא היא איסור בפני עצמו. נחלקו הפוסקים אם דווקא רשימת המלאכות האסורות בשבת אסורה ביום טוב, או שגם דברים שנאסרו בשבת אף שאינם מלאכה אסורים ביום טוב, כהוצאת משא על בהמה. אמנם לכל הפחות הדבר אסור מדרבנן, וודאי שיש בהוצאת משא על הבהמה משום 'עובדין דחול'⁹.

(ט) החמירו בו ביום טוב ואסרוהו - נאריך כאן בנושא החשוב של הבחנה בין מוקצה בשבת לבין מוקצה ביום טוב: איסור מוקצה נותן צביון של קדושה ליום הקדוש, שאין טלטולו ביום טוב כטלטולו בחול. בשבת נחלק איסור מוקצה לכמה

8. כפי שנראה בתחילת סימן תק"ד. ולגבי סחיטת פירות עיין מה שכתבנו בסימן תק"ה הערה 2.

9. ואמנם הרמ"א כתב במפורש שאין איסור שביתת בהמתו ביום טוב (רמ"ו, ג), ובכל זאת נראה שיאסור להוציא משא על בהמתו. ששם אמר זאת הרמ"א לעניין השכרת בהמתו לאינו יהודי, דבר המותר לכתחילה ביום טוב; אבל מכך שכאן לא העיר כלום נראה שלהוציא בידים על גבי בהמה מודה שאסור, משום 'עובדין דחול'.

הגה: ויש מתירין מוקצה אפילו ביום טוב (טור בשם פוסקים), אצל כולל

שולחן ערוך כפשוטו

וכמה סוגים (מוקצה מחמת חסרון כיס, מחמת גופו, וכיוצא בזה) וכולם אסורים גם ביום טוב. אולם ישנו מוקצה שמוותר בשבת¹⁰ ואסור ביום טוב, והוא מוקצה מדעת. מוקצה מדעת הוא חפץ או אוכל העומד לרשותו של אדם וראוי לשימוש, אלא שהאדם דחאו, ולא התכוון להשתמש בו בשבת. בשבת דברים אלה אינם מוקצים, ומוותר לאדם לטלטל אותם, אולם ביום טוב דברים שדחאם הינם מוקצים. הואיל ודברים רבים שהם מוקצים בשבת אינם מוקצים ביום טוב (כיון שעומדים לצורך מלאכות אוכל נפש) עלול אדם לחשוב שאין איסור מוקצה ביום טוב. משום כך ומשום שמלאכות רבות הותרו ביום טוב לחלוטין, החמירו בו חכמים ואסרו לאדם לטלטל ביום טוב כל מה שאדם דחה משימוש, אף אם בשבת אין זה מוקצה. עולה שבשבת, בניגוד ליום טוב, דבר נאסר רק אם נתקיימו בו שני הטעמים: שידחה ממחשבתו ושאינו ראוי לשימוש.

נביא כאן רשימה של דברים שאינם מוקצים בשבת והם מוקצים ביום טוב (על פי החיי אדם כלל ס"ה):

דבר הראוי לאכילה רק בשעת הדחק, כדג קטן מלוח, האדם מקצה ממנו את דעתו. בשבת מותר לטלטל מאכל כזה (שו"ע ש"ח, לא-לב) וביום טוב אסור¹¹. אוכל שהקצה לסחורה - ראוי לאכילה, אבל האדם הקצה דעתו ממנו. בשבת מותר בטלטול (ש"י, ב) וביום טוב אסור.

מוקצה מחמת מיאוס, כגון נר של חרס ועץ שצולים בו דגים, שהם מאוסים קצת. בשבת הם ראויים לשימוש אחר, ולכן אף שבני אדם מקצים דעתם ממנו - אינו מוקצה (רע"ט, ו; ש"י, א). ביום טוב הרי זה מוקצה.

נולד - דבר שנשתנה מהותית בשבת עצמה - מותר בטלטול בשבת ואסור ביום טוב. כגון בהמה שמתה בשבת וכעת היא ראויה למאכל בהמה (שכ"ד, ז); עצמות שהתפרקו מהבשר, כשקודם נכללו בראוי למאכל אדם, ועכשיו ראויות למאכל בהמה¹².

10. לדעת ר' שמעון, שהלכה כמותו.

11. מדובר בדג הראוי לאכילה רק בשעת הדחק, והבישול המותר ביום טוב אינו מתקנו.

12. הבאנו דוגמה זו על פי החיי אדם שם. וכך משמע מדברי הרמ"א (ש"ח, כט) שהתיר לטלטל את העצמות דווקא אם נתפרקו מערב שבת. אולם קשה על החיי אדם שאומר שבשבת מותר אפילו נתפרקו בשבת עצמה. ואולי כוונת החיי אדם היא שלפי הרמ"א שאוסר נולד (לשיטתו וכפי ששמע כאן, ולא כמפרשים שהרמ"א מודה שנולד מותר בשבת) באמת גם בשבת העצמות אסורות. אלא שלשיטת המחבר, שאנו פוסקים כמותו, העצמות מותרות בשבת ואסורות ביום

חסור לדצריהם אפילו נשצת (י). וכל מוקצה שאינו בעלי חיים (יא), כגון

שולחן ערוך כפשוטו

עלינו להוסיף שישנם דברים המוקצים הן בשבת והן ביום טוב, אולם לא מאותה סיבה: בשבת הם מוקצים בגלל שאינם ראויים לשימוש; וביום טוב ראויים הם לאכילה, אך אסורים משום שהקצה אותם מדעתו. למשל: התרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה, הרי הם מוקצים בשבת כמו כל בעלי חיים, משום שאינם ראויים. אולם ביום טוב, בו מותר לשחוט, הם מוקצים בגלל שהקצה אותם מדעתו (ולכן אסורים דווקא אם עומדים לגדל ביצים או לחרישה, ומותרים אם עומדים לשחיטה). וכן כלי שנשבר בשבת, שהיה ראוי למלאכה ועכשיו אינו ראוי אלא להסקה, בשבת אסור בטלטול בגלל שהוא מוקצה מחמת גופו, וביום טוב המותר בהסקה, הדבר אסור משום נולד (תק"א, ו).

(י) אפילו בשבת - ראינו בס"ק הקודם, שלשיטת המחבר, הן מוקצה והן נולד מותרים בשבת ואסורים ביום טוב. הרמ"א מביא שיש ראשונים החולקים, ובדבריהם קולא בהלכות יום טוב וחומרא בהלכות שבת:
הקולא - לשיטתם אין הבדל בין איסור מוקצה בשבת לבין איסורו ביום טוב. ו"מוקצה מדעת", שלמחבר מותר בשבת ואסור ביום טוב (כפי שביארנו בס"ק הקודם), מותר גם ביום טוב.

החומרא - נולד, שראינו שאף הוא מותר לשיטת המחבר בשבת ואסור ביום טוב, אסור לטלטלו לשיטתם גם בשבת. והטעם, שהיות והדבר הנולד לא עמד לרשות האדם לפני שבת - שהרי עדיין לא נברא - הרי הוא כאבנים, האסורים בטלטול לכל הדעות בשבת מטעם זה ממש.

אמנם, בהלכות שבת לא הביא הרמ"א להלכה את צד החומרא, והסכים עם המחבר שנולד מותר בשבת¹³. לכן למעשה גם לפי הרמ"א אפשר להקל בשבת בין במוקצה מדעת ובין בנולד, שהרי זהו ספק דרבנן. והוא הדין במוקצה מדעת ביום טוב, ובזה מקל הרמ"א יותר מן המחבר. אולם נולד אסור ביום טוב גם לשיטת הרמ"א, שהרי אין בו ספק שאסור: אם בגלל שכל מוקצה מדעת אסור גם ביום טוב, ואם בגלל שנולד אסור אפילו בשבת.

(יא) שאינו בעלי חיים - בעלי חיים אסורים בטלטול בשבת כ"מוקצה מחמת

טוב. אולם עיין בכף החיים שם, שהבין אחרת את דברי הרמ"א.

13. ישנה סתירה לכאורה בשיטת הרמ"א בנולד בשבת. שהורה להחמיר לכתחילה בהמסת שומן (שי"ח, טז), וביאר משנה ברורה שהוא משום נולד (שם ס"ק ק"ה). ונראה לתרץ שאסור שם הרמ"א דבר שהאדם עצמו מוליד, וכאן הקל בדבר הנולד מאליו (וראה גם ש"כ, ט במ"ב ס"ק לה, גם שם כדברינו).

אוכר של פירות ועצים (יב), סגי כשיאמר מכאן אני נוטל, ואין כריך שירשום (יג) (רבינו ירוסם כ"ד ח"ג). ומותר להכין מיוס טוב ראשון לשני צב' ימים טובים של גלויות (יד) (כל זו). ועיין לעיל סימן ש"י כל דיני מוקצה.

שולחן ערוך כפשוטו

גופו", שהרי אינם ראויים לכולם. אולם ביום טוב בעלי חיים שעומדים להישחט אינם מוקצים. בעלי חיים שאינם עומדים לשחיטה הרי הם מוקצים ביום טוב אלא אם כן הוכנו לכך (כפי שנראה בסימן תצ"ז).

(יב) אוצר של פירות ועצים - פירות שבאוצר, שהוא מין מחסן, הרי הם מוקצים מדעת ואסורים ביום טוב (כפי שהתבאר למעלה בס"ק ט'). אך אפשר לבטל את איסור פירות אלו על ידי אמירה פשוטה מערב יום טוב שמתכוון לקחת פירות מאוצר זה. הדבר מותר משום שהפירות במהותם ראויים, אלא שנאסרו בגלל מחשבתו שלא להשתמש בהם, ולכן יתבטל דין המוקצה על ידי מחשבה נגדית. ואפילו אם הפירות מרובים, ולא מתכוון לקחת אלא קצתם - נתבטל האיסור על ידי מחשבתו¹⁴.

(יג) שירשום - לסמן אלו פירות רוצה לקחת. וביארנו בס"ק הקודם מדוע אין בכך צורך. ודע שהרמב"ם פסק שצריך לרשום, ולא די באמירה להוציא אף ממוקצה כזה. כף החיים (ס"ק מג) מביא את חומרת הרמב"ם, ומסיים: "נראה דלכתחילה טוב להחמיר, ובדיעבד יש לסמוך על המתירין".

(יד) בשני ימים טובים של גלויות - הכנה זו היא האמירה שייקח מפירות אלו מחר. אולם אסורה הכנה שיש בה מעשה, כהכנת האוכל או סידור השולחן מיום טוב ראשון לחברו¹⁵. והכנה זו, שאין בה אלא אמירה, אינה נחשבת כהכנה אסורה.

14. הסברנו שהפירות ראויים - כפשט דברי הרמ"א, וכפסיקת ביאור הלכה ד"ה "ואין צריך לרשום". אולם מדברי רבינו ירוסם עצמו נראה שאמר דבריו גם בראויים במקצת, ומחשבתו הופכת את דינם לראוי.

15. שהלא אסורה הכנה מיו"ט לחברו. עיין בדברינו סימן תק"ג ס"ק א'.

סימן תצ"ו יום טוב שני של גלויות

בזמן שישבה סנהדרין בישראל לא נקבע הלוח על פי חשבון, אלא היו חכמי הסנהדרין מקדשים את החודש על פי ראיית הלבנה, והיה ראש החודש עשוי להיקבע בשני ימים אפשריים. בארץ ישראל הספיקו השליחים להודיע על מועד החודש לפני החג, ולכן ידעו מתי חל יום טוב. אולם לחוץ לארץ לא הספיקו השליחים להגיע, ולכן היו עושים את שני הימים האפשריים ימים טובים. לאחר שבטלה הסנהדרין, תיקן הלל השני לוח קבוע, ומאז אנו יודעים מראש הן בארץ ישראל והן בחוץ לארץ מתי יחולו החגים. ואולם, קבעו חכמים לשמור בגלות בכל זאת שני ימים טובים - הראשון מתאים ללוח והוא מן התורה, והשני הוא מדרבנן. הסיבה לכך הייתה שלא רצו לשנות את המנהג¹, כי היהודי הפשוט לא ראה הבדל בין שני הימים, ואם לפתע הייתה משתנה ההלכה וחכמים היו קובעים שיש לחגוג רק יום אחד - היה חושב שאפשר להמיר את חוקי התורה. ונראה לי להוסיף שדין יום טוב שני מזכיר לנו שבמהות העניין יש לקדש את החודש על פי הראייה ולא על פי הלוח. כך שני הימים הטובים מזכירים לנו את העובדה שעדיין אין לנו סנהדרין.

סעיף א

^א בגלויות, שעושין שני ימים טובים מספק, כל מה שאסור בראשון אסור בשני (א). והיו מנדין למי שמזלזל בו (ב). ואם הוא צורבא דרבנן, לא היו מחמירין לנדונו אלא היו מלקין אותו (ג).
^א משנה ביצה ל"ו ומגלה ז.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אסור בשני - חכמים החמירו מאוד בדיני יום טוב שני כדי שלא יבואו לזלזל בו. לכן אף שחיובו הוא מדרבנן, השוו הלכותיו לדין תורה; כגון שאין אומרים בו "ספק דרבנן לקולא", אלא מחמירים בספק ביום השני כמו ביום הראשון.

(ב) למי שמזלזל בו - נידוי הוא הרחקת האדם מהקהילה. המנודה אינו יכול להצטרף למניין ואסור לעמוד אתו בקשרי מסחר². ויש בכך להדגיש שהקהילה אינה מקבלת את מי שמזלזל במנהגיה.

(ג) מלקין אותו - עונש המלקות חמור פחות מהנידוי, כיוון שהמלקות הינן עונש

1. ביצה דף ד ע"ב: "הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם, זמנין דגזרו שמדא ואתי לאקלקולי".

2. הלכות המנודה מבוארים בשו"ע יו"ד סי' של"ד.

פעיף ב

אין חילוק בין ראשון לשני אלא ל'ענין מות (ד), 'וכן לכחול את העין (ה) סגס: או שאר חולי שאין זו סכנה וכ"ן פק אין לדין, ואף על פי שאסור בראשון אלא על ידי אינו יהודי אם אין בו סכנה, בשני מותר אפילו על ידי ישראל. חוץ מיום טוב שני של ראש השנה, דשני ימים קדושה אחת אריכתא הן (ו). סגס: ודוקא שנות לרצנן² במשנה וגמרא ביצה י"ב וכבית הלל.³ ברייתא מגילה שם וכר' יהודה.

שולחן ערוך כפשוטו

חד פעמי, ואילו הנידוי מונע חיים תקינים כל זמן שהוא עומד בעינו. "צורבא דרבנן" הוא תלמיד חכם. מפאת כבוד התורה שלמד ומכיוון שלא נחשד בזלזול בכל דברי חכמים, מסתפקים במלקות אם זלזל ביום טוב שני של גלויות.

(ד) לענין מות - מצווה מן התורה לקבור את המת ביום פטירתו, ולא להלינו. ואף שבשאר איסורי המלאכה מחמירים ביום טוב שני של גלויות כמו ביום הראשון, משום כבוד המת התירו לקבורו כרגיל ביום טוב שני. זאת מכיוון שסוף סוף איסורו של היום השני מדרבנן, ואין בכוחו לדחות חיוב דאורייתא של קבורה בזמנה. אולם כמה אחרונים³ קבעו כי בזמננו אין להתיר את הקבורה אפילו ביום טוב שני, הואיל וקבורה שלנו כרוכה בחילול המוני של החג, וכיוון שיש לנו אמצעים למנוע פגיעה בגוף המת. פרטי דינים אלה יוסברו בעזרת ה' בסימן תקכ"ו.

(ה) לכחול את העין - כחילת העין היא הנחת תרופה בעין, והדבר אסור מדרבנן בשבת וביום טוב, שגזרו חכמים על שימוש בתרופות בשבתות ובימים טובים (טעם הדבר הוא שלא יבואו לשחוק סממנים). אולם ביום טוב שני של גלויות התירו כחילת העין, כי סוף סוף זהו צורך הגוף, והיה מקום להתירו אפילו ביום טוב ראשון. נראה שדעת המחבר מסכימה לדעת הרמ"א שמתיר כאן גם בשאר חולי, והיתר זה כולל לקיחת כל התרופות ביום טוב שני של גלויות⁴.

(ו) קדושה אחת אריכתא הן - בראש השנה נוהגים גם בארץ ישראל לחגוג שני ימים טובים. טעם הדבר הוא שהואיל וראש השנה חל בתחילת החודש, גם בארץ ישראל לא הספיקו לדעת אם חכמים קידשו את החודש אם לאו. החמירו חכמים בשני ימים טובים של ראש השנה להחשיבם כיום אחד ממש,

3. עיין למשל באגרות משה או"ח ח"ג סימן עו.

4. בנוסף למת וכחילת העין יתבארו בהמשך פרטים נוספים שהקלו בהם ביום טוב שני: ספק מוכן (תצ"ז, ד), ספק בא מחוץ לתחום (תצ"ח, ד ע"פ הסברנו) ועוד (ראה למשל תק"ה, א ברמ"א לענין חלב שנחלב ע"י נכרי ביום טוב שני; ובמשנה ברורה כאן ס"ק ד', ובבה"ל ריש סי' תקי"ד לענין כיבו דליקה).

דומיא דמכחל עינא, אצל אב מלאכה אסור לישראל לעשותו אפילו ציוק טוב
שני (ז) (ר"ן פרק אין לדין והמגיד פי' לאשון).

סעיף ג

¹ בני ארץ ישראל שבאו לחוצה לארץ, אסורים לעשות מלאכה ביום טוב שני ביישוב, אפילו דעתו לחזור (ח). וכל זמן שלא הגיע ליישוב, אפילו אין דעתו לחזור, מותר, לפי שעדיין לא הוקבע להיות כמותן. אבל אם הגיעו ליישוב ואין דעתו לחזור, נעשה כמותן, ואסור בין ¹ ארחות חיים, מעובדא דרמי בר (חמא) [תמר], חולין ק"י.

שולחן ערוך כפשוטו

והדבר משליך על כמה הלכות, כפי שנראה בעזרת ה' בהמשך. ממילא אי אפשר להקל ביום טוב שני של ראש השנה בכחילת העין, וזאת בניגוד ליום טוב שני של גלויות (אולם ההיתר לקבור את המת נשאר בתוקפו, משום שזו מצווה מהתורה).

(ז) **אפילו ביום טוב שני** - מעיר הרמ"א שדווקא מלאכה דרבנן התירו לעשות בעבור חולה ביום טוב שני, אבל לא התירו מלאכה דאורייתא. כלומר - ביום טוב שני, שאיסורו מדרבנן, התירו עשיית מלאכות דרבנן עבור חולה.

(ח) **אפילו דעתו לחזור** - סעיף זה מבוסס על דיני "מנהג המקום". כאשר הולך אדם ממקום למקום והמנהגים שונים בשני המקומות, אזי אם כוונתו לגור בקביעות במקום החדש - עליו לוותר על מנהגי המקום שממנו יצא, ולנהוג בכל כמנהג מקומו החדש. ואם הלך לטיול או לסחורה וכדומה, ואינו מתכוון לדור במקום השני - עליו להחמיר הן כמנהג המקום שממנו יצא והן כמנהג המקום שאליו הגיע⁵.

בהלכות יום טוב שני של גלויות אפשר היה לחשוב שהדין שונה, שהרי אין כאן "מנהג המקום", אלא המקום עצמו יוצר את ההלכה: כל יהודי וכל קהילה צריכים לחוג יום אחד בארץ, ושני ימים בחוץ לארץ. אולם יש להסביר שאחר תיקון הלוח, כאשר הן בארץ והן בחו"ל יודעים את התאריך, תקנת חכמים לשמור על יום טוב שני הייתה דווקא לאדם שמתיישב באופן קבוע בחו"ל. לכן, אם לא התיישב שם לא חלה עליו התקנה, אלא שעדיין עליו לנהוג כחומרות של המקום שהלך לשם. לכן למעשה תייר או סוחר שנמצא בחגים בחוץ לארץ לא יעשה מלאכה יומיים, אבל לעניין תפילות והנחת תפילין ינהג כפי הדין בארץ, אלא שיניח תפילין בצנעה. ויש להדגיש כי השולחן ערוך לא חילק כאן בין צנעה לפרהסיה, ומשמע מדבריו שגם בצנעה אסור במלאכה⁶.

5. פסחים תחילת פרק רביעי; שו"ע או"ח תס"ח, ד.

6. המחבר התייחס לדיני מנהג המקום בהלכות ערב פסח (תס"ח, ד), ושם כתב שיש לנהוג

במדבר בין ביישוב. וכל חוץ לתחום (ט) אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם (י).

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) **חוץ לתחום** - מנהג יום טוב שני חל רק על מי שנמצא בתוך תחום שבת (שהם אלפיים אמה, כקילומטר) ממקום שיש בו קהילה יהודית.

(י) **בן חו"ל בארץ** - כל זה בבן ארץ ישראל שיצא לחו"ל. אך מה הדין בבן חו"ל המגיע לארץ ומתכוון לחזור למקומו, האם עליו לשמור יום אחד או יומיים? רוב הפוסקים פסקו שצריך לנהוג יומיים, וכך הוא המנהג⁷. ויש אומרים שההלך מחו"ל לארץ שומר רק יום אחד, כי ארץ ישראל במהותה היא מקום הקביעות לכל יהודי⁸.

כחומרי מקום שהלך לשם "מפני המחלוקת". משום סברה זו יש פוסקים שהתירו לעשות מלאכה בצנעה (ראה למשל ט"ז אצלנו ס"ק ד'; מ"ב תס"ח ס"ק ד) אך כאמור, לא נראה כך מלשון השו"ע. וביאר המשנה ברורה את סברת השלחן ערוך (תס"ח ס"ק י"ז. וראה תוספות פסחים נב ע"א ד"ה "ביישוב") שאם יעשה מלאכות בצנעה יש חשש גדול שהדבר ייודע. ומדבריו אפשר לראות עד כמה הקפידו חכמים שקדושת החג לא תיפגע. נראה לי להוסיף שחכמים החשיבו את יום טוב שני כיום טוב ראשון לכל דבר, ולכן מחשיבים יום זה כאילו איסורו היה מן התורה. וזה לשון הר"ז (פסחים יז ע"א): "שתקנת יום טוב שני הוא מנהג גדול שפשט בכל הגולה, הלכך אסור לעשות מלאכה אפילו בצנעה" ועיין חזון עובדיה (יום טוב עמוד קי"א) שסובר שדעת מרן להתיר בצנעה, ממה שכתב באבקת רוכל (סימן כ"ו. אולם למעשה פסק שם הגרע"י שראוי להחמיר). אבל לי נראה שבשולחנו פסק המחבר לחומרא, שהרי לא חילק לא בין צנעה לפרהסיה ולא בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן. לכן נראה שרק בשעת דחק גדול אפשר לסמוך על המקילים, בעיקר במלאכה שהיא מדרבנן.

7. כך פסק מרן הבית יוסף באבקת רוכל ח', וכן בפאת השולחן ב' אות כא. ולא עוד אלא שהמנהג הוא לארגן מניין לבני חוץ לארץ.

8. חכם צבי קס"ז; שולחן ערוך הרב תצ"ו, א. אולם כאמור לא נתקבלו דבריהם, ונראה לי שחששו שיבזה את היום השני כשיחזור לחו"ל. אמנם אם יש ספק אם הוא בן חוץ לארץ או בן ארץ ישראל, כגון מי שיש לו דירה גם בארץ וגם בחו"ל, או כגון תלמיד שעודו תלוי בהוריו אך מתכוון להישאר בארץ, אפשר לצרף שיטה זו ולאפשר לחוג בארץ רק יום אחד.

סימן תצ"ז דיני הכנה ביום טוב

סימן זה עוסק בלקיחת בהמה, עוף או דג לאכילה. המחבר מברר כאן שתי בעיות אפשריות בלקיחה זו: האחת - מתי הלקיחה נחשבת כצידה האסורה ביום טוב; והשניה - אלו בעלי חיים נחשבים "מוכנים", כלומר מיועדים לאכילה, ואלו אינם נחשבים מוכנים וממילא הם מוקצים.

סעיף א

^א "אין צדין (א) דגים מן הביברים (ב). הגה: אפילו צמקוס שאינס מחוסרים יולד (ג), לפי שהצוצר רחב הרצה והדגים נשמטים אילך ואילך (ד) (המגיל פ"ג).
^א משנה ביצה כ"ג.

סעיף ב

^ב דגים ועופות וחיה שהם מוקצה (ה), אין משקים אותן ביום טוב ואין
^ב משנה ביצה כ"ג.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אין צדין - ראינו לעיל, בסימן תצ"ה, שיש מלאכות שנאסרו ביום טוב מדרבנן למרות שהן לצורך אוכל נפש, ובהן צידה.

(ב) הביברים - ברכות מים. והן רחבות קצת, ולכן אף שאין צורך ברשת כדי לדוג את הדגים יש בכך טרחה, והם אינם נחשבים ניצודים ועומדים. וכפי שמפרש הרמ"א.

(ג) שאינם מחוסרים צידה - כלומר שאין צורך ברשת כדי לדוג אותם.

(ד) נשמטים אילך ואילך - נראה בהמשך (סעיף ה') שאם אמת המים צרה וסגורה - מותר לקחת ממנה דגים. לכן משמיענו הרמ"א שבביבר אין הדבר כן, ואף אם אפשר לאסוף את הדגים בלא רשת, אם הברכה רחבה קצת ומצריכה מיזמנות כדי להוציא את הדגים, הרי זו צידה אסורה¹. הרמ"א כאן אינו חולק על המחבר אלא מפרשו.

(ה) מוקצה - ראינו בסימן תצ"ה שדבר שהאדם התכוון שלא להשתמש בו או

1. יש שכתבו שנחשב כצידה משום שהדגים "מכוסים מן העין", ולפי זה אם המים צלולים - מותר לקחת מהם דגים. אולם הרמ"א לא העתיק טעם זה להלכה, לכן נראה שעיקר טעם האיסור הוא בגלל שהביבר רחב (יותר מאמת המים).

נותנים לפניהם מזונות,¹ שמא יבא ליקח מהם (ו). וכל מה שאסור לאכלו או להשתמש בו מפני שהוא מוקצה, אסור למלטלו (ז).
 1 פירוש התוספות, וכן כתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות יום טוב.

סעיף ג

1 אפילו ספק צידה אסור (ח), כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב יום טוב ולמחר מוציא בהם – אסורים, אלא אם כן ידוע שניצודו מבעוד יום. "ואם מצא המצודות מקולקלות מבערב יום טוב, בידוע שמערב יום טוב ניצודו.
 1 משנה ביצה כ"ד, וכמאן דאסר בגמרא שם ספק מוכן. 1 ברייתא שם וכו' שמעון בן אלעזר.

שולחן ערוך כפשוטו

שלא היה ברשותו הרי הוא מוקצה ביום טוב, אף שלא נאסר בשבת. כאמור, זהו הנקרא "מוקצה מדעת". ולכן הדגים שבביברים אינם רק אסורים בצידה, אלא גם מוקצים.

(ו) שמא יבוא ליקח מהם - השולחן ערוך אוסר כאן להאכיל דווקא חיה, עופות ודגים, ולא בהמות או תרנגולות. ואפילו אם הן מוקצות, כגון בהמה העומדת לעבודה, או תרנגולת העומדת להטלת ביצים, מותר להאכילן. זאת משום שהאיסור הוא דווקא בבעלי חיים שמזונם בטבע, שגזרו חכמים שלא להאכיל אותם ביום טוב, כיוון שאם מאכילם מראה בכך שרצונו לקחת אותם לצורך אכילה. אך בהמות ותרנגולות מבויתות מותרות, וכל שכן שמותר להאכיל כלביו ובהמות עבודה טמאות, שאינם ראויים לאכילה כלל.²

(ז) אסור לטלטלו - לכאורה המשפט אינו מובן, שהרי ודאי שכל דבר שהוא מוקצה אסור לטלטלו, שעיקר דין מוקצה הוא איסור טלטולו. וצריך עיון.

(ח) ספק צידה אסור - לכאורה ספק מוכן הרי הוא ספק בדין דרבנן, וכל איסור דרבנן ספקו מותר. אולם כאן האיסור הוא זמני, שהרי הדבר מותר לאחר יום טוב. איסור כזה נקרא בהלכה "דבר שיש לו מתירין", וספק בדבר שיש לו מתירין אסור אף בדבר שאיסורו מדרבנן.³

2. הסברנו ע"פ דיוק מדברי הבית יוסף, ובכך תירצנו סתירה לכאורה עם סעיף ז' בהמשך. ועיין במשנה ברורה ס"ק ד', שעמד על הסתירה.

3. א. בשער הציון ס"ק י' דן אם לפי סברה זו יש להקל בדבר שיתקלקל עד לאחר יום טוב. ב. ראה דברינו בסימן הבא ס"ק י"ב ובהערה 3 שם.

סעיף ד

1 ספק מוכן מותר ביום טוב שני, משום דהוי ספק ספיקא (ט).

¹הרא"ש דלונ"ל, וכן כתב הר"ן, משום דאי אפשר שיבוא לפניך ספק מוכן ביום טוב שני אלא בשני ספקות. ועיין לקמן סימן תקט"ו.

סעיף ה

1 אם סכר אמת המים בכניסה וביציאה מערב יום טוב, מותר ליקח ממנה דגים ביום טוב, דהוה ליה ניצודין ועומדין (י) (מאמר שאמת המים היא כרה ואינן יכולים להשמיט) (המגיל פ"א).

¹מימרא דרב ביצה כ"ה.

סעיף ו

1 אווזים ותרנגולים ויונים שבבית או שבחצר העומדים לאכילה, מותר לצודן, ואין צריכים זימון (יא).

¹ ברייתא ביצה כ"ה.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) ספק ספיקא - כוונת המחבר לומר שיש כאן ספק ב"תרי דרבנן"⁴ - איסור מוקצה עצמו הוא מדרבנן, וכן איסור יום טוב שני. ומשום שמחת החג הקלו כאן חכמים בספק בתרי דרבנן⁵.

(י) ניצודין ועומדין - ולא זו בלבד שאין כאן מלאכת צידה, אלא שגם מוקצה אין כאן. כי היות שהדגים אינם יכולים לברוח מהאמה, גילה דעתו בסכירה שרוצה לקחת מהם ביום טוב⁶.

(יא) אין צריכים זימון - בעלי חיים העומדים כל הזמן לרשות האדם לאכילה אינם מוקצים, ואפילו אם ברור שלא יאכל את כולם ביום טוב.

4. המחבר השתמש בביטוי "ספק ספיקא" כיוון שמקור דין יום טוב שני בספק. אולם לאחר שתקן הלל השני את הלוח אין כאן ספק, אלא יום טוב ראשון הוא מן התורה ויום טוב שני מדרבנן.

5. יש שחלקו על פסק זה של השולחן ערוך, ולשיטתם יש להשוות את דין יום טוב שני לדין יום טוב ראשון, ואין להקל בו כלל. וכשאפשר ודאי שכדאי להימנע מספק מוכן גם ביום טוב שני, אבל בעת הצורך כדאים הם המחבר והרמ"א לסמוך עליהם. וראה עוד בסימן הבא סעיף ד'.

6. ואינו דומה לדין היונים בסעיף הבא, ששם היונים אינן תחת רשותו ממש.

סעיף ז

שאר כל היה ועוף^ט שמחוסרים צידה, שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו, אסור לצודן וליתן לפנייהם מזונות (יב); וכל שאין מחוסרים צידה, מותר לצודם וליתן לפנייהם מזונות.
^טמשנה ביצה כ"ד כר' שמעון בן גמליאל, וכדמפרש לה שמואל בגמרא.

סעיף ח

'איל וצבי שקננו בפרדם וילדו בו עפרים (יג), ועדיין הם קטנים שאין צריכים צידה, מותרים בלא זימון (יד); ודוקא בפרדם הסמוך לעיר^כ בתוך שבעים אמה דדעתיה עלויה (טז). 'והאם, אפילו זימון אין מועיל לה, כיון שמחוסרת צידה (טז).
^כמסקנא בגמרא ביצה כ"ה. ^כטור מהא דקרפף במשנה ל"א כפרוש המפרשים. ^כשם בגמרא כ"ה.

סעיף ט

'יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפוחים (פירוש: כלי מרס הצנויים צכותליס לקנן זהם העופות), אסור לצודן (יז); לפיכך אין זימון מועיל להם. והני מילי בגדולים, אבל בקטנים שאינם מפריחים –
^טברייתא ביצה כ"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) וליתן לפנייהם מזונות – בסעיף זה משלים המחבר את דבריו בסעיף ב', שבו דיבר על בעלי חיים שאינם מחוסרים צידה. ראה דברינו שם (ס"ק ה').

(יג) וילדו בו עפרים – לפני יום טוב. שאם נולדו ביום טוב – הלא הם "נולד", ואסורים בטלטול.

(יד) בלא זימון – כלומר: אין כאן צידה מפני שקל לתופסם, ואין כאן מוקצה הואיל ובני אדם רגילים לאכול את העפרים, ואינם מקצים דעתם מהם.

(טו) דדעתיה עלויה – שדעתו עליהם. אבל אם הפרדס רחוק מן העיר הם אינם עומדים אוטומטית לרשותו, הואיל ואין דעתו עליהם, ולכן הם מוקצה אם לא זימנם.

(טז) מחוסרת צידה – כיוון שאי אפשר לתופסה בקלות.

(יז) אסור לצודן – בניגוד ליוני הבית (שהוזכרו למעלה בסעיף ו'). וזאת מאחר שציפורים אלו עפות, ואינן "ניצודות ועומדות".

¹ מותר לצודן, אבל זימון צריכים (יה).

² משנה שם י'.

פעיף י

כיצד הוא הזימון (יט), ³ אומר 'זה וזה אני נוטל למחר' (פ), ואין צריך לנענעם. "אבל באומר 'מכאן אני נוטל למחר' לא סגי (כא).

⁴ משנה ביצה י' בבית הלל. ⁵ שם בגמרא.

פעיף יא

⁶ אם זימן כל השובך ואינו צריך אלא לזוג, אינו מועיל (כב). הגה: ואם הוא אפשר שיטכרך כל השוצך, יכול להזמין כל השוצך, ולמחר נוטל מה

שצריך (כג) (רבינו ירוסם, והגהות אשר"י פ"ק דצ"ה).

⁷ רבנו ירוסם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יה) אבל זימון צריכים - כיוון שאף שאין בהם איסור צידה הם אינם ברשותו, ואין דעתו עליהם. ולכן הם מוקצים אם לא זימנם קודם לחג.

לסיכום דין היונים: יונים שבביתו ("יוני הרדיסאות") - אין בהן לא איסור צידה ולא איסור מוקצה, ומותר לאוכלן ביום טוב אף ללא זימון.

יוני שובך ועליה גדולות - דינן כבעלי חיים המחוסרים צידה, ואסורים משום צד, ולא יועיל בהן זימון.

יוני שובך קטנות - מותרות משום צד, אך אסורות משום מוקצה אלא אם כן זימנן. ובהן נאמר דין הזימון המפורט בסעיפים הבאים.

(יט) **הזימון** - כפי שראינו בהקדמתנו לדיני מוקצה (סי' תצ"ה ס"ק ט'), מותר לאכול ביום טוב רק דבר העומד לאכילה. וכאמור בסעיף הקודם, יוני שובך ועליה אינן עומדות מאליהן לאכילה, והן מוקצות אם לא זימנן בערב יום טוב.

(כ) **זה וזה אני נוטל למחר** - בתנאי שהן לבדן בקן, או שיוכל מחר להכירן בטביעת עין.

(כא) **לא סגי** - תיקנו חכמים שיפרש אלו יונים ייקח, שמא לאחר שייקח יתחרט וירצה להחליף באחרות, ויתברר למפרע שטלטל מוקצה.

(כב) **אינו מועיל** - הזימון אינו הופך את היונים ליוני בית שאינן מוקצות, אלא נועד לגלות דעתו. וזימון כללי אינו מועיל, שהרי ברור שאינו צריך את כל היונים.

(כג) **ולמחר נוטל מה שצריך** - ומודה כאן המחבר לדברי הרמ"א.

פע"ף יב

(כד) ³זימן שנים ומצא שלשה (כה); או זימן שחורים ולבנים בקינים המובדלים במחיצה, ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים – אסורין (כו), אלא אם כן מכירן.
³משנה וגמרא ביצה י'.

פע"ף יג

⁴זימן שלשה ומצא שנים – מותרים (כז). (ואפילו היו מקושקים צימד, מנתמי מסללי) (כה) (כ"ו).
⁴ביצה י' במשנה.

פע"ף יד

⁵זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן – אסורים (כט). ואם אין סביבותיהם קן אחר, הרי אלו מותרים (ל). ⁵והני מילי במדדין, אבל אם הם מפריחין – אסורים (לא). ואפילו יש קן אחר בתוך נ' אמה (לב), אם ⁵ביצה י' במשנה. ⁵שם בגמרא י"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(כד) **הקדמה** - שלושת הסעיפים הבאים עוסקים באדם שזימן יונים בערב החג ולמחרת אינו מוצא את היונים כפי שהשאירן, ולכן מסתפק אם אלו אותן יונים שזימן או שמא יונים אחרות. המחבר מפרט דוגמאות שבהן אם סביר שאלו אותן יונים אזי אינן מוקצות, ואם לאו הרי הן מוקצות מספק.

(כה) **ומצא שלושה** - וברור שאחת היונים לא זומנה. והיות שאין הוא מכירן כל אחת מהן היא "ספק מוכן", וכבר למדנו (למעלה בסעיף ג') שספק מוכן אסור.

(כו) **אסורין** - כיוון שסביר יותר להניח שהמזומנים הלכו להם ובאו אחרים תחתיהם מלחשוב שהמזומנים עצמם תפשו אלו את מקומם של אלו.

(כז) **מותרים** - מפני שסביר להניח שאחד מהמזומנים עף, ושני הנותרים הינם אותם שזומנו.

(כח) **מנתחי מהדדי** - שדרכם להתנתק זה מזה. ומעיון בבית יוסף נראה שגם המחבר מודה לדין זה.

(כט) **אסורים** - משום שאינם רגילים לצאת מהקן, ולכן סביר להניח שאין מדובר באלו שזומנו.

(ל) **מותרים** - במקרה כזה סביר שאלו אותן יונים שהוכנו, אך יצאו מן הקן.

(לא) **אסורים** - מאחר שאז אנו חוששים שאלו שלפני הקן באו מרחוק.

(לב) **בתוך נ' אמה** - לאחר שראינו שהמוצא יונים לפני הקן, אם אין סביבו קן אחר

הוא בקרן זוית שאינו יכול לראותו מקן זה, כיון שאינם מפריחין אלא מדדין, משום דכל היכא דמדדה ולא הדר חזיה לקניה לא מדדה (לג). (ואם הזמין תוך הקן ומלא על פתח הקן, מותרים) (א"ז).

סעיף טו

ת"א אינו יהודי שהביא דורון לישראל ביום טוב בני יונה קטנים משובכות שיש לו בעיר (לד), כיון שאין צריכים צידה, מותרים (לה). ת"הרשב"א בתשובה.

סעיף טז

א"השוחט בהמה ביום טוב, טוב לו שלא יבדוק עד שיפשיט (לו), שאם תמצא טריפה לא יהא רשאי להפשיטה. טור, וכן כתב רבנו ירוחם בחלק ב' בשם המפרשים.

שולחן ערוך כפשוטו

הן מותרות ואם יש - הן מוקצות, בא משפט זה להגדיר קירבה זו לקן אחר מה שיעורה. בדרך כלל קן יחשב כקרוב אם נמצא בתוך חמישים אמה, שכך מעריכים את המרחק אותו מדדים הגוזלות⁷. אולם יש להוסיף שעל מנת להיחשב כקרוב, על הקן השני גם להקראות מהקן הראשון, אחרת לא ידדו אליו הגוזלות. (לג) לא מדדה - תרגום: משום שכל (גוזל) המדדה, כשאינו יכול לראות את קינו - אינו מדדה יותר.

(לד) שיש לו בעיר - וכפי שראינו למעלה (ס"ק י"ח), בני יונה קטנים של יהודי היו צריכים זימון בערב יום טוב כדי שלא ייאסרו משום מוקצה.

(לה) מותרים - ראינו כי ביונים עפות יש שני איסורים: א. מלאכת צידה האסורה ביום טוב. ב. מוקצה, כי אדם מקצה מדעתו דבר שאינו ראוי לו.

בעל חיים שגוי צד בעבור יהודי - אסור, שאין ליהנות ביום טוב ממלאכה (ואפילו דרבנן) שעושה גוי בעבור יהודי. ובעל חיים שאינו מחוסר צידה, אך שלא זומן (כגון שמצאו בשדה) - אסור משום מוקצה. אולם בני יונה השייכים לגוי אינם נאסרים, משום שאין בהם דין צידה כיוון שהם בשובך ואינם עפים, ואינם מוקצים משום שהגוי, שאינו בדין יום טוב, אינו מקצה את היונים מדעתו⁸.

(לו) עד שיפשיט - הפשטת העור היא מאבות המלאכה האסורים בשבת, אולם

7. יעויין למשל בשו"ע חו"מ ר"ס, ח.

8. "דאין האיני יהודי צריך הכן" (לשון המחבר בסימן הבא סעיף ג, לעניין בהמות של גויים).

סעיף יז

אם נמצאת טריפה – אסור לטלטלה (לז), אבל מותר למכרה לאינו יהודי (לח) כדרך שהתירו מכירה לישראל (לט), שלא ישקול ולא יזכיר סכום דמים. ואם אינו מאמינו, יקח ממנו משכון (מ).
⁹ שם לרעת הר"ף שפוסק ביום טוב כר' יהודה במוקצה, ובבהמה בריאה איירי. ועיין בסימן תקי"ח בית יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

היא הותרה ביום טוב, שהרי זה ממש צורך אוכל נפש. אולם, אם לאחר השחיטה נמצאה הבהמה טריפה – אסור להפשיטה, שהרי כבר אין זה צורך אוכל נפש. מאידך גיסא, אם אין מפשיטים את הבהמה העור מתקלקל, ויש בכך הפסד גדול לבעל הבהמה (שכבר הפסיד את אכילת הבשר). אם כך, יש מקום לחשוש שאנשים יימנעו מלשחוט בהמה ביום טוב, שמא תימצא טריפה ויפסידו גם את עורה. לכן התירו חכמים להערים ולבדוק אם הבהמה טריפה רק לאחר שיפשיט את עורה.

(לז) אסור לטלטלה – למקום מוצל, בו הבשר אינו מתקלקל. והאיסור הוא משום נולד, שהרי הבהמה הייתה ראויה לאדם, ועכשיו לאחר שנטרפה היא ראויה לכלבים. ולא התירו חכמים את הטלטול שמא יימנעו מלשחוט (כפי שהתירו בסעיף הקודם) כיוון שיכול לשחוט מראש את הבהמה במקום מוצל. וכך ראוי לנהוג⁹.

(לח) למכרה לאינו יהודי – באופן שהיהודי לא יטלטלנה.

(לט) כדרך שהתירו מכירה לישראל – אסרו חכמים לקנות ולמכור ביום טוב שמא יבוא לכתוב, כלומר: יש בכך פגימה מהותית בעניינו של יום טוב (כפי שהסברנו בתחילת סי' תצ"ה). אולם לצורך אוכל נפש התירו חכמים בתנאים מסויימים¹⁰. בדרך כלל הקנייה והמכירה המותרות הן קניית או מכירת האוכל עצמו, אולם בדומה לזה התירו גם כאן, כאשר מוכר טריפה לגוי. ואמנם אין זה צורך יום טוב ישיר, אולם התירו חכמים שמא יימנע מלשחוט ותיפגם שמחת יום טוב.

(מ) יקח ממנו משכון – אם היהודי אינו סומך על הגוי שישלם לו לאחר החג (שכפי שנראה בהמשך, יום טוב אסור ב"פיסוק דמים") מותר לו לקחת משכון מהגוי, ולהחזיר רק לאחר שישלם לו במוצאי יום טוב.

9. כתב רש"ל (ביצה פ"ג סי' יז; הובא כאן במג"א, א"ר ובה"ל) שבזמן הזה, כיון שמחמירים בהלכות טריפות ורבות הבהמות הנפסלות לאכילה – יש מקום להקל גם כאן בטלטול, שמא יימנע מלשחוט.

10. כפי שיתבאר בסימן ת"ק ובסימן תקי"ז.

סימן תצ"ח דיני שחיטה ביום טוב

סימן זה עוסק בעניינים שונים המתעוררים סביב השחיטה ביום טוב, ובהם: בדיקת הסכין וטלטולה, מוקצה בבהמות, שחיטת ספק טריפה, תלישת הצמר והנוצות, כיסוי הדם ועוד.

סעיף א

א אין מראין סכין לחכם (א) ביום טוב לראות אם הוא ראוי לשחוט בו (ב), שמא תהיה פגומה, ויאמר לו אסור לשחוט בה מפני פגימתה, וילך ויחדדנה במשחזת (ג). לחכם שראה סכין לעצמו, יכול להשאילו לאחרים (ד). הגה: ועכשו בזמן הזה, שכל שוחט רואה סכין צעמנו (ה), כל ביצה כ"ח וקרבן. ¹ שם וקרבן יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) מראין סכין לחכם - קודם לשחיטה יש להראות את הסכין לחכם כדי שיבדוק עם היא חדה וכשרה. ובזמן הזה אין מראים דווקא לחכם, אלא נהגו למנות לכך אנשים הבקיאים בהלכה זו, ומחלו להם חכמים על כבודם כיוון שהם זהירים וזריזים בכך. וצריך ישוב הדעת ויראת שמים כדי לבדוק את סכין השחיטה (כל העניין בשו"ע יו"ד י"ח, יז).

(ב) לשחוט בו - בדיקת הסכין היא "מכשיר אוכל נפש" שאפשר לעשותו מערב יום טוב (כפי שביארנו בסימן תצ"ה ס"ק ה'), ולכן אם יש אפילו חשש קל לאיסור - צריך לבדוקה מערב יום טוב.

(ג) וילך ויחדדנה במשחזת - אף השחזת הסכין היא מכשיר שאפשר לעשותו מערב יום טוב, ולכן אסורה (מדרבנן) ביום טוב.

(ד) להשאילו לאחרים - ואין חוששים שאם נתיר לחכם שבדק סכינו להשאילו לשוחט, יבוא השוחט ויראה לו את סכינו שלו.¹

(ה) רואה סכין בעצמו - לשיטת הרמ"א שוחט שעבר מבחנים וקיבל "קבלה", כלומר אישור מהחכמים לשחוט, מוחזק כבקי בהלכות סכין וכירא שמים, ויכול לבדוק את הסכין בעצמו.² אך לא יעשה זאת ביום טוב, כמבואר.

1. עיקר האיסור, וכן ההיתר לחכם לראות לעצמו ולהשאיל, נתפרשו בגמרא (ביצה כח ע"ב). ובטעם הדבר, שמא יחדדנה, הלך המחבר בעקבות הרמב"ם.

2. ראה ד"מ הקצר יו"ד סי' א' אות יב.

הרואה לשחוט ציוס טוֹב יִצְלוֹק סְכִינוּ מֵעֵרֵצ יוֹס טוֹב וְלֹא צִיּוֹס טוֹב, שְׁמַח יִשְׁחִיזְנוּ (ל"ע ומסרי"ל והגהות שחיטה). מיהו אִם לֹא צִדְקוּ מֵעֵרֵצ יוֹס טוֹב וְהוּא שַׁעַת הַדַּחַק, יִכּוֹל לְצַדְקוּ צִיּוֹס טוֹב (ו) (שחיטת ישנים).

פעיף ב

¹ יִכּוֹל לְהוֹלִיךְ סְכִין וְהִבְהֵמָה אֲצֵל טַבַּח לְשִׁחוּט, וְאִפִּילוּ גְדֵי קַמֶּן שְׁצָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ עַל כַּתְפוֹ, וְאָף עַל פִּי שְׁהִיָּה אֲפִשֶׁר לְהוֹלִיכֶם מֵאֲתָמוֹל (ז) (והוא הדין שהטבח יכול להוליך הסכין אצל הבהמה) (צ"ג).

² ברייתא ביצה י"א כבית הלל.

פעיף ג

¹ בַּהֲמוֹת (ח) שְׁיוּצָאוֹת וְרוּעוֹת חוּץ לְתַחֲוֹם וּבָאוֹת וּלְנֹת בְּתוֹךְ הַתַּחֲוֹם, הָרִי אֵלּוֹ מוֹכְנֹת, וְלוֹקְחִין מֵהֵן וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב (ט). אֲבָל הַרוּעוֹת וְהַלְנֹת חוּץ לְתַחֲוֹם – אִם בָּאוּ בְּיוֹם טוֹב אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹקְצִין וְאֵין דַּעַת אֲנָשֵׁי הָעִיר עֲלֵיהֶן. וְהֵן מִיֵּלֵי בַּהֲמוֹת יִשְׂרָאֵל, "אֲבָל שֶׁל אֵינוּ יְהוּדִי לִית בְּהוֹ מִשׁוּם מוֹקְצָה, דְּאֵין הָאֵינוּ יְהוּדִי צָרִיךְ הַכֵּן (י), אֵלֹא אִם כֵּן בָּאוּ בְּשִׁבִיל דְּמִשְׁנָה וּבְרִייתָא בִּיצָה מ' וְכַתְנָא קָמָא. "הֵר"ן שֶׁם עַל פִּי הִירוּשָׁלַיִם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ו) יִכּוֹל לְבַדְקוּ בְּיוֹם טוֹב – וְאָף עַל פִּי שֶׁזֶהוּ מְכַשִּׁיר שֶׁאֲפִשֶׁר לַעֲשׂוֹתוֹ מֵעֵרֵב יוֹם טוֹב – הַתִּירוֹ כֵּאֵן חֲכָמִים בְּשַׁעַת הַדַּחַק הוֹאִיל וּבְדִיקַת סְכִין אֵינָה מְלַאכָה, אֵלֹא אֲסוּרָה מִשׁוּם גְּזִירָה.

(ז) שְׁהִיָּה אֲפִשֶׁר לְהוֹלִיכֶם מֵאֲתָמוֹל – רֵאִינוּ לְמַעַלָּה (בְּסִימָן תצ"ח ס"ק ג') שֶׁמְלַאכַת הוּצָאָה הוֹתֵרָה לְגַמְרֵי בְּיוֹם טוֹב, וְלִכֵּן אֵין אִיסוּר לְהַבִּיא אֶת הַסְּכִין לְמִקּוֹם הַבְּהֵמָה אוֹ אֶת הַבְּהֵמָה אֶל הַשׁוֹחֵט.

(ח) בַּהֲמוֹת – שֶׁל אֲנָשֵׁי הָעִיר. וְאֵין מְדוּבָר כֵּאֵן בַּחֲיוֹת בֵּר שֶׁאֵין לָהֶן בַּעֲלִים, שֶׁהֵן וְדֹאֵי מוֹקְצוֹת.

(ט) וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב – הוֹאִיל וְאֲנָשֵׁי הָעִיר מְצַפִּים לְבוֹאֵן, וְאֵינֶן מוֹקְצוֹת כֻּלָּל.

(י) דְּאֵין הָאֵינוּ יְהוּדִי צָרִיךְ הַכֵּן – כִּפִּי שֶׁרֵאִינוּ בְּסִימָן הַקּוּדֵם (ס"ק ל"ה), בַּהֲמוֹת אֵלּוֹ רֵאוּיֹת מֵעִיקָרָן, אֵלֹא שֶׁנֶּאֱסָרוֹת אִם הַקְּצָה דַּעַתוֹ מֵהֵן. וְגוֹי, שֶׁאֵינוּ בְּדִין יוֹם טוֹב, אֵין דַּעַתוֹ אוֹסֵרֵת אֶת בַּהֲמוֹתָיו.

ישראל, שאז אסור (יא). לפיכך אינו יהודי שהביא בהמה במקולין (פי' מקום ששם שוחטים בהמות), אם ידוע שלנות חוץ לתחום – אסורות. ואם ספק – מותרות, אפילו באו לצורך ישראל, שהמוקצה הולכים בספיקו להקל (יב). ואם הביאום לצורך האיני יהודי, או אפילו סתם בעיר שרובה אינם יהודים – מותר, שכל המביא לצורך הרוב מביא (יג).

¹אורחות חיים בשם הרשב"א.

פעיף ד

¹בהמות הידועות ללון חוץ לתחום (יד) ונמצאו בעיר ביום שני, אני ¹אורחות חיים בשם הרשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(יא) **שאז אסור** – מדין תחומין ולא מדין מוקצה, כפי שיתבאר בתחילת סימן תקט"ו. ומכאן ועד סוף הסעיף, וכן בסעיף הבא, אנו עוסקים בדיני תחומין ולא בדיני מוקצה.

(יב) **שהמוקצה הולכים בספיקו להקל** – כלומר: במקרה שבו אנו מסופקים אם הבהמות באו מחוץ לתחום, הרי זה ספק תחומין ומותר. וזאת בדומה לספק אם אדם הקצה משהו מדעתו, שמותר³.

(יג) **לצורך הרוב מביא** – בסימן תקט"ו מבואר שהאיסור לאכול דבר שבא מחוץ לתחום הוא רק למי שהדבר הובא בעבורו. וכשמסתמא הובא בשביל אינו יהודי – מותר. וכל דיני דברים הבאים מחוץ לתחום יוסברו בהרחבה בעזרת השם בסימן תקט"ו.

(יד) **בהמות הידועות ללון חוץ לתחום** – בסעיף הקודם התיר המחבר בבהמות שלא ידוע היכן לנו, כיוון שזהו חשש בעלמא. אולם כאן אלו בהמות שוודאי לנות חוץ לתחום ולכן אסורות כשאר ספקות ביום ראשון של יום טוב⁴, ומתבאר כאן שהותרו ביום טוב שני⁵.

3. אך קשה מספק הכנה, שראינו בסימן הקודם (סעיף ג') שאסור (וביארנו בס"ק ח' שם שהוא משום דבר שיש לו מתירין). ויש לתרץ ששם אנו עוסקים בדבר שחזקתו אסור, כלומר: קודם שהחיה ניצודה ודאי הייתה מוקצה, ואנו צריכים להתירה. אבל כאן הבהמה לפנינו ללא חזקת איסור, אלא שאנו מעלים על דעתנו שאפשר שמא באה מחוץ לתחום. ובזה ספיקו להקל. וראה סברה דומה בב"י תקט"ו סוף אות ז' בשם ראבי"ה.

4. כפי שראינו בס"ק י"ב.

5. הסברנו על פי המגן אברהם (ס"ק ז). וראה הסבר שונה במשנה ברורה (ס"ק כה-כו), שהלך

אומר: שמא מבערב הכניסן וחויץ לחומה לנו, ומותרות (טז). וכל שכן השחוטות בבוקר (יז), שחזקה מבערב הכניסן לתוך התחום.

מעיקף ה

"עגל שנולד ביום טוב, מותר לשחטו^ט אם האם עומדת לאכילה (יז). והוא דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו (יח). הגה: וזעינו גס כן שהפריס על גזי קרקע, לחיישינן שמא יראה צו ריעותא צאיצריס הפנימיים (יט), ונמלא שחט ציוס טוב שלא לכורך. כך נראה לי מדברי הרא"ש והטור.
 ם ברייתא ביצה ד. ם הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) ומותרות - ולא חוששים שלנו חוץ לתחום, והתירו כאן ספק ב"תרי דרבנן": דין יום טוב שני הוא מדרבנן וכך גם דין תחומין, ונוסף להם הספק האם באו הבהמות מחוץ לתחום.

(טז) השחוטות בבוקר - הסבר דברי המחבר: אם התרנו את הבהמות הנמצאות בעיר בצהריים אף שייתכן שהובאו מחוץ לתחום בבוקר (ואז אסורות), כל שכן שנתיר את הבהמות שנמצאות בעיר באור הבוקר, שמסתבר מאוד שכבר הובאו מבערב לעיר.

(יז) אם האם עומדת לאכילה - באופן עקרוני עגל שנולד ביום טוב הוא מוקצה, שהרי הוא נולד שלא הייתה דעת הבעלים עליו (כמו שראינו בסי' תצ"ה ס"ק ט'). אולם עגל זה אינו מוקצה כלל כיוון שאימו עומדת לאכילה, והוא היה בכניסת יום טוב חלק מאימו. ובלשון הגמרא: "מוכן אגב אימו".

(יח) שכלו לו חדשיו - בעל חיים שיש לו מום שבגינו אינו יכול לחיות יותר משנה נקרא "טריפה", ואסור באכילה. ולד שנולד לפני זמנו איננו יודעים אם ישרוד, ולכן הוא ספק טריפה; ואם שרד שמונה ימים - הרי הוא בחזקת בריא ככל שאר הבהמות⁶. ולכן עגל מותר באכילה בשבוע הראשון ללידתו רק אם ידוע שנולד בזמנו, ואין הבדל בזה בין יום טוב לחול.

(יט) ריעותא באיברים הפנימיים - ישנן שמונה-עשרה טריפות, כלומר מומים האוסרים את הבהמה. כולם מלבד אחד הם מומים שלא יאפשרו לבהמה לחיות שנה, ושאפשר לבדוקם לאחר השחיטה באבריה הפנימיים. יוצא הדופן הוא "נתרסקו איבריה". מום זה הוא מכה חזקה שקיבלה הבהמה, הגורם למותה תוך

בעקבות אחרונים ששינו את הגרסה ומחקו את המילה "שני".

6. שו"ע יו"ד ט"ו, ב.

ו' ואם היו שבת ויום טוב סמוכים זה לזה – נולד בזה מותר בזה (פ).
טור בשם בעל העיטור ואביו הרא"ש.

שולחן ערוך כפשוטו

עשרים וארבע שעות. אם לאחר המכה שרדה הבהמה יממה – המכה אינה מוגדרת כ"נתרסקו איבריה", והבהמה מותרת (אולם עדיין חוששים שבגלל המכה נטרפה הבהמה במום אחר, ולכן צריכה בדיקה). אולם אם נשחטה הבהמה בתוך עשרים וארבע שעות היא אסורה, מאחר שאנו חוששים שנתרסקו אבריה, וטריפה זו אי אפשר לבדוקה אחרי השחיטה⁷.

ריסוק איברים בוולד – יש חוששים בכל לידה שמא נתרסקו אברי הוולד, כיוון שצוואר הרחם של האם הוא צר ודוחק. אולם להלכה נפסק שאין חוששים לריסוק אברים בלידה⁸, ולכן התיר המחבר לשחוט את הבהמה. אולם הרא"ש חשש כאן לריסוק איברים בלידה, והתיר לשחוט את הוולד רק לאחר שנראה שמצליח לעמוד על הקרקע. רבים תמהו על חומרה זו, ויש שאף כתבו שיש כאן טעות סופר (שהרי בהלכות טריפה אין הרא"ש חושש לכך). הרמ"א עצמו תמה על דין זה בדרכי משה, וכתב שלעניין טריפות אנו סומכים על כך שאם אין אנו רואים שינוי בוולד – לא נתרסקו איבריו. אולם לעניין שחיטה ביום טוב אנו חוששים שמא יראה שינוי אחר כך, וביום טוב "אסור לשחוט במקום שהטריפות מצויות", ומפני כך אסר הרמ"א לשחוט את הוולד עד שיעמוד בעצמו⁹.

(כ) נולד בזה מותר בזה – יתבאר בהמשך (סימן תקי"ג) ש"אין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב". כלומר: כאשר חל יום טוב ביום ראשון, אם נעשה בשבת דבר – אפילו מאליו – לצורך יום טוב, הרי הוא אסור¹⁰, וכן להפך. לכן היה מקום לאסור ביום טוב עגל שנולד בשבת, אולם מבאר המחבר שאף בשבת האם

7. כל העניין בשו"ע יו"ד סי' נ"ח.

8. כפי שראינו למעלה. ראה הערה 7.

9. אולם דברי הרמ"א עדיין קשים. ולא ראינו שחוששים לכגון זה במקומות אחרים בהלכות יום טוב (ראה למשל סעיף ח' בהמשך הסימן, שם לא חשש המחבר לריסוק איברים, ולא העיר הרמ"א כלום. ועיין שם בהערה 13 תירוץ לקושיה זו). לכן הביא המשנה ברורה בשם אחרונים שלא צריך לחשוש לכך. אולם מוסיף המשנה ברורה שלמעשה מטעם אחר אין לשחוט וולד, כי הרמ"א פסק שאין אנו בקיאים אם כלו לו חדשיו (יו"ד י"ג, ג). אולם קשה לי על דבריו, כי ראינו שמתר לשחוט ביום הלידה (יו"ד ט"ו, ב), ושם לא העיר הרמ"א כלום, וגם אצלנו לא אסר משום כך לשחוט ביום טוב. לכן נראה לי שחשש הרמ"א (ביו"ד י"ג) הוא דווקא בוולד שנמצא במעי בהמה שנשחטה, שרק כשעדיין לא נולד אין אנו בקיאים לומר אם כלו לו חדשיו.

10. איסור זה נקרא "הכנה דרבה", ויש אומרים שהוא דאורייתא. על איסור זה והיקפו נדון במקומו בסימן תקי"ג.

סעיף ו

² בהמה מוסכנת שירא שמא תמות, והוא אכל כבר ואין צריך לה – אסור לשחטה, אלא אם כן יש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית צלי מבעוד יום (כא) (ואפילו אין שהות לנתחם ולצדקה תחילה) (כב) (טו).
³ משנה ביצה כ"ה וכת"ק. לכתב הבית יוסף: אפילו לא גמר בליבו לאכול, כיון דקיימא לן כמאן דאית ליה הואיל וכו'. הרי"ף ורא"ש ורמב"ם בפרק א' מהלכות יום טוב.

שולחן ערוך כפשוטו

נחשבת כעומדת לאכילה מבחינה מהותית, אלא שמשום השבת אסור לשחטה (ולכן למשל מותרת לחולה), וממילא לא שינתה לידת העגל בשבת דבר, ולא הכינה עבור יום טוב.

(כא) כזית צלי מבעוד יום – להבנת סעיף זה נקדים ונסביר את דין "הואיל ומקלעי ליה אורחים": ראינו כי מותר לעשות מלאכה ביום טוב לצורך אכילה בו ביום, אך אסור לעשות מלאכה לצורך אכילה למחרת. איסור זה אינו אלא מדרבנן, כי מהתורה אנו תמיד אומרים שקיימת אפשרות שהאוכל שהוכן בחג הוא לצורך אורחים שאולי יבואו בהפתעה, או שהמכין בעצמו ישנה דעתו וירצה לאכול עוד. לכן הכנה כזו אסורה מדרבנן בלבד¹¹, ובאו חכמים והתירו איסור זה במקום שיש בו הפסד ממון מרובה. וכלל גדול אנו רואים כאן, שהתורה חסה על ממונם של ישראל, ובמקום של הפסד מרובה התירו חכמים לסמוך על פירצה דחוקה ולהתיר איסור מדבריהם.

אף כאן, שחיטה מותרת ביום טוב רק לצורך אוכל נפש, ולכן אין היתר לשחוט לאחר שכבר אכל ויש בזה איסור דרבנן. ובכל זאת אם יש לאדם בהמה שחלתה ועלולה למות ולהפוך לנבילה, התירו חכמים לשחוט אם יש אפשרות לאכול חתיכת בשר על ידי צלי. ונקטו דווקא צלי מפני שמליחה ובישול אורכים זמן רב, והכשרת כזית בשר בצליה זמנה מועט. ואין צורך אפילו שיאכל את הבשר, אלא די באפשרות לאכול כזית בכדי להתיר את השחיטה.

(כב) אין שהות לנתחה ולבדקה תחילה – כבר הזכרנו שישנה רשימת מומים המטריפים את הבהמה. לאחר השחיטה אין צורך לבדוק את האיברים הפנימיים מחשש טריפה, משום שסומכים על החזקה שרוב בעלי החיים בריאים הם. זאת מלבד הריאה, אותה יש לבדוק אם אין בה נקב, ואסור לאכול את הבשר כל זמן שלא נבדקה (יו"ד ל"ט, א). אולם אם הריאה אינה לפנינו – הבהמה כשרה, כי אף שנקב בריאה מצוי יותר משאר מומים, גם כאן חזקה שרוב הבהמות כשרות הן (שם סעיף ב).

11. ראה רמב"ם הל' יום טוב א', טו. והעניין יתבאר בעז"ה בהמשך, בתחילת סימן תק"ג.

וכשיש שהות ביום ושחטה – **”אינו נוטל עורה (כג), אלא אם כן שייר ממונו אבר אחד ומביאו עמו (כד). הגה: וי”א לאין להפשיטה כלל (כה), אלא אם כן שחטה לצורך יום טוב. וכן לאוי להורות (הגהות אלפסי פרק אין כדיון).”**
”הר”ן שם בשם הרשב”א.

שולחן ערוך כפשוטו

במקרה שלנו, בבהמה מסוכנת ביום טוב, אם אין שהות לבדוק את הריאה – סומכים על החזקה ומותר לשוחטה, ושעת הדחק דינה כבדיעבד¹². אולם אם בפועל לא נאכל הבשר ביום טוב יש כמובן לבדוק את הבהמה לאחר החג. ויש להוסיף שתי הערות על עצם שחיתת בהמה מסוכנת: בשר בהמה מסוכנת מותר רק אם פרכסה לאחר השחיטה. ואם לאו – נחשבת כנבילה (שו”ע יו”ד י”ז, א).

מעיקר הדין מותר אמנם לשחוט בהמה מסוכנת, אבל כתב על כך השולחן ערוך (שם סעיף ג): **”גדולי חכמים לא היו אוכלים מבהמה שממהרים ושוחטים אותה כדי שלא תמות, ואף על פי שפרכסה בסוף השחיטה. ודבר זה אין בו איסור, אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה הרי זה משובח”**.

(כג) אינו נוטל עורה – עור של בהמה שנשחטה בחג הרי הוא מוקצה. ואף שיתבאר בסימן הבא (סע’ ג) שבדרך כלל התירו לטלטל את העור כדי שלא יימנע מלשחוט, כאן השחיטה עצמה הותרה כדי למנוע הפסד, ולא הוסיפו להתיר את טלטול העור.

(כד) ומביאו עימו – כלומר: איסור נטילת העור הוא אם לא נשתייר בשר כלל. אך אם נותר אבר אחד שיש בו בשר מותר לטלטל את כל העור אגב הבשר, ואינו מוקצה.

(כה) דאין להפשיטה כלל – בהמה שנשחטה ועורה לא הופשט – צפוי העור להיפסד, ויוכל ליהנות מן הבשר בלבד. ואומר הרמ”א שאמנם התירו חכמים לשחוט כדי שלא יפסיד את הבשר, אך לא בעקבות הפסד העור. ההיתר הוא רק לדברים הכלולים באכילה, וייתכן גם שיבואו אורחים, אבל לא התירו כדי למנוע הפסד ממון. לכן מלאכת הפשטת העור אסורה כל עוד אינה לצורך אכילה ביום טוב.

12. מקור כלל זה בתורת חטאת לרמ”א כלל י”ז (סוף דין ד). והובא בב”ח יו”ד סי’ צא אות א’ (ובט”ז שם ס”ק ב, בענין המתאכסן בבית נכרים להשתמש בכליהם בצונן). וכן מפורש בשו”ת חכם צבי סי’ קל (בענין ערוב תבשילין בדגים מלוחים); בשו”ת שבות יעקב ח”ג סי’ קי; ובתפא”י על משנה פאה פ”ה מ”ב. ועיין באנציקלופדיה תלמודית ערך ”דיעבד” הערה 140.

סעיף ז

¹אם שחט בהמה בשדה – לא יביאנה במוט או במוטה כדרך שעושה בחול (כו), אלא יביאנה בידו איברים איברים.
¹ביצה כ"ה במשנה.

סעיף ח

⁰עוף שנדרס ברגלים (כז) ויש לחוש שנתרסקו איבריו, ולכן צריך שהייה מעת לעת ובדיקה אחר שחיטה (כח) – מותר לשחוט ביום טוב, ולא חיישינן שמא ימצא טריפה אף על גב דאתיליד ביה ריעותא (כט).
⁰בעיא שם ל"ד, ונקיט הרא"ש והרמב"ם בפרק ב' ורשב"א לקולא.

שולחן ערוך כפשוטו

(כו) כדרך שעושה בחול – כלל גדול אנו למדים מהלכה זו, והוא שאסור לעשות מעשים ביום טוב שיפגעו באוירת החג. לכן אסור להביא בשר על מוטות, אף שהאיסור גורם לאדם ללכת כמה פעמים ומרבה את הטרחה.
(כז) שנדרס ברגלים – לפני יום טוב.

(כח) ובדיקה אחר שחיטה – ראינו למעלה בסעיף ה' (ס"ק י"ט) כי בחשש לריסוק איברים אסור לשחוט את העוף או הבהמה במשך עשרים וארבע שעות (עבר ושחט – אסור, ואינו נותר בבדיקה). לאחר שהייה יצאו העוף או הבהמה מחשש ריסוק איברים, אך הורעה חזקת בריאותם וחייבים בבדיקת האיברים הפנימיים לאחר השחיטה. כאן עוסק המחבר בשחיטה ביום טוב של עוף שנתרסקו איבריו וכבר שהה כ"ד שעות.

(כט) דאתיליד ביה ריעותא – היה מקום לאסור שחיטת עוף זה, שהרי כשנדרס הורעה חזקת הכשרות שלו, ולכן יש חשש שיימצא טריפה בבדיקה ויתברר למפרע ששחט שלא לצורך יום טוב. אולם להלכה פסק המחבר שמוותר לשחוט, הואיל וסוף סוף השחיטה היא לצורך אכילת היום ונחשבת כשחיטה לצורך אוכל נפש אף אם תימצא טריפה¹³.

13. הרמ"א כאן מודה למחבר, בניגוד לדבריו למעלה בסעיף ה', שם אסר לשחוט עגל שנלד ביום טוב עד שיפריס, מחשש שיימצא טריפה. וביאר בדרכי משה את החילוק בין המקרים: לעגל אין חזקת כשרות, והואיל ורק עכשיו נולד. אך העוף שנדרס עומד בחזקת הבריאות שהיתה לו קודם, ואין לאוסרו בגלל הריעותא. ועיין מג"א (ס"ק ט"ז) ושעה"צ (ס"ק מ"ח) שכתבו שסברה זו קשה. ואדרבא, לעגל חזקת כשרות כשאר בהמות, ואילו עוף הדרוס הורעה חזקתו. וג"ל שנכונות הקושיות לגבי הלכות טריפות, ושם אכן אין חילוק, ולמעשה מתירים בשניהם. אולם לגבי יום טוב

סעיף ט

”בכור בזמן הזה (ל), שאינו יכול לשוחטו בלא מום (לא) – אין חכם יכול לראותו ביום טוב אם יש בו מום (לב);⁹ ואפילו אם עבר וראהו ומצא שיש בו מום, אינו יכול לשחטו (לג). אבל אם נולד במומו¹⁰ משנה ביצה כ”ה-כ”ו וכו’ שמעון. הרי”ף ורא”ש.⁹ שם וכו’ שמעון.”

שולחן ערוך כפשוטו

(ל) בכור בזמן הזה – בכור בהמה טהורה מצות עשה ליתנו לכהן. בזמן שבית המקדש היה קיים היה הכהן מקריבו על גבי המזבח כקורבן שלמים¹⁴, אך אם היה מום בבכור – היה נשחט כחולין (ושחיטה זו היתה מותרת ביום טוב, כשאר שחיטות).

בזמן הזה, שאין בית המקדש קיים, לא ניתן להקריב את הבכור. לכן מחכה בעליו שיפול בו מום, ואז מותר בשחיטה.

(לא) בלא מום – מדובר כמובן במום שאינו מטריף את הבהמה, אך פוסל אותה לקורבן.

(לב) אם יש בו מום – בכור ניתן לשחיטה על ידי חכם המומחה לדבר, הבודק אם נפל בו מום. בזמן שבית המקדש קיים מותר לבדוק את הבכור ביום טוב, שהרי בכל מקרה אפשר לאוכלו, אלא שצריך לבדוק אם מותר לשוחטו כקורבן או שהוא חולין. אבל בזמן הזה אסור לבדוק בכור ביום טוב אם יש בו מום, שהיות ובעליו לא ידע בכניסת החג אם יש בו מום, הרי אינו ראוי לשחיטה, והוא מוקצה¹⁵ (ואפילו ידע שיש בו מום, אלא שלא בדקו חכם – אסור לשוחטו, שלא חילקו חכמים בין המקרים).

(לג) אינו יכול לשחטו – שהרי הוא מוקצה.

העוץ עומד לאכילה, ואין אוסרים את שחיטתו משום החשש שמא ימצא טריפה, כי סוף סוף השחיטה הינה לצורך יום טוב; ואילו העגל אינו עומד לשחיטה, שהרי לא ציפו ללידתו. ואף שאינו מוקצה (הואיל ומוכן אגב אימו), בכל זאת אם יש חשש שיתברר שנטרף – אסרו חכמים, שבמקרה כזה השחיטה נראית כזלזול ביום טוב, ששוחטים גם לא לצורך אכילה. כך נראה להסביר את דברי הדרכי משה. אולם עיין משנה ברורה (ס”ק מ”ט) שהסיק “דאין לשחוט במקום דאיכא ריעותא”, ומכך הפליג להחמיר ולאסור כל שחיטה ביום טוב שמא תימצא טריפה. אולם לעניות דעתי נראה שאין זו דעת המחבר והרמ”א, שהתירו דברים רבים מסביב לשחיטה משום שמחת יום טוב. וכן כתב המ”א: (ונראה לי כשצריך לה ביום טוב יש להקל, והוא הדין במסוכנת.

14. ביום טוב יכול הכהן להקריבו כשלמי שמחה (שלמים שחייבים להקריב בחג, ונועדו להרבות בשר לכל בני המשפחה).

15. יש אומרים שהבכור מוקצה משום שביום טוב אסור לראות מומין (בגלל שהתרת הבכור הרי הוא כמתקן, כדברי הר”ן המובא בבית יוסף), וממילא לא היתה דעתו של בעל הבהמה עליה להחשיבה כראויה לו.

ועבר וראהו (לד) – נשחט על פיו (לה).³ ואם ראה המום מערב יום טוב, וראה שהוא מום שראוי לישחט עליו – יכול לחקור עליו ביום טוב אם נפל בו המום מאיליו, ומתירו (לו). הגה: ואם נפל זכור לצור – אסור להעלותו, להא אינו ראוי לשחטו (לז), אלא עושה לו פרנסה במקומו (לח) (תמ"ק פ"ג).

³ שם כ"ז.

מע"ף י

אאותו ואת בנו (לט) שנפלו לבור (מ) – מעלה את הראשון על מנת לשחטו, ואינו שוחטו, וחוזר ומערים ומעלה את השני. רצה זה ברייתא ביצה ל"ז וזכר' יהושע והסכמת הפוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(לד) ועבר וראהו – הנולד במומו אינו מוקצה, שהרי בכניסת יום טוב היה מוכן אגב אימו. ובכל זאת אסור להראותו לחכם, כיוון שגזרות חכמים הן גורפות, ואסרו להראות לחכם בכל מקרה.

(לה) נשחט על פיו – הואיל וכאמור, הוא אינו מוקצה¹⁶. ואפילו אם נולד ביום טוב בריא ונפל בו מום בהמשך היום – אינו מוקצה, ואף על פי שהיה זמן במשך היום שבו לא היה ראוי להישחט, שהרי "אין מוקצה לחצי שבת".

(לו) ומתירו – כלומר: אם במקרה ראה החכם את הבכור בערב יום טוב, וזיהה בו מום המתיר שחיטתו, אך עדיין לא ידע אם נעשה מום זה מאליו (שמום שנעשה בידי הבעלים אינו מתיר את הבכור) – מותר לו לברר ביום טוב אם נעשה המום מאליו, ומתירו. ואינו מוקצה, שהלוא המום נפל בערב יום טוב, וכשאסרו חכמים ראיית מומים לא אסרו פסיקת הלכה בעניין.

(לז) אינו ראוי לשחטו – וכבר ראינו שאסור לטרוח ביום טוב לצורך מחר.

(לח) עושה לו פרנסה במקומו – כלומר: מותר להוריד לו אוכל לבור, שהרי מותר להאכיל את בהמותיו ביום טוב (ועיין סימן תצ"ז ס"ק ו').

(לט) אותו ואת בנו – אסרה תורה לשחוט אם ובנה באותו יום, ואיסור זה קיים בין בימות החול ובין בימים טובים.

(מ) שנפלו לבור – לכאורה היה צריך להתיר להעלות ולשחוט רק אחד מהם, ולשני

16. אך אם נפל מום בערב יום טוב – היות וגזרו חכמים שלא לבדוק את הבהמה ביום טוב, אם לא הראה את הבהמה בערב יום טוב אזי הסיח דעתו ממנה, ומוקצית.

שוחט, רצה זה שוחט (מא).

סעיף יא

¹ בהמה חציה של אינו יהודי וחציה של ישראל – יכולים לשחטה ביום טוב (מב). ואפילו יש להם שתיים, יכול לשחוט שתיהן (מג).
¹ גמרא ביצה כ"א.

שולחן ערוך כפשוטו

יתן מזונות במקומו¹⁷. אולם נראה בהמשך שבכל זאת התירה ההלכה להעלות את שניהם.

(מא) רצה זה שוחט – הערמה היא "עשיית כאילו". אם היה מעלה את הראשון כיוון שבאמת מתכוון לשוחטו, ואחר היה מתחרט – ודאי שמותר היה לעלות את השני. אך כאן ההלכה מתירה גם להערים: לאחר שהעלה את הראשון יאמר שמתחרט, ואף על פי שהוא ראוי לאכילה, וזאת כדי להעלות גם את השני. ומסבירה הגמרא שסיבת ההיתר היא "צער בעלי חיים", שיש כאן צער גדול לבהמה לשהות בבור כל החג, וצער בעל חיים דאורייתא. והיות שבכוח יש אפשרות שיהיה מותר להעלות את שניהם (אם יתחרט), התירו חכמים להעלות את שניהם בפועל, גם אם הראשון שהעלה מתאים לו. ואם תשאל מדוע התירו חכמים דווקא דרך הערמה, ולא התירו בגלל צער בעלי החיים להעלות את שניהם? התשובה היא שהערמה כאן חשובה כדי לשמור על קדושת יום טוב, שלא ישמש היתר זה להתיר בקלות איסורי דרבנן נוספים.

(מב) יכולים לשחטה ביום טוב – אסור לעשות מלאכה עבור אינו יהודי ביום טוב. וזאת מכיוון שכל היתר עשיית מלאכה בחג הוא משום כבוד יום טוב, שדווקא ישראל מחויב בו. במקרה שגוי שותף בבהמה היה היגיון לאסור לשוחטה מפני שסוף סוף השחיטה נעשית גם עבורו. אך הדבר מותר כיוון שהשחיטה אינה משתנית בגלל חלקו של הגוי ("אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה").

(מג) יכול לשחוט שתיהן – כל אחת מהבהמות מוגדרת חציה של ישראל וחציה של גוי ומותרת בשחיטה, ואין אנו מתייחסים אליהן כאילו אחת של ישראל ואחת של הגוי. וזאת כיוון שלעולם לא יהיו שתי הבהמות שוות לחלוטין, וממילא לא ניתן לחלק אותן אחת לזה ואחת לזה. ולכן מותר לשחוט את שתי הבהמות, ואחר כך לחלוק בהן.

17. וכך באמת פסק ר' אליעזר. אולם אין הלכה כמותו, אלא כר' יהושע.

פעיף יב

^שהשוחט בהמה ביום טוב, אינו רשאי לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין (מד), אלא מפנהו (זילו ז"י) ומושכו אילך ואילך, ואם נתלש נתלש.

^שטור בשם ר"י ואביו הרא"ש.

פעיף יג

השוחט את העוף ^הלא ימרוט את הנוצה (מה) כדי לעשות מקום לסכין.

^הטור בשם הרמב"ם בפרק ג' מהלכות יום טוב.

פעיף יד

^אלא ישחוט אדם חיה ועוף ביום טוב, אלא אם כן יש לו עפר מוכן מבעוד יום (מו). ואם עבר ושחט, אם יש לו דקר (פירוש: כעין יתל של

^א משנה ביצה ב' וכדמפרש לה אמוראי שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(מד) לעשות מקום לסכין - תלישת השיער במקום השחיטה היא תולדת מלאכת "קוצר"¹⁸. ואמנם אב המלאכה הוא במחובר לקרקע, אך יש לו תולדה והיא כל עקירת דבר ממקום גידולו, וזוהי מלאכה גמורה; ולכן אסור לתלוש שיער מבהמה. ואין להתיר כאן משום צורך אוכל נפש, שהרי אפשר לשחוט ללא תלישת הצמר על ידי משיכת השיער והזזתו ממקום השחיטה. ואם נתלש השיער בזמן משיכתו הרי זה דבר שאינו מתכוון, ומותר.

(מה) לא ימרוט את הנוצה - המורט נוצות חייב משום גוזז, כי דרך האומנים לתלוש את הנוצות לצרכם. ולא הותרה המריטה לצורך אוכל נפש, שהלא אפשר לתלוש את הנוצות לפני החג, והרי זה מכשיר שאפשר לעשותו מערב יום טוב¹⁹.

(מו) עפר מוכן מבעוד יום - מצות עשה מהתורה שהשוחט חיה ועוף יכסה דמם. ומשתמשים לכיסוי הדם בעפר, אפר או חול. אמנם כל אלו מוקצים הם בשבת

18. פשוט לפוסקים. ראה למשל שבת דף פא ע"ב רש"י ד"ה "והתולש ממנו"; רמב"ם הל' שבת פ"ח ה"ג. ובהרחבה דן בכך שו"ת "חלקת יעקב" סי' ל"ה.

19. הרב נבנצל בהערותיו על המשנה ברורה כותב כאן שמי שמקפיד שלא לתלוש אלא סמוך לשחיטה משום צער בעלי חיים - מותר לו לתלוש ביום טוב, כי עבורו הרי זה צורך אכילה שלא יכול להיעשות לפני יום טוב. ונראה שאמר קולא זו בצידוף השיטות הסוברות שמותר למרוט את הנוצות, ואין בזה איסור כלל (הרמב"ן וסיעתו).

ברזל שמופריין זו את הקרקע) נעוץ מבעוד יום בעפר תיחוח (מז), מכסהו בו
 (ואפילו היה כריך לכמה דקירות, שרי) (מח) (ב"י).

סעיף טו

²אפר כירה (מט) שהוסק מערב יום טוב - מותר לכסות בו. אבל
 אם הוסק ביום טוב - אסור (נ), אלא אם כן הוא חם שראוי לצלות
 בו ביצה (נא).¹ ואם שחט - מותר לכסות בו אף על פי שאינו ראוי
²ביצה ב' במשנה וגמרא. ²ירושלמי, כתבוהו התוספות והרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

ויום טוב, כיוון שאינם כלים, ולכן צריך להכין אותם לפני החג. אם לא הכינם - לא
 ישחט, כיוון שלא יוכל לקיים את מצות התורה לכסות את הדם.

(מז) בעפר תיחוח - במקרה שעבר ושחט ואין לו עפר מוכן, אזי אם יש לו עפר
 שאינו מוכן - יעבור על איסור מוקצה דרבנן, ויקיים מצות כסוי הדם מהתורה. אך
 אם אין לו עפר עליו לחפור אותו, ובחפירה זו עלול לעבור על שני איסורים: חופר
 וטוחן, שלא הותרו.

חופר - אמנם גוף המלאכה הוא בצריך לחפירה עצמה, ואם חופר לצורך העפר
 - הרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, והאיסור הוא מדרבנן. ובכל זאת התירו
 חכמים לחפור רק אם יש לו דקר נעוץ בעפר, שאז אינו נראה כל כך כחופר. ואם
 אין לו - אסרו לחפור, שנראה כאילו עושה מלאכה מדאורייתא.

טוחן - אם העפר הוא במצב של גוש אזי פירושו הוא תולדה דטוחן. ולכן מותר
 לחפור את העפר רק אם הוא תחוח.

ולכן אם עבר ושחט, אם יש לו עפר - יכסה. ואם אין לו, אם יש לו דקר נעוץ בעפר
 תחוח - יכסה את הדם, ואם לאו - לא יכסה.

(מח) שרי - ראינו כי ההיתר לחפור הוא דווקא אם יש לו דקר נעוץ, ואז לא נראה
 כחופר; ואפשר היה לחשוב שמתרת רק הוצאתו הראשונה של הדקר, אבל דקירות
 נוספות נראות כחופר, ואסורות. ומלמדנו הרמ"א שאין לחשוש לזה, ומותר לחפור
 גם בכמה דקירות. דברי הרמ"א כאן מסבירים את המחבר, ואינם חולקים עליו.

(מט) אפר כירה - בזמנם היו משתמשים באפר הכירה לכל מיני תשמישים, ולכן
 האפר הזה אינו מוקצה ביום טוב.

(נ) אסור - אפר שהוסק ביום טוב הוא מוקצה משום נולד, שהרי בכניסת החג
 האפר היה עץ וכעת הוא דבר חדש.

(נא) שראוי לצלות בו ביצה - כל עוד האפר חם הרי הוא עומד להסקה ולא נשתנה

לצללות בו ביצה (נג) (ומיהו עליף טפי לכסות דקקר נעוץ צעפר תיחומ, אס יש לו) (נג) (צ"י צשס הל"ט וטור).

סעיף טז

¹הכנים עפר הרבה לביתו לצורך גינתו (נד), והוא כנוס במקום אחד – מותר לכסות בו, שכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל מה שיצטרך (נה). אבל אם הכנים מלא קופה (נו) לצורך גינתו – לא, שמאחר שהוא מועט, בטל (נט).

¹ברייתא ביצה ב' וכפרוש רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

ייעודו מהיותו עץ העומד להסקה. לכן אין האפר נחשב כנולד כל זמן שלא הצטנן. (נג) שאינו ראוי לצלות בו ביצה – כפי שראינו בסעיף הקודם, אם עבר ושחט – מצנות כיסוי הדם דוחה את איסור המוקצה, שהוא דרבנן.

(נג) אם יש לו – ראינו בסעיף הקודם שאם עבר ושחט יכסה אם יש לו עפר תחוח (כדי שלא יעבור על איסור טחינה) ובו דקר געוץ (כדי שלא ייראה כחופר). בסעיף זה למדנו שאם עבר ושחט מותר לכסות באפר כירה אפילו הוסק ביום טוב. וכאן פוסק הרמ"א בשאלה במה עדיף לכסות אם עבר ושחט ויש לו שניהם. בעפר התיחוח התיירו חכמים לעבור על איסור שנראה קל – נראה כחופר (ואינו חופר מהתורה, כפי שהסברנו בס"ק מ"ז; ואינו נראה כחופר כיוון שיש שם דקר); באפר כירה התיירו לעבור על איסור שנראה חמור יותר – איסור נולד. ולכן אומר הרמ"א שעדיף להשתמש בעפר תחוח שגעוץ בו דקר, מאשר להשתמש באפר כירה²⁰.

(נד) לצורך גינתו – הסעיף עוסק בעפר שנאסף לצורך יישור הקרקע במקומות שבהם חסר עפר בגינה; יישור כזה אסור ביום טוב מן התורה. אולם היות שהביא הרבה עפר ודאי שדעתו הייתה שלא ישמש לצורך הגינה בלבד, ולכן העפר הזה אינו מוקצה, שאנו מניחים שכוונתו הייתה לכל שימוש המתאים לעפר.

(נה) לכל מה שיצטרך – וכאמור, עפר זה מוכן לכל התשמישים.

(נו) קופה – סל שאינו גדול, ואינו יכול לקחת בו הרבה עפר. המכניס עפר בקופה כוונתו לצורך גינתו בלבד, ולכן העפר מוקצה מחמת גופו.

(נט) בטל – העפר בטל לגבי הקרקע והרי הוא כמו אדמה, שהיא מוקצה, כפי שהסברנו לעיל.

20. הסברנו על פי הבית יוסף. ועיין מגן אברהם ס"ק ל"א שחולק, אך כותב בפירושו שאין זו דעת המחבר. ועיין מ"ב (ס"ק פ') שהסביר שעפר תיחוח חמור פחות, משום שהדקר הופך את העפר למוכן, ואין בו איסור מוקצה כלל. אולם דבר זה נתון במחלוקת אחרונים, כפי שהביא המ"ב עצמו (בס"ק ע"ב ובשעה"צ ס"ק פ"ח), ואין זו דעת הב"י.

סעיף יז

"מכנים אדם מלא קופתו עפר לבית בסתם (ס), ועושה בו כל צרכו (ועיין לעיל סימן ש"ח סעיף ל"ח), ולא אמרינן שהוא בטל אגב קרקע הבית; 'והוא שייחד לו קרן זוית, דכיון שלא שטחו – מוכחא מילתא דלצרכו בעי ליה. 'ואם הוא עפר תיחוח (סא), מותר לכסות בו. 'ביצה ב' מימרא דרב יהודה. 'שם מימרא דרב זוטרא. 'פירוש: ואין צריך דקר נעוץ. ורישא נמי איירי בעפר תחוח, כמו שכתבו הטור והבית יוסף.

סעיף יח

"כוי (פירוש: צריה שגולדה מתיש ולציה) (סב), אין שוחטין אותו ביום טוב (סג). ואם שחטו, אין מכסין את דמו "אפילו יש לו עפר מוכן, מפני שהרואה יאמר: ודאי חיה הוא, דאם לא כן לא היו מטריחין "משנה חולין פ"ו. "גמרא ביצה ח'.

שולחן ערוך כפשוטו

(ס) **בסתם** – אגב דיני עפר לכיסוי הדם עוסק כאן המחבר בדיני הכנה בעפר. הואיל ומדובר בבית לא מרוצף היינו יכולים לחשוב שמעט העפר שהביא בקופה הרי הוא לצורך יישור הקרקע, ואזי הוא מוקצה, כפי שראינו בסעיף הקודם. אבל אין הדבר כן, אלא היות שהכניס את העפר לתוך הבית אנו אומרים שכוונתו בסתם לכל צורכי הבית, ואינו מוקצה.

(סא) **עפר תיחוח** – כפי שראינו בסעיף י"ד, שלא הותרה מלאכת טוחן לצורך מצות כיסוי הדם.

(סב) **מתיש וצביה** – תיש הוא בהמה וצבי הוא חיה, ולכן ולד הנולד מזיווגם הוא ספק חיה וספק בהמה²¹. כאמור למעלה, דם בהמה אינו חייב בכיסוי הדם, ואילו דם חיה אנו מצווים לכסות. לכן מכסים את דמו של הכוי מספק, ומחמת אותו הספק השוחט כוי בחול מכסה דמו בלא ברכה.

(סג) **אין שוחטין אותו ביום טוב** – לא התירו עבור כיסוי הדם מספק את האיסורים שאותם מתירים לשוחט חיה. ואפילו יש לו עפר מוכן – לא ישחט, ואף על פי שאינו עושה בכך מלאכה, מכיוון שאחד האיסורים ביום טוב הוא לטרוח (שלא לצורך מצוה ודאית). ואף שאינו עושה מלאכה, הרי הטרחה פוגמת במהות החג, מפני שהתורה התירה מלאכות אוכל נפש כדי שיתענגו בחג, ומכאן שהטרחה שלא לצורך יום טוב הרי היא נגד רצון התורה.

21. ויש מין כוי נוסף, שהוא ספק מעצם ברייתו. כך נתבאר בהלכות כיסוי הדם, יו"ד כ"ח, ג.

לכסות דמו ביום טוב, ויבא להתיר חלבו (פד). 'ולערב, אם רשומו ניכר (פה), יכסנו. הגה: ודוקא ששחטו צקן זוית (פו) וכהאי גוונא (פז). אצל חק שחטו צאמכע החכר - אפילו דק צהמה יכול לכסות חק יש לו עפר מוכן, להוי ליה כגרף של רעי (פה), וכריך לכסות שלא יתלכלכו כליו (פט) צחכר (הגהות אלפסי פרק קמא דציאה).
'פשוט, וכן משמע מדברי הרא"ש שם.

מעיקר יט

²שחט בהמה וחיה ונתערב דמם, ויש לו עפר מוכן או אפר כירה (ע); אם יכול לכסותו בדקירה אחת שאינו צריך להרבות בשביל דם³ ברייתא ביצה ח' וכרבי יוסי בר יאסיניאה.

שולחן ערוך כפשוטו

(סד) **ויבוא להתיר חלבו** - במקרה שעבר ושחט אמרו חכמים שלא יכסה את דם הכוי. שהואיל ויש כאן טרחה ביום טוב יחשוב הרואה שמותר הדבר כיוון שהכוי דינו כחיה, ואז עלול לעבור על איסור חלב; שחלב בהמה אסור בהנאה, וחלב חיה מותר, והכוי חלבו אסור כבהמה²² (ובחול לא גזרו משום הרואה, שמסתמא יבין שמכסים את דמו משום הספק).

(סה) **רשומו ניכר** - שאפשר עדיין לראות כתמי דם.

(סו) **בקרן זוית** - מקום שהדם אינו מפריע.

(סז) **וכהאי גוונא** - כל מקום בו הדם השפוך אינו מפריע לניקיון.

(סח) **כגרף של רעי** - כלי של צואה (סיר לילה). והוא מוקצה מחמת גופו, ובכל זאת התירו חכמים משום כבוד הבריות לטלטל את הכלי עם הצואה שבו. מכך לומדים שהתירו חכמים טלטול מוקצה לצורך גדול של ניקיון, וממילא התירו לכסות את הדם כשהדבר נעשה לצורך ניקיון.

(סט) **כליו** - בגדיו, שעלולים להתלכלך אם יש דם בחצר.

(ע) **או אפר כירה** - כפי שראינו אין כאן חשש מלאכה ומוקצה, אלא רק איסור טרחה.

22. נראה לפרש שכל כיסוי דם הכוי הוא חומרה, שמא הוא חיה. וביום טוב ראו חכמים שחומרה זו יכולה להביא לידי קולא באכילת חלבו, לכן תיקנו לא לכסות דמו. ומכאן אנו לומדים שדבר שעושים משום ספק או חומרה, יש לשים לב לכך שאינו נעשה מעיקר הדין.

הבהמה – יכסנו (עא), ואם לאו – לא יכסנו (עב).

סעיף ב

י' שחט צפור מערב יום טוב ולא כיסה דמו – לא יכסנו ביום טוב (עג).

ל' מימרא דרבא ביצה ח'.

שולחן ערוך כפשוטו

(עא) יכסנו – כיוון שאין כאן ריבוי טרחה עבור הבהמה.

(עב) לא יכסנו – שאסור לטרוח שלא לצורך יום טוב²³.

(עג) לא יכסנו ביום טוב – שהיה צריך לכסותו לפני החג. וכשכבר עבר על דברי חכמים – לא מתירים לו לטרוח אפילו כדי לקיים את המצווה.

23. לכאורה קשה, שמבטלים את מצות כיסוי הדם דאורייתא, בגלל האיסור לטרוח שהוא מדרבנן. והסבירו בעלי התוספות שיש כוח ביד חכמים לבטל מצות עשה אם רואים בחכמתם שהמצווה פוגעת בקיום ערך. להבנת דבריהם נזכיר שאיסור הטרחה הוא במהות מצות יום טוב, לכן ראו חכמים לאסור לכסות יותר מדקירה אחת, כדי להדגיש את גודל קדושת היום. ועל ידי כך שחכמים אסרו את הכיסוי ידקדק השוחט שהדמים לא יתערבו, ואפשר יהיה לקיים את המצווה בלי להוסיף טרחה.

סימן תצ"ט הכנת בשר שחוט ביום טוב

סימן זה עוסק בדיני עור הבהמה השחוטה, מליחה ביום טוב וטלטול כלי הקצב.

פעיף א

^א אין מרגילין (א) ביום טוב. כיצד הוא מרגיל, זה המוציא כל בשר מרגל אחד, כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע. מפני שטורח בהפשט זה טורח גדול ואין בו צורך למועד.
^א ברייתא בכורות ל"ג וכפרוש רמב"ם בפרק ג מהלכות יום טוב.

פעיף ב

^ב אסור למלוג (ב) גדי אלא אם כן מולגו לאכול העור (ג).
^ב טור בשם בה"ג, ועיין לקמן סימן ת"ק.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אין מרגילין - הרגלת הבהמה (מלשון רגל) היא הפשטת העור באופן שבו כל עור הבהמה מופשט בעזרת נקב אחד שנעשה ברגלה, וזאת לצורך שימושים שייעשו בעור השלם.

(ב) אסור למלוג - מליגה היא שפיכת מים רותחים על עור הבהמה השחוטה כדי להקל על הוצאת השערות. גם כאן הדבר אסור כיוון שמרבה טרחה שלא לצורך אכילה.

(ג) לאכול העור - שאז המליגה היא לצורך אכילה, ומותרת¹.

1. בבית יוסף הביא ראשונים האוסרים אף מליגה לצורך אכילת העור, כיוון שרק המפונקים עושים זאת, ומלאכה שאינה שווה לכל נפש לא הותרה ביום טוב (כפי שנבאר בהקדמה לסימן תקי"א). כך גם פסקו אחרונים רבים. אולם המחבר לא החמיר, משום שגם מלאכה שהיא לצורך המפונקים לא נאסרה אם היא לצורך אכילה ממש (ונאסרו רק דברים שהותרו משום "מתוך").

סעיף ג

(ד) ¹בהמה שנשחטה ביום טוב, מותר להגביה עורה (ה) וליתנה במקום דריסת הרגלים (ו), אף על פי שאין עליו בשר כלל. ²ומותר למלוח (ז) עליו מליחה קלה כדרך שמולחים לצלי (ח). ³ומותר להערים למשנה ביצה י"א וכבית הלל. ⁴ברייתא וגמרא שם. ⁵ירושלמי, כתבוהו הרי"ף והרא"ש שם. וכמו שכתב רבנו ירוחם שהערמה זו מותרת לכל אדם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) **הקדמה** - בסעיף זה אנו למדים כלל גדול: לעיתים חכמים "התירו סופן משום תחילתן", כלומר התירו פעולות שאינן לצורך אוכל נפש, כיוון שאם ייאסרו אותן פעולות - יימנעו אנשים מלעשות דברים הנצרכים לאכילה. לדוגמא כאן, השחיטה הותרה כיוון שהיא צורך ישיר לאכילה, אולם על השוחט לדאוג גם לעור כדי שלא יסרח ויתקלקל. והבינו חכמים שאם ייאסר כל טיפול בעור - אנשים יימנעו מלשחוט ושמחת יום טוב תיפגם. לכן התירו טיפול מינימלי בעור, אולם תוך סייגים כדי לשמור על קדושת היום.

(ה) **להגביה עורה** - העור הוא מוקצה מחמת גופו (כיוון שאינו אוכל ואינו כלי) וגם מוקצה משום נולד (מפני שהיה בערב יום טוב בהמה וכעת הוא עור). ובכל זאת התירו חכמים לטלטלו, כדי שלא יימנע משמחת יום טוב.

(ו) **וליתנה במקום דריסת הרגלים** - אסור לעבד את העור ביום טוב. וככל המלאכות שאינן לצורך אכילה, זהו איסור מהתורה. אולם בעיבוד העור על ידי נתינתו במקום שידרכו עליו אין אלא איסור דרבנן, כיוון שאינו מעבד את העור כדרך בעלי המלאכה. וכיוון שהדורסים לתומם אינם נראים כלל כמעבדים, התירו חכמים לעבור על איסור מדבריהם ולהניח את העור במקום שעוברים בו כדי שלא יימנעו מלשחוט את הבהמה.

(ז) **למלוח** - מליחת העור היא מלאכה גמורה, ומטרתה להכין את העור לעיבוד בעזרת המלח המייבש את העור. ואף שזו מלאכה ממש, ישנה עצה כיצד למלוח בלי לעבור על איסור תורה: אם אינו מולח ישירות על העור, אלא מולח את הבשר ואגב כך נופל מלח על העור - הרי זו מליחה בשינוי. וכיוון שלא נראה כמולח את העור התירו חכמים לעבור על איסור מדבריהם, כדי שלא יימנע מלשחוט.

(ח) **כדרך שמולחים לצלי** - הרוצה להכשיר בשר לבישול צריך למלוח הרבה את הבשר, ולא התירוהו חכמים לעשות מליחה זו על העור ביום טוב. לפני צליית בשר אין חובת מליחה, אך נוהגים למלוח מעט את הבשר מפני שהמלח מסייע לשאיבת הדם. מליחה כזו הותרה ביום טוב.²

² ולא התירו מליחה מרובה, הואיל ומליחה קלה מספיקה כדי למנוע את קלקול הבשר (רשב"א

למלוח כאן מעט וכאן מעט, עד שימלא את כולו (ט). 'אבל אם נשחטה מערב יום טוב – אסור (י). הגה: ונאכזר של עוף לינן כמו צעור, דמותר לטלטלן כדי להכניעו, כמו צעור (יא).

¹ושם בבבלי מימרא דעולא וכפרוש הטור, וכן נראה מדברי הרא"ש, וכן כתב הרב המגיד בשם הרשב"א בפרק ב מהלכות יום טוב.

פעיף ד

¹אין מולחין את החלבים (יב), ולא מהפכים בהם (יג), אפילו לשטחן על גבי יתדות (יד), אף על פי שנשחטה ביום טוב. וכן אסור למלוח ¹ברייתא ביצה י"א וכתנא קמא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) **עד שימלא את כולו** – כלומר: התירו חכמים למלוח את הבשר במקומות רבים, מעט בכל מקום, עד שהעור יומלח כולו. ואמנם כוונתו לדאוג לעור, אך התירו זאת חכמים כיוון שנראה כמולח את הבשר.³

(י) **אסור** – כיוון שכל סיבת ההיתר היא כדי שלא יימנע מלשחוט ביום טוב עצמו, ההיתר לא שייך אם שחט בערב יום טוב.

(יא) **כמו בעור** – מוסיף הרמ"א שנוצות דינם כעור: הן מוקצות מחמת גופן, אך יש הפסד אם ילכו לאיבוד מפני שהן משמשות למילוי כריות ולשימושים נוספים. אם לא יתירו להצניע אותן לאחר השחיטה יש חשש שיימנעו מלשחוט את העופות, ומשום כך התירו לטלטלן לצורך שמירתן.

(יב) **החלבים** – החלב אסור באכילה, אבל מותר בהנאה. אחרי השחיטה מולחים אותו כדי שלא יתקלקל, וכיוון שאין זו מלאכה לצורך אכילה אסור לעשותה ביום טוב. בניגוד למליחת העור, שראינו בה בסעיף הקודם דרכי היתר, כאן לא התירו סופן משום תחילתן. זאת כיוון שבמליחת החלב ניכר שמתכוון לשימורו, ובניגוד לעור, אי אפשר למלוח את הבשר על החלב כי הדבר אוסר את הבשר.

(יג) **ולא מהפכים בהם** – היפוך החלב הוא דרך עיבודו. ואין לעשות זאת ביום טוב, כפי שהסברנו לעיל.

(יד) **לשטחן על גבי יתדות** – אסור לשטוח את החלבים גם ללא מליחה מפני שאף זה נחשב לטיפול בחלב, ויש כאן טרחה שלא לצורך יום טוב.

¹ ביצה דף יא ע"א ד"ה "תנא ושויין".

³ והתירו דרך הערמה ולא שימלח ישירות, כיוון שעצם האיסור למלוח כרגיל מזכיר את קדושת היום.

בשר עליהם באויר (טו).

סעיף ה

"עלי, שהוא דף עב וכבד וכלי הוא, אלא שמלאכתו לאיסור לכתוש בו הריפות (טז), מותר לטלטלו לקצב עליו בשר (יז).^ו ולאחר שקצב עליו אסור לטלטלו 'מחמה לצל' (אצל לכורך גופו ומקומו שרי) (יח).
^המשנה ביצה י"א. ^בברייתא שם. 'לדעת הרי"ף ולדעת רבנו יונה והרא"ש אסור. טור.

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) **למלוח בשר עליהם באויר** - בסעיף הקודם הותרה מליחת העור בדרך הערמה של מליחת הבשר על גבי העור. אולם מליחת הבשר על החלב אוסרת את הבשר, ולכן אינה אפשרית. ואם מולח באויר מעל החלב - ניכר שכוונתו לתיקון החלב, ואסור.

(טז) **לכתוש בו הריפות** - ריפות הן חיטים הנכתשות במכתש על ידי עלי (כמתואר במשלי כ"ז, כב). פעולה זו אסורה בשבת וביום טוב משום טוחן, ולכן העלי הוא כלי שמלאכתו לאיסור. אמנם הוא מותר בטלטול לצורך גופו (כלומר: לצורך שימוש בו בעבור מלאכה המותרת) ולצורך מקומו; ואסור בטלטול "מחמה לצל", כלומר לצורך שמירתו.

(יז) **לקצב עליו בשר** - זהו שימוש בגוף העלי לצורך מלאכה המותרת בחג. ומותר ככל כלי שמלאכתו לאיסור, שמותר לטלטלו לצורך מלאכת היתר.

(יח) **שרי** - יש שפסקו שהעלי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, והותר לטלטלו דווקא לצורך חיתוך הבשר, שהוא צורך אכילה. לשיטתם ייאסר כל טלטול אחר בעלי. ובא כאן הרמ"א להוציא מדבריהם, ולהתיר את טלטול העלי לצורך גופו ומקומו אפילו שלא צורך אכילה. דברים אלו של הרמ"א הם פירוש לדברי המחבר, שלא נחלק על כך.

סימן ת"ק קניית בשר והכשרתו ביום טוב

בסימן זה מפרט המחבר את המלאכות השייכות להכנת בשר הנקנה בחנות, מן הקנייה ועד לאכילה. זו הסיבה שיש כאן הקבלה מסויימת לסימן הקודם, שעסק בהכנת הבשר שנשחט.

פעיף א

^א אין קונים בשר בפיסוק דמים (א), לומר לטבח תן לי בסלע או בשתיים; וכן לא יאמר לו הריני שותף עמך בסלע; אלא מחלק להם שלישיות או רביעיות, כפי החלקים שדרך לחלק בעיר בלא פיסוק דמים (ב). ומביא שתי בהמות ויאמר: זו כזו, ולמחר שמין הנשאר, וכפי ששזה כך יפרע לו (ג). הגה: וי"א לדוקא ישראל לגבי ישראל שרי כהאי גונא, חבל ישראל עם אינו יהודי - אפילו צכהאי גונא חסור (ד) (הגהות אשירי פרק אין לדין).

^א משנה ביצה כ"ז, וכדמפרש רש"י שם בגמרא וברייתא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **בפיסוק דמים** - אסרו חכמים בשבת וביום טוב 'מקח וממכר', כלומר עשיית עסקים, משום גזירה שמא יכתוב ומשום פגיעה בקדושת היום. אולם לצורך אכילה התירו לקנות בהמה או אוכל בתנאים מסויימים (ועיקרם שהקניה תהיה ללא תשלום ישיר וללא דיבור על כסף) שנועדו לצמצם את הפגיעה בקדושת היום.

(ב) **בלא פיסוק דמים** - כלומר: הקונה מזכיר ביום טוב רק את שם החלק בבהמה שהוא רוכש, אך לא מדבר על ערכו. לאחר החג הוא משלם את מחיר אותו חלק.

(ג) **כך יפרע לו** - אם קונה בהמה שלמה או חלק שאינו בגודל קבוע יכול לציין בהמה אחרת או חלק אחר הדומים למה שקונה, ולאחר יום טוב ישלם על פיהם.

(ד) **אסור** - אסור לקנות ביום טוב מגוי אפילו בלא שיזכיר הקונה את סכום המקח, מפני שאנו חוששים שהגוי יזכיר את הסכום¹. ונראה שהמחבר לא קיבל חומרה זו, וכן משמע מכף החיים (אות יג).

1. אבל דבר שערכו ידוע - מותר לקנותו מגוי. ולכן התיר המחבר בתחילת סי' תקי"ז לקנות מנכרי ביצים או אגוזים שלא נלקטו היום (החילוק על פי "תפארת שמואל" על הרא"ש, ביצה פרק ג' אות י').

סעיף ב

^באסור לשקול בשר, אפילו בביתו, ^גלידע כמה יבשל (ה). ^דואפילו ליתנו בכף מאזנים לשמרו מן העכברים אסור (ו), ^האם היא תלויה במקום שרגילים לשקול בה. ^וואפילו לשקול מנה כנגד מנה (ז) אסור. ^זומותר לשקול בידו, שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה יש בה (ח); ^טומבח אומן אפילו זה אסור (ט). ^יאבל אם הוא יודע לכויין דרך חתיכתו, לחתך ליטרא או חצי ליטרא – חותך כדרכו ואינו חושש (י).

^במשנה ביצה כ"ח. ^גטור. ^דמשנה וגמרא שם. ^השם בגמרא. ^וטור, וכן נראה דעת רמב"ם בפרק ד מהלכות יום טוב. ^זשם בגמרא וכפירוש הר"ן, וכן פירש הרא"ש. ^חהרב המגיד בפרק ה מהלכות יום טוב בשם הרשב"א.

סעיף ג

^אאין נוקבין נקב בבשר בסכין לתלותו בו (יא), אבל ביד מותר (יב).
^בביצה כ"ח בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ה) **לידע כמה יבשל** – המדידה אסורה ביום טוב משום 'עובדין דחול'. אמנם מדידה של מצווה מותרת, ושמחת יום טוב הרי היא בגדר מצווה – ובכל זאת אסור לשקול את הבשר, שהרי אפשר להסתפק בהערכה.

(ו) **אסור** – כי כל שימוש במשקל הרי הוא 'עובדין דחול', ונראה כמעשה שאינו מתאים ליום טוב.

(ז) **לשקול מנה כנגד מנה** – כלומר להשתמש במאזנים בלי המשקולות הקבועות, אלא לשים כמשקולת אוכל שמשקלו ידוע.

(ח) **ומשער כמה יש בה** – כיוון שהמעריך כך אינו נראה כשוקל כלל.

(ט) **אפילו זה אסור** – בגלל מיומנותו של הטבח האומן, גם כשמשער נראה כשוקל.

(י) **חותך כדרכו** – במקרה כזה הוא אינו נראה כשוקל, אלא כחותך.

(יא) **לתלותו בו** – מוכרי בשר היו רגילים לנקב בסכין את חתיכות הבשר ולתלותן בנקב זה. עשיית הנקב נראית כהכנה למכירה, ואסורה משום 'עובדין דחול'.

(יב) **ביד מותר** – היות שאין זה מעשה של מוכרי בשר, שכאמור מנהגם לנקב בסכין.

ו'ואם לעשות בו סימן (יג) – מותר אפילו בסכין (יד).
ש"ס.

סעיף ד

מולגין הראש והרגלים ומהבהבים אותם באור (טו). אבל אין טופלין אותם בסיד ולא בחרסית ולא באדמה, דמתחזי כעיבוד (טז); ואין גוזזין אותם במספרים, שנראה כעושה לצורך השיער (יז).
³ברייתא ביצה ל"ד. ודין מליגת הגדי בסימן תצ"ט.

שולחן ערוך כפשוטו

(יג) לעשות בו סימן – יש שנהגו לנקוב בנתח הבשר לצורך סימונו. הדבר שימש גם לצורכי כשרות, כדי שיוכל לזהות את הבשר גם אם ישלחנו על ידי שליח (גוי), ולא יפסל משום "בשר שנתעלם מן העין"².

(יד) מותר אפילו בסכין – שאין זה מעשה של מוכרי בשר.

(טו) ומהבהבים אותם באור – ראינו בסימן הקודם (סעיף ב') שמליגה היא שפיכת מים רותחים על עור הבהמה השחוטה כדי להקל על הוצאת השערות, ושהדבר מותר לצורך אכילת העור בלבד. מנהגם היה לאכול את הראש והרגלים עם העור, לכן מליגתן מותרת³.

(טז) דמתחזי כעיבוד – פעולה זו נראית כעיבוד כיוון שלא היו רגילים להשתמש באמצעים האלו עבור הכנת העור לאכילה, אלא דווקא לשימורו. ואסרו חכמים גם אם עושה כך לאכילה, שנראה שמזלזל ביום טוב.

(יז) שנראה כעושה לצורך השיער – וזו טרחה שאינה לצורך יום טוב.

². "בשר שנתעלם מן העין" הוא בשר שנשאר ללא השגחה, ואנו חוששים שמא החתיכה שלפנינו עכשיו אינה החתיכה המקורית. כשאסרו לאכול בשר שנתעלם מן העין הטביעו חכמים את גודל הזהירות בענייני כשרות.

אך אם יש סימן שהחתיכה הנמצאת לפנינו כעת היא החתיכה שהונחה בתחילה, הרי אין כאן איסור של בשר שנתעלם מן העין. (ועיין בשולחן ערוך יורה דעה סימן ס"ג).

³. ומי שרגיל לאכול גם את שאר הגדי עם עור, יכול למלוג גם אותו, כפי שראינו בסימן הקודם סעיף ב'. (וראה הערה 1 שם).

פעיף ה

מותר למלוח כמה חתיכות בבת אחת, אף על פי שאינו צריך אלא אחת (יה). הגה: וי"א ללא שרי להערים רק קודם אכילת שמרית (יט) (רי"י 3"י 358 סמ"ג). ומותר למלוח הצער ציוס טוב, אף על פי שהיה אפשר למלוחו מערב יום טוב (כ) (מהרי"ל ות"ה סימן פ"ד).

ימימרא דשמואל ביצה י"א, וכפירוש רבנו ירוחם דרב אדא בר אהבה להוסיף על דברי שמואל בא, דאפילו להערים ולמלוח חתיכה אחת ואחר כך ליטול אחרת ולומר בזו אני רוצה מותר. ועל זה קאי הגהת רמ"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(יה) שאינו צריך אלא לאחת - וזו כעין הערמה⁴, הואיל ואינו צריך אלא אחת⁵. ומותר להערים כיוון שבאופן עקרוני אפשר שיצטרך ליותר, ומשום שאין בכך טרחה גדולה.

(יט) קודם אכילת שחרית - כיוון שהקולא שמא יזדקק ליותר קיימת דווקא קודם סעודת החג, אבל לאחר הארוחה אין למלוח יותר מחתיכה אחת. ונראה שהמחבר חולק על דברי רמ"א אלה, ולשיטתו גם אחרי הארוחה יכול למלוח כמה חתיכות אף שאינו צריך אלא לחתיכה אחת⁶.

(כ) מערב יום טוב - ואמנם פסק הרמ"א בתחילת סימן תצ"ה שאוכל נפש שהיה אפשר לעשותו מערב יום - אין לעשותו ביום טוב, אך סייג דבריו שם רק לדבר "שאינו מפיג טעם כלל", ואילו בשר השוהה במלח מפיג טעמו.

4. ויש הערמה חמורה יותר, והיא שימלח חתיכה אחר חתיכה, ואחרי כל חתיכה שמולח יאמר שמעוניין בשניה. הערמה חמורה זו אסר המחבר, כשיטת הרמב"ם. ודע שהרשב"א התירה, כדי שלא יסריח הבשר.

5. פירוש זה מבוסס על המג"א בס"ק י' ("דחד טרחה הוא" שכתב המג"א על פי דברי רש"י בביצה יא ע"ב, אין כוונתו שמולח את כל החתיכות במפולת יד אחת, אלא שכולם לפניו, ולכן נראה כהערמה), וגם הסבר דברי הרמ"א בהמשך עולים מפירושו שם. ועיין במ"ב שפירש בדרך אחרת הן את דברי המחבר והן את דברי הרמ"א.

6. למדנו זאת מכך שהביא הבית יוסף תנאי זה של קודם הארוחה בעניין ההערמה הגדולה שהתיר הרשב"א (ראה למעלה הערה 4), ולא בעניין הערמה זו.

פעיף ו

"נוהגין לנקר בשר ביום טוב (כא), אפילו נשחט מערב יום טוב (כב) (וטוב לשנות קצת חס יוכל לשנות באיזה דבר) (כג) (מהרי"ל ות"ה סי' פ"ד).
"מרדכי בפרק קמא דביצה ושאר פוסקים, מהא דרב אדא בר אהבה ביצה י"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(כא) לנקר בשר ביום טוב - הניקור הוא הפרדת החלבים והגידים האסורים באכילה מן הבשר. אין בניקור משום מלאכה⁷, אלא טרחה בלבד. והתירו זאת חכמים משום שהניקור הוא צורך אכילה, שהרי אסור לאכול את הבשר עם החלקים האסורים. מותר לנקר את כל הבהמה אפילו אם אינו נזקק לכל הבשר, שלא חילקו חכמים בדבר ולא נתנו דבריהם לשיעורים, והתירו לנקר כדרך ההכנה הרגילה של הבשר.

(כב) אפילו נשחט מערב יום טוב - יש אוסרים לנקר אם הבהמה שנשחטה אתמול, שהרי זו טרחה שהיה אפשר לטרוח לפני יום טוב. ולא חשש המחבר לדבריהם, כיוון שהניקור אינו מכשירי אוכל נפש, אלא צורך אכילה ישיר.

(כג) לשנות באיזה דבר - ניקור שהיה יכול לעשותו מאתמול מצריך הרמ"א לעשותו בצורה השונה מעט מדרכו בחול. ובזאת הרמ"א לשיטתו, כפי שכתב בתחילת הלכות יום טוב: "ויש מחמירין אפילו באוכל נפש עצמו, כל שאינו מפיג טעם כלל ... מיהו אם לא עשאו מערב יום טוב ויש בו צורך יום טוב - מותר לעשותו על ידי שינוי" (תצ"ה, א).

7. אין בכך איסור בורר כיוון שהאיסור וההיתר אינם מעורבים זה בזה אלא דבוקים יחד.

סימן תק"א עצים האסורים והמותרים להסקה ביום טוב

בזמן התלמוד לא השתמשו כמובן לבישול ולאפיה בגז או בחשמל, אלא בעצים. סימן זה דן בשאלה אלו עצים מותר לקחת להסקה ואלו אסור, בעיקר משום שהם מוקצים. כמו כן מפרט הסימן אלו מלאכות מותר לעשות כדי להכשיר את העץ להסקה.

פעיף א

"אין מבקעין עצים מן הקורות שעומדות לבנין (א), ולא מקורה שנשברה ביום טוב (ב), אפילו אם היתה רעועה מערב יום טוב וקרובה להשבר (ג). אבל אם נשברה מערב יום טוב, אם אי אפשר להסיקה בלא ביקוע, מבקעין ממנה חתיכות גדולות (ד).¹ ולא יבקע² משנה וגמרא ביצה דף ל"א. משנה שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) הקורות שעומדות לבנין - הן מוקצה מחמת חסרון כיס¹ ואסור להשתמש בהן ביום טוב, וכל שכן שאין לבקע אותן כדי להכינן להבערה.

(ב) שנשברה ביום טוב - אמנם עכשיו כבר אינה עומדת לבנין אלא להסקה, ובכל זאת אסורה משום נולד, שהרי השתנה ייעודה ביום טוב עצמו. ולכן אסורה היא גם בטלטול.

(ג) וקרובה להישבר - כיוון שלא הייתה ודאות שתישבר, ואם לא הייתה נשברת היה משתמש בה לבניה, לא הייתה דעתו להשתמש בה בחג להסקה ולא יצאה מהגדרתה כקורה המיועדת לבניין.²

(ד) מבקעין ממנה חתיכות גדולות - אין איסור מלאכה בביקוע עצים. ולכן אם העצים אינם מוקצים - ביקועם לא נאסר, אף שהיה אפשר לעשות זאת מערב

1. מלבד היות הקורות מוקצה מדעת, שהרי אין דעתו להשתמש בהן להסקה (ואז היה מקום להקל לשיטת הרמ"א, ראה בדברינו בסימן תצ"ה ס"ק י'), הן אף מוקצה מחמת חסרון כיס, האסור ביום טוב לכל הדעות (עיין ביצה ל' ע"א).

2. אולם כבר אינה מוקצה מחמת חסרון כיס, שהרי זו קורה רעועה. וכן אין כאן נולד, כי מצפה לכך שתישבר. לכן קורה זו מוקצית רק משום שאין דעתו עליה. וראינו שלרמ"א אף ביום טוב אין "מוקצה מדעת", לכן יתיר. ולא העיר כאן כלום כיוון שסמך על דבריו בתחילת בסימן תצ"ה. כך נראה על פי הטור והבית יוסף.

לא בקרדום, ולא במגל, ולא במגירה, אלא בקופיץ (ח) (פי' סכין של קלציק, ויש עושים בו צ' לאשין, דומה קלת לקרדום. רש"י) ¹ ובצד הקצר שלו, אבל לא בצד הרחב. ² ויש מי שאוסר אפילו בקופיץ, לפי שאין אנו בקיאיין מהו, ולא התירו אלא בסכין (ו).

³ שם בגמרא כלישנא בתרא, רמב"ם בפרק ד' מהלכות יום טוב. ⁴ טור בשם סמ"ק בשם תוספות.

פעיף ב

^ה "עצים גדולים קצת, וראוים להסקה בלא ביקוע – לא יבקע כלל (ז). ואפילו לשברם ביד יש מי שאוסר.

^ה כן נראה מדברי רמב"ם בפרק ד', וכן כתבו שאר פוסקים. ¹ טור בשם אביו הרא"ש.

פעיף ג

^א אין מביאיין עצים מן השדה (ח), אפילו היו מכונסין שם מבערב ^א מימרא דשמואל ביצה ל"א, ומתניתין יחידאה היא.

שולחן ערוך כפשוטו

יום טוב. ודווקא ביקוע לחתיכות גדולות, כי ביקוע לחתיכות קטנות יש בו משום מלאכת טוחן.³

(ה) אלא בקופיץ – אסרו חכמים לבקע עצים כדרכו ובכלי אומן, משום 'עובדין דחול'. אבל בקופיץ, שהוא סכין של קצבים ואינו מיוחד לחתוך עצים – מותר אם חותך בשינוי.

(ו) בסכין – ודאי שמותר, לפי שאינו ראוי לחתוך עצים, ואין בזה כלל 'עובדין דחול'.

(ז) לא יבקע כלל – כי זו טרחה שאינה נצרכת.

(ח) עצים מן השדה – הואיל והם מוקצים, שלא הכינם להסקה. ובסעיף זה דן המחבר אלו עצים מותרים בהסקה.⁴

3. עיין שבת עד ע"ב; ורמב"ם הלכות שבת ח', טו; ובית יוסף כאן.

4. הבנו שסעיף זה עוסק במוקצה הואיל וכך כותב המחבר בפירוש בסוף הסעיף, וכך מביא בב"י בשם רש"י. ואמנם הביא בב"י (בשם אחרים בר"ן) שאסור משום מעמר, אך בסוף דבריו הביא הב"י דברי הרמב"ם הסובר שהוא משום מוקצה, וכאן נקט המחבר את לשון הרמב"ם. וכך אף הכריע כף החיים (אות טו). אולם יש אחרונים שפירשו שיעקר האיסור הוא משום מעמר. וד' יצילנו משגיאות.

(ט). אבל מגבב הוא בשדה משלפניו (י) (וכן צמכר לוקח מלפניו) (יא) "ומביאין מהמכונסין שברשות היחיד (יב), אפילו היתה מוקפת שלא לשם דירה, ובלבד שיהיה בה מסגרת (יג) ותהיה בתוך תחום שבת. ואם היסר אחת מכל אלו, הרי הן מוקצה (יד).

"משנה וגמרא שם. כרבי יוסי שם בגמרא, וכפירוש הרמב"ם בפרק ב', וכן דעת העטור.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) **מכונסין שם מבערב** - עדיין הם מוקצים, שהואיל והעצים הושארו בשדה - אין דעתו עליהם לשימוש מידי.

(י) **מגבב הוא בשדה משלפניו** - מדובר כאן על אדם המבשל בשדה, ומתיר לו המחבר לקושש עצים מסביבתו הקרובה. ואין בדבר משום מוקצה כיוון שקדירתו שבשדה מוכיחה שכבר מערב יום טוב התכוון ללקט עצים להסקה מסביבותיו.⁵

(יא) **בחצר לוקח מלפניו** - מחדש כאן הרמ"א שאף המבשל בחצר יכול לקחת רק מלפניו ולא מהחצר כולה. ונראה שלדעת הרמ"א העצים שבחצר מוקצים, שהיות שלא כינס אותם - לא ייחד אותם להבערה. ועצים אלו אינם נחשבים לכלים ולכן הם בגדר "מוקצה מחמת גופו", וכל זמן שלא ייחדם להבערה - נשארים באיסורם.⁶ ונראה שהמחבר מודה בכך לרמ"א.⁷

(יב) **מהמכונסין שברשות היחיד** - אלו אינם מוקצים הואיל וכנסם לרשותו.

(יג) **מסגרת** - דלת המאפשרת לסגור את מקום העצים.⁸

(יד) **הרי הן מוקצה** - אם העצים אינם מכונסים או שאינם במקום סגור הרי הם כעצים שבשדה ומוקצים, כפי שהסברנו למעלה. ואם אינם בתוך התחום ודאי שלא חשב עליהם, והם מוקצים.

5. קשה, מדוע לא נאסר משום מעמר. וביארו באחרונים שחכמים התירו כי הואיל ומשתמש בעצים מיד להסקה - הדבר אינו נראה כמלאכה (ראה למשל שעה"צ ס"ק י"ד). אלא שיש להוסיף על דבריהם ולהדגיש שאיסור העימור כאן הוא מדבריהם בלבד; שכתב הר"ן שעימור ביום טוב הותר משום אוכל נפש, אלא שחכמים אסרוהו הואיל ובדרך כלל נעשה לפני החג. ואם תשאל: הרי זהו מכשיר שאפשר לעשותו מערב יום טוב! נראה (עיין בית יוסף בעניין ביקוע עצים) שהיות והעצים הם לצורך הבערה, ועימורם אינו עושה אותם כלים, נחשב הדבר כצורך אוכל נפש ולא כמכשיר (שהגדרת "מכשירים" היא עשיית כלי שישמש להכנת אוכל).

6. גם לשיטת הרמ"א, שמתיר מוקצה מדעת ביום טוב.

7. אף שבב"י הביא גם את שיטת הר"ן, האומר שמותר לגבב מכל מקום בחצר, במסקנתו נראה שפסק שאין לחלק כאן בין שדה לחצר.

8. והצריך המחבר שיהיו העצים במקום סגור אפילו אם כינסם במקום קרוב, כדעת הרמב"ם.

פעיף ד

'עלי קנים ועלי גפנים, אף על פי שהם מוכנסים בקרפף – כיון שהרוח מפזרת אותם הרי הם כמפוזרין, ואסורים (טז). ואם הניח עליהם כלי כבד מערב יום טוב, הרי אלו מוכנים.
'מימרא דרבא ביצה ל"א.

פעיף ה

²עצים שנשרו מן האילן ביום טוב, אין מסיקין בהם (טז) (וע"ל סימן תק"ז סעיף ז').
'מימרא דרבי יוחנן ביצה ל"א.

פעיף ו

³כלים שנשברו ביום טוב – אין מסיקים בהם, מפני שהם נולד (יז) (ואם הסיק בכלים, אסור להפוך צאט לאחר שהולקו צמקת, לאז הוא שזר כלי; אלא אם כן ריצה עליהם עניס מוכנים) (יח) (המגיד פ"ז ור"ן פ"ק דצינאה).
⁴ביצה ל"ב וכו' יהודה, ושבת כ"ט וקכ"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) **ואסורים** – משום מוקצה, כי מפני שידע שייתכן והרוח תפזרם לא סמך דעתו עליהם. ונראה שלשיטת הרמ"א בסימן תצ"ה, שמתיר ביום טוב מוקצה מדעת, לא יאסור כאן.

(טז) **אין מסיקין בהם** – משום נולד. לפני יום טוב לא היו ראויים להסקה, וכעת נשתנה ייעודם ועומדים להסקה.

(יז) **נולד** – שהרי נשתנה ייעודם לגמרי, מכלי לדבר שאינו כלי. והדבר דומה לאילן מחובר ההופך לבקע עץ העומד להסקה, כפי שראינו בסעיף הקודם.

(יח) **עצים מוכנים** – כאשר מסיק בכלים שלמים בהיתר, אזי לאחר שהחלו הכלים להישרף הם מוגדרים כשברי כלים ואסורים בטלטול. ואם רוצה להופכם כדי שהאש תבער טוב יותר, מציע הרמ"א להוסיף לאש עצים המיועדים להסקה, וכך העצים המוקצים בטלים ברוב ומותר להפוך את הכל. ונראה שהמחבר חולק על חומרה זו של הרמ"א⁹.

9. דין זה מפורש בגמרא (שבת כט ע"א). בבית יוסף מביא את דברי המגיד משנה שתמה מדוע לא הביא הרמב"ם הלכה זו בספרו, והציע הרב המגיד שאולי "היה להם גרסה אחרת או פירוש אחר בזה". אך גם הבית יוסף עצמו בשולחן הערוך לא הביא חומרה זו. וכנראה הולך כאן בעקבות הרמב"ם, שלא פסק דין זה להלכה (וכך דעת הר"ף כפי שפירשו הרב המגיד).

אבל מסיקין בכלים שלמים (יט), "או בכלים שנשברו מבעוד יום (פ).
 מ" שבת קכ"ד.

פעיף ז

¹שקדים ואגוזים שאכלו מערב יום טוב (כא), מסיקין בקליפיהם ביום טוב. ואם אכלם ביום טוב, אין מסיקין בקליפיהם (כב). הגה: גס אין להסיק עם האגוזים והסקדים עצמן, אלא אס כן הס עדיין זקליפה (כג) (צ"ח).
²ברייתא שבת כ"ט וכו' יהודה, רמב"ם בפרק ב' מהלכות יום טוב. ועיין לקמן סימן תקי"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(יט) מסיקין בכלים שלמים - כי אינם מוקצים.

(כ) שנשברו מבעוד יום - כלים כאלו מיועדים להסקה מערב יום טוב, ומותר לטלטלם לצורך זה.

(כא) שאכלו מערב יום טוב - והקליפות כבר הוכשרו להסקה מערב יום טוב, ולכן אינן נולד.

(כב) אין מסיקין בקליפיהם - לפני שהופרדו מהפרי נחשבות הקליפות לחלק מן האוכל, ולכן ביום טוב עצמו הפכו מאוכל לראויות להסקה, ואסורות משום "נולד".

(כג) עדיין בקליפה - כאמור, כל עוד הפרי בקליפתו נחשב המכלול כאוכל, ולכן

קשה - מה בין דין זה, שעל פיו מותר להפוך כלים גם לאחר שהחלו להישרף, לבין דין עצים שאינם מוכנים שנפלו לתנור, ששם המחבר (תק"ז, ב) פסק שמותר להפוך בהם רק אם ריבה עליהם עצים שאינם מוקצים. ונראה להסביר על פי הרשב"א (בשבת שם) שתמה על ביטול העצים, שהרי "כל דבר שהוא בעין וניכר בשעת תשמישו אינו בטל", והסביר שההיפוך באש הרי הוא כטלטול מן הצד, ואינו טלטול ממש. ולא נאסר אלא כיוון שנראה כמטלטל מוקצה, אך כשיש רוב היתר - כבר לא נראה כמטלטל מוקצה, ומותר. ועל פי זה יתבאר הסעיף שלנו, שתחילה הכלים אינם שבורים, ואינו נראה כמטלטל מוקצה, ולכן המחבר מתיר. ואפשר עוד לומר שעצים שנפלו לתנור היו מוקצה מתחילתם, אבל כאן הכלים היו מותרים, ולא נעשו מוקצה בעת ההבערה. ואיסור נולד קיים רק בדבר שמשנתנה ייעודו, אך כאן הכלים נועדו להסקה מתחילתם ועד סופם. והרמ"א אינו מקבל הבחנה זו.

עוד יש לשאול על איסור המחבר (בסימן תק"ז) מדוע לא הותר כאן לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש? לשיטת הים של שלמה, שלא הותר לטלטל מוקצה בדבר שאינו שכיח - ודאי שלא שכיח שעצים יפלו לתנור, ולכן אסור לטלטלם. אבל שימוש בכלים להסקה שכיח יותר, לכן כאן מותר לטלטלם. ולפי זה אפשר גם לתרץ את קושייתנו הראשונה, שמותר להפוך את הכלים כשהתחילו להישרף כיוון שזהו טלטול לצורך אוכל נפש. ועיין בזה בספרי "בעקבות המחבר" עמוד שפ"ה.

ולפידים שנשארו מיום טוב ראשון, שכזו - מותר לחזור ולהדליקם אפילו ביום טוב שני של ראש השנה או יום טוב אחר שבת (בד) (הרא"ש ומרדכי ריש צ"א וצ"י).

שולחן ערוך כפשוטו

אינו מוקצה ומותר להסיק בו. אולם לאחר שקולפו הקליפות הן בגדר "נולד", ואין להסיק בהן. ואין שום יתרון להסיקם יחד עם הפרי.

(כד) אחר שבת - יש שרצו לאסור לפידים אלו משום שפתילה שכובתה נוחה יותר להידלק, ולכן הכיבוי ביום הראשון מכין את הפתילה להדלקה נוחה, והרי זה כהכנה מיום טוב למשנהו שאסורה (כפי שנסביר בהרחבה בסימן תקי"ג). אולם הרמ"א פוסק להיתר, כיון שאין זו הכנה חשובה, שהלוא אפשר להדליק את הפתילה גם אם לא כובתה קודם.

סימן תק"ב דיני האש ביום טוב

מלבד איסור הבערת אש יתלבנו בסימן זה מלאכות נוספות הקשורות לאש, כגון דיני עצי ההדלקה וליבון קדירה חדשה.

סעיף א

^א אין מוציאים אש (א) לא מן העצים ולא מן האבנים (ב) ולא מן העפר (ג) ולא מן המים (ד). ^ב ואין עושין פחמים (ה). ^ג ואין נופחים ^ד משנה ביצה ל"ג. ^ה משנה שם ל"ב. ^ו ברייתא שם ל"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אין מוציאים אש - כפי שראינו בסימן תצ"ה, ההבערה מותרת ביום טוב. ואיסור הולדת האש אינו אלא גזירת חכמים, משום שהולדת האש דומה למלאכה. ולכאורה לא היו צריכים לגזור זאת, שהלוא הדלקת האש נצרכת להכנת האוכל, אך הסביר הרמב"ם שהדלקת האש היא טרחה שאפשר לעשותה מערב יום טוב¹.

(ב) לא מן העצים ולא מן האבנים - אפשר להדליק אש בעזרת עצים או אבנים המיועדים לכך: מחככים אותם זה בזה בקרבת חומר דליק עד שחיכוכם יוצר ניצוץ. (ג) ולא מן העפר - שיטה נוספת להדלקת אש היא בעזרת ניצוץ היוצא כשחופרים בקרקע.

(ד) ולא מן המים - הדלקת אש על ידי מיקוד קרני השמש על חומר דליק בעזרת כוס מים.

(ה) ואין עושין פחמים - אחד משימושי האש היה לשים בה עצים וגחלים כדי

1. ובזמן הזה, למרות שאנו משתמשים בגפרור או במצית ואין טרחה בהדלקת האש וגם אין דרך להכינה מאתמול, פסקו האחרונים שאין להדליק אש חדשה (משנה ברורה ס"ק ד' בשם כתב סופר סימן ס"ז; כף החיים ס"ק ו' בשם כמה פוסקים). אולם יש שפסקו שבזמננו מותר להשתמש בגפרורים ומצית, ואינם כלולים באיסור הוצאת אש. אך למעשה דבריהם לא התקבלו ואין לסמוך עליהם אלא בשעת הדחק, כגון כשכבתה האש ואין אפשרות להביא אש מהשכן. ובכגון זה אפשר לסמוך על דבריהם (המסתברים) בכדי למנוע פגיעה בכבוד יום טוב. וכך פסק הרב יוסף משאש (שו"ת מים חיים ח"א סי' צ"ד) וכן הרב שלום משאש (שו"ת שמ"ש ומגן חלק שלישי סימן נ"ז אות י'). ועיין שו"ת "ומצור דבש" סימן ט', שמאריך להתיר. ושים לב בדבריו שכשאומר שהאש כבושה בראש הגפרור ואין בו מוליד ודאי שאינו מתכוון כפשוטו, שעניינו רואות שעל ידי החיכוך נדלק האש. אלא שהיות וההדלקה נעשית בקלות- אין זה נקרא נולד.

במפוח (ו) אלא בשפופרת (ז),¹ ונהגו היתר במפוח של בעלי בתים על ידי שינוי להפכך מלמעלה למטה (ח). הגה: ומותר לכסות האש צכלי או צעפר מוכן (ט), אס אינו מכסהו. ודוקא לכורך יוס טוב ראשון, אצל לכורך יוס טוב שני אסור (י) (מהרי"ט).
 (יא) "העושה מדורה ביום טוב, כשהוא עורך את העצים אינו מניח² תוספות שם. "מימרא דרב יהודה שם ל"ב ול"ג, ולשון הרמב"ם בפרק ד'.

שולחן ערוך כפשוטו

שיהפכו לפחמים, להם היו כמה שימושים, כגון לשימוש צורפי הזהב. הדבר אסור ביום טוב, ושני טעמים נאמרו בראשונים לאיסור זה, הראשונה - כיוון שזו פעולה שאינה לצורך האוכל²; והשניה - משום שדומה לכיבוי³.

(ו) ואין נופחין במפוח - המפוח הוא כלי שנועד לאומנים לצורך הבערת האש. חכמים אסרו להשתמש בכלי זה אף כשהשימוש הוא לצורך אוכל הואיל וזהו מעשה חול הפוגע בכבוד יום טוב.

(ז) אלא בשפופרת - בשפופרת אפשר להיעזר לצורך ניפוח האש בפה. והואיל ואינה כלי המיוחד לניפוח האש, נפחה בה לצורך אוכל מותרת ביום טוב.

(ח) להפכך מלמעלה למטה - מפוח של בעלי בתים נועד גם הוא להבערת אש, ובכל זאת התירו חכמים שימוש בו בשינוי. וזאת משום שכלי זה הוא בשימוש בעל הבית ולא בשימוש אומן, ולכן השימוש בו בשינוי אינו פוגע כל כך בכבוד יום טוב.

(ט) או בעפר מוכן - ראינו למעלה שבזמנם הדלקת האש הייתה טרחה ולכן דאגו שהאש תמשיך לבעור, אך אם תמשיך לבעור בכל תוקפה - הרי היא מכלה את העצים ועלולה לכבות. לכן היו מכסים את האש כך שתבער על "אש קטנה" והעצים לא יכלו. ומותר לכסות את האש ביום טוב כי שימור האש הוא צורך אכילה, שהרי אי אפשר לבשל ללא אש. אלא שכמובן אין לכסות בעפר שלא הוכן לשימוש, שהרי הוא מוקצה.

(י) לצורך יום טוב שני אסור - מפני שאסור להכין מיום טוב לחברו, וכמו שיתבאר בסימן הבא.

(יא) הקדמה - מכאן והלאה עוסק הסעיף באיסור "בונה" הקיים בסידור עצי המדורה. להבנת קטע זה נקדים ונאמר שמלאכת הבניה אסורה מן התורה רק אם היא בניה של קבע, ואסרו חכמים גם בניה ארעית. בניה ארעית מוגדרת כבניית

2. רש"י. ואיסור זה דומה לעשיית כלי לצורפים.

3. ר"ן. ואסור למרות שהכיבוי נעשה מאליו, הואיל ומתכוון לכבות.

זה על זה עד שיסדר המערכה, מפני שנראה כבונה (יב), אלא או שופך העצים בערבוב (יג), או עורך בשינוי; כיצד, מניח עץ למעלה, ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו עד שהוא מגיע לארץ (יד). וכן הקדרה, אוהז אותה ומכנים האבנים תחתיה, אבל לא יניחנה על גבי האבנים (טו). וכן המטה, אוהז (הקרשים) למעלה ומכנים הרגלים תחתיהם (טז). אפילו ביצים, לא יעמיד אותם שורה על גבי שורה עד שיעמדו כמו מגדל, אלא ישנה ויתחיל מלמעלה למטה (יז). וכן כל כיוצא בזה צריך שינוי. הגה: וכן שלחן שיש לו דפנות המגיעות לארץ כריך שינוי (תוספות). אצל מותר להוסיף שלחן שלנו על רגליו, ואין צדק משום צנין. ויש אומרים דאפילו מגיע לארץ, כל זמן שאינו כריך לאויר של תחתיו שרי (יח) (טוה).

שולחן ערוך כפשוטו

מחיצות וגג היוצרים חלל שאורכו, רוחבו וגובהו לפחות טפח. ואסור דווקא אם בונה תחילה את המחיצות ורק אחר כך בונה את הגג.

(יב) מפני שנראה כבונה - כלומר: אם יסדר עצים מכל הצדדים כמחיצות ויניח עליהם עצים אזי נראה כבונה ואסור.

(יג) בערבוב - ואינו נראה כבונה משום שאין כאן גג.

(יד) עד שהוא מגיע לארץ - שכאמור, בנייה ארעית אסורה דווקא אם בונים בצורה רגילה, כלומר תחילה את המחיצות ורק אחר כך את הגג.

(טו) על גבי האבנים - חשש דומה קיים גם אם רוצה לסדר קדירה על גבי אבנים. לכן לא ישים אבנים ועליהם קדירה, שכאמור נראה כבונה.

(טז) תחתיהם - לא מדובר כאן במיטה שעומדת על ארבע רגליים, אלא במיטה העומדת על קרשים המונחים סביב, ועליהם משכיב קרש נוסף לשכיבה. והרי זה כמו המקרים הקודמים.

(יז) ויתחיל מלמעלה למטה - האיסור הוא לסדר ביצים סביב (ולהחזיקן בדרך כלשהי) ולהניח ביצים גם מלמעלה. ואינו יודע מדוע היו עושים זאת⁴.

(יח) שרי - מוסיף כאן הרמ"א תנאי לאיסור, שאסור דווקא אם צריך את החלל

4. מקור האיסור הוא בביצה דף לג ע"א, שם לאחר איסור סידור המדורה נאמר "וכן ביעתא". ונקט המחבר לשון הרמב"ם, שהבין שהמבנה הוא של ביצים. אך מצאנו בתשובות הגאונים (גאוני מזרח ומערב סימן עד): "וכן ביצה: אוהז ביצה ותולה אותה על פני הארץ, ומביא גחלים ומניח תחתיה". ומשמע מהלשון שהמקרה הוא כמו בקדירה: ישנם גחלים כמחיצות, ומאהיל עליהן בביצה אחת.

סעיף ב

1 'אגודה של עצים שהודלקה במדורה, כל עץ שלא אחזה בו האש מותר לשטמו, ואינו דומה למסיר שמן מהנר (יט). הגה: ומותר ליקח עץ הלוק מכל זה של מדורה ולהניחו צלל אחר, הואיל ואינו מכויין לכצוי (ב) (מלכ"ו).

¹ מימרא דרב יהודה קינסא שרי ביצה כ"ב, וכפירוש הרמב"ם בפרק ד'.

סעיף ג

1 'אין סומכין את הקדרה ולא את הדלת, בבקעת (פא). הגה: אצל מותר לכלות זו (כב) (הרי"ק). וכל שכן שמתר להסיק זו עם שאר ענין, אף על גב

שולחן ערוך כפשוטו

אותו בונה. כגון בהנחת הקדירה על האבנים, שיש צורך בחלל עבור האש. אבל אם אין לו צורך בחלל - אין זה בכלל גזירת הדומה לבנין, ומותר. והמחבר מודה לקולא זו (סימן שט"ו, ז).

(יט) למסיר שמן מהנר - בסימן תקי"ד יתבאר בעזרת ה' שאין לקחת שמן מכלי שבוערת בו האש משום שמקטין את זמן הבערה, והרי זה דומה למכבה. ומסביר לנו השולחן ערוך שבעצי מדורה אין הדבר כן, שכיוון שהעצים אינם מחוברים זה עם זה - אין הם נחשבים לגוף אחד, ולכן הוצאת עץ ממדורה אינה ככיבוי. אך אם אחזה בו כבר האש הוא מוגדר כמובן חלק מהמדורה, ואין להוציאו.

(כ) ואינו מכויין לכיבוי - כשמעביר עץ דולק ממקום אחד במדורה למקום אחר בה (כגון על מנת להטיב את הבעירה), עלול אותו האוד לכבות בזמן ההעברה. ומחדש כאן הרמ"א שאין לחשוש לכך הואיל ואינו מעוניין בכיבוי, ו"דבר שאינו מתכוון" כגון זה מותר⁵.

(כא) בבקעת - בקעת היא חתיכת עץ שבוקעה לצורך שריפה, ואין לה כל יעוד אחר. והואיל ואינה כלי הרי היא מוקצה, אך מותר להבעירה ביום טוב⁶.

(כב) מותר לצלות בו - ראינו שבקעת שראויה להסקה הינה מוקצה לשאר

5. "דבר שאינו מתכוון" הוא כאשר עושה דבר המותר ואגב כך עשויה להתבצע גם מלאכה אסורה שאינו מתכוון לה, כגון גרירת ספסל העלולה לגרום חרישה בקרקע. והלכה כר' שמעון המתיר דבר שאינו מתכוון.

6. ויש כאן חידוש גדול, שדבר שאינו כלי, גם אם אינו מוקצה למטרה אחת, עשוי להיות מוקצה בעבור מטרת אחרות.

שאינו ראוי להסיק צפני עכמו (כג) (כ"ו).

¹משנה שם ל"ב, וסיים הרמב"ם שם בפרק ד דלא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד

פעיה ד

"לדין מותר לבשל בקדרות חדשות ביום טוב (כד). הגה: ויש אוסרין

(כה) (הלא"ש והטור), וכן המנהג, אך לא על ידי הדחקה. ולכן נהגו כשקונין

קלות חלשות צפסה, מצשלין צהס קודס יוס טוב (ד"ע).

²פירוש: קדרות שלנו שכל תקונן נגמר בתנור של יוצרים, ולא דמי לקדרה חדשה דאמר ריש לקיש

ביצה ל"ד. סמ"ג, והמרדכי, ור' ירוחם, ובית יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

תשמישים. אומר הרמ"א שמותר להשתמש בה כשיפוד כי זו מטרה דומה למטרת ההסקה, כי בזכות ההיסק והשיפוד, נצלה הבשר. ונראה מהבית יוסף שהמחבר מודה לדין זה.

אמנם הרמ"א מתיר רק אם אין צורך לתקן את הבקעת כדי להופכה לראויה לשיפוד.

(כג) בפני עצמו – כאן הרמ"א מחדש לנו דין נוסף: מותר להשתמש בבקעת לחה אף שאינה ראויה להיסק בפני עצמה, כי עם עצים אחרים היא מועילה למדורה. אולם נראה שהמחבר חולק על הרמ"א ולדעתו בקעת זו הינה מוקצה ואין להשתמש בה כלל.

(כד) בקדרות חדשות ביום טוב – בעבר, הבישול הראשון בקדירות החרס היה מחזק את הקדירה, והיה בזה מלאכה גמורה של תיקון שאפשר לעשותו לפני יום טוב. ולכן אסור היה לבשל בכלי החדש בפעם הראשונה ביום טוב. אולם בזמן המחבר תעשיית הקדירות כבר השתנתה, ולא היה צורך עוד בבישול ראשון כדי לחזק את הקדירה. ואין בדבר שום איסור.

(כה) ויש אוסרין – כאמור, כל זה היה במציאות שלהם ולא שייך אלינו. אולם היום ישנם כלים עם הוראות לביצוע לפני השימוש הראשון, ועל פי הנאמר בסעיף זה, יש לבצע הוראות אלו לפני יום טוב.

סימן תק"ג שלא להכין מיום טוב לחברו

ההיתר לעשות מלאכה ביום טוב הוא לצורך אכילה בו ביום בלבד, לכן פשוט שאסור לבשל בעבור יום חול. אך אם עבר ובישל אינו עובר על איסור דאורייתא, אלא עובר על איסור מדרבנן¹. מהתורה אינו עובר כיוון שאומרים "הואיל ומקלעי ליה אורחים", כלומר שהאוכל מותר הואיל ואפשר שיבואו אורחים במהלך היום ויאכלוהו, ויתברר שהוא בושל בעבור יום טוב. ובלשון אחרת: כיוון שכל האיסור הוא רק משום כוונתו, שהרי במציאות אוכל זה ראוי לאכילה גם ביום טוב עצמו (על ידי המכין או על ידי אורחים שיבואו) - אין בו איסור חד משמע. זו הסיבה לכך שהאיסור אינו אלא מדרבנן².

סעיף א

אסור לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מחר (א), אפילו הוא שבת או יום טוב (ב), ואפילו בשני ימים של ראש השנה
אברייתא ביצה יז. בהגהות מימוני בשם סמ"ק.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) לצורך מחר - כמבואר בהקדמה, אין להכין מיום טוב למחרתו. ולא עשיית מלאכה בלבד נאסרה, אלא כל הכנה ניכרת אף אם אין בה מלאכה, כגון לסדר את השולחן עבור סעודת מוצאי החג³. אולם על ידי גוי מותר, מפני שעיקר האיסור הוא משום טרחה, ועל ידי גוי אין כאן טרחה⁴.

(ב) אפילו הוא שבת או יום טוב - מן התורה אין איסור לבשל ביום טוב בעבור

1. כך נראה מסוגיית הגמרא בעירוב תבשילין (פסחים דף מו ע"ב), שבגלל "הואיל ומקלעי ליה אורחים" לא רק שאינו לוקה, אלא גם התירו חכמים את איסור ההכנה על ידי עירוב תבשילין. ואם "הואיל" רק מונע את המלקות ועדיין האיסור הוא מדאורייתא - לא מובן כיצד עירוב תבשילין מתיר את ההכנה. ועיין ביאור הלכה כאן ד"ה "ואפילו" שמסביר שאם מבשל סמוך לחשכה, שלא יספיקו אורחים לבוא, יש בזה איסור דאורייתא. וראה בעניין זה פסחים מו ע"ב תוס' ד"ה "רבה אמר"; מג"א תחילת סי' תקכ"ז; בה"ל שם; נשמת אדם כלל פ' סעיף א.

2. כפי שביארנו בסימן תצ"ח ס"ק כא.

3. כך מפורש בשולחן ערוך סימן תט"ז סעיף ב.

4. כך סתם כף החיים כאן ס"ק א. וכך משמע קצת מדברי המ"ב בסימן תמ"ד ס"ק יד; וכן בפרי מגדים, אשל אברהם ס"א. ויעויין בשו"ת רב פעלים ח"ד אורח חיים סימן כ"ז.

(ג). ¹ אבל ממלאה אשה קדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא להתיכה אחת (ד). הגה: וכל שכן שיכול לשחוט, אף על פי שאינו כריך אלף לכזית (ה) (סמ"ק). וכן יכולה לצשל הרצה קדרות ולאכול מכל אחת מעט (ו) (צ"י וכינו ירומס ותשצב הסצ"א). ¹ ודוקא קודם אכילה, אבל אחר אכילה אינה ברייתא שם. ¹ טור בשם העיטור, ותוספות י"א.

שולחן ערוך כפשוטו

שבת, שהלוא אלו שני ימים קדושים, ובשניהם אנו מצווים ליהנות באכילה ובשתיה. אולם חכמים אסרו זאת (אלא אם כן יניח עירוב תבשילין⁵), כדי שיאמרו: אם אסור לבשל מיום טוב לשבת, כל שכן שאסור מיום טוב לחול⁶.

(ג) **בשני ימים של ראש השנה** - כיוון שהראשון נחשב לעניין זה כעיקר, כשאר ימים טובים. ואמנם החשיבו חכמים את שני ימי ראש השנה כ"יומא אריכתא"⁷, אולם כלל זה נאמר רק להחמיר⁸ על היום השני ולהחשיבו כראשון, ולא להקל.

(ד) **אלא להתיכה אחת** - שני טעמים ניתנו להיתר זה:

א. הואיל והטרחה במילוי הקדירה בבשר נוסף קטנה היא, לא אסרו חכמים את עצם הבישול למחר אגב הבישול ליום טוב.

ב. הבשר מתבשל טוב יותר אם הקדירה מלאה, ולכן ההוספה היא אף לצורך יום טוב.

להלכה כתב הבית יוסף שמקילים באיסור דרבנן זה כשני הטעמים. לכן מותר להוסיף למלאכת יום טוב אם ההוספה נעשית יחד עם צורך החג, ואפילו כשאין בכך לשפר את הטעם (כמו הוספה לחבית מים, כפי שיתבאר בסעיף הבא). ואף להפך: אם ישתפר הטעם מותר להוסיף גם בטורח נפרד, ואפילו לקדירה שכבר מונחת על האש. ומכאן למדנו שאין איסור להרבות בשיעורים ביום טוב.

(ה) **אלא לכזית** - שהרי "אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה", ובשחיטתו האחת מכין את הבשר גם בעבור החג וגם בעבור יום החול.

(ו) **מכל אחת מעט** - מדובר בקדירות שבכל אחת מהן יש מין אחר או טעם אחר⁹. ומתיר הרמ"א לבשל בכמה קדירות אם טועם מכל קדירה, ואז הבישול הוא בעבור

5. כפי שיתבאר בסימן תקכ"ז.

6. ואינו דומה לאיסור דאורייתא הנקרא "הכנה דרבה", כפי שנסביר בע"ה בסימן תקי"ג.

7. כפי שראינו בסימן תצ"ו ס"ק ו.

8. למשל: ביצה שנולדה ביום טוב ראשון אסורה בשני, וכן אי אפשר להניח עירוב תחומין ביום הראשון לצד זה וביום השני לצד אחר.

9. כך כתב המשנה ברורה (ס"ק י), ודייק זאת מהגר"א ומג"א. ומוכרח הוא, עיין שם.

יכולה לבשל ולומר אוכל ממנה כזית, דהוי הערמה (ז). ^המיהו אם עברה ובשלה (או שמת) – מותר לאכלו (ח).
^המרדכי בשם רבני קולניא, והרשב"א בתשובה.

סעיף ב

¹ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד. הגה: אצל כריך להשיק הכל אצל האש צפעס אחת (ט), אצל אסור להוסיף אס כזר החצית אצל האש, לטרחא שלא לצורך הוא (המגיל פ"א).
¹ ביצה י"ז בברייתא.

שולחן ערוך כפשוטו

יום טוב. וכפי שראינו, מותר להוסיף אוכל בקדירה אפילו אם ההוספה היא הרבה יותר מן האכילה עצמה. אמנם, ההיתר הוא אם באמת יאכל, ולא התירו שיבשל כשאינו לו כוונה לאכול וכדי להיפטר מן האיסור טועם מעט¹⁰.

(ז) דהוי הערמה - לפני האוכל אין הדבר נחשב הערמה כיוון שאדם רגיל לאכול בין מעט ובין הרבה, בין תבשיל אחד ובין תבשילים רבים; אך לאחר האוכל הרי זו הערמה ניכרת.

(ח) מותר לאכלו - ביום טוב ודאי שמותר לאכול, שהרי בכך מציל עצמו מן האיסור. ולאחר יום טוב לא גזרו חכמים, שאפילו המבשל בשבת עצמה מותר לעיתים במוצאי שבת (עיין סימן שי"ח סעיף א').

(ט) בפעם אחת - כאן הכול מודים, שהרי איכות המים לא משתנה אם יש הרבה או מעט, וזו ממש עשיית מלאכה שהיא רק לצורך מחר.

10. מוכח מכך שמקור דברי הרמ"א, כפי שכתב בדרכי משה הארוך, הוא הרשב"א בתשובה (ח"א סימן תרפ"א) ורבנו ירוחם (נתיב ד' ח"ג לג ע"ב) שהובאו בבית יוסף. ושם מפורש לאסור אם רק נותן מעט לתינוק. אך כתב בשמו להיתר אם באמת אוכל מעט מהאוכל, ולאסור אם האכילה היא רק כדי להתיר את התבשיל. וראה במג"א ס"ק ב; משנה ברורה ס"ק יא; וערוך השולחן סעיף ז.

סימן תק"ד דין תבלין וטחינתו ביום טוב

ראינו למעלה (בסימן תצ"ה סעיף ב) כי הטחינה היא מן המלאכות שאסרו חכמים ביום טוב. אמנם לצורך החג התירו חכמים טחינת תבלין אם יטחון בשינוי או במקרה שטחינתו מערב יום טוב תפיג טעמו. וגם אם מתקיים אחד מתנאים אלו אין לטחון בכלי של אומן, משום 'עובדין דחול'.

סעיף א

א דכין את התבלין כדרך (א), שאם ידוך אותם מבעוד יום יפיג טעמן (ב). אבל מלח אינו נידוך ביום טוב, ¹אלא אם כן הטח המכתש, או שידוך בקערה וכיוצא בה, כדי שישנה; שאם שחק המלח מערב יום טוב לא יפיג טעמו (ג). ²ואין שוחקין את הפלפלין ולא את החרדל בריחים שלהם (ד), משום דהוי כעובדין דחול, (אלא) דך אותם במדוכה ככל התבלין. **הגה:** ומיהו נוהגין לשנות קצת צליכת תצלין ³משנה ביצה י"ד וכבית הלל. ⁴שם בגמרא כרב בפירוש הרי"ף, וכן כתב הרמב"ם בפרק ג'. ⁵משנה שם כ"ג וכחכמים. הסכמת הפוסקים. ⁶הרב המגיד בפרק ג' בשם רשב"א, וכן כתב הרי"ן.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) כדרך - כלומר במכתשת, שהוא כלי ביתי לטחינת תבלינים.

(ב) יפיג טעמן - כפי שביארנו בהקדמה, התירו חכמים את דיכת התבלין אם לא ניתן לעשותה מערב יום טוב. אך זאת בטחינה ביתית בלבד, ורק אם אינה נראית כמעשה אומן.

(ג) לא יפיג טעמו - כלומר: התירו חכמים לדוך ביום טוב בשינוי אף על פי שהיה יכול לדוך את המלח מערב יום טוב. שהרי אף בבישול אוכל נפש התירו לעשות ביום טוב גם מה שיכול לעשות מערב יום טוב, אלא שצריך לעשות בשינוי¹.

(ד) בריחים שלהם - הריחים המיוחדים לפלפלין ולחרדל הוא כלי של אומן, וכאמור אסור בחג משום "עובדין דחול"².

1. אמנם ראינו (בסימן תצ"ה ס"ק ו) שאף דבר שיכול לעשותו מערב יום טוב מתיר המחבר לעשותו ביום טוב, ורק הרמ"א מצריך לעשותו בשינוי. אך כאן מודה השו"ע, הואיל ומדובר במלאכה שבמהותה אסורה חכמים.

2. נראה שבשאלה האם הפלפלין והחרדל פג טעמם נחלקו הפוסקים. מדברי התוספות בכמה

(ח) (הגהות מיימוני פ"ג צ"ג סמ"ג), וכן לאוי להורות.

פעיף ב

^המותר להוליך תבלין ומדוך אצל מדוכה או מדוכה אצלם, 'אפילו דרך רשות הרבים, אף על פי שהיה אפשר להוליכם מערב יום טוב (ו).
^המשנה שם י"א וכבית הלל. 'בית יוסף כמו שכתב הר"ן בדין הולכת הסכין.

פעיף ג

^אאין כותשין הריפות (ז) במכתשת גדולה (ח), אבל כותשין במכתשת
^אברייטא וגמרא ביצה י"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(ה) **לשנות קצת בדיכת תבלין** - חולק בזה הרמ"א על דברי המחבר, שהתיר בתחילת הסעיף לדוך כדרכו, ללא שינוי כלל. וטעם חומרת הרמ"א הוא כדי שיזכור שהיום יום טוב ולא ידוך יותר משצריך לשימוש היום³. ומסתפק הרמ"א בשינוי קטן, כהטיית המדוכה, היות שמסכים שמעיקר הדין אין צורך בשינוי.

(ו) **מערב יום טוב** - מלאכת הוצאה הותרה לגמרי ביום טוב, כפי שראינו בתחילת סימן תצ"ה (ס"ק ג'). ואפילו הרמ"א - שכתב שם שדבר שאפשר לעשותו מערב יום טוב ללא פגיעה באיכותו יש לעשותו מערב יום טוב - לא הגיה כאן, כי גם הוא מודה שחכמים לא אסרו כלל הוצאה שהיא לצורך יום טוב. וזאת משום שאין בה טרחה, וגם משום שנחו יותר להוציא בעת שצריך את החפץ, ומכביד להתארגן לכך מערב יום טוב.

(ז) **הריפות** - גרעיני החיטה.

(ח) **במכתשת גדולה** - כתישה זו דומה למעשה אומן, ואסורה משום "עובדין דחול"⁴.

מקומות (שבת קמא ע"א ד"ה "הני פלפלי"; ביצה יא ע"א ד"ה "איכא בינייהו") נראה שאם יטחנו בערב יום טוב יפוג טעמם. וכן משמע בט"ז ס"ק א, ובמ"ב ס"ק ד. אולם ראה באיסור והיתר לרש"י סימן נ"ג: "כל תבלין שמפיגין טעמן מותרין לכתשן ביום טוב, כגון שומין שהן מפיגין טעמן, ואסורין כגון פלפלין שאינן מפיגין טעמן". וכן משמע במג"א ס"ק א. ודן בכך יש"ש פ"א סי' ל"ט, יעו"ש. אך כאמור, אין נפקא-מינא, הואיל והאיסור כאן הוא משום 'עובדין דחול'.

3. על פי דברי הרמ"א בדרכי משה הארוך.

4. בסימן תצ"ט ס"ק טז ראינו פעולות שנאסרו משום מלאכת הטוחן. אולם כאן מתבאר ההבדל בין מכתשת גדולה וקטנה, הבדל הנובע מ'עובדין דחול'.

קמנה שזה הוא השינוי שלה; ובארץ ישראל אפילו בקמנה אסור (ט). וכיון שאין אנו יודעים עכשיו מה נקראת גדולה או קמנה, יש לאסור הכל. הגה: ומותר לגרור גזינה (י) ציוס טוב על הכלי שהוא מורג מרוץ (יא), מיהו כריך שינוי מעט, כמו ליכת מלח (ריב"ש סימן קפ"ז). והוא הדין מכות, בלא שינוי, משום לאין טחינה צאוכלין שהיו טחונין תחלה (יב) (מהרי"ט).

סעיף ד

"מותר אדם למדוד תבלין ליתן בקדירה, בשביל שלא יקדיח תבשילו (יג) (פירוש: שלא ישרפנו ויקלקלנו מחמת רצוי תבלין).
 "הרב המגיד בפרק ד', ושכן נראה מדברי קצת הגאונים, דנחתום שאמרו שם בגמרא כ"ט לא דווקא, והוא הדין לכל אדם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) אפילו בקמנה אסור - בארץ ישראל גם בעלי המלאכה משתמשים במכתשת קמנה, ולכן גם בה יש עובדין דחול⁵.

(י) גבינה - אין מלאכת טחינה אלא בגידולי קרקע⁶. ולכן אין איסור מלאכה כלל בגירור הגבינה בכלי המיוחד לכך ביום טוב, אלא שצריך לעשות מעט בשינוי כדי שלא ייראה כעובדין דחול⁷.

(יא) מורג חרוץ - מגררת (פומפיה).

(יב) שהיו טחונין תחילה - ריסוק מצות בפומפיה מותר אף ללא שינוי. בניגוד לגבינה, ריסוק המצה בפומפיה אינו נוח, ולכן לא חייבו חכמים לרסק בשינוי כפי שדרשו בגבינה.

(יג) שלא יקדיח תבשילו - בשבת וביום טוב אסור למדוד, משום עובדין דחול. אולם ביום טוב מותרות מלאכות הנצרכות לאוכל, ולכן אם המאכל ייפגם בלא המדידה - מותר למדוד את התבלין, כדי שלא יתקלקל האוכל ולא תיפגם שמחת החג. אולם מאכל שאפשר להכין על ידי הערכה וללא מדידה בלי לפגום באוכל - אסור למדוד אותו ביום טוב⁸.

5. בבית יוסף הביא בטעם החילוק שלוש שיטות בראשונים. והבאנו כאן את השיטה השלישית (שיטת הרשב"א וה"ה), שכן נראה מהקשר הדברים בשו"ע.

6. ראה שו"ע שכ"א, ט; ונו"כ שם.

7. אבל בשבת אסור. שללא היתר "אוכל נפש", אף אם רק דומה מעט לטוחן - אסור. סימן שכ"א סעיף י.

8. כפי שראינו לעיל ת"ק, ב לעניין בשור; וכן יתבאר בתחילת סימן תק"ו לעניין מדידת קמח.

סימן תק"ה חליבת בהמה ביום טוב

"הדש" הוא אחד מל"ט אבות מלאכה האסורים בשבת, והוא הפרדת גרעיני החיטה מהשיבולים ומהמוץ. כפי שכבר ביארנו (בתחילת סימן תצ"ה), אסרו חכמים ביום טוב אף מלאכות שהן לצורך אכילה, אם דרך לעשותן לימים הרבה ואם אינו חייב לעשותן בחג דווקא. עקב כך נאסרו אף הדישה ותולדותיה. מתולדות מלאכה זו – הכנת משקה על ידי הפרדתו ממקורו, ולכן סחיטת זיתים וענבים וחליבת בהמה הן תולדות הדש.

אמנם, נאסרה רק חליבת בהמה העומדת לחליבה או לגדל ולדות. אם הבהמה עומדת לאכילה הרי היא עצמה נחשבת לאוכל, ואם יחלוב אותה לתוך אוכל אזי אין כאן דישה כלל. שהרי החלב נחשב לאוכל לפני שנחלב, ונחשב לאוכל לאחר שנחלב¹. לכן מתיר המחבר לחלוב ביום טוב בהמה העומדת לאכילה בתנאי שחולב לתוך מאכל. בנוסף נעיר שהחלב לא נאסר משום "נולד", שכיוון שיש אפשרות לחלוב בהיתר, הרי האדם מצפה לחלב זה שיבוא.

עוד יש לציין שמכך שדישה היא מהמלאכות שאסרו חכמים ביום טוב עולה לכאורה שאסור לסחוט פירות. אך יש סברא להתיר סחיטה ביתית של פירות כמו תפוזים ולימונים, שאיסורם בשבת אינו אלא מדרבנן (שלא אסרה תורה אלא ענבים וזיתים. שו"ע ש"כ, א); במלאכת טחינה למשל, שאף היא אסורה ביום טוב, הותרה טחינה ביתית במצב שהטעם ייפגם אם יטחן מראש, ומסתבר שהוא הדין בסחיטת פירות².

סעיף א

א בהמה שהיא עומדת³ לאכילה, ורוצה לחלוב אותה לאכול החלב – אם לקדירה שאין בה אוכלין, אסור (א). ואם יש בה אוכלין, מותר. ^אמימרא דרב חסדא שבת קמ"ה. ^בהר"ן בפרק קמא דביצה, ושאר פוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) לקדירה שאין בה אוכלין אסור – כאמור בהקדמה, בפעולה זו הופך המאכל למשקה והרי זו תולדה של דישה. ואף שהדבר צורך אכילה אסרוהו חכמים ביום טוב.

1. "משקה הבא לאוכל – אוכל הוא" (שבת דף קמד ע"ב. וראה שם כל העניין).

2. וכן פסק הרב משאש בספרו שמש ומגן ח"ב סימן ל, והניף ידו שנית לחזק את דבריו בח"ג סימנים מ"א ומ"ב, וראה בשמירת שבת כהלכתה פרק ה' הערה א' שמביא פסוקים שמתירים, ואמנם הגרייב יוסף ב"חזון עובדיה" הלכות יום טוב עמוד ע"ג סתם להחמיר.

וכגון שבא החלב לתקנו (ב),¹ או שיש בה פרורין והחלב נבלע בהם (ג);² אבל החולב כל צאנו לא הותר מפני פרוסה שנותן בכלי (ד). הגה: ואינו יהודי המולב צהמה ציוס טוב וישראל רואהו (ה), יש להקל (ו) (כש"א בתשובה); אך נהגו בו איסור (ז), ואין לשנות. מיהו ציוס טוב של גליות מותר ציוס טוב שני (ח) (הגהות אשירי ריש צ"ח). ואס מותר לומר לאינו יהודי לחלוב צהמתו צשצת, ע"ל סימן ש"ה סעיף כ'. וע"ל סימן תק"י סעיף ה' אס מותר להעמיד חלב ולעשות גזינה ציוס טוב.

¹סמ"ג בהלכות שבת. ²הריב"ש בתשובה.

שולחן ערוך כפשוטו

(ב) **שבא החלב לתקנו** - חליבה לתוך אוכל מותרת באחד משני תנאים, והראשון: אם החלב מתקן את המאכל שבקדירה והופכו לטעים יותר.

(ג) **והחלב נבלע בהם** - זהו התנאי השני. וכאמור בהקדמה, החלב הבלוע נחשב למאכל, ואין כאן דש.

(ד) **מפני פרוסה שנותן בכלי** - שאז החלב אינו בגדר מאכל, וחליבתו היא תולדת הדש.

(ה) **וישראל רואהו** - תנאי זה אינו מהלכות יום טוב, אלא מדיני "חלב עכו"ם".³

(ו) **יש להקל** - גם אם לא חלב לתוך אוכל. ואמנם, בדרך כלל אם גוי מכין אוכל על ידי מלאכה אסורה, ואפילו במלאכה דרבנן - אסור המאכל עד למוצאי יום טוב, אך כאן הואיל ויכול להיעשות על ידי ישראל בהיתר - מותר.⁴

(ז) **אך נהגו בו איסור** - על פי הכלל שכל מה שאסור לישראל לעשותו - אסור לו לבקש מגוי לעשותו, ואפילו במלאכה דרבנן.⁵

(ח) **מותר ביום טוב שני** - אם נחלב ביום טוב ראשון. בדרך כלל אין ליהנות ביום טוב שני ממלאכה שנעשית ביום טוב ראשון, אך כאן כיוון שמעיקר הדין מותר אפילו ביום טוב ראשון, והאיסור הוא רק מצד המנהג - לא החמירו ביום טוב שני.

3. "חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו - אסור, שמא עירב בו חלב טמא" (שו"ע יו"ד קט"ו, א).

4. באחרונים מצאנו כמה הצעות להיתר זה, וביארנו על פי הנראה מלשון תשובת הרשב"א המובאת בבית יוסף ובדרכי משה כאן. נשים לב שלא הקלו אלא באמירה לנוכרי באיסור דרבנן.

5. שו"ע אורח חיים ש"ז, ה.

סימן תק"ו דיני לישה ביום טוב

בסימן זה מפרט המחבר את המותר והאסור במלאכות הנצרכות להכנת הבצק ביום טוב, ובהן מדידת הקמח, ניפוי, הפרשת החלה, הכנת כמות גדולה ועוד. דיני אפיית עיסה זו יבואו בסימן שלאחריו. כמה מהאיסורים בסימן זה נאסרו משום 'עובדין דחול', כלומר מעשים הפוגעים באווירת קדושת החג ומתאימים יותר לפעילות הרגילה בימות החול.

סעיף א

א אין מודדין קמח ביום טוב כדי ללוש (א), אלא יקה באומד הדעת. הגה: ומותר ליקח הקמח מן הכלי, אף על פי שעושה גומא צקמח (ב) (ר"ז

פ"ק דצ"א ופרק כ"ה).

א ביצה כ"ט כשחואל.

סעיף ב

ב אין מרקדין הקמח בתחלה (ג), אפילו על ידי שינוי (ד). **אבל אם** ¹הרא"ש ביצה כ"ט. ²ברייתא שם וכתנא קמא.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) כדי ללוש - אסרו חכמים למדוד ביום טוב משום 'עובדין דחול', ואמנם מותר למדוד אם נצרך הדבר להכנת האוכל¹, אך אין למדוד קמח הואיל ואפשר להסתפק בהערכה בלא לפגום באוכל.

(ב) שעושה גומא בקמח - ראינו שלקיחת עפר מערמה אסורה משום חופר². ומלמדנו הרמ"א שאין מלאכת חפירה בקמח, ואפילו אם אינו בכלי אלא מונח בערמה על הרצפה.

(ג) אין מרקדין את הקמח בתחילה - הרקדת הקמח היא ניפוי להפרדת הקמח מהסובין, שהם קליפות הגרעין. וכבר ראינו (בסימן תצ"ה) שמלאכות כגון זו, שדרכן להיעשות לימים הרבה, לא הותרו ביום טוב כלל.

(ד) על ידי שינוי - איסור התורה הוא בעשיית המלאכה כדרכה, ועשיית מלאכה

1. ראה למשל בסוף סימן תק"ד.

2. ראה למשל סימן תצ"ח ס"ק מ"ז.

רקדו מאתמול, ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית – מותר אף בלא שינוי (ה). הגם: וי"א למותר ליטול הצרור או הקיסם צידו (ו), אצל יש מחמירין ואוסרין (ז) (המגיל פ"ג). ואם לא נפל בו דבר, אלא שרוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה – ^T צריך שינוי קצת (ח),

שולחן ערוך כפשוטו

בשינוי אסורה מדרבנן. והואיל ועצם איסור הרקדת הקמח ביום טוב הוא מדרבנן הרי שההרקדה בשינוי היא "תרי דרבנן"; ובכל זאת אסור, כדי שלא יבואו לזלזל ביום טוב בעשיית מלאכות שאין שום צורך לעשותן דווקא בחג.

(ה) אף בלא שינוי – לפני השימוש הדרך היא להרקיד שוב את הקמח כדי לנפותו ממה שנפל בו מאז ההרקדה הראשונה. ולכן ההרקדה השניה היא מלאכה ביתית שאין דרך לעשותה לימים הרבה, ומותרת ביום טוב אפילו ללא שינוי.

(ו) בידו – כיוון שהותרה מלאכת ברירה ביום טוב³.

(ז) יש מחמירין ואוסרין – זו דעת המחבר, הסובר שהתירו דווקא הרקדה שניה, ואפילו אם בהרקדה זו בוררים את הצרור, משום שרגילים לעשותה לפני האכילה. אבל לקיחת הצרור מהקמח ביד אינה חלק מהמעשה השגרתי של הכנת האוכל, ולכן נאסרה⁴. ולפי זה, אם מחשיבים הוצאת זבוב שנפל למשקה כבורר, מותר להוציאו רק אם מוציא מעט משקה עמו.

(ח) צריך שינוי קצת – הניפוי השני מותר כי זו הרקדה ביתית שרגילים לעשות

3. כפי שנלמד בסימן תק"י סעיף ב.

4. דעה זו לכאורה לא מובנת, שהלא בתחילת הסעיף ראינו שאם נפל צרור לקמח – מותר אפילו לרקד שנית, ומדוע יהיה אסור להוציאו ביד? ועוד, בסימן תק"י מפורש שאין איסור ברירה ביום טוב כדי לאכול מיד! אלא שלהבנת שיטה זו עלינו לעמוד על כמה נקודות: א יש להבחין בין שני סוגי ברירה: ברירה ביתית לאכילה מיד, וברירה שהיא הכנת חומרי האוכל לצורך מחרת.

ב. הקמח הוא חומר גלם שאינו נאכל כמות שהוא, והכנת האוכל אינה נעשית ביום הכנת הקמח אלא כעבור ימים הרבה, ולא כברירת קטניות (בה עסוקים בסימן תק"י).

ג. על אף הנאמר למעלה, יש הרקדה שרגילים לעשותה סמוך להכנת האוכל, וזוהי ההרקדה השניה של הקמח, שנועדה להוציא מה שעלול ליפול לאחר ההרקדה הראשונה. הרקדה זו הותרה ביום טוב, והיא זו שהתיר המחבר בתחילת הסעיף.

אך הוצאת הצרור ביד אינו מעשה שרגילים לעשות לפני האוכל דווקא, לכן המוציא צרור בידו, אף כשמתכוון להשתמש בקמח מיד, אינו דומה להרקדה השנייה. לכן הוצאה זו אסורה. ואין זה דומה לברירת קטניות, כי במהותם הקטניות אינן צריכות הכנה מראש (על פי הגר"ז, מובא בביאור הלכה תק"י, ב ד"ה "הבורר קטניות").

בגון על גבי שלחן (ט). הגה: והוא הדין דמותר לעשות על ידי אינו יהודי
אפילו תחלת הרקידה, אם ישנה קצת (י) (צ"ט).
מעובדא דאמוראי שם.

סעיף ג

(יא) ה'הלש עיסה ביום טוב – יכול להפריש ממנה חלה (יב), ולהוליכה
ה' שם בגמרא ל"ז.

שולחן ערוך כפשוטו

לפני הכנת אוכל. אולם היות שהדבר דומה להרקדה לימים הרבה דרשו חכמים
לעשות את המלאכה בשינוי קל. והיום מותר לנפות קמת, כיוון שכל ניפוי שלנו
הוא כהרקדה השנייה, הנעשית סמוך להכנת האוכל. וכן מותר לברור את האורז
המתולע והמנוגע, כי כל אלה הן מלאכות ביתיות שהנוהג בהן הוא להכין את
הכמות הנצרכת לארוחות היום בלבד⁵.

(ט) על גבי שולחן – כלומר: במקום שהקמח יפול לכלי המיוחד לכך, מנפה ישירות
על השולחן.

(י) אם ישנה קצת – בדרך כלל אסור לעשות על ידי גוי מלאכה האסורה ביום טוב.
אולם כאן יש פוסקים שאף שההרקדה דרכה להיעשות לימים הרבה, הרי הרקדה
שעושים בבית היא הכנת אוכל לאותו יום והיא מותרת, אמנם בשינוי – כדי שלא
תיראה כהרקדה הנעשית בבית הרחיים. ואף שאין הלכה כמותם סומכים על
שיטה כדי זו להתיר לעשות את המלאכה על ידי גוי⁶.

(יא) הקדמה – הפרשת חלה, תרומות ומעשרות בשבת אסורות מדברי חכמים.
וזאת משום שההפרשה דומה לתיקון, שהרי לפני ההפרשה העיסה אסורה,
וההפרשה מכשירה ומתקנת אותה לאכילה. ביום טוב נחשבת ההפרשה ל"מכשירי
אוכל נפש", שראינו שהכלל בהם שאם היה אפשר לעשותם לפני יום טוב – אסור
לעשותם ביום טוב; ואם לאו – מותר לעשותם ביום טוב עצמו.

(יב) יכול להפריש ממנה חלה – שהרי אם לש ביום טוב אין לו אפשרות להפריש
אלא ביום טוב עצמו.

5. אולם בשמירת שבת כהלכתה פרק ד' (סע' א' והע' ה; שם סע' י"ב) אוסר, שמדמה את ניפוי
הקמח שלנו להרקדה ראשונה. וכאמור, לענ"ד מותר כהרקדה שניה, שהקמח שאנו קונים כבר
נופה פעם אחת, והדרך היא לנפותו מעט לפני השימוש.

6. מכאן אנו למדים כלל גדול, שדבר שנפסק שאסור ביום טוב, אך יש חולקים ומתירים – מותר
לעשותו על ידי גוי.

לכהן (יג) (שרי אפילו הפרישה מאתמול) (יד).¹ אבל עיסה שנלושה בערב יום טוב – אסור להפריש ממנה חלה ביום טוב (טו). הגה: אלא אוכל ומשייר קצת, ולמחר מפריש מן המשוייר חלה (טז). ומותר לאפות הפת על ידי שיאכל ממנו ויפריש אחר כך חלה (יז).² ואם רוצה יוכל ללוש עוד עיסה אחת ציוק טוב, ויכרפס יחד, ויפריש מאותה עיסה גם על מה שלש מערב יום טוב (יז) (הגהות מיימוני פ"ג, ומלכני פרק אלו עוצרין, וצ"י צסק תוספות פרק קמא דצ"א).
 שם ט' וכאבוה דשמואל, וכדעת רוב הפוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(יג) ולהולכה לכהן – בזמן שהכהנים היו טהורים הייתה ניתנת החלה המופרשת לכהן, והכהן היה אוכלה בטהרה. בזמן הזה, היות שכל הכהנים בחזקת טמאים, החלה נשרפת.³ אך מכל מקום, ההפרשה היא שמתירה את אכילת העיסה, והמתנה לכהן אינה מעכבת את היתר האכילה; לכן ההולכה לכהן אינה צורך אכילה עבור בעל הבית. ובכל זאת מותר להוליך את החלה לכהן, משום שהיא צורך אכילת יום טוב עבור הכהן.

(יד) אפילו הפרישה מאתמול – על אף שהיה יכול להביאה לכהן אתמול. ומותר כיוון שהבאת החלה לכהן היא צורך אכילה ממש, ובנוסף אין כאן תיקון אלא איסור הוצאה בלבד, וההוצאה הותרה ביום טוב אפילו לצורך קל.

(טו) להפריש ממנה חלה ביום טוב – שהרי יכול להפריש מערב יום טוב. וכאמור למעלה, לא הותר איסור התיקון עבור "מכשירים" שאפשר לעשותם מערב יום טוב.

(טז) מפריש מן המשוייר חלה – הרמ"א נותן כאן עצה כיצד יעשה מי שהכין עיסה בערב יום טוב ולא הפריש, ורוצה לאכול ממנה ביום טוב. אלא שעצה זו מתאימה להפרשת חלה בחוץ לארץ בלבד, משום שבחו"ל גם כשהיובל נוהג הפרשת חלה אינה אלא מדרבנן, כדי שלא תשתכח המצווה. ולכן העיסה מותרת באכילה גם לפני ההפרשה, ויכול לאכול בחג ולהשאיר, ולהפריש מהנותר לאחר יום טוב.

(יז) שלש מערב יום טוב – יש כאן עצה נוספת לרוצה לאכול מעיסה שלא הופרש ממנה בערב החג, ועצה זו טובה גם בארץ ישראל: ילוש עיסה נוספת שממנה יותר לו להפריש, כיוון שנלושה ביום טוב. וקודם הפרשתו יצרף את שתי העיסות, וכך בהפרשת השניה יתיר גם את העיסה הראשונה.

7. לכן בפשטות מדבר המחבר על הזמן בו ניתנה החלה לכהנים. אולם עיין ביו"ד סימן שכ"ב סע' ד-ה, שם פוסק המחבר שבחו"ל יש להפריש, זכר לחיוב, שתי הפרשות: אחת לשריפה ואחת לכהן. ואולי על הפרשה שניה זו מוסבים כאן דבריו.

סעיף ד

^דהמפריש חלה ביום טוב והיא טמאה (יח), לא יאפה אותה ולא ישרפנה (יט), שאין שורפין קדשים ביום טוב (כ), אלא מניחה עד הערב ושורפה.
^הנתבאר במה דצינתי לעיל בסימן תנ"ז סעיף ב'.

סעיף ה

^המותר לעשות ביום טוב פתין גדולים, ולא חיישינן שמתוך כך יבא לאפות יותר ממה שצריך (כא).
^וברייתא ביצה כ"ב וכבית הלל.

סעיף ו

^והיה לו קמח או עיסה בשותפות עם אינו יהודי (כב), אסור לאפותה ביום טוב, אלא יחלקנה ויאפה את שלו.
^זמימרא דרב חסדא ביצה כ"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(יח) **והיא טמאה** - כבר ראינו (בס"ק יג) שבזמן שהכהנים היו טהורים ניתנה החלה לכהן, והוא אוכלה בטהרה. ואם נטמאה החלה - אסורה באכילה ודינה בשריפה, כשאר קודשים שנטמאו. היום כולנו טמאים, ולכן דין החלה בשריפה. אסור לשרוף את החלה ביום טוב. ואף שראינו שמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה, צריך שיהיה בכך צורך לאדם, ושריפה זו אין בה שום צורך לאותו יום ולכן אסורה.

(יט) **ולא ישרפנה** - כי אין כאן צורך אכילה, ואף לא צורך אחר. ולכן אפיה ושריפה זו לא הותרו ביום טוב.

(כ) **שאינן שורפין קדשים ביום טוב** - אמנם ראינו שמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה גם שלא לצורך אכילה, אולם זאת בתנאי שיש באותה הבערה צורך כלשהו לאדם. ושריפה זו אין בה צורך לאותו יום כלל, ולכן אסורה.

(כא) **פיתין גדולים** - אף שאסור לאפות לצורך מחר, אינו צריך לדקדק שיאפה רק מה שצריך ליום טוב.

(כב) **בשותפות עם אינו יהודי** - אסור לעשות מלאכה ביום טוב עבור גוי. לכן אסור לאפות עיסה שחלקה שייך לגוי, אלא יחלקנה ויאפה רק את חלקו.

פעיף ז

אם יש לאדם הרבה פת נקייה (כג) – אינו אופה פת אחרת, ^זאלא אם כן יש לו בני בית שרגיל להאכילם פת הדראה (כד). אבל אם יש לו פת הדראה הרבה – יכול לאפות פת נקייה (כה).
^זסמ"ק והר"ן בפרק ט"ז דשבת, בשם התוספות מברייטא דהציל פת נקייה וכו'. ^זהרא"ש שם.

פעיף ח

אסור לעשות שאור ביום טוב ^חאלא על ידי שינוי, מפני שהיה אפשר לעשותו מבעוד יום (כו).
^חמרדכי בפרק קמא דביצה. ^חבית יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

(כג) פת נקייה – לחם העשוי מקמח לבן, שהוא קמח שנטחן מגרעיני חיטה שקולפו מקליפותיהם (הנקראות סובין). לחם מקמח שנטחן עם קליפתו נקרא כאן "פת הדראה". פת נקייה יקרה ונחשבת יותר מפת הדראה, שהוא מזון לעניים.

(כד) שרגיל להאכילם פת הדראה – ודאי שכבודו של יום טוב הוא לאכול פת נקייה, לכן אם יש לו ממנה – אסור לאפות פת נוספת. אבל אם בני ביתו רגילים לאכול פת הדראה ומעדיפים פת זו⁸, הרי אפייתה היא לצורך אכילתם ביום טוב, ומותרת.

(כה) יכול לאפות פת נקייה – שכאמור, הרי זה מכבוד יום טוב ולצורכו.

(כו) לעשותו מבעוד יום – שאור הוא מעין בצק שהותסס ואינו ראוי לאכילה (מחמת חמיצותו), ומשמש להתפחת העיסה. הרגילות היא להכין שאור בפעם אחת לצורך כמה ימים, ולכן, כפי שכבר ראינו, הרי זו טרחה שאסרו חכמים לעשות ביום טוב. אולם אם אדם זקוק לשאור לצורך יום טוב עצמו ועושה אותו ליומו, הרי זה צורך אוכל נפש ומותר. אולם הצריכו חכמים לעשותו בשינוי, כיוון שנראה כאילו טורח לצורך מחר.

8. וכיום פת כזו (כלומר מקמח מלא) נחשבת בריאה יותר.

פעיק ט

¹אפילו נשחטה הבהמה מערב יום טוב, מותר להפריש המתנות

ביום טוב (כז).

²מהר"י אבוהב בשם הרשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(כז) **להפריש המתנות ביום טוב** - אחת ממתנות הכהונה היא לתת לכהן זרוע, לחיים וקיבה. אולם בניגוד להפרשת תרומה ולהפרשת חלה בארץ ישראל, שבהן קודם ההפרשה הפירות הם טבל ואסורים באכילה ובהנאה, בשר בהמה אינו נאסר קודם הפרשת המתנות לכהן. לכן אין בהפרשה זו שום מלאכה או תיקון, ולא אסרו חכמים לעשותה ביום טוב.

סימן תק"ז דיני אפייה ביום טוב

בסימן זה מבואר כי אמנם מותר לאפות ביום טוב, אלא שיש להיזהר מלעבור על מספר איסורים, וביניהם מלאכות הקשורות להכנת התנור, מוקצה בעצי ההבערה וכמה מלאכות שרובן "מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב".

סעיף א

^א "אופין בפורני", דהיינו תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצדס (א).
ובלבד שלא תהא חדשה, ^ב דחיישינן שמא תפחת ויפסד הלחם וימנע משמחת יום טוב (ב). ומחמין חמין באנטיכי (ג) (פי' יורס גדולה).
^א ברייתא ביצה ל"ד. ^ב רמב"ם בפרק ג'.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) ופיהם בצדס - "פורני" הוא תנור גדול שבדרך כלל אפו בו ככרות לחם רבות יחד, וכיוון שהוא זקוק לבערה גדולה, השימוש בו דורש טרחה רבה יותר מאשר בתנור רגיל. מותר לאפות בו ביום טוב משום שטרחה לצורך אוכל מותרת, אלא שכמובן מותר לאפות מה שצריך ליום טוב עצמו בלבד, ולא להוסיף כיכרות. וכתבו הפוסקים¹ שאם יש לו תנור קטן המספיק לאפיתו - ראוי שלא ישתמש בפורני.

(ב) וימנע משמחת יום טוב - בזמנם תנורים חדשים היו שבירים, והיה חשש שהתנור לא יחזיק מעמד באפייה הראשונה. לכן אסרו חכמים להשתמש בתנור חדש ביום טוב, שמא יתקלקל התנור, ייפסד הלחם ותיפגם שמחת החג². מטרת האיסור - שיקפידו לחנוך פורני חדש לפני יום טוב.

(ג) באנטיכי - בקדירה גדולה זו יש יותר מים מן הכמות הנצרכת לשימוש ביום טוב, ומותר לחמם בה כיוון שאין טרחה בהוספת מים לקדירה.

1. משנה ברורה בתחילת הסימן בשם עולת שבת ואור זרוע.

2. מרש"י ותוספות (ביצה לד ע"א ד"ה "ואין אופין") נראה קצת שהחשש הוא שאם ייפסד הלחם נמצא שאפה שלא לצורך. אך המחבר נקט לשון הרמב"ם, ומשמע ממנו שאין חשש של טרחה שלא לצורך בכגון זה (ואולי דומה מעט להיתר לשחוט עוף שנדרס, אף שיש בו חשש שנתרסקו אבריו. תצ"ח, ח).

סעיף ב

אף על פי שעצים שנשרו מן הדקל מן ביום טוב או בשבת שלפניו אסור להסיקן (ד),³ אם נשרו ביום טוב בתוך התנור – מרבה עליהם עצים מוכנים (ה) (שלא יהיו עצי איסור ניכרים) (ו) (ר"ן פ"ק דצינא, ומבטלן; ובלבד שלא יגע בהם עד שיתבטלו ברוב (ז).⁴ אבל אם נפלו בתנור בשבת – אסור להסיקן ביום טוב שלאחריו אפילו על ידי ביטול ברוב (ח).

³הרב המגיד בפרק ב'.⁴מהא דרב מתנה ביצה ד'.⁵טור בשם אחיו הר' יחיאל.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) אסור להסיקן – האיסור הובא בסימן תק"א סעיף ה'³. שם ראינו שעצים אלו אסורים משום נולד, הואיל ולפני יום טוב לא היו ראויים להסקה, ועכשיו נשתנה ייעודם ועומדים להסקה.

(ה) מרבה עליהם עצים מוכנים – וכך רוב העצים אינם מוקצים ומותר להשתמש בכלם, שהרי העצים המוקצים התבטלו בעצים שאינם מוקצים⁴.

(ו) שלא יהיו עצי איסור ניכרים – שכל זמן שהעצים המוקצים ניכרים – אינם בטלים. אולם נראה שהמחבר אינו מודה לחומרה זו.

(ז) עד שיתבטלו ברוב – שהלא כל זמן שלא התבטלו הם אסורים בטלטול.

(ח) אפילו על ידי ביטול ברוב – כאמור, היתר ביטול העצים הוא משום שאיסורם הוא מדרבנן. אולם איסור הכנה משבת ליום טוב הוא מהתורה⁵, ולכן אין לבטל לכתחילה את האיסור במקרה זה.

3. שם הנושא הוא דיני עצים ביום טוב, ולכן הובא איסור העצים. וכאן הנושא הוא אפייה, והביא כאן המחבר את השלמת ההלכה הנוגעת לאפייה בתנור, מעין "כיצד יעשה".

4. ביטול זה אינו פשוט כלל ואין לעשותו במקום איסור אחר, וזאת מכמה טעמים: ראשית "אין מבטלין איסור לכתחילה", כלומר אסור להוסיף היתר על תערובת שרובה איסור בכדי למעט את האיסור ולבטלו (ודיני ביטול נאמרו רק כשהתערב כבר). שנית, "דבר שיש לו מתירין אינו בטל", וכאן אחרי יום טוב העצים מותרים. ועוד, אפשר שהעצים שנשרו שונים מהעצים המוכנים, ואזי יהיו ניכרים גם לאחר שיוסיף. ובכל זאת התירו כאן חכמים לרבות, וזאת מכמה טעמים: א. אין כאן איסור דאורייתא (טעם זה אינו עומד לבדו, שהלא גם איסור דרבנן אסור לבטל לכתחילה, וגם איסור דרבנן שיש לו מתירין אינו בטל. אלא שמצטרף לטעמים האחרים). ב. עיקר ההנאה מהעצים באה לאחר שנשרפו, ולכן אין כאן איסור בעין. ג. אפייה זו היא צורך אכילה. ואף שאסרו חכמים להסיק בעצים אלו, כשנפלו שלא ברצונו הקלו בביטולם.

5. בדומה לביצה שנוולדה ביום טוב לאחר השבת, כפי שנבאר בעז"ה בסימן תקי"ג.

פעיף ג

אסור ליקח עין מבין העצים לחתות בו האש בתנור, דהוי ליה מתקן מנא (ט).

¹מימרא דרבא ביצה ל"ג.

פעיף ד

תנור שנפל לתוכו מטיח המיט (י); אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ולא יתחרך הפת או הצלי (יא) – אסור לגרפו, מפני שהוא מטלטלו שלא לצורך (יב); "אבל מותר להשכיב האש והאפר שבו כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת כלל (יג), אף על פי שאם היה נוגע בו לא היה כדי לחרכו (יד). "אבל אם יש בטיח שנפל לתוכו כדי לחרך הפת או הצלי אם היה נוגע בהם – אף על פי שבלא גריפה היה אפשר לאפות ולצלות בו, כיון שהיה מתחרך מותר לגרפו, דחשיב טלטול לצורך. ודוקא בתנורים שלהם שהיו מדבקים הפת סביבם ואין צריכים לגרפם אלא מהטיח שנפל לתוכו, אבל תנורים
¹משנה וגמרא ביצה ל"ב. ²לשון הטור לדעת הרא"ש אביו. ³כן פירש הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) מתקן מנא – אסור לתקן כלי בשבת וביום טוב, והגדרת איסור זה – סיום עשיית הכלי והפיכתו לראוי לייעודו. כאן מדובר בעץ שהיה מיועד להסקה ועכשיו משנה את ייעודו לכלי לחתות בו את הגחלים. שינוי ייעוד הכלי דומה לתיקון כלי (אף שאינו עושה מעשה בכלי עצמו), ואסור מדרבנן.

(י) מטיח המיט – התנורים שלהם היו מטוייחים בפנים בטיט. אם הטיט נושר הרי הוא מוקצה מחמת גופו, ואין לגורפו אלא לצורך אוכל נפש.

(יא) ולא יתחרך הפת או הצלי – בהמשך הסעיף יתברר שאפשרות זו היתה קיימת רק בזמן הגמרא; כיוון שדרך האפייה הייתה להדביק את הכיכרות הנאפות סביב דפנות התנור הייתה אפשרות שהטיט שנשר לא יפגום באפייה.

(יב) שלא לצורך – וכאמור, הטיט הוא מוקצה ואין לטלטלו אלא לצורך אוכל נפש.

(יג) ולא יגע בפת כלל – השכבה היא יישור האפר והשוואתו, למניעת "גבעות" העלולות לנגוע בפת ולחרוך אותו, בעוד שגריפה היא הוצאה האפר.

(יד) לא היה כדי לחרכו – אבל היה פוגם בטעמו.

שלנו (טו), כיון שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה – מותר לגרפו מהאפר והגחלים. ואף על פי שהוא מכבה, אי אפשר בלא כן, וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים (טז), וכן נהגו (יז).

סעיף ה

'תנור וכירים חדשים (יח), אין סכין אותם בשמן ולא טשין אותן ברייתא ביצה ל"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) **תנורים שלנו** – שהם, כמבואר למעלה, תנורים טוחים בטיט שאופים בהם על ריצפת התנור.

(טז) **על הגחלים** – ובהנחה עליהם הגחלים כבות, ומותר כיוון שמניח לצורך אכילה.

(יז) **וכן נהגו** – מכאן למדנו שבכיריים של גז מותר להגביר או להמעיט את עוצמת הלהבות בזמן הבישול, שהרי זהו צורך אוכל נפש. אולם לכבות את האש אסור, כיוון שאינו צורך אוכל, שהרי אפשר להסיר את האוכל מעל האש ואין צורך לכבות. ובתנורי חשמל רבו הפוסקים שאסרו אפילו את הגברת החום ואת הנמכתו, משום איסור הולדת אש. אולם יש פוסקים שהתירו וטענו שאיסור הולדת אש היה דווקא בזמן הגמרא, כיוון שהוצאת האש אז הייתה כרוכה בטרחה גדולה ונעשתה לימים הרבה. ואין הדבר שייך בתנור חשמלי, שבו הגברת החום והנמכתו הם מלאכה ביתית שמהותה ממש צורך אוכל נפש. והואיל ופעולת הדלקת התנור וכיבוי אפשרית על ידי שעון שבת – ודאי שמן הראוי להשתמש בשעון שבת להדלקה ולכיבוי. אך כשאי אפשר, והרי זו שעת הדחק – כדאים הם הפוסקים המתירים לסמוך עליהם להדליק, להגביר ולהנמיך לצורך אוכל נפש⁶; והכיבוי באיסורו נשאר.

(יח) **תנור וכיריים חדשים** – סעיף זה עוסק בתנורים חדשים שהיו בזמנם, שהיו זקוקים לטיפול לפני השימוש הראשון. פעולה זו הינה "מכשיר שניתן לעשותו מערב יום טוב", ולכן נאסרה ביום טוב עצמו. בימינו כלי חדש ראוי לשימוש מעת קנייתו בדרך כלל, ולכן מותר לחנוך אותו ביום טוב. אמנם יש היום כלים המגיעים עם הוראות לעשייה לפני השימוש הראשון, ובמקרה כזה האיסור שבסעיף זה חל גם בזמננו.

6. וראה מה שכתבנו בסימן תק"ב הערה 1 בעניין הדלקת גפרור ביום טוב.

במטלית, ² אבל מותר להסיקן אפילו היסק ראשון (יט), ובלבד שלא יפיגם בצונן כדי לחסמן (פ). ³ ואם הוסקו יותר מדאי והוצרכו להפיגן בצונן כדי לאפות בהן, מותר (כא). ⁴ לפיכך מותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בה התנור, אף על פי שמכבה. ⁵ הרא"ש שם, וכן כתב הטור. ⁶ שם בברייתא. ⁷ טור בשם ר"מ מרוטנבורג.

פעיף ו

¹ מותר לאפות תנור מלא פת, אע"פ שאינו צריך אלא פת אחת. ² ודוקא בתנוריהם, שהיו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם, ומתוך שהוא מלא אין מקום לחומו להתפשט והפת נאפה יפה. אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך (כב). ³ ברייתא ביצה י"ז וכו' שמעון בן אלעזר, גמרא שם. ⁴ הרא"ש שם ושאר פוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(יט) היסק ראשון - וזה מותר אפילו אם זו גמר מלאכתו, כיוון שתיקון הכלי נעשה אגב אפייה שהיא לצורך יום טוב.
 (כ) לחסמן - אם עבור גמר מלאכתו לא די בהיסק אלא יש צורך גם בצינון במים, אזי צינון זה אסור ביום טוב, שאינו לצורך אכילה.
 (כא) מותר - האיסור הוא רק על צינון לצורך חיזוק התנור. אבל צינון לצורך האוכל, כדי שלא יישרף - מותר, ואפילו אם ממילא מתחזק התנור.⁷
 (כב) יותר ממה שצריך - התירו חז"ל לאפות פת מלוא התנור אפילו אינו צריך אלא לכיכר אחת, "מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא"⁸. ומבאר המחבר בסעיף זה שההיתר הוא דווקא בתנורים שבימי חז"ל, שבהם האש הייתה במרכז התנור והלחם מודבק סביב, וריבוי לחמים היה ממעט את האוויר בתנור ומסייע באפייה. אבל בתנורים גדולים שבהם האש מבחוץ - אין לטרוח ולהרבות כיכרות, אלא אופה את הצריך לו בלבד.

7. ב"י בשם הר"ן.

8. ביצה דף יז ע"א.

פע"ף ז

**"מותר לשתום פי התנור (כג) בטיט ורפש שעל שפת הנהר (כד),
 "והוא שרכבו מאמש (כה) או "עשה בו סימן ונתקו לצד אחד (כו);
 אבל לגבל טיט ביום טוב אסור (כז). "ומותר לגבל אפר לשתום בו
 פי התנור (כה).**

**"מימרא דרב אשי ביצה ל"ב. "כפירוש רמב"ם בפרק ג'. "כפרוש רש"י שם. "טור בשם רש"י אהא
 דאמר רבינא וקיטמא שרי שם.**

שולחן ערוך כפשוטו

(כג) לשתום פי התנור - סתימת פתח התנור הייתה נצרכת בזמנם למניעת בריחת החום, ופעולה זו מותרת ביום טוב כיוון שהיא לצורך אכילה.

(כד) שעל שפת הנהר - טיט ורפש הם מוקצים מחמת גופם, שהרי אינם כלי; אך מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה. אמנם היתר זה הוא רק בדבר שאינו יכול לעשותו מערב יום טוב, ולכן מתנה המחבר את ההיתר.

(כה) והוא שריכבו מאמש - כפי שיתבאר בהמשך הסעיף, אסור לגבל טיט ביום טוב. וכאן עוסק המחבר בטיט וברפש המגובלים כבר, שהריכוך בהם אינו אלא הכנה מערב יום טוב המראה שכוונתו להשתמש בטיט וברפש אלו, ולאחר ההכנה הם אינם מוקצים⁹.

(כו) ונתקו לצד אחד - ובכך הראה שכוונתו להשתמש בטיט זה וביטל ממנו שם מוקצה.

(כז) אסור - מפני שהגיבול הוא מן המכשירים שאפשר לעשותם מערב יום טוב.
(כח) לגבל אפר - בניגוד לטיט, האפר מתייבש, ואי אפשר לגבלו מערב יום טוב. ולכן כאשר אין דבר אחר לשתום בו את התנור- גיבול זה הוא צורך אכילה, ומותר¹⁰.

9. ובוזה מתורצת קושיית הביאור הלכה ד"ה "והוא".

10. ונראה לי שמותר אפילו באפר מהיסק ביום טוב עצמו, למרות שהוא "נולד", כי הרי זהו שימוש במוקצה לצורך אוכל. ואמנם לדעת המג"א (תק"ט ס"ק טו) מותר רק לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש, אך אסור להשתמש בו; אולם עיין בספרנו "בעקבות המחבר" עמוד שפ"ה, ששם הבאנו דעות אחרות בעניין זה, ולפיהן בנידון זה מותר להשתמש במוקצה לצורך אוכל.

סימן תק"ח דברים האסורים ביום טוב בהכנת צלי

בסימן זה מספר איסורים שבהם עשוי להיתקל הבא לצלות בשר ביום טוב. רובם נאסרו משום "תיקון כלי", כלומר איסור להכין ביום טוב כלי, איסור הקיים אף אם ישתמש בכלי להכנת אוכל. הסיבה לאיסור היא שזו מלאכה שאפשר לעשותה לפני יום טוב ("מכשירים שאפשר לעשותם מערב יום טוב").

פעיף א

א אין מלבנים את האבנים לצלות או לאפות עליהם, מפני שמחסמן (א), ואין שוברין את החרס (ב), ואין חותכין את הנייר לצלות עליהם (ג),^א משנה ביצה ל"ג וכפירוש רמב"ם בפרק ג' אהא דאיתא שם בגמרא זאמרי לה [מפני שצריך] לחסמן, כמו שכתב הרב המגיד שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) מפני שמחסמן - למדנו בסימן תצ"ה שאף שמותר לעשות ביום טוב מלאכה לצורך אכילה אין לעשות בו "מכשירים", כלומר להכין ביום טוב את הכלי שבו נעשית המלאכה, אלא אם כן לא היה ניתן לעשות זאת מערב יום טוב; ואיסור זה הוא מן התורה. לפיכך מלמדנו כאן המחבר שאסור ללבן אבנים על ידי אש כדי להכינם לצלייה ביום טוב, שהרי אפשר לעשות זאת לפני יום טוב¹.

(ב) ואין שוברים את חרס - ביום טוב כדי לצלות עליו. ואסרו זאת חכמים משום שהדבר דומה לתיקון כלי. מדאורייתא אין זה נחשב לתיקון כיוון שאין כאן שבירה עדינה המייצרת כלי בר קיימא, אלא זו שבירה גסה שנועדה לשימוש חד פעמי. אך היות שאפשר לעשות זאת לפני יום טוב - אין לעשות זאת ביום טוב עצמו, ככל המכשירים.

(ג) לצלות עליהם - גם כאן האיסור הוא מדרבנן, משום שנראה כתיקון. ויש ללמוד מכך שאסור לקרוע כשנצרך לדבר הנקרע, משום שדומה למתקן כלי. מכאן האיסור לקרוע נייר טואלט או חתיכת נייר סופג².

1. חולקים הפוסקים האם מדובר כאן באבנים חדשות, או אף באבנים שכבר צלו עליהן; וכן נחלקו האם לגרוס "אבנים", או שמא לגרוס "רעפים", ואבנים מותר. ולמעשה הכל תלוי אם במציאות יש תיקון כלי בליבון זה או לא.

2. ואינו דומה לקריעת עטיפה כשנצרך למה שבתוכה. ששם אינו מתקן את הדבר הנקרע לצורך שימוש חדש. לכן לצורך אוכל ודאי שמותר ביום טוב. ולעניין קריעה כזו בשבת (או ביום טוב שלא

³ וַיֵּאֵן פּוֹצְעֵיךָ אֶת הַקְּנָה לַעֲשׂוֹתוֹ כְּמוֹ שְׂפּוֹד לַצְּלוֹת בּוֹ (ד).
³ כפירוש הרמב"ם שם.

סעיף ב

³ פּוֹצְעֵים אֲגוּזִים בַּמַּטְלִית, וְלֹא חֵיִשִּׁינָן שְׂמַא תְּקַרַע (ה).
³ ברייתא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) **לצלות בו** - קנה הוא ענף חלול, ואסור לחתוך אותו ולהכין ממנו שיפוד ביום טוב מאחר שבכך הופך את הקנה לכלי.
 (ה) **ולא חיישינן שמא תקרע** - מותר לפצח אגוזים תחת מטלית משני טעמים: ראשית - אינו מעוניין בקריעת המטלית, ואם תקרע הרי זה "דבר שאינו מתכוון". ושנית - הקריעה מקלקלת את המטלית, ואינה מתקנת אותה.

לצורך אוכל) - עיין בסוף סימן ש"מ ובנושאי הכלים שם, וראה גם בחיבורנו "בעקבות המחבר" מעמוד ש"ה והלאה.

סימן תק"ט כמה דינים פרטיים בהלכות יום טוב

בסימן זה מספר דינים העוסקים בהכנות שונות של האוכל ומכשיריו. כבר ראינו בסימן תצ"ה שתיקון כלי הנצרך להכנת אוכל ליום טוב נקרא "מכשירי אוכל נפש". תיקון המכשירים אסור אם אפשר היה לעשותם מערב יום טוב, ומותר אם היה בלתי אפשרי לעשותם. אולם הבינו חז"ל שהיתר זה מרחיב מדי את יריעת הדברים המותרים ביום טוב, והדבר עלול לפגוע בקדושת החג. לכן ראו חכמים להתיר לעתים בשינוי בלבד, ולעתים אף לאסור. מדובר כאן באיזון עדין בין הצורך לשמור על קדושת יום טוב לבין החובה לדאוג לשמחת יום טוב¹.

סעיף א

א שפוד (שנרצף) (א), אף על פי שהוא יכול לפשטו בידו (ב) – אין מתקנין אותו. הגה: ודוקא שיוכל ללכות זו בלא תיקון, אבל אם אינו יכול מ"מירא דשמואל ביצה כ"ח. ופירש רש"י נרצף - שנעקם. וכן פסק הרמב"ם בפרק ד'.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) שנרצף - שהתעקם או שנשבר ביום טוב עצמו.

(ב) יכול לפשטו בידו - המחבר עוסק כאן בשינוי איסורים: הראשון - לתקן ביד שפוד שנעקם מעט. והשני - לתקן בכלי שפוד שראשו נשבר. לכאורה היה צריך להתיר את שניהם, שהרי אלו "מכשירים" שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב היות שהתקלקלו ביום טוב עצמו. ובכל זאת פסק המחבר לחומרא בשניהם, אך לא מאותו הטעם: השפוד שנעקם מעט עדיין ראוי לשימוש, ולכן תיקונו אינו ממש צורך אכילה; והשפוד שנשבר דורש עבודה מיומנת, והרי זו ממש עשיית כלי שאינה כלול בהיתר מכשירי אוכל נפש².

1. בדבר מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מערב החג נחלקו חכמים ור' יהודה, וחכמים אוסרים מהתורה, "הוא - ולא מכשיריו" (מגילה ז ע"ב). וכשאי אפשר לעשותם מערב יום טוב נחלקו ראשונים האם מתיר ר' יהודה, וכמי ההלכה, והאם מורין כן. וציינו האחרונים שבדעת המחבר מבוכה מסויימת, שלעתים התיר (כמו התנור בסימנים הקודמים), ולעתים אסר (כשיפוד בתחילת סימן זה). עד שכתב ערוך השולחן (כאן סע' ג): "דבעיקרי דיני מכשירי אוכל נפש לא מצאנו דבר ברור בפוסקים". ועל פי דברינו מובן, שהכריעו חכמים בכל מקרה לגופו. ונדגיש שכל זה במכשירים, ולא באיסורי מלאכה, שהתבררו בסימן תצ"ה.

2. כך למדתי ממה שכתב בית יוסף בשם הר"ן. ודע כי סעיף זה הוא לשון הרמב"ם, ויש שלמדו

לכלות זו כך ונשצר ציוס טוֹב - מותר לתקנו (ג) (טו). ואין מוריס כן לרצין
(כ"ז ירוסס ח"ג), סלל יצולו לתקן גס כן זנשצר מערצ יוס טוֹב (ד). והול הלזן
לכל מכשירין שאי אפשר לעשותו מערצ יוס טוֹב (ה).

סעיף ב

²שפוד שרוצים לצלות בו והיה ארוך יותר מדאי – אסור להתכו ולא
לשרפו (ו). ¹אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה (ז), אבל מחדדה
²מרדכי בפרק ד' דביצה בשם אבי העזרי. ³משנה ביצה כ"ח, ולשון הרמב"ם בפרק ד'.

שולחן ערוך כפשוטו

(ג) **מותר לתקנו** – הרמ"א מסכים עם המחבר בדין אחד, ששפוד שנעקם קצת
אסור לתקנו, משום שתיקון זה אינו ממש נצרך. אבל חלק הרמ"א על איסורו של
המחבר לתקן כלי שנשבר לגמרי, ולשיטתו גם עשיית כלי ממש לצורך אוכל נפש
מותרת ביום טוב, אם לא יכול לעשותו מערב יום טוב, אלא שאין מורין כן.

(ד) **מערב יום טוב** – כלומר: אף שעקרונית אם אינו יכול לצלות בלי לתקן מותר
לתקנו, אין ללמד הלכה זו לרבים שמא יבואו לזלזל בהלכות יום טוב.

(ה) **שאי אפשר לעשותו מערב יום טוב** – שגם בהם מותר התיקון אם לא היה ניתן
לעשותם מערב יום טוב, ואין מורין כן לרבים. אולם אין פה כלל גורף שאין להורות
לרבים את ההיתר של מכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב, שהרי במספר
מקומות היתרו מכשירים בלא הגבלה זו.³

(ו) **אסור לחתכו ולא לשרפו** – שהרי אלו מכשירים שאפשר לעשותם מערב יום
טוב, וכפי שביארנו בהקדמה לסימן, אסורים הם מן התורה.

(ז) **במשחזת שלה** – השחזת סכין כיום, שהיא מלאכה שנעשית לימים הרבה –
ודאי שאסורה. אולם בזמנם המתכות היו באיכות נמוכה, ולאחר כמה שימושים
היו צריכים להשחיז את הסכין מחדש. לכן היה זה מכשיר שאי אפשר לעשותו
מערב יום טוב, והיה מקום להתיר. אולם אסרו חכמים להשחיז סכין במשחזת
אבן, מפני שזה מעשה אומן.

(דעת הרב המגיד) מאיסור השפוד שהרמב"ם פוסק שאסור לעשות מכשירים ביום טוב אפילו אי
אפשר לעשותם מערב יום טוב. אך הבית יוסף כתב בפירוש שהלכה כהסבר הר"ן בדברי הרמב"ם,
שמכשירים מותרים; והאיסור כאן הוא כפי שהסברנו, שעשיית כלי אינה כלולה בהיתר מכשירים.
ולשון הר"ן (מובא בבית יוסף): "דבכהאי גוונא אפילו רבי יהודה מודה". ומסכם הבית יוסף: "ולענין
הלכה, כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת כפי מה שפירש הר"ן דברי הר"ף, הכי נקטינן".
ובזה מתורצת קושיית כף החיים כאן אות ג'. ועיין גם באור הלכה ד"ה "אותו".

3. עיין למשל סימן תק"ז סעיף ד; וסימן תקי"ד סעיף א ברמ"א, שמתיר לכבות שריפה אם אין
לו מקום לאכול.

על גבי העיץ או חרס או אבן (ח); ¹ ואין מורים דבר זה לרבים, כדי שלא יבא לחדדה במשחזת (ט). ² במה דברים אמורים, כשיכולה להתוך בדוחק, או שנפגמה; אבל אם אינה יכולה להתוך כלל – אין משחזין אותה אפילו על העיץ, ³ שמא יבא להשחזתה במשחזת (י).
⁴ שם בגמרא מעובדא דרבא ורבה. ⁵ שם מימרא דרב יוסף. ⁶ כן פירש הרמב"ם שם.

פעיף ג

¹ עופות שממלאים אותם בשר וביצים (יא), מותר לתפרם ביום טוב (יב); והוא שיתקן מערב יום טוב החוט וישימנו במחט (יג). ויזהר שלא יחתוך החוט ביום טוב (יד). הגם: וכן נהגו לשרוף החוט הנשאר צעוף לאחר שתפרו בו (טו).
² ר' ירוחם בח"ב בשם הראב"ד, וכן כתב הכל בו.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) עץ או חרס או אבן – מותר להעביר את הסכין על כלים העשויים מחומרים אלו, הואיל וזו השחזה באיכות נמוכה, ולא אסרוה חכמים אם נפגמה הסכין ביום טוב.

(ט) לחדדה במשחזת – כאמור, איסור השחזה במשחזת אבן הוא מדברי חכמים, כדי שלא יבואו לזלזל ביום טוב. וחששו חכמים שלא יבדילו האנשים בין צורות ההשחזה השונות, ולכן אף שמותר לחדד על גבי כלים – אין מורים כן, שאם נתיר לחדד על כלים יש לחשוש שמא ישתמשו גם במשחזת.

(י) שמא יבוא להשחזתה במשחזת – המשחזי סכין שאינה יכולה להתוך כלל – נראה כעושה כלי, וודאי שאת הכלים יש לתקן לקראת החג ולא ביום טוב עצמו. אמנם בהשחזה על גבי כלים, שהיא שינוי גדול מדרך הכנת הסכין הרגילה, היה מקום להתיר; אלא שחששו חכמים שאם נרשה לבני אדם לתקן כלים ביום טוב יעשו זאת גם בכלי המיוחד לכך, ולכן לא חילקו, ואסרו באופן גורף. ונראה שלשיטת הרמ"א אם הסכין נפגמה ביום טוב עצמו מותר להשחזתה אפילו אם אינה יכולה להתוך כלל, אף שיש כאן תיקון גמור אלא שאין מורים כן לרבים.
 (יא) שממלאים אותם בשר וביצים – ויש לתפור אותם כדי שהמילוי לא יפול מהעוף.

(יב) מותר לתפרם ביום טוב – שזהו צורך אכילה ממש.

(יג) וישימנו במחט – הואיל והכנת החוט היא מכשיר שהיה אפשר לעשותו מערב יום טוב.

(יד) שלא יחתוך החוט ביום טוב – מפני שגם חיתוך החוט הוא מן המלאכות הנעשות לפני התפירה, ולכן מוגדר כמכשיר שהיה אפשר לעשותו מערב יום טוב.
 (טו) לאחר שתפרו בו – כאשר חותכים את החוט בערב יום טוב, הדרך היא להכין

סעיף ד

"מותר לחתוך ביום טוב אגד גדיים (יז) ועופות מקולסים וחוטאים תפורים (יז),^ט וכן יכולים לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרים בו העוף (יח).

"האגור בשם שבלי הלקט, והמרדכי בפרק ד' דביצה. ^טתשב"ץ סימן ש"פ.

סעיף ה

(יט) 'מותר ללכן ביום טוב כלי ברזל שאפו בו פלאדוין של גבינה, ואחר הליבון יאפו בו פשטיד"ה של בשר; 'והוא שכשיתלכן יתנו אותו על המאכל מיד. אבל אם הוא בלוע מנבילה וכיוצא בה – אסור מרדכי פ"ב דביצה בשם ר"י. ^יהגהת מימוני פ"א.

שולחן ערוך כפשוטו

חוט ארוך מעט יותר ממה שצריך, כדי להקל על התפירה. לאחר התפירה, אף שמעיקר הדין מותר גם לחתוך את החוט, המנהג הוא לשורפו. אפשר שהסיבה היא משום שאיסור הבערה קל יותר מאיסור חיתוך, שהרי ראינו שבהבערה אנו אומרים שמתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה גם שלא לצורך אכילה.⁴

(טז) אגד גדיים - חוט המאגד (מחזיק) יחד חתיכות בשר.

(יז) וחוטים תפורים - הכוונה לעופות שצולים אותם שלמים, ותופרים אותם בחוט כדי שלא יתפרקו. אין הדבר מותר רק משום שזהו צורך אוכל, אלא משום שאין בכך שום מלאכה, ומותר אף בשבת⁵. וזאת מכיוון שסתם חיתוך הוא קלקול, והאיסור לחתוך חוטים הוא רק כאשר החוט הנחתך בעצמו דרוש לנו, תנאי שלא מתקיים כאן. לכן מותר אף בשבת לקרוע עטיפה של מאכל כשאינו זקוק לעטיפה אלא לתכולתה.

(יח) שקושרים בו העוף - כפי שביארנו בס"ק טו, הבערה מותרת לכל צורך ביום טוב, ולכן פשוט שמותר לשרוף את החוט לצורך אוכל.

(יט) הקדמה - נקדים לסעיף זה כמה הלכות בעניין הכשרת כלים: בעת בישול או אפייה בכלי, דפנותיו בולעות טעם הדבר המתבשל בו, ובבישול הבא עשוי הכלי לפלוט את הטעם שבלע. לכן אין לבשל כלל בכלי שבלע איסור, ואין לבשל בשר בכלי שבלע חלב, וכיוצא בזה. כדי להכשיר את הכלי עלינו לגרום לטעם הנמצא בו

4. בערוך השולחן (סעיף ט) כתב שהוא משום השינוי שבדבר.

5. ראה למשל שו"ע או"ח שי"ד, ט.

ללבנו ⁷אפילו לאפות בו דבר היתר. הגה: והוא הדין לאסור להגעיל ללי ציוס טוֹב (כ) (מלכזי סוף ע"ז וא"ז והגהות מיימוני פ"א). ומותר ללצן שפוד שכלו צו צשר שאינו מלוח ורואה לחזור ולכלות צו ציוס טוֹב (כא) (מהרי"א מפלאג).
 לפירוש: כיון דאיסורא בלע - צריך ליבון גמור, שתשיר מקליפתה, וניכר בטוב דלהכשירה הוא עושה.

שולחן ערוך כפשוטו

שייפלט, וזאת על פי הכלל "כבולעו כך פולטו". כלומר: אם בלע איסור בבישול - צריך הגעלה (טבילת הכלי במים רותחים); ואם בלע במגע ישיר, כגון אפיה - יש ללבן את הכלי באש. ישנם שני סוגי ליבון: ליבון היטב עד שניצוצות ניתזים מן הכלי, והוא הנקרא "ליבון חמור"; וחימום הכלי באש עד שקש יישרף עליו, והוא הנקרא "ליבון קל". כלי שבלע איסור, כגון נבילות וטריפות - חייב ליבון חמור; וכלי שבלע בשר ואנו רוצים להכשירו למאכל חלבי ("היתרא בלע") - די לו בליבון קל. בסעיף זה מבאר המחבר שאין ללבן ליבון חמור ביום טוב, כיוון שזו פעולה שניכר כי נועדה להכשיר את הכלי, ונראה כמתקנו⁶. אולם בליבון קל נראה כמחמם את הכלי כדי לאפות עליו, ולכן מותר אם מקפיד להשתמש בו כאשר הוא עדיין חם מהליבון, כך שהליבון הוא באמת גם צורך האפייה.

(כ) **ביום טוב** - ההגעלה היא כליבון, כיון שניכר שעושה לתיקון הכלי. והואיל ועל פי רוב היה אפשר להגעיל מערב יום טוב, אסרו חכמים את כלל ההגעלה. ואפילו אם נטרף ביום טוב לא התירו חכמים דבר שעל פי רוב הוא מכשירים שהיה אפשר לעשותו מערב יום טוב⁷.

(כא) **ולצלות בו ביום טוב** - לפני בישול בשר יש למולחו כדי להוציא ממנו את הדם. אולם אם צולים את הבשר אין צורך למלוח, מפני שהצליה עצמה שואבת את הדם ומוציאה אותו מהבשר. שפוד שצלו בו בשר שלא נמלח - מעיקר הדין אינו נאסר, אולם יש מחמירים ללבנו ליבון קל, שמא בלע דם⁸. ולכן שפוד שצלו בו ביום טוב - מותר ללבנו כדי לצלות בו שוב, שהרי הוא מכשיר שאי אפשר היה לעשותו מערב יום טוב. וביארו האחרונים שמותר אפילו אם צלו בו לפני יום טוב⁹, ונראה שבתנאי שצולים בו לצורך יום טוב כאשר השפוד עדיין חם מהליבון.

6. אולם כמה אחרונים התירו אם נטרף ביום טוב עצמו, ולכן לא היה ניתן לתקנו מאתמול. ראה מג"א ס"ק י"א, מ"ב ס"ק כ"ד, ושעה"צ ס"ק כ"ו.

7. אחרונים רבים מקילים להגעיל אם נטרף הכלי ביום טוב עצמו (ראה למשל בשעה"צ ס"ק ל"א). ונראה לסמוך עליהם בשעת הדחק, אם נזקק לכלי לצורך החג.

8. שו"ע יורה דעה ע"ו, ד.

9. ראה למשל מג"א ס"ק יב.

סעיף ו

מ אין נוקבין נקב חדש בחבית ביום טוב (כב).
ה הרא"ש בתשובה, דהוי מכשירי אוכל נפש דיכול לעשותה מערב יום טוב.

סעיף ז

להטביל כלי חדש ביום טוב דינו כמו בשבת,¹ כדאיתא בסימן שכ"ג.
סעיף ז' (כג). הגה: ולין הדמה ושפסוף כלים זיוס טוב - לינו כמו זשצנת,
¹ ציינתיו לעיל.

שולחן ערוך כפשוטו

(כב) בחבית ביום טוב – החביות שלהם היו אטומות לגמרי, וכדי להשתמש בחבית היה צורך לנקוב בה נקב. ניקוב זה אסור בשבת משום "תיקון כלי", כיוון שעשיית הפתח מכשירה את הכלי לשימוש¹⁰. וביום טוב, אף שהניקוב הוא לצורך אוכל, הרי זהו מכשיר שאפשר לעשותו מערב יום טוב, ואסור¹¹. ועל פי זה, גם לשיטת האוסרים לפתוח בקבוקי שתייה בשבת¹², הדבר מותר ביום טוב אם ייפגם קצת טעמו של המשקה אם ייפתח לפני החג.

(כג) כדאיתא בסימן שכ"ג – מבואר שם בסתם שמעיקר הדין מותר להטביל כלי חדש בשבת. ומוסיף המחבר "ויש אוסרים". טעם האוסרים הוא מפני שנראה כמתקן כלי. וטעם המתירים הוא שאין זה נחשב תיקון כלי כי אין שינוי פיזי בכלי עצמו, וכן משום שאפשר להשתמש בכלי קודם להטבילתו למטרות אחרות שאינן לצורך אוכל¹³. ונראה שביום טוב אם צריך לכלי לצורך אוכל נפש – ודאי שאפשר

10. שו"ע או"ח שי"ד, א.

11. ולשיטת הרמ"א אם אי אפשר לפתוח בערב יום טוב, כגון שקיבל את החבית ביום טוב – מותר לנקוב, אלא שאין מורין כן לרבים.

12. בדין זה ראה למשל ציץ אליעזר חלק י"ד סימן מה; יחוה דעת חלק ב סימן מב; משנה הלכות חלק ז' סימן מז; מנחת שלמה תנינא סימן ל"ב ועוד.

13. בביצה דף יח כמה הסברי אמוראים מדוע נאסרה טבילת כלי טמא ביום טוב. טעם רבא הוא שנראה כמתקן, ועוד שם טעמו של רב ביבי "שמא ישהה", כלומר: אם נתיר לו להטביל כלי טמא ביו"ט, ימתין עם הטבילה עד ליו"ט, שבו יש לו זמן פנוי, ובינתיים יטמא הכלי תרומתו. לטעם רב ביבי אין שום איסור לטבול כלי שנקנה מגוי, כי הגזירה שמא ישהה שייכת רק בדבר טמא, בו אנו חוששים שיטמא דברים אחרים, ואינה שייכת בכלי שנקנה מגוי, שלא אוסר אוכל שהוכנס בו. לשיטת רבא יש מקום לומר שגם בכלי שנקנה מגוי טבילתו נראית כתיקון. הרי"ף והרמב"ם פסקו כרב ביבי, לכן לשיטתם אין איסור בטבילת כלי שנקנה מגוי, וכך סתם המחבר (עיין בים של שלמה פרק ב סימן יט; ובט"ז סימן שכג ס"ק ה). אולם ביורה דעה (סימן ק"כ סעיף טז) הביא המחבר

כדאיתא סימן שכ"ג (כד). ומותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יום טוב (כה) (מרכי פי' בכל מערבין וכו' צ"ע המוספות פ"ק דצי"א).

שולחן ערוך כפשוטו

לסמוך על סתימת השולחן ערוך שהתיר להטבילו. ולכן אף שלכתחילה ודאי יש להטביל כלי חדש לפני החג, אם לא עשה כן אפשר להטבילו ביום טוב. וטוב לכתחילה לנהוג על פי עצות ההערמה שנתנו המחבר והרמ"א בסימן שכ"ג שם¹⁴.

(כד) כדאיתא סימן שכ"ג - בסעיפים ט-י, ששם נתבאר כי מותר לשפשף את הכלים בשבת (אך לא במלח). היתר זה מותנה בכך שצריך לכלים ביום טוב עצמו, ולכן אין לשטוף כלים אחר סעודת החג האחרונה.

(כה) ושמחת יום טוב - במקום שהתירו חכמים לעשות מלאכה לצורך אוכל, כל שכן שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל. לכן, כפי שכבר נתבאר, מותר לטלטל את העלי לקצב עליו בשר, וכן מותר לסלק אפר כירה. הרמ"א הביא דין זה כאן משום שבקבות איסור המכשירים היינו יכולים לחשוב שגם טלטול המוקצה נאסר, ויש להדגיש שאינו כמכשירים. אולם לא כל הדברים המוקצים מותרים בטלטול, אלא יש יוצאים מן הכלל¹⁵.

את שיטת המחמירים, ונתן עצה לתת את הכלי לגוי. ונראה ששם רצה ללמדנו שאפילו לדעת האוסרים יש תקנה על ידי נתינת הכלי לגוי, ולא חזר בו ממה שכתב כאן. וצריך להבין מה ההבדל בין טבילת כלים שלא נאסרה משום תיקון, להפרשת תרומות ומעשרות שאסורה בשבת משום תיקון. והסביר המשנה ברורה שיייתכן שלא שייך תיקון בטבילת כלי, כי גם ללא טבילה האוכל המונח בתוכו לא נאסר. ואפשר להוסיף שבהפרשת תרומות ומעשרות עליו להפריד בין התרומה לבין שאר הפירות אותם מתקן (ואף שיש אפשרות לתת שם בלי להפריד פיזית, לבסוף צריך להפריד כדי לתת לכהן או לשרוף), בניגוד לטבילה. ועוד, שבהפרשת תרומות ומעשרות הפירות לא היו ראויים לכלום, מה שאין כן בכלי לפני טבילתו, שראוי לשימוש אחר, וכפי שכתבנו בפנים.

הט"ז (סימן שכ"ג ס"ק ה) כתב שלא גזרו על כלים חדשים הואיל וטבילתן מדרבנן. אולם קשה, שנראה שלדעת המחבר טבילת כלים דאורייתא (ראה יו"ד ק"כ, יד; ודברי הט"ז עצמו שם ס"ק טז). וצריך עיון.

14. ובשיטת הרמ"א משמע בדרכי משה שפסק להחמיר, וכן סתם המ"ב (סימן שכ"ג ס"ק לג, וכאן ס"ק ל). אולם במפה לא חלק הרמ"א על המחבר, ויש מקום לומר שסתם להיתר בשעת הצורך. ועיין לויית חן.

15. כמפורש בתחילת מסכת ביצה, שאסור לשחוט תרנגולת העומדת לגדל ביצים משום שהיא מוקצה, וכן אסורים ביצה שנולדה ביום טוב (תקי"ג, א), יונים שלא הוכנו (תצ"ז), עצים שלא הוכנו להסקה (תק"ז; ותק"א, א) ועוד. מגן אברהם (תק"ט ס"ק טו, ומ"ב שם ס"ק ל"א בשמו) מחדש שהשימוש אסור והטלטול מותר. וסברתו: כשמטלטל את הכלי הוא נשאר מוקצה, אך

סימן תק"י

כמה דברים האסורים ביום טוב, ומהם המותרים על ידי שינוי

בסימן זה, מספר דברים שאסרו חכמים לעשות ביום טוב אף על פי שנעשים לצורך הכנת האוכל. רוב האיסורים הם משום שנראים כמעשה חול, וחלקם הותר אם נעשים בשונה מאופן עשייתם בימות החול.

סעיף א

^א מוללין מלילות ומפרכין קטניות כדרך ביום טוב (א). ^ב ומנפח מעט מעט ואוכל (ב), ואפילו בקנון ותמחוי, אבל לא בטבלה ולא בנפה ^א מימרא דרבא ביצה י"ב. ^ב ברייתא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **כדרך ביום טוב** - המלילה היא גרעין החיטה בשלב שבו הוא עדיין לח, ואפשר לאוכלו חי. הפעולה המכשירה את המלילה לאכילה היא הפרדת הגרעין מן הגבעול. ובדומה לכך בקטניות, הפרדת הזרע (הנאכל) מן הקליפה נקרא "פריכה". פעולות הפרדה אלו אסורות בשבת משום מלאכת דש. ואמנם אסרו חכמים את מלאכת הדישה ביום טוב¹, אך לא גזרו על מלאכות ביתיות שלא נעשות לימים הרבה, דוגמת המלילה והפריכה².

(ב) **ומנפח מעט מעט ואוכל** - לאחר המלילה או הפריכה יש להפריד את הגרעין

כששתמש בו הרי הוא מבטל לגמרי את דין המוקצה מהכלי. והצענו בספרנו "בעקבות המחבר" (מעמוד שפ"ה) שאסרו חכמים דברים הרחוקים מהכנת האוכל ואינם אלא תחילת תהליך הכנתו כשם שאסרו מלאכות שהן תחילת התהליך, כקצירה וצידה, עיין שם.

1. כפי שראינו בסימן תצ"ה ס"ק ז.

2. וגם בשבת אין בזה איסור תורה, כי עיקר דישה היא בכלי ובשדה. ובשבת לא התירו חכמים כדרכו, אך התירו לאחר יד. ועיין בשו"ע וברמ"א שי"ט, ו.

3. הביא הערוך (ערך נף) שני פירושים למילה זו. הראשון - כמו מנפה בה' (וכך הגרסה במשנה מעשרות פ"ד מ"ה). השני - מנפח בפה, כלומר נושף. לשון "ויפח באפיו". הטור כאן כתב "מנפה מעט מעט". ובלשון השו"ע קשה להכריע. אם כפירוש השני, אזי "מנפח מעט" בפיו, ואפילו בכלי שאינו מיוחד, אך לא בכלי מיוחד. ואם כראשון, כך שיעור דברי המחבר: מנפה מעט (אולי ביד) ואוכל, ואפילו בכלי שאינו מיוחד, אך לא בכלי המיוחד (הערת העורך).

ולא בכברה (ג).

סעיף ב

¹הבורר קטניות ביום טוב (ד) בורר כדרכו (ה) בחיקו (ו) ובתמחוי (ז) ²משנה ביצה י"ד וכבית הלל.

שולחן ערוך כפשוטו

מהקליפות. הפרדה זו נאסרה בשבת אם היא נעשית בכלי⁴, וביום טוב מותרת כי הרי היא מלאכה לצורך אוכל; ובכל זאת אסרו חכמים להפריד כמות גדולה, מפני שנראה כבורר לצורך חול.

(ג) **ולא בכברה** - הקגון והתמחוי הינם כלים שניתן להיעזר בהם לצורך הברירה. אולם הם אינם כלים המיוחדים לכך⁵, אלא דרך הבוררים לברור בנפה ובכברה או לפזר את הגרעינים על השולחן (הנקרא "טבלה"). ואסרו חכמים הפרדה זו ביום טוב בכלי המיועד לברירה, שנראה כבורר למחר, והתירו רק בכלי העזר שאינם מיוחדים לכך.

(ד) **הבורר קטניות ביום טוב** - סעיף זה עוסק במי שגרעיני קטניות לפניו, ולפני הבישול עליו לברור אותם מהאבנים ומהגרעינים המקולקלים שבהם. הברירה היא מאבות המלאכה האסורות בשבת⁶, וכבר ראינו⁷ שאסרו חכמים מלאכות שדרך לעשותן לימים הרבה. ובבורר, מלבד האיסור במה שנראה כמכין למחר אף יש להשתדל להמעיט בטרחה כאשר ניתן, כפי שיתבאר בהמשך הסעיף.

(ה) **בורר כדרכו** - דרך הבוררים היא להוציא את האבנים והפסולת מן הקטניות ובכך לתקן את הכמות כולה. מלאכה זו הותרה ביום טוב כשאר מלאכות אוכל נפש.

(ו) **בחיקו** - ברירה בחיקו נעשית על ידי פיזור הגרעינים על בגדו, וניעורם. הפסולת - הקלה מן הגרעינים - נשארת למעלה, והבורר מוציא את הגרעינים ומנער שנית.

(ז) **ובתמחוי** - קערה גדולה ורחבה. ומנער באותו אופן את הגרעינים כדי להוציא את הפסולת מלמעלה.

4. והותרה רק ביד אחת. ראה שו"ע שי"ט, ז.

5. על פי רש"י (בשבת עד ע"א) הקגון הוא מעין צינור הרחב בצד אחד וצר בצידו השני, וכשמעבירים בו את הגרעינים אזי רוב הפסולת נשארת בו. והתמחוי הוא קערה גדולה.

6. אולם גם בשבת התירו ברירה בדרך האכילה. ובשלושה תנאים: ברירת האוכל מתוך הפסולת; בידו ולא בכלי; ולצורך אכילה מיד.

7. בראש סימן זה לעניין דש, ובהפניה שם.

(א) כּוֹס לֹאכְלוּ צוּ צִיּוּק (ח) (המגיל פ"ג), אֲבֵל לֹא בִטְבֵּלָה וְלֹא בִנְפָה וְלֹא בִכְבֵּרָה (ט).⁷ בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים, כִּשְׁהָאוּכַל מְרֻבָּה עַל הַפְּסוּלָת (י); אֲבֵל אִם הִיתָה הַפְּסוּלָת מְרֻבָּה עַל הָאוּכַל, בּוֹרֵר אֶת הָאוּכַל וּמְנִיחַ אֶת הַפְּסוּלָת (י"א). וְאִם הִיָּה טוֹרָה בְּבִרְיַת הַפְּסוּלָת מִן הָאוּכַל יוֹתֵר מִטּוֹרָה בְּרִירַת הָאוּכַל מִן הַפְּסוּלָת, אָף עַל פִּי שֶׁהָאוּכַל מְרֻבָּה – בּוֹרֵר אֶת הָאוּכַל וּמְנִיחַ אֶת הַפְּסוּלָת. הַגָּה: וְלוֹזִים וְצִטְנִים שֶׁנִּשְׁתַּצְּרוּ וְעֵדִיין צִקְלִיפֵיהֶם, לֹא מִקְרִי הַקְּלִיפָה פְּסוּלָת, כִּיּוֹן לְאוֹרְחֵיהֶם זֶהְכִּי וְעֵדִיין מְעוֹרְצִין (יב) (טו).

⁷ בְּרִייתָא כ"ר גְּמִלְיָא, וּבִגְמָרָא שֶׁם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) **בו ביום** – כּמוֹבֵן שְׁאִסוּר לְבִרּוּר לְצוּרֵךְ מִחֶרֶת, כִּבְשָׂאֵר הַמְּלֹאכּוֹת הַמּוֹתֵרוֹת בְּיוֹם טוֹב. אֲלֵא שֶׁמִּדְּגִישׁ הַרְמ"א שְׁבִיּוֹם טוֹב מוֹתֵר לְבִרּוּר לְצוּרֵךְ כֹּל הַיּוֹם, וְלֹא דוּקָא מִיַּד לְפָנֵי הָאוּכַל, כִּבְשֵׁבֶת⁸. וְדַבְרֵי רַמ"א אֵלֶּה מוֹסַכְמִים עַל הַמַּחְבֵּר.

(ט) **ולא בכברה** – כִּלִּים אֵלּוּ מִיּוֹחָדִים לְבִרְיָה⁹, וְאִסְרוּ חֲכָמִים לְבִרּוּר בָּהֶם הוֹאִיל וְנִרְאָה כְּבוֹרֵר לִימִים הַרְבֵּה (זֶה כ"עוֹבֵדִין דְּחוּל").

(י) **כשהאוכל מרובה על הפסולת** – שְׁזֵהוּ הַמַּצֵּב הַרְגִּיל. וְאִז מוֹתֵר לְהַסִּיר אֶת הַפְּסוּלָת מִתּוֹךְ הָאוּכַל.

(יא) **ומניח את הפסולת** – כְּדִי לְהַמְעִיט בְּטִרְחָה כֹּכֵל הָאִפְשֵׁר.

(יב) **ועדיין מעורבין** – מִשְׁפֵּט זֶה מִקּוּרוֹ בְּרֵאשׁוֹנִים (ר"א"ש לְעֵנִיין בּוֹרֵר בְּשֵׁבֶת, וְטוֹר כֹּאֵן) הַסּוֹבְרִים שְׁאִם הַפְּסוּלָת מְרֻבָּה עַל הָאוּכַל – נַעֲשֶׂה הַכֹּל מוֹקְצָה, וְאִין לְבִרּוּר כֹּלֵל. וְעַל כֵּךְ כּוֹתְבִים אוֹתָם רֵאשׁוֹנִים שֶׁקְּלִיפּוֹת הַלוֹזִים (=שְׁקָדִים) וְהָאֲגוּזִים – אָף שֶׁהֵן מְרֻבּוֹת מִן הַפְּרִי – אִינֵן הוֹפְכוֹת אֶת הַכּוֹל לְמוֹקְצָה, כִּי דֶרֶךְ פִּירוֹת אֵלּוּ לְהַתְּעַרֵּב בְּקְלִיפְתָן וְהַפְּרִי אִינּוֹ מִתְּבַטֵּל בְּכֵךְ. וְאָף שֶׁהַרְמ"א לֹא פִּסַּק כְּאוֹתָם רֵאשׁוֹנִים, הוֹסִיף כֹּאֵן הַגָּהָה זֶה לְלַמְּדוֹ שֶׁגַּם לְדַעַת הָאוֹסְרִים, בְּשִׁקְדִים וּבְבִטְנִים מוֹתֵר¹⁰.

8. כְּדַעַת רֹב הַרֵאשׁוֹנִים, וְלֹא כְּרֵשֵׁב"א שֶׁפִּסַּק שְׁאֵף בִּי"ט יֵשׁ לְבִרּוּר לְאַלְתֵּר. וְרֵא הַט"ז (ס"ק ג')

שְׁהוּרָה לְהַחֲמִיר כְּרֵשֵׁב"א, וְעֵרוֹךְ הַשּׁוֹלְחָן (סַעִיף ה'-ו) וְא"ר שֶׁכְּתָבוּ שֶׁבַעֵל נֶפֶשׁ יַחֲמִיר.

9. כְּפִי שְׂרַאֲיִנוּ בְּסַעִיף הַקּוֹדֵם (ס"ק ג').

10. פִּירוּשִׁים רַבִּים נֶאֱמָרוּ בְּאַחֲרוֹנִים לְהַבְנֵת דְּבָרֵי רַמ"א אֵלּוּ. כְּגוֹן: הַרְמ"א מִקֵּל, שֶׁקְּלִיפּוֹת אֵלּוּ אִינֵן פְּסוּלָת כֹּלֵל אָף אִם מְרֻבּוֹת (רש"ל, וּמַג"א בְּשֵׁמוֹ); גַּם לְמִקְיָלִים הַקְּלִיפּוֹת מוֹקְצָה, אֲלֵא שֶׁהוֹתֵרוּ בְּבִרְיָה, וּמַחֲדֵשׁ הַרְמ"א שֶׁבְּשִׁקְדִים אִינֵן מוֹקְצָה (ע"ה"ש); הַרְמ"א מִחֲמִיד כְּרֵא"ש, אֵךְ מִקֵּל לְאַלְתֵּר (א"ר); הַרְמ"א אֵכֵן חֲלוּק וְסוֹבֵר כְּרֵא"ש (לְבוּשׁ). אֵךְ בְּדַרְכֵי מֶשֶׁה הַרְמ"א בְּמִפּוֹרֵשׁ חוֹלֵק עַל הַטּוֹר,

פעיף ג

ה' אין מסננים החרדל במסננת שלו (יג) ואין ממתקין אותו בגחלת של עץ (יד); אבל בשל מתכות – מותר (טו).
 ה' ברייתא שבת קל"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(יג) במסננת שלו – החרדל הוא קטנית שזרעיה נאכלים. לאחר הוצאת הזרעים מהקליפה יש צורך להפריד ביניהם, ולצורך זה משתמשים במסננת מיוחדת שנקביה הקטנים מאפשרים לזרעים לעבור, אך לא לקליפה. סינון זה אסור ביום טוב כיוון שאין זו עבודה ביתית, אלא עבודה שרגילים לעשותה מראש לימים הרבה¹¹. ולכן אף שזו מלאכה לצורך אוכל – אסורה חכמים, כפי שהסברנו בסימן תצ"ה¹².

(יד) בגחלת עץ – זרעי החרדל הם מרים, ועל ידי חימום הם מתמתקים. אין לעשות פעולה זו ביום טוב על ידי גחלת של עץ, משום שבכך הוא מכבה את הגחלת. ולא התירו כיבוי זה אף שהוא לצורך אוכל הואיל ורגילים להכין את הזרעים לימים הרבה, וכן מפני שיכול לעשות זאת מערב יום טוב.

(טו) בשל מתכות מותר – מלאכת "המכבה" האסורה בשבת ובחג היא דווקא אם זקוק לדבר אותו הוא מכבה, כגון אם צריך את הפחם, או אם מכבה על מנת להקל על ההדלקה בפעם הבאה. כיבוי שאינו לצורך שכזה נחשב "מלאכה שאינה צריכה לגופה", ואסור מדרבנן. איסור דרבנן זה אינו נחשב כגזרה דרבנן בלבד אלא הוא חמור יותר, מכיוון שהמעשה זהה לאיסור התורה והשינוי הוא רק בכוונתו. בגחלת של מתכת מסיקה הגמרא להתיר כיוון שאין בה מציאות של עשיית פחם, ולכן אין בה אפשרות להגיע לאיסור דאורייתא. לכן אף שכיבויה אסור מדרבנן הרי זה איסור קל יותר, ולא ראו חכמים להחמיר בזה¹³.

וכתבנו כפי שעולה מלשונו בד"מ וכאן.

11. והתירו אחרונים אם אינו יכול לסנן מערב יום טוב. ראה מג"א ס"ק ה' ובה"ל ד"ה "אין מסננין".

12. ואמנם מסביר רב יוסף (בשבת שם) שהאיסור הוא משום "מיחזי כבורר", אולם כוונתו להדגיש שאין זה איסור בורר עצמו. כדברי הריטב"א שם: "... הכא גבי חרדל מיחזי כבורר, שנשארה פסולתה מלמעלה. ובורר אסור ביו"ט, אם לדעת תלמוד ארץ ישראל (יר' ביצה פ"א ה"י) אסור מן התורה, שלא התירה תורה מלאכות ביו"ט אלא מלאכות שבבית, אבל מלאכות שבשדה כגון קוצר ובורר לא; אם לדעת הגאונים והרמב"ם ז"ל מדרבנן". ואינו בורר ממש משום שאף הקליפה ראויה לאכילה (מג"א שם).

13. ובנידון שלנו הדבר אפילו קל יותר, שהרי אינו מכוון לכיבוי המתכת, אלא להמתקת החרדל.

פעיף ד

י' אין תולין המשמרת ביום טוב לסנן בה שמרים (טז), אבל אם היתה תלויה ועומדת – מותר ליתן בה שמרים לסנן (יז).¹⁴ 'ומערים ותולה אותם ליתן בה רמונים (יח), ואחר כך נותן בה שמרים. הגם: ושאל ליני סינון, ציוס טוב כמו צצצת כלליתא סי' שי"ט (צ"ב).

¹⁴משנה שבת קל"ז וכחכמים. ¹⁵מימרא שם דאמוראי.

פעיף ה

י" אין עושין גבינה ביום טוב (יט), (ואין מעמידין חלב ציוס טוב) (הגסות י" בעיא ונפשטא שבת קל"ד).

שולחן ערוך כפשוטו

(טז) לסנן בה השמרים - היין בזמנם היה מעורב בשמרים, וכדי להוציאם נתנו את היין המעורב בשמרינו בתוך "משמרת", שהייתה למעשה כלי שמתוח עליו בד. כאשר מוזגים למשמרת, היין מחלחל אל תוך הכלי בעוד שהשמרים נשארים בחוץ. מתיחת הבד אסורה ביום טוב, משום שהיא "מכשיר" שאפשר לעשותו מערב החג. ואף שאין כאן מלאכה ממש, אומרת הגמרא (לעניין שבת) שאין לתלות משמרת כדי "שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול"¹⁴.

(יז) מותר ליתן בה שמרים ולסנן - כאשר נצרך ליין ביום טוב.

(יח) ליתן בה רימונים - כלומר: מערים ומשתמש במשמרת ככלי קיבול לדבר היתר, כביכול מתכוון לצרור רימוניו בבד המשמרת כשק. אין בכך איסור "עובדין דחול" כי אינו נראה כמכין כלי לסינון. התירו כאן חכמים להערים היות שגם בנתינת משמרת ליין אין ממש איסור, אלא הרחקה בלבד.

(יט) גבינה ביום טוב - עשיית הגבינה בשבת אסורה משום בונה¹⁵, שהופך את החלב הנוזלי לאוכל מוצק. ואף שודאי שעשיית גבינה היא צורך אוכל, אסורה

לכן כיבוי זה הוא גם "פסיק רישיה דלא איכפת ליה" באיסור דרבנן, לצורך אכילה ביום טוב.

14. בגמרא (שבת קלח ע"א) מביא אב"י טעם זה לאחר שדנה הגמרא בטעם אחר - שנתנית המשמרת אסורה משום עשיית אוהל ארעי. ומטעם האוהל אסר שו"ע בשבת (שט"ו, ט). ויש לבאר בסוגיה שם שהגמרא אינה מקבלת את הסבר האוהל משום שנותן המשמרת אינו מתכוון כלל להאהיל על הכלי, ומבאר אב"י שבגלל 'עובדין דחול' אסרו משום עשיית אוהל. אם כן טעם "משום אוהל" וטעם "עובדין דחול" אחד הם. ולפי זה מובן היתר התליה לצורך רימונים שבהמשך הסעיף.

15. שבת צה ע"א; רמב"ם הל' שבת פ"ז ה"ו, ופ"י הי"ג.

מיימון פ"ג, ור"ן ספ"ד דציצה, וז"י זשס הרוקס), וה"ה לאין עושין חמאה מן החלב ציוס
טוב (ריב"ש סימן קכ"א) (ב).

פע"ה ו

"אין גוזזין את הירק במספרים שדרכן לחתכם בהן מן המחובר
(כא).
ט ברייתא ביצה ל"ד.

פע"ה ז

'מתקנים את הקונדס והעכביות (כב). הגה: ומותר למלוח הרצה חתיכות
כנון ציוס טוב אס רוצה לאכלו, אף על פי שאסור צצצת; ויש מחמירין (כג)
(מהרי"ל).
ש"ס. והם מיני ירקות שיש טורח בתיקונם.

שולחן ערוך כפשוטו

חכמים ביום טוב מפני שבדרך כלל אין זו מלאכה שאדם עושה ליומו, וכפי
שהסברנו בסימן תצ"ה¹⁶.

(כ) **ביום טוב** - העמדת החלב נעשית לצורך הפרדת החלב מהמים שבו (הנקראים
"קום"). בדרך כלל אין זו מלאכה המיועדת ליומה בלבד, ולכן אסורה. וכך גם
עשיית החמאה, שהיא תהליך של כמה ימים, אסורה ביום טוב.

(כא) **מן המחובר** - ירק תלוש אין בגזירתו מלאכה. אולם אסור זאת חכמים משום
"עובדין דחול", מפני ששימוש בכלים המיוחדים לעבודת גינה יוצר אווירת חולין.

(כב) **הקונדס והעכביות** - מיני ירקות שהתקנתם למאכל כרוכה בטרחה מרובה.
ואמנם יכולנו לחשוב שאסור להכניס ביום טוב, אך להלכה מותרת הטרחה לצורך
אכילת היום. ומה שאסרו חכמים בסעיפים הקודמים אלו רק מעשים הנראים
כטרחה לצורך מחר.

(כג) **ויש מחמירין** - בשבת אסור למלוח כמה חתיכות צנון יחד, משום שנראה
ככובש ירקות, אלא יטבול כל פעם צנון אחד במלח ויאכל¹⁷. אך ביום טוב, שמותר
בו להכין אוכל, אין בזה איסור. ושיטת המחמירים היא שהיות שהאיסור בשבת

16. אמנם נחלקו הפוסקים האם עשיית הגבינה בשבת אסורה מהתורה משום בונה, או שאין
בנין באוכלין והאיסור הוא דרבנן (ראה מ"מ על הרמב"ם בהל' שבת פ"ח ה"ז). **אולם זה בשבת, אך
ביום טוב ראינו שכל דבר שהוא צורך אכילה - אין בו איסור מהתורה.**

17. שו"ע שכ"א, ג. על פי שבת קח ע"ב; רש"י שם; רמב"ם הל' שבת פכ"ב ה"י.

פעיף ח

²אף על פי שהותרה הוצאה ביום טוב אפילו שלא לצורך, לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחול, אלא צריך לשנות. כיצד, ³המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה לתת לתוכו ארבעה או חמשה כדים, אלא יביאם על כתפו או לפניו אחד או שנים, דמוכה שלצורך יום טוב הביאם (כד). הגס: ודוקא כשמוליכין ממקום למקום, אצל מזוית לזוית (כ"י צ"ט ע"ב) או מזוית לצויתו סכר (כה) (א"י) - שרי צכל ענין.

²לשון הרמב"ם בפרק ה'. ³משנה ביצה כ"ט (ע"ב) וכפירוש רש"י שם.

שולחן ערוך כפשוטו

הוא משום שנראה ככובש, מה לי שבת ומה לי יום טוב. וכתבו במשנה ברורה ובכף החיים¹⁸ כי טוב להחמיר לכתחילה כשיטה זו¹⁹.

(כד) שלצורך יום טוב הביאם - המשנה אוסרת להעביר ביום טוב כמות גדולה של כדים בתוך כלי ממקום למקום, ומתירה לסחוב רק אחד או שניים על כתפו. ומבאר המחבר שלא מדובר כאן באיסור הוצאה, שהותר ביום טוב (אפילו שלא לצורך), ואף לא באיסור טרחה, שהותר לצורך אוכל נפש, אלא האיסור הוא משום 'עובדין דחול'. סחיבת משאות, אם כן, היא מעשה הפוגע בקדושתו של יום טוב, ועדיף אף להוסיף בטרחה וללכת כמה פעמים מאשר להעביר כמויות גדולות בבת אחת. בבית יוסף כתב שהאיסור הוא גם כאשר מעביר מבית לבית באותה חצר, אולם מפינה לפינה באותו בית אין צריך לשנות.

(כה) מבית לבית באותו חצר - הרמ"א מקל, ואוסר דווקא אם צריך לעבור ברשות הרבים; אך באותה חצר, ואפילו מבית לבית באותה חצר - מותר. ובמקרים אלו אף עדיף ללכת בפעם אחת עם כמות גדולה, כדי למעט בטרחה²⁰.

18. משנה ברורה בס"ק כז בשם הט"ז; וכף החיים באות מ'. ושניהם פירשו הטעם: "כיוון דאפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמה". וערוך השולחן (סעיף יב) מקל, וכתב "ואין בזה טעם לאיסור אם ערב לו יותר כשישהנה במלח". וכן מקל האליהו רבא.

19. ויש עצה להתיר לשיטת המחמירים, שגם בשבת לא אסרו להמליח אם מוסיף גם שמו, שכן לא נראה ככובש (משנה ברורה שכ"א ס"ק יד).

20. דברי הרמ"א מבוססים על קושיית התוספות (ביצה כט ע"ב ד"ה "המביא") על המשנה המורה להמעיט במשא ולהרבות בטרחה, מהמשנה בשבת (קכו ע"ב) האומרת: "מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים" (והביאה המחבר באו"ח של"ג, א). ומבואר שם בגמרא שלמעט בהילוך עדיף מלמעט בטרחה, ההפך ממה שעולה ממשנתנו. ופסק

סעיף ט

המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו, אלא נוטלה בידו (כו).

שם (ביצה כט ע"ב) במשנה.

סעיף י

יזכר משאות שדרכן לישא אותם כמוט – ישא אותן על גבו מאחוריו; ושדרכן לישא אותן מאחוריו – ישא אותן על כתיפו; ושדרכן להנשא על הכתף – ישא אותן בידו לפניו, או יפרוש עליהן בגד וכל כיוצא בזה משינוי המשא; וואם אי אפשר, כגון שזימן הרבה אורחים וצריך למחר ולהביא לפניהם, עושה כדרכו (כז). כמה דברים אמורים, בנושא על האדם, אבל על גבי בהמה לא יביא כלל (כח).

ימחא דאתקין רבא במחוזא, ביצה ל'. שם בגמרא וכפרוש הטור. רמב"ם בפ"ה, וציינתיו לעיל בסימן תצ"ה.

סעיף יא

יזכר מביאין עצים לא בחבל ולא בקופה ולא במחצלת, אבל מביא במטפחת ובחיקו (כט).

תוספתא פרק ג' דביצה.

שולחן ערוך כפשוטו

(כו) נוטלה בידו – גם כאן, כבסעיף הקודם, נשיאת התבן מאחוריו גנאי היא ליום טוב, ועליו להחזיקו בידו אף אם בכך מרבה את הטרחה.

(כז) עושה כדרכו – סעיף זה הוא המשכו של הקודם, ומסביר שיש לשנות באופן נשיאת צורכי האוכל, כדי שלא יטרח כדרך הנושאים בחול. אך אם אי אפשר בשינוי – מצות שמחת יום טוב דוחה את גזירת 'עובדין דחול'.

(כח) לא יביא כלל – גם איסור נשיאת משא על גבי בהמה הוא משום 'עובדין דחול', כפי שראינו בסימן תצ"ה סעיף ג'²¹. אך כאן גזרו גם אם לא ניתן להעביר את המשא בדרך אחרת, כיוון שזהו מעשה חולין גדול ובולט.

(כט) במטפחת ובחיקו – גם כאן יש להביא בשינוי, כדי שלא יעשה כמעשהו בחול.

הרמ"א על פי התוספות, שהמשנה בשבת עוסקת כשאנו יוצא החוצה, לכן לא אסרו מפני מראית 'עובדין דחול'. ונראה לי להוסיף שבמשנה בשבת רצונו לפנות את האוצר, לכן עדיף שיסיים את הפינוי במהירות. אך במשנה בביצה רצונו להעביר את הכדים ממקום למקום, ודווקא בהעברת כמויות גדולות נראה כ'עובדין דחול'.

21. ובהערה 9, שם הסקנו שאינו משום שבידת בהמתו.

סימן תקי"א הבערה וחימום מים ביום טוב

מלאכת הבערה הותרה ביום טוב אף שלא לצורך אוכל נפש, על פי הכלל "מתוך שהותרה הבערה לצורך, הותרה שלא לצורך" (כפי שראינו בסימן תצ"ה ס"ק ד'). ולמדו בתורה שבעל פה שהפסוק "לא תבערו אש בכל מִשְׁבְּתֵיכֶם ביום השבת" מלמד שדווקא בשבת אסורה ההבערה, אבל ביום טוב מותרת, כל שהיא לצורך היום (אולם אין להבעיר שלא לצורך יום טוב כלל, כי סוף סוף יש בכך מלאכה, והפסוק בא להרחיב את ההיתר ולא לבטל את האיסור).

גם בישול הותר ביום טוב. וכפי שהותר לבשל לצורך אוכל, כך הותר לבשל לשאר צרכי יום טוב, כחימום מים לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו. אולם היתר זה אינו לכל צורך, אלא רק בעבור דבר שעושים אותו רוב בני האדם. ואין לחמם מים אף לצורך יום טוב אם עושה זאת לצרכים שהם מותרות השמורים לבני האדם המפונקים¹; ונראה מהמחבר שאיסור זה הוא מהתורה².

זו הסיבה שלא הותר חימום המים לצורך רחיצת כל הגוף, שנחשבה אז למותרות. גם מלאכת כיבוי, שהותרה לצורך אוכל, לא הותרה אלא לצורך דבר השווה לכל נפש.

צמצום זה של "דבר השווה לכל נפש" נאמר לדעת הרמ"א גם במלאכת הבערה, ואף היא אסורה, לשיטתו, בדברים שהם למפונקים בלבד.

סעיף א

"מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה (א). הגה: וי"א לאסור להחם צית החורף ציוס טוב, ולפעמים אין הקור גדול ואינו אלא למפונקים, והוי משנה ביצה כ"א וכבית הלל."

שולחן ערוך כפשוטו

(א) מדורה להתחמם כנגדה - שהרי זו הבערה לצורך יום טוב, ומלאכת הבערה הותרה לגמרי לצורך היום, כפי שהסברנו בהקדמה וכפי שראינו בסימן תצ"ה³.

1. "אמר קרא: 'אך אשר יאכל לכל נפש' - דבר השווה לכל נפש" (כתובות דף ז ע"א).

2. כך כתבו התוספות (שבת לט ע"ב ד"ה "ובית הלל") לענין איסור רחיצת כל גופו, שיתבאר בסעיף ב', והובאו דבריו בבית יוסף. ואמנם נראה שהרמב"ם חולק, וסבור שאיסור הרחיצה הוא משום גזרת מרחצאות, אולם לא הביא הב"י דבריו. וראה מ"ב ס"ק יג ושעה"צ ס"ק יד-טו. ויעויין לקמן הערה 11.

3. יש ראשונים הסוברים שהבערה לצורך חימום הרי היא כאוכל נפש ממש. ומשמע מהבית

כמרחץ ומוגמר לאסור (ב) (צ"י צסק תשובה אשכנזית), ונהגו להקל (ג).

פעיק ב

³ מותר להחם ביום טוב מים לרחוץ ידיו (ד); אבל לא כל גופו, אפילו אינו רוחצו בבת אחת (ה). הנה: אצל מותר לרחוץ תינוק צמים שהוחמו ³ הרי"ף ותוספות מהא ד"אמרו להן חכמים", משנה שבת ל"ח.

שולחן ערוך כפשוטו

(ב) כמרחץ ומוגמר דאסור - כפי שהסברנו בהקדמה, לרמ"א הותרה הבערה רק בדבר השווה לכל נפש, ולא בדבר שאינו אלא למפונקים. ויש שרצו לומר על פי זה שהבערה לחימום כאשר הקור אינו גדול אינה דבר השווה לכל נפש, אלא דבר שרק אנשים מפונקים עושים, ואינה כלולה בהיתר הבערה ביום טוב.

(ג) ונהגו להקל - לפי שההבחנה בין קור גדול לקור קטן אינה פשוטה כל כך, ולא נזכרה במשנה המתירה לעשות מדורה להתחמם כנגדה⁴. ועוד, לפי שאפשר לסמוך על המחבר המתיר הבערה לצורך היום באופן גורף.

(ד) לרחוץ ידיו - חימום מים לרחיצת הידיים הוא צורך הגוף כאכילה וכשתייה, וכלול בהיתר של עשיית מלאכה לצורך אוכל⁵.

(ה) בבת אחת - רחיצת כל הגוף נחשבה בזמן הגמרא כדבר שאינו שווה לכל נפש, הואיל ורק עשירים ומפונקים רחצו כל יום, ואילו רוב בני האדם רחצו את כל גופם לקראת שבת בלבד. לכן לא הותר חימום המים לרחיצת כל הגוף ביום טוב⁶. ואמנם כיום רבים מתקלחים בכל יום, ומקלחת אינה למפונקים בלבד אלא שווה לכל נפש, אולם נטיית הפוסקים היא להכריע שלא השתנתה הלכה זו בעקבות השינוי בנהג⁷. ואיסור זה הוא לחמם מים לצורך מקלחת, אך אין כאן איסור להתקלח במים שהוחמו בערב יום טוב (ובהמשך הסימן יתבאר שהרמ"א אוסר

יוסף שלא סבור כמותם.

4. על פי הגר"א ד"ה "ונהגו להקל", ומשנה ברורה ס"ק ז.

5. רמב"ם הלכות יום טוב פ"א הט"ז. ויש שהסבירו שגם היתר זה הוא משום שמתוך שהותר חימום המים לצורך אוכל, הותר נמי שלא לצורך.

6. וכפי שראינו בהקדמה ובהערה 3, למחבר איסור זה הוא מהתורה.

7. בשמירת שבת כהלכתה (א' פ"ד הע' כא): "ויש לעיין כהיום, שרוב בני אדם יש להם חדר אמבטיה בביתם או לפחות מקלחת, למה נאסור רחיצת כל הגוף משום שאינו שווה לכל נפש?", ואינו משיב. ונראה לי שהיות שיש כאן חשש איסור דאורייתא, ובזמן הש"ס לא התירו, מי יאמר לנו שהרחיצה הפכה שווה לכל נפש? אלא ייתכן שבמקומותינו כולם מפונקים, ובחשש דאורייתא המפורש בגמרא ונפסק בשולחן ערוך צריך זהירות רבה לפני שמקילים עקב שינוי ההתנהגות.

על ידי ישראל ציוס טוב (ו) (מלכי פ"ג), אצל אסור לחמם לכרכו אפילו על ידי אינו יהודי (ז) (מהר"א מפלאג), אצל כשכריך להס לזשל או להדיח, אז מותר להרבות צצילו (ח) (כל ז). ודין חמי טצריה כמו צצנת, כדליתא סימן שכ"ו (צ"י).¹ אבל במים שהוחמו מערב יום טוב, מותר לרחוץ כל גופו² בטור בשם הרי"ף, ורמב"ם בפרק א', וסמ"ג.

שולחן ערוך כפשוטו

זאת). וכן יש להתיר להתקלח במים שהוחמו למטרות אחרות, כמו שימוש בדוד המופעל גם לצרכים מותרים, ואין כאן בישול מים למטרת רחיצת כל הגוף דווקא. וכל שכן בדוד שמש, שגם בשבת אין בו איסור בישול מן התורה³. אבל במתקנים של חימום מים באופן מיידי למקלחת (כדוגמת אלו הפועלים על גז) אסור לרחוץ כל גופו.

(ו) ביום טוב - ואף שאמרנו שמן התורה אסור לחמם מים לרחיצת כל גופו, נראה שמן התורה מותר לחמם מים לרחיצת תינוק, כי אין רחיצת התינוק עניין של פינוק. אולם היות שאסור לחמם מים לרחיצת כל גופו של גדול לא רצו חכמים להבחין למעשה בין גדול לקטן. ומכיוון שאין האיסור מעיקר הדין - אין להוסיף ולגזור, ולכן אם יש לו מים מוכנים בעבורו (שהוחמו מערב יום טוב, ואפילו שהוחמו ביום טוב עצמו למטרות מותרות) - מותר לרחוץ בהם את התינוק.

(ז) אפילו על ידי אינו יהודי - כאמור, חכמים לא הבחינו בין גדול וקטן. אלא שבגדול האיסור מן התורה, ובקטן האיסור מדרבנן. וייתכן שהמחבר מתיר לחמם על ידי גוי כדי לרחוץ כל גופו של קטן⁴.

(ח) מותר להרבות בשבילו - כלומר בשביל התינוק. שהרי לשיטתו אפילו הוחמו מערב יום טוב אסור לגדול לרחוץ בהם כל גופו.

8. ובשמירת שבת כהלכתה (שם סע' ג) התיר בשם הגרש"ז לרחוץ חלק מגופו במים שהוחמו מדוד שמש אף בשבת, כיוון שהמים התחממו ללא פעולת אדם (עיין שם הע' יב).

9. כי איסור לחמם מים בעבור התינוק הובא בבית יוסף (בשם המרדכי), אך לא העתיקו בשולחן ערוך. ואם כנים דברינו, הטעם הוא שהיות שהדבר שווה לכל נפש - אין לאסור, ואין להוסיף גזירה שאינה כתובה.

אפילו כאחד (ט); מיהו דוקא חוץ למרחץ, אבל במרחץ אסור (י).
הגה: ויש אוסרים בכל ענין (יא), וכן נוהגין (טור והלא"ש).

פעיף ג

אדם מותר לטבול ביום טוב מטומאתו (יב).

¹משנה ביצה י"ז, וכבית הלל בפרק א', וסמ"ג.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) אפילו כאחד – בשבת גזרו חכמים שאסור לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מערב שבת, גזירה שמא יחממו מים בשבת¹⁰, ולשיטת המחבר לא גזרו חכמים גזירה זו ביום טוב¹¹.

(י) אבל במרחץ אסור – שהלוא כפי שראינו אסור לחמם מים בעבור רחיצת כל גופו, בדומה לאיסור בשבת. לכן לא הבחינו חכמים בין שבת ליום טוב בגזרה זו, ואסרו להיכנס למרחץ אפילו אם המים שם חוממו בערב יום טוב, שמא יחממו הבלנים את המים ביום טוב עצמו. ורק בבית לא גזרו ביום טוב, וכפי שראינו בס"ק הקודם.

(יא) ויש אוסרים בכל ענין – כפי שהסברנו למעלה, שלשיטת הרמ"א גזרו חכמים גזירת מרחצאות ביום טוב כמו בשבת לכל עניין, שהלוא אף ביום טוב אסור לחמם מים לצורך רחיצת כל גופו. ולדעתו לא הקילו אף בבית. ובמשנה ברורה (ס"ק יח) כתב שברחיצת אבר אבר אין כלל חשש. ונראה להקל ברחיצה של ימינו, שאולי נחשבת שווה לכל נפש¹².

(יב) לטבול ביום טוב מטומאתו – והוא הדין בשבת¹³. כמובן שאין איסור משום רחיצה, שהרי אין שום איסור להתרחץ במים קרים, אלא שאף לא גזרו כאן חכמים

10. שבת דף מ ע"א; שו"ע שכ"ו, א.

11. לכאורה חילוק זה קשה, כי סוף סוף חימום המים לרחיצה אסור גם ביום טוב, וראינו שלדעת המחבר איסור זה הוא מהתורה (למעלה הערה 2). ועוד, החשש שיבוא לחמם מים ביום טוב גדול מהחשש בשבת, שהלוא ביום טוב מותר לחמם לרחיצת פניו ידיו ורגליו. ונראה שהמחבר סמך כאן על שיטות הראשונים (אף שלא הביאם בבית יוסף) הסוברים שאיסור חימום מים ביום טוב אינו מהתורה (שאין זה דבר השווה לכל נפש), אלא בגלל גזירת מרחצאות. וצירף כאן המחבר את השיטה שאין כאן חשש שיגיע לאיסור תורה.

12. ולא כדברינו למעלה בהערה 7, כי אין כאן חשש דאורייתא, אלא גזרת הבלנים בלבד.

13. שו"ע שכ"ו, ח.

סעיף ד

"אין עושיין מוגמר, דהיינו לפזר מיני בשמים על הגחלים, בין להריח ובין לגמר הבית או הכלים (יג). 'אבל אם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה – מותר, 'אפילו אם מפזרן על גבי גחלת¹⁴ המשנה ביצה כ"ב וכחכמים. 'שם בגמרא כשמואל. 'שם כ"ג וכרבא.

שולחן ערוך כפשוטו

משום תיקון, בניגוד לגזירתם בטבילת כלים מטומאתם. הסיבה היא שעצם מעשה הטבילה הוא פעולה רגילה של רחיצה במים, בדומה לרחיצת אדם טהור לצורך נקיון או לתענוג, ואף כשמכוון לתיקון – לא גזרו חכמים. מה שאין כן בטבילת כלים, שבה נאסר מעשה התיקון עצמו¹⁴. בדורות האחרונים התירו פוסקים לנשים לטבול במים חמים שהוחמו מאתמול, ואפילו בשבת¹⁵.

(יג) הבית או הכלים – בבישום זה יש משום מלאכת הבערה (בבשמים), ומשום מלאכת כיבוי (בגחלים). וכאמור, ולא הותרו מלאכות אלו ביום טוב שלא לצורך אוכל אלא בדבר השווה לכל נפש¹⁶, ועשיית המוגמר היא דרך העשירים והמפונקים, ולא הותרה ביום טוב במסגרת אוכל נפש.

מכאן אסר המגן אברהם (תקי"ד ס"ק ד) עישון סיגריות ביום טוב, שכן אין זה צורך אוכל ולא צורך השווה לכל נפש. העישון כיום לא רק שאינו צורך לכל, אלא אסור משום שהוא דבר המזיק לבריאות, ובנוסף רוב בני אדם נמנעים ממנו, ולכן אסור ביום טוב¹⁷.

14. ובלשון הגמרא (ביצה יח ע"א): "אדם נראה כמיקר". ושואלת שם הגמרא: "הא תינח מים יפים, מים רעים מאי איכא למימר?", ומתצת: "פעמים שאדם מן השדה מלוכלך בטיט ובצואה" ורוחץ אפילו במים רעים. ועדיין קשה, שלמרות שישנה אפשרות כזו, עדיין הרוחץ במים מלוכלכים נראה כטובל ולא כמתרחץ. לכן נראה לי להסביר כדברינו למעלה, שנאסר מעשה טבילת הכלי, ולא אסרו חכמים את מעשה טבילת האדם בגלל שמעשה טבילת האדם זהה לרחיצה, אף במים רעים.

15. ראה למשל ציץ אליעזר ח"ו סימן כ, שמסכם: "ברור שהיתר הטבילה בחמין לנשים בליל שבת ברור, ואין כל מקום לערער ולהרהר בדבר שכבר נהגו היתר בדורות הקודמים לפני גאוני ארץ ואדירי תבל".

16. כיבוי לכל הדעות, והבערה לרמ"א.

17. **אמנם יש המתירים** (ראה סיכום השיטות בשערי תשובה כאן ס"ק ה, ובביאור הלכה ד"ה "אין עושיין מוגמר"). **אולם כל זה בזמנם, כשלא ידעו על הנזק שגורם העישון. אבל היום, שהנזק ברור לכל, והרוב נמנעים מהעישון, ואף העישון אסור במקומות ציבוריים, אי אפשר לומר שהוא דבר הצריך לכל נפש.**

של עין (יד). הגה: ואסור לסחוף כוס מצושק על הצגליס, משום דמוליד צהן ריחא (טו) (המגיד פ"א, והגהות אשכנזי ספ"ג דציצה).

שולחן ערוך כפשוטו

(יד) גחלת של עץ - נתינת ריח טוב בפירות היא צורך אוכל, ומותרים בה גם ההבערה וגם הכיבוי¹⁸.

(טו) דמוליד בהן ריחא - מדובר במעשה שגורם לריח טוב בבגד, ואסרו זאת חכמים משום שנחשב כמוליד דבר חדש, ואין להוליד דברים חדשים ביום טוב¹⁹. ונראה שהמחבר מסכים עם הלכה זו²⁰.

18. בסימן הקודם (סעיף ג) ראינו שאסרו למתק את החרדל בגחלת של עץ, אך כתב הבית יוסף שאינו דומה, משום "דשאני חרדל ... שכן דרכו למתק ממנו הרבה בבת אחת, אבל עישון פירות אינו נעשה אלא ביומו, כדי שלא יפחת ריחו".

19. לכן אסור להוליד אש ביום טוב. אולם עיין בדברינו סימן תק"ב הערה 1.

20. שהרי זו גמרא מפורשת (ביצה כג ע"א) שהובאה בבית יוסף. ובאמת תמוה מדוע לא הביאו בשו"ע כאן. ואולי לשים בושם על בגד לא היה מצוי בזמנו ומקומו. ב"בירור הלכה" (על ביצה כב ע"ב, סוף ציון א') מביא שייטכן והמחבר לא פסק הלכה זו הואיל ועמודי ההוראה לא הביאו זאת (ונשאר בצריך בירור). ולשיטה זו יש לומר שאין כאן יצירת דבר חדש, כי הריח עובר מן הכוס לבגד.

סימן תקי"ב שלא לבשל לצורך גויים ביום טוב

ההיתר לעשות מלאכה ביום טוב נובע אך ורק ממצות העונג ביום זה, ולכן אין לעשות מלאכה בעבור גוי. וכן כתוב בתורה "אך אשר יעשה לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", ודרשו חכמים "לכם - ולא לנכרים"¹. אם עבר ובישל - לא עבר על איסור תורה, שכן אפשר לומר שהבישול עשוי לשמש אותו או את אורחיו. האיסור מן התורה חל דווקא כאשר אינו יכול ליהנות מהמבושל ביום טוב בשום אופן, כגון שבישל בסוף היום או שבישל דברים אסורים². ומותר לבשל לצורך יהודי שאינו שומר מצוות, שהלא אחיך הוא, ובכלל "יעשה לכם"³.

1. ביצה דף כ ע"ב.

2. זו שיטת הבית יוסף, וכך כתבו בפירוש הרשב"א (ביצה כ ע"ב) וראשונים נוספים. וראה בביאור הלכה (בתחילת הסימן, וכן החיי אדם) הכותב שאף שאינו לוקה, יש כאן איסור דאורייתא (וזאת על פי תוספות בכתובות ז וביצה יב ע"א לעניין דבר שאינו לצורך היום כלל. וכך שיטת הרמב"ם על פי הבנת הלחם משנה, אולם אין זה מוכרח בדברי הרמב"ם, כי אמנם הביא הרמב"ם (פ"א הי"ג) את הפסוק שממנו נלמד האיסור, אולם מיד (הט"ו) כתב שאין לוקים כיוון שהאוכל ראוי לו ולאורחיו. ונראה להסביר ברמב"ם שיש כאן איסור מהתורה רק אם מבשל אוכל לא כשר שאינו ראוי ליהודי, או אם מבשל בסוף היום). ואף הביאור הלכה בעצמו כתב שנראה מהב"י (בסימן תקי"ח) שהאיסור הוא מדרבנן. ונראה שהמשנה ברורה פסק שהוא מדאורייתא משום שכן הבין בפשטות מהגמרא שלומדת את האיסור מפסוק. אולם אחרי שראינו שהראשונים כתבו בפירוש שהאיסור מדרבנן בגלל "הואיל ומקלעי אורחים", משמע שהבינו שהפסוק חל כשלא שייך "הואיל", כגון בסוף היום או שמבשל דברים אסורים. חילם של הסוברים שהאיסור מדרבנן הוא בכך שבאיסור זה מקילים להוסיף באותה קדרה בעבור עבדו, דבר שלא ייתכן שיותר בכזו קלות באיסור תורה.

3. אמנם המ"ב (ס"ק ב) כתב שאין לבשל לצורך יהודי שמחלל שבת בפרהסיה. אולם הרבה פוסקים מחשיבים בזמננו את מחללי שבת כתינוקות שנשבנו, והרי הם כיהודים לכל דבר. וממילא צריך לקרבם בעבותות של אהבה. ובחזון עובדיה (עמוד לט הערה סו) הביא חבורת אחרונים שסוברים כך (ביניהם הגאון רבי חיים עוזר גרודזנסקי באחיעזר ח"ג סימן כה, ו'המלמד להועיל' או"ח כ"ט ויר"ד נ"ב). ואף הציץ אליעזר חלק על דברי המשנה ברורה כאן (ח"ח סימן ט"ו; וסימן י"ז אות ב') והתיר לבשל לצורך יהודים מחללי שבת, וצרף לכך שני סעיפים נוספים: א. שיטת בעל המאור בפסחים שכל האיסור הוא רק אליבא דרב חסדא; אבל לדברי רבה, שיש לו "הואיל", מותר לבשל עבור נכרי. ב. שיטת הרשב"א שטעם האיסור הוא שמא יבשל עבור הגוי מאכלות אסורים, גזרה שאיננה ביהודי שאינו שומר מצוות.

ובעניין הגישה למחללי שבת בזמננו ראה גם בדברי החזון איש (בחי"ד סי' י"ג אות ט"ז) וז"ל:

סעיף א

אין מבשלים לצורך עכו"ם ביום טוב (א); לפיכך³ אסור להזמינו, שמא ירבה בשבילו (ב). ודוקא להזמינו (ג) סגס: לציתו, אצל לשלום לו ברייתא (שם) ובגמרא כ"א. ³מימרא דר' יהושע בן לוי שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אין מבשלים לצורך עכו"ם ביום טוב - האיסור הוא להניח סיר מיוחד בעבור הגוי או להוסיף בסיר לאחר שכבר הניחו על האש. אבל להוסיף בעבורו באותו הסיר בתחילת בישולו עקרונית מותר⁴; אלא שלפעמים אסרו זאת חכמים, כפי שיתבאר בהמשך, שמא יבשל בנפרד לצורך הגוי.

(ב) שמא ירבה בשבילו - בזמן עיקר האפייה והבישול נעשו ביום טוב עצמו, ואם היה מזמין אינו יהודי הייתה סיבה לחשוש שמא יבשל במיוחד בעבורו בקדרה אחרת או שיוסיף בקדרה שכבר הניח על האש⁵.

(ג) ודוקא להזמינו - כי אם מזמינו - חייב לכבדו. ורק במזמינו גזרו שמא ירבה בבישול בעבורו, אבל אם בא מעצמו - מסתמא יאכל הנכרי מהמאכלים שמכינים לכולם.

"נראה דאין דין 'מורדין' אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה, כמו בזמן שהיו נסים מצויים ומשמש בת קול וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, והכופרין אז הוא בנליזות מיוחדת בהטיית היצר לתאוה והפקרות, ואז היה ביעור רשעים גדרו של עולם, שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורעניות לעולם ומביא דבר וחרב ורעב בעולם. אבל בזמן ההעלם, שנכרתה האמונה מן דלת העם - אין במעשה הורדה גדר הפרצה, אלא הוספת הפרצה, שיהיה בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות ח"ו. וכיון שכל עצמנו לתקן - אין דין זה נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת". עיין שם.

4. כשם שמותר להוסיף באותו קדרה לצורך מחר. כך מפורש ברא"ש המובא בבית יוסף, ומוסכם על נושאי הכלים כאן.

5. עולה מכאן שאסור להזמין גוי לביתו ליום טוב. והדבר קשה לקיום, במיוחד אם רוצה להזמין מועמד לגירות, או במשפחה שלצערנו יש בה נישואי תערובת, והאב או החתן אינם יהודים, ורוצים לסעוד בחג בצוותא. ויש מקום להקל בתנאי שיבשלו לפני החג, בצירוף כמה נקודות:

א. שיטת המאירי (ביצה דף כא ע"ב), שהגויים שנאסר לבשל בעבורם הם דווקא "בעלי האמונות הקדומות בעבודת האילים", ואין מדובר על הגויים שבקרבתנו. ב. ייתכן והאיסור הוא דווקא להזמין ביום טוב, אבל אם הזמינו מראש הרי זה כאילו בא מאליו (דין שיתבאר בהמשך). ג. אפשר אולי להוסיף שקרובי משפחה נחשבים כעבדים, שמתבאר בהמשך הסעיף שלא חששו שמא יוסיפו במיוחד עבורם. ד. דין זה הוא תרי דרבנן, לכן יש מקום להקל בצירוף כל הטעמים הנ"ל. ובעניין הזמנת מועמדים לגירות פרסם הרב בניהו ברונר מאמר ב"צוהר" כרך י"ד, עיין שם היתרים רבים שצירף.

לציתו על ידי עכו"ם - שרי (ד) (הגהות מיימוני פ"א בשם א"י);¹ אבל עבדו ושפחתו, וכן שליח שנשתלח לו, וכן עכו"ם שבא מאליו – מותר להאכילו עמו, ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו (ה). הגה: ומותר להרבות צעזעל עזרו ושפחתו צאותה קדירה שמצטל זה לעצמו (מרדכי פ"ג דצי"א), אבל לשאר עכו"ם - צכל ענין אסור (ו) (א"ח ותוספות). וישראל האופה צתנור של עכו"ם וכריך לתת לו פת אחד - לא ייחד לעכו"ם אחד קודם אפייה, דאז אופה של עכו"ם, אללא יאפה סתם ויתן לו אחר כך אחד (ז) (כל זו).

¹הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) שרי - כי דווקא כשהנכרי בבית היהודי חוששים שישכח מכבוד החג כדי לכבדו, מה שאין כן כששולחים לו מנה.⁶

(ה) שמא ירבה בשבילו - מפני שכאמור, לא חוששים במקרה זה שיוסיף קדרה מיוחדת בעבורו.⁷

(ו) לשאר עכו"ם בכל ענין אסור - כלומר: כאשר גוי בא מאליו אסור אפילו להרבות בתחילה (כלומר, לפני ששופת את הקדרה על האש) באותה קדרה בעבורו, שהלא אסור אפילו להזמינו שמא יוסיף קדרה למענו. אך בעבור עבדו ושפחתו מותר להרבות בתחילה למענם באותה קדרה.⁸ ונראה שהמחבר לא חילק בכך, ולדעתו מותר להרבות באותה קדרה גם בעבור גוי הבא מאליו, מפני שחכמים אסרו דווקא כאשר מזמין, שהואיל והוא חפץ ביקרו ומזמינו - יש לחשוש שיבשל במיוחד בעבורו. ולכל הדעות אסור להרבות בעבור הגוי המוזמן אפילו בתחילה באותה קדרה.

(ז) ויתן לו אחר כך אחד - שאם מייחד לו חלק מהכירות מראש אזי חלק זה נאפה בשביל הגוי, והדבר אסור. אולם אם לא מייחד מראש, אלא רק לאחר האפייה מחלק חלק אחד לגוי, אזי כל האפייה נעשתה למען הישראל וכל החלקים נאפו בהיתר, ורק אחר כך נותן מתנה לגוי.

6. ומה שהתיר לשלוח דווקא על ידי גוי, אין זה מדיני בישול אלא מהלכות הוצאה, שלא יטלטל השליח היהודי לצורך הנכרי. לכן במקום שאין איסור הוצאה - מותר גם על ידי יהודי.

7. המשנה ברורה (ס"ק יב, בעקבות הדרכי משה) כותב שמותר להרבות בשבילו אפילו בקדרה אחרת, אם יש לו במה לפייסו בדבר אחר. ונראה לי שהרמ"א חזר בו ממה שכתב בדרכי משה, כי לא העיר זאת על דברי המחבר. ועיין בהערה שבסוף הסימן.

8. על פי הסבר המשנה ברורה (ס"ק יא).

סעיף ב

ד בני החיל של עכו"ם שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם פת, אם אינם מקפידים כשישראל נותן ממנו לתינוק, מותר לאפות להם (ח).
ד טור בשם בה"ג ורמב"ם בפרק א', מהא דבעי מרב הונא ופשטא שם.

סעיף ג

ה אסור לבשל ולאפות לצורך כלבים (ט), אבל מותר לטלטל מזונות וליתן לפניהם (י). הגה: אצל אסור להוציא צעזעולן מרשות לרשות (יא) (הג"מ והמגיל פ"א).
ה ברייתא ביצה כ"א. א. הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) מותר לאפות להם - בזמן שהיו ישראל תחת שלטון הגויים, לעיתים היה הצבא מכריח יהודים לאפות בעבורו, ואם סירבו - נקנסו⁹. וכדי להתיר, די שיותר ליהודי לקחת אחד מן הכיכרות לעצמו, וכך נחשבת כל פת ופת שייטכן שנאפתה בעבור יהודי. וההיתר מבוסס על כך שכל האפייה נחשבת בעבור ישראל, שהלוא אם לא יאפה בעבור הגוי לא יוכל לתת חלק לתינוק.

(ט) לצורך כלבים - כמו שראינו באיסור בישול בעבור נכרי, כל היתר בישול ביום טוב הוא בשביל מצות עונג יום טוב, דבר שכמובן אינו שייך בכלבים. אולם אם האוכל ראוי לאדם - אין כאן איסור תורה, כיוון שהאוכל ראוי לו או לאורחים אם יבואו.

(י) מותר לטלטל מזונות וליתן לפניהם - כפי שהותר בהלכות שבת¹⁰. ומפורש שם שההיתר הוא דווקא בבעלי חיים שמזונותיהם עליך, כלומר בעלי חיים ביתיים.

(יא) מרשות לרשות - ראינו בסימן תצ"ה כי מלאכת ההוצאה הותרה ביום טוב גם שלא בעבור אוכל נפש¹¹. אולם ההיתר הוא רק אם יש בכך צורך כלשהו לאדם, ולכן אין היתר להוציא לצורך בהמה. דברי רמ"א אלה מוסכמים על המחבר¹², ולשניהם האיסור הוא מדרבנן¹³.

9. ופשוט שאין מדובר במקום פקוח נפש, שהלא אז מותר בכל אופן.

10. שו"ע שכ"ד, יא.

11. ויבואר ביתר הרחבה בסימן תקי"ח.

12. מוכח מכך שבסימן תקי"ח סעיף ב' אוסר להוציא בעבור אינו יהודי. מכאן שמלאכת הוצאה לא הותרה לגמרי.

13. ויעויין בביאור הלכה ריש סימן תקי"ח.

וכן אסור לגבל המורסן לעופות (יב), (מרלטי), כי אס על ידי שינוי (יג) (כל
 13). ומותר להרצות צשזיל הכלציק צאותה קדירה שמצשל זה לעכמו (יד),
 אפילו אס יש לו דבר אחר שיוכל ליתן לכלציק אס היה רוכה (טו) (צ"י צשס הר"ן
 והירושלמי).

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) לגבל המורסן לעופות - יש בכך משום מלאכת "לש", וגם כאן לא הותרה
 המלאכה לצורך בעלי חיים.

(יג) על ידי שינוי - זאת משום שאין בגיבול המורסן איסור לש מן התורה, ולכן
 התירו (אף בשבת) את הגיבול בשינוי לצורך בהמה שמזונותיה עליך¹⁴. לפי זה
 יש לומר שההיתר הוא דווקא בתרנגולות שמזונן עליך, אבל אסור לטרוח בעבור
 בעלי חיים הניזונים מן הטבע¹⁵.

(יד) לעצמו - כפי שראינו בסעיף א', שביום טוב אין איסור להרבות באותה קדרה
 אפילו כשמבשל שלא לצורך יום טוב.

(טו) אם היה רוצה - כלומר: אם יש לו מזון נוסף לתת לכלבים (או לשפחה) אזי
 לא ניכר שמרבה בשבילם, ונחשב כמבשל לעצמו. לכן יש לפרש כאן: אפילו אם
 היה לו דבר אחר לתת לכלבים - מותר דווקא להרבות באותה קדרה, ולא לבשל
 בקדרה אחרת¹⁶.

14. שו"ע שכ"ד, ג. ואינו מן התורה משום שהמורסן אינו בר גיבול (ב"י שם).

15. וכן משמע מלשון הבית יוסף, שעיקר היתר זה נלמד מדברי הכלבו שכותב: "שריית המורסן
 לתרנגולים מותרת, ובלבד על ידי שינוי".

16. למרות שהרמ"א בדרכי משה כתב בפירוש שמותר לבשל בקדרה אחרת בשביל עבדו (אות
 א) או בשביל בהמתו (אות ג) כשיש לו לפייסם בדבר אחר, למעשה בשולחן ערוך עצמו לא חלק על
 המחבר. וגם בסעיף א' לא העיר כלום על דברי המחבר שהתיר להוסיף לעבדו דווקא באותה קדרה.
 יש מהמפרשים שהגיהו את הנוסח, והציעו לגרוס "אפילו אם אין לו דבר אחר", כלומר שגם
 כשמוכח שמוסיף בעבור הבהמה מותר, כי אין איסור להרבות באותה קדרה (ראה מג"א ס"ק ו',
 ומ"ב ס"ק כ"ב). וכשיש לו לפייסם בדבר אחר מותר לבשל למענם אפילו בקדרה אחרת.

סימן תקי"ג ביצה שנולדה ביום טוב

סימן זה עוסק בדיני ביצה שנולדה ביום טוב, ואגב כך נוגע במספר ענייני כשרות ותערובות. ונקדים כאן על מהות האיסור המכונה "הכנה דרבה"¹.

מן הפסוק שנאמר בפרשת המן (שמות ט"ז, ה): "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיְאוּ", למדו חכמים שיש להכין את סעודות השבת לפני השבת. והדבר מלמד על חשיבות סעודות השבת. הכנה זו אינה יכולה להיעשות מיום טוב (אם חל ביום שישי), שהרי לא ייתכן שיום קדוש, שאף הוא עצמו זוקק הכנה, יכין בעבור השבת. מכאן למדו שאם ביום טוב שחל ביום ו' הוכן אוכל שאינו ראוי ליום טוב עצמו - הרי הוא אסור בשבת מן התורה. וכן להפך: לו יצוייר שבשבת הוכן בהיתר מאכל שאינו ראוי למאכל בשבת, בעבור יום טוב שחל ביום א' - המאכל אסור ביום טוב, ואיסורו מהתורה. למעשה דין זה אינו שכיח, שהלא בשבת אסור להכין אוכל אפילו לשבת עצמה, וודאי שלא ליום טוב (ואף הדין ההפוך אינו שכיח, שהרי מה שמכין ביום טוב ראוי גם ליום טוב עצמו, ולכן לא ייאסר בשבת). אולם אומרת הגמרא שיש מציאות מיוחדת שבה יום טוב מכין לשבת או שבת מכינה ליום טוב, והיא ביצה שנולדה בשבת אחר יום טוב או ביום טוב אחר שבת; זאת כיוון שהביצה מוכנה במעי התרנגולת כבר יום קודם להטלתה, אלא שעדיין אינה ראויה לאכילה כיוון שטרם נולדה. לכן הרי היא דבר שהוכן משבת ליום טוב ואינו ראוי לאכילה בשבת, ואסורה מהתורה. דין זה מלמדנו את כבוד שבת ויום טוב, עד כמה חשוב להתכונן ולהכין להם מבעוד יום. ומאיסור תורה זה למדו חכמים, וגזרו על הכנות נוספות ברוח דברי התורה.

איסור הביצה שהזכרנו חל מהתורה ביום טוב שחל ביום א' בלבד. וגזרו חכמים בשאר ימים טובים, שמא יבוא להתיר ביצה שנולדה ביום טוב שלאחר השבת.

סעיף א

א ביצה שנולדה ביום טוב אסור² לִיגַע בה (א) (הגה: להינינו לטלטלה)³
^א ברייתא ביצה ג'.² עיין בבית יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אסור ליגע בה - עיקר האיסור הוא טלטול הביצה, אלא שהוסיפו חכמים איסור נגיעה, שכיוון שהביצה עגולה היא זזה בקלות מכל מגע קטן.

1. כבר הגמרא (ביצה ד ע"א) מכנה כך את האיסור, על שם האמורא רבה, בעל הדין.

(ב), (מרכי ריש צינא ופי כל הכלים), וכל שכן שלא לאכלה. ואם נתערבה (ג), אפילו באלף, כולן אסורות (ד).

שולחן ערוך כפשוטו

(ב) לטלטלה - הרמ"א חולק כאן על המחבר, שלדעת השו"ע אסור אף לנגוע בביצה, ואילו לרמ"א אסור רק הטלטול, ולא גזרו על נגיעה שמא יטלטלנה.²

(ג) ואם נתערבה - להבנת דין זה (וכן להבנת סעיף ג') יש להקדים ולהסביר מספר דינים השייכים להלכות ביטול איסור: כאשר דבר איסור מתערב בהיתר יש להבחין בין שני סוגי תערובת: הראשון - כשהאיסור וההיתר נעשים גוף אחד, כגון שני נזלים שהתערבבו או איסור והיתר שהתבשלו יחד. הסוג השני נקרא "יבש ביבש", והוא כשהאיסור וההיתר נשארו נפרדים, אך אין אנו יודעים מה אסור ומה מותר (כמו ביצת איסור בין שאר הביצים). בסוג הראשון אסורה כל התערובת אם אפשר להרגיש את טעם האיסור; ושיערו חכמים שכל זמן שחלק האיסור הוא יותר מאחד משישים הרי הוא נותן טעם בהיתר, ואוסר מן התורה את התערובת. לכן אין האיסור בטל עד שיהיה ההיתר פי שישים מן האיסור.³

הסוג השני של התערובות בטל ברוב; דין זה נלמד מהפסוק "אחרי רבים להטות". אולם יש בו יוצאים מן הכלל, וביניהם "דבר שיש לו מתירין" - איסור המוגבל בזמן, שבו אין להשתמש כלל בדין ביטול אלא יש להמתין עד הזמן שבו האיסור מותר. (ד) כולן אסורות - כי איסור הביצה הוא רק במשך היום טוב. וראינו למעלה ש"דבר שיש לו מתירין" אינו בטל.⁴

2. וראה בעניין זה בהרחבה בחיבורנו "בעקבות המחבר", מעמוד ק"פ.

3. כך הדין אם האיסור וההיתר שונים זה מזה ("מין בשאינו מינו"). אך אם הם שווים ("מין במינו"), כגון חלב אסור שנתערב בחלב מותר - מן התורה בטל האיסור ברוב, וגזרו חכמים שאינו בטל אלא בשישים.

4. שני הסברים ניתנו לדין "דבר שיש לו מתירין אינו בטל". רש"י מפרש: "הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן - לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול" (רש"י ביצה ג ע"ב ד"ה "ואפילו"). וצריך להבין מהו האיסור בדבר, הלא אם הדבר בטל - אין כאן איסור. ופירוש דבריו: סוף סוף האיסור נמצא, אלא שהתורה לא ניתנה למלאכי השרת, ואיך נאכל אם נצטרך לחשוש לאיסור אפילו במשהו? אולם כשיש אפשרות בקלות להימנע מאיסור ללא הפסד, לימדונו חכמים שראוי להמתין, שהלא יש כאן גוף של איסור.

ההסבר השני הוא שביטול שייך רק כשהאיסור וההיתר שונים זה מזה. ואמנם אף "מין במינו" בטל, אך זה משום שיש ביניהם שוני: האחד אסור והשני מותר. אבל אם לאיסור יש מתירין, אזי אין הפרש בין האיסור וההיתר, ולא שייך בהם דין ביטול (על פי הר"ן נדרים כב ע"א).

סעיף ב

1 ספק אם נולדה ביום טוב או בחול – אסורה (ח).

¹ ביצה ג' ברייתא וגמרא.

סעיף ג

1 ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה בשוגג (ו) עם בשר ותבשיל, **2** אם יש ס' כנגדו – הכל מותר חוץ מן הביצה (ז); **3** אבל אם לבנו בו התבשיל וכיוצא בזה – מידי דלחזותא ומעמא עביד לא בטיל (ח).

¹ לשון כל בו. ² טור לדעת רבינו תם. ישערי דורא ומצא כתוב בשם מהר"ר איסרלן, ועיין ביו"ד סימן ק"ב.

שולחן ערוך כפשוטו

(ה) אסורה – הכלל בספיקות הוא "ספק דרבנן – לקולא"⁵. אולם גם בכלל הזה דינים רבים היוצאים מן הכלל, כדי שלא יבואו לזלזל באיסורי דרבנן. וכאן, משום שהוא "דבר שיש לו מתירין", אסרו חכמים אף על פי שזהו ספק באיסור דרבנן.

(ו) בשוגג – כל דיני ביטול בתערובת הם רק אם האיסור נתערב בשוגג. אולם אסור לבטל איסור לכתחילה, ואם עירב איסור במזיד – אפילו איסור דרבנן אינו בטל⁶.

(ז) אם יש ס' כנגדו – משום שכפי שביארנו למעלה, בתבשיל יש לשער שישים כנגד האיסור. ואף שלא כל הביצה נתערבה בהיתר (שהרי אפשר להוציאה), עדיין קבעו חכמים שיש לשער שישים כנגד נפח הביצה כולה⁷. ואמנם "דבר שיש לו מתירין" אינו בטל, אך תערובת שבה בטל טעמו – מותרת.

(ח) מידי דלחזותא ומעמא עביד לא בטיל – תרגום: דבר שנעשה למראה ולטעם – אינו בטל. פירוש: הסברנו למעלה כי ישנם יוצאים מן הכלל רבים שאינם בטלים ברוב. וביניהם דבר שנעשה למראה (כלומר ליופי) האוכל או שנעשה לתת טעם. ובמקרים אלו יש לאיסור חשיבות, וגזרו חכמים שאינו בטל. לכן אם השתמשו בביצה לתת טעם או צבע לתבשיל – התבשיל נאסר.

5. שבת לד ע"א, ביצה ג ע"ב, ועוד הרבה.

6. יורה דעה צ"ט, ו.

7. היקשה הט"ז כאן (ס"ק ג) שפסק שו"ע ביורה דעה (פ"ו, ה) שביצה בקליפתה אינה נותנת טעם, ולכן אם נתבשלה ביצה טמאה בקליפתה אינה אוסרת את התבשיל. ועל פי זה צריך להתיר כאן אפילו אין שישים כנגדה. ומשום קושיה זו העמידו מ"ב (ס"ק ז) ועה"ש (סע' ו) את המחבר כאן בביצה קלופה. ודחוק. ולולי דמיסתפינא נראה להסביר שביו"ד הקל המחבר בביצה בקליפתה שאינה נותנת טעם למרות שיש ראשונים (הרמב"ם וסיעתו) שמחמירים בה. אך כאן לא רצה המחבר להקל הואיל והביצה היא דבר שיש לו מתירין, לכן פסק כאן כראשונים המחמירים ומגדירים ביצה בקליפתה כנותנת טעם.

סעיף ד

מותר לכפות עליה כלי כדי שלא תשבר (ט), "ובלבד שלא יגע בה הכלי (י).

¹ברייתא ביצה ג'. ²ציינתיו לעיל סימן ש"י סעיף ו', ועיין שם.

סעיף ה

אם נולדה ביום טוב ראשון – מותרת ביום טוב שני בשני יום טוב של גלויות (יא); אבל בשני יום טוב של ראש השנה (יב), וכן בשבת בביצה ג' בגמרא וכרב.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) כדי שלא תישבר – קיימת דעה בגמרא ובראשונים הסוברת שאיסור הרחקה ממוקצה כולל אפילו לכפות עליו כלי כדי לשומרו⁸. ומלמדנו המחבר שדעה זו לא התקבלה להלכה.

(י) שלא יגע בה הכלי – כי אף למתירים נגיעה במוקצה, הרי זה כשהנגיעה היא לצורך האדם, אבל נגיעה לצורך המוקצה אסורה⁹. ולא הגיה כאן הרמ"א כפי שעשה בסעיף א' כיוון שהסכים עם כלל זה¹⁰.

(יא) בשני יום טוב של גלויות – למדנו (בתחילת סימן תצ"ו) כי בתחילה שמרו שני ימים טובים בגלויות מחמת הספק מתי חל יום טוב, ולכן מעיקר הדין אחד משני הימים היה חול. וכך במקרה של ביצה שנולדה ביום טוב ראשון, אזי אם יום זה קודש – היום השני חול, ואין איסור לאכול בחול ביצה שנולדה ביום טוב. ואם היום הראשון הוא חול והשני קודש – הביצה נולדה בערב יום טוב, ומותרת ביום טוב. אמנם כיום, כשהלוח קבוע, היום הראשון הוא מן התורה והשני אינו מספק אלא מדרבנן. אולם לגבי איסור הביצה, שכל איסורה מדרבנן, אמרו חכמים שלא נחמיר יותר ממה שהחמירו בזמן ששני הימים היו מחמת הספק¹¹.

(יב) בשני יום טוב של ראש השנה – שני ימים טובים של ראש השנה נחשבים כיום

8. המחלוקת בשבת מב ע"ב-מג ע"א, לעניין שבת. ודעת האוסר: "אמר רבי יצחק: כשם שאין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה, כך אין כופין עליה כלי בשביל שלא תשבר. קסבר: אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת".

9. כל העניין מבואר בהרחבה בספרנו "בעקבות המחבר", עמוד קפ.

10. ולסיכום סעיף זה וס"ק ג': המחבר אוסר לגעת במוקצה אם הוא עגול, כיון שמתגלגל בקלות; וכן אוסר לגעת במוקצה לצורך המוקצה. הרמ"א לא אוסר בעגול, אך מודה לאיסור הנגיעה לצורך המוקצה.

11. ואילו בשאר הכנות מיום טוב ראשון לשני ראינו ברמ"א (סימן תצ"ה ס"ק יד) שהכנה במעשה אסורה, ואילו הכנה שאין בה מעשה מותרת.

יום טוב הסמוכים זה לזה (יג) – נולדה בזה אסורה בזה. הגה: ואם יום טוב ציוס א' צ', ונולדה צצצת סלפניהס - מותר ציוס צ' סל גלויות (יד) (מהרי"ט).

סעיף ז

(טו) 'ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה ואחר כך נולדה ביום טוב – מותרת (טז); 'לפיכך אפילו בדק בקינה של תרנגולת ערב יום טוב סמוך לחשיכה ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים ומצא בה 'מימרא דר' יחנן ביצה ז. 'מימרא דרב מארי שם.

שולחן ערוך כפשוטו

קדוש אחד ארוך¹², ולכן ביצה שנולדה בראשון – אסורה בשני.

(יג) בשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה – כאן האיסור הוא מהתורה, משום "הכנה דרבה". שכפי שבארנו בתחילת הסימן, ביצה שנולדה בשבת אסורה לאכילה בשבת עצמה, ולכן כל תועלת לידתה היא לצורך מחר. ואם מחר יום טוב – נמצא ששבת הכינה ליום טוב. וכן ביצה שנולדה ביום טוב שחל ביום שישי – הרי הוכנה מיום טוב לשבת. וביארנו שהכנה זו אסורה מן התורה.

(יד) ביום טוב שני של גלויות – הרי אחד מהימים היה במקורו חול, ולכן יום שני במקרה זה הוא או חול או למחרת יום חול, וממה נפשך מותר לאכול בו את הביצה.

(טו) הקדמה – להבנת סעיף זה יש להקדים ולבאר את המציאות בעניין זמן הטלת הביצים¹³. ישנם שני סוגי ביצים: א. ביצים הנוצרות מהפרייה בין תרנגול לתרנגולת. בביצים אלה עשוי להיווצר אפרוח. ב. ביצים שנוצרו בתרנגולת ללא הפריית תרנגול. ביצים אלו (הנקראות "ספנא מארעא", קלוטות מהקרקע) אינן מתפתחות לאפרוח. בטבע, תרנגולת שהופרתה על ידי זכר מטילה דווקא ביום, ואילו תרנגולת שלא הופרתה יכולה להטיל גם בלילה (אם כי גם זו תטיל לרוב ביום). אך עוד אפשר שהתרנגולת תתחיל (ביום) בתהליך ההטלה, אך הביצה תחזור למעיה. במקרה כזה אפשר שהיציאה הסופית של הביצה תתרחש בלילה.

(טז) מותרת – ביצה זו נחשבת שנולדה ביום שיצא רובה, ולכן דינה כביצה שנולדה בערב יום טוב, ומותרת.

12. הגמרא (ביצה ה ע"א) לומדת זאת מכך שבבית המקדש קרה שעשו את שני הימים, אף שכבר ידעו ביום הראשון שרק השני הוא הקדוש.

13. כפי שעולה מהגמרא, ביצה ז ע"א.

ביצה – מותרת, שתרנגולת אינה יולדת בלילה, ואנו תולין שמא תמול יצא רובה וחזר (יז); ⁷ והוא שיש תרנגול זכר תוך ס' בתים ואינו מפסיק נהר שאין בו גשר (יח), שאם לא כן אפשר שתלד בלילה, ואסור (יט). אבל אם לא בדק מערב יום טוב, אפילו ליכא זכר בהדה – שריא (כ), שאנו תולים שמא תמול נולדה. ⁸ ובלא זכר רובן יולדת ביום, לפיכך מותר ליקח ביצים מן האיני יהודי ⁹ בליל ראשון של יום טוב, דתלינן שמערב יום טוב נולדו (כא), וכן בליל שני של שני ימים טובים של גלויות (כב), ¹⁰ אבל לא בליל שני ¹¹ שם בגמרא. ¹² כפירוש רש"י ותוספות והר"ן שם. ¹³ הרא"ש והמרדכי והר"ן שם. ¹⁴ טור ושאר פוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(יז) תולין שמא תמול יצא רובה וחזר – מאחר שכפי שראינו בהקדמה לא ייתכן שנולדה בלילה, ולכן אם יצאה הביצה בלילה – ודאי שיצא רובה ביום, אלא שחזרה למעי התרנגולת.

(יח) שאין בו גשר – שעד מרחק ס' בתים יכול התרנגול להרגיש בתרנגולת, ואנו מניחים שבא עליה.

(יט) ואסור – כפי שראינו בהקדמה, תרנגולת שלא הופרתה יכולה להטיל ביצים גם בלילה, ואין להניח שהביצה הוטלה ביום.

(כ) אפילו ליכא זכר בהדה שריא – פירוש המשפט: אפילו אין שם זכר – מותרת. ומדובר שמצאה קודם שעלה היום, ואזי אין אנו יודעים בבירור אם הוטלה ביום (לפני יום טוב), או בליל יום טוב, ואנו הולכים אחרי הרוב, המוטלות ביום.

(כא) דתלינן שמערב יום טוב נולדו – אם ביצים אלו מתרנגולת שהופרתה – ודאי שנולדו לפני יום טוב. אך גם אם נולדו מתרנגולת שלא הופרתה – רובן כאמור נולדות ביום, ותולים שגם ביצים אלו שמביא הגוי נולדו לפני יום טוב¹⁴. אבל אין לקחת מהגוי ביום, מפני שחוששים שמא הביצים נולדו ביום, ואסורות.

(כב) שני ימים טובים של גלויות – מפני שאם נתלה שנולדה ביום – מותרת, כפי שראינו בסעיף הקודם.

14. חלקו ראשונים אם ללכת כאן אחר הרוב ולהקל, או שיש להחמיר כיוון שבדבר שיש לו מתירין אין הולכים אחרי הרוב. והסביר הבית יוסף שלא נאמרה חומרה זו בדבר שיש לו מתירין אלא כש"איתחזק איסורא", כלומר כשיש בוודאות ביצה אסורה, אלא שנתערבה באחרות. אבל כאן, שאין כלל רגליים לדבר שהביצים נולדו ביום טוב, אלא חשש רחוק בלבד, אזי הולכים אחר הרוב אפילו בדבר שיש לו מתירים.

של ראש השנה (כג), ולא בליל יום טוב שאחר השבת (כד). הגה: ואינו יהודי המציא ציכוס ציוס טוב ראשון, ומסיח לפי תומו שנוולדו מאתמול - מותר לסמוך עליו (כה) (מרדכי ריש ציכוס). ודוקא ציוס טוב שחל צאמכע השצווע, אצל ציוס טוב שחל צאחד צשצת, שאז יש לחוש שמא נולדה צשצת ואסור מדאורייתא ציוס טוב (כו), אין אינו יהודי מסיח לפי תומו נאמן (כז); ודוקא ציוס טוב ראשון, אצל ציוס טוב שני, אפילו ראש השנה - נאמן, דאינו אלל דרצנן (תה"ד סי' ע"ט).

שולחן ערוך כפשוטו

(כג) **בליל שני של ראש השנה** - כפי שראינו, נחשבים ימי ראש השנה כיום אחד, וביצה שנוולדה ביום טוב אסורה בו.

(כד) **שאחר השבת** - שכפי שראינו, ביצה שנוולדה בשבת אסורה ביום טוב שאחריו מן התורה.

(כה) **מותר לסמוך עליו** - בענייני איסור והיתר אפשר לסמוך על עדותו של גוי רק אם מתקיימים שלשה תנאים: א. שהוא מסיח לפי תומו, ואינו יודע שמייחסים חשיבות לאמירתו. ב. שאינו בקיא בדיני ישראל, אחרת יש לחשוש שכבר אינו מסיח לפי תומו. ג. שמדובר באיסור דרבנן. לכן גוי המסיח לפי תומו שהביצים נולדו אתמול - אפשר לסמוך על סיפורו אם אינו יודע שאסור ליהודי לאכול מביצה שנוולדה היום, שהרי זהו איסור דרבנן. דין זה מוסכם גם על המחבר, ומובא בבית יוסף כאן¹⁵.

(כו) **ואסור מדאורייתא ביום טוב** - שאיסור ההכנה משבת ליום טוב הוא מהתורה, כפי שהסברנו בתחילת הסימן, ובס"ק י"ג.

(כז) **אין אינו יהודי מסיח לפי תומו נאמן** - באיסורי תורה. כפי שביארנו בס"ק כ"ה.

15. אולם הסכמתו לדין זה אינו נחרצת, ומביא גם את שיטת הרא"ש (בתשובה) האומר שגוי אינו נאמן אלא בעדות אשה בלבד (עדות שאדם מת, שעל פיה מתירים לאשתו להינשא). ואף שסיים הבית יוסף "כיון דמידי דרבנן הוא, הסומך על המיקל לא הפסיד", אין זו פסיקה ברורה להיתר.

פעיף ז

השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות – מותרות (כח),⁹ ואפילו ביום טוב של אחר השבת (כט).

⁹ ברייתא ביצה ב'.⁹ הרא"ש והר"ן שם, ושכן נראה מדברי הרי"ף והרב המגיד בפרק א' מהלכות יום טוב בשם המפרשים.

פעיף ח

אפרוח שנולד ביום טוב – אסור (ל).⁹ ואם נולד בשבת – אסור ביום טוב שלאחריו (לא).

⁹ ביצה ו' בגמרא וכרב, טור בשם הגאונים, הרי"ף ורמב"ם בפרק ב', ושאר פוסקים. ⁹ טור בשם אחיו הר' יחיאל.

שולחן ערוך כפשוטו

(כח) מותרות – מדובר בשוחט תרנגולת העומדת לשחיטה (אחרת היא מוקצה), וביצים שבתוכה הרי הן כאחד מאיבריה¹⁶.

(כט) שלאחר השבת – ואין גוזרים על ביצים שחוטות משום ביצה שנולדה היום, היות שמציאת ביצים במעי אמן היא דבר נדיר, וחכמים לא גזרו בדברים שאינם שכיחים¹⁷.

(ל) אסור – משם נולד. ואסור אף לטלטלו, ככל מוקצה.

(לא) ביום טוב שלאחריו – כאן אין זה מוקצה, אלא איסור הכנה מהתורה. שהלא האפרוח שנולד בשבת אסור בשבת עצמה, ואם כן השבת הכינה ליום טוב שלאחריה; וכפי שראינו בתחילת הסימן, הדבר אסור משום "הכנה דרבה".

16. על פי הר"ן.

17. ביצה ב ע"ב.

סימן תקי"ד כיבוי והדלקה ביום טוב

מלאכת "המכבה" אינה מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש, ואסורה ביום טוב. לכן אין לכבות דליקה כשאין בה סכנה לנפש. אולם היה היגיון להתיר כיבוי כאשר האש פוגעת באפשרות לאכול, בהתבסס על דין "מכשירי אוכל נפש". אך נחזור כאן על מה שכתבנו בתחילת סימן תק"ט לעניין זה: תיקון המכשירים אסור אם אפשר היה לעשותם מערב יום טוב, ומותר אם לא היה אפשר. אולם הבינו חכמים שהיתר זה מרחיב מידי את יריעת הדברים המותרים ביום טוב, והדבר עלול לפגוע בקדושת החג. לכן לעתים ראו חכמים להתיר בשינוי בלבד, ולעתים אפילו לאסור. מדובר כאן באיזון עדין בין הצורך לשמור על קדושת יום טוב לבין החובה לדאוג לשמחת יום טוב. אולם הנמכת האש כדי שהאוכל לא יישרף מותרת ביום טוב, מפני שהדבר נחשב צורך לאוכל, ובנוסף זו מלאכה ביתית הנצרכת תמיד להכנת האוכל.

בסוף הסימן דן המחבר במצות הדלקת נר ביום טוב.

פעיף א

^א אסור לכבות דליקה ביום טוב (א), ^ב אפילו אם רואה ביתו שנשרף, ^א מהא דבעי אביי מרבה ופשטה, ביצה דף כ"ב. ^ב שם בגמרא כרבנן. הרי"ף ורמב"ם ורמב"ן ורובנו ירוחם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אסור לכבות דליקה ביום טוב - בסעיף זה אנו למדים כי חכמים אסרו לכבות דליקה אפילו אם אי כיבוי הדליקה ימנע את שמחת יום טוב, כשיטה האוסרת לעשות 'מכשירים'. האיסור הוא מדברי חכמים, שהתירו דווקא מכשירים שהם הדרך הרגילה לעשיית האוכל, אבל כאן ראו לאסור ממספר סיבות: א. כיבוי דליקה הוא מעשה חד פעמי, ואינו כלול במסגרת ההיתר להכנת אוכל בדרכו הרגילה. ב. כיבוי דליקה במקום שאין בו סכנה כרוך בחילול משמעותי של יום טוב. ג. ראו חכמים שאם נתיר זאת, מי שיראה את ההיתר לא יבין שהותר משום מצות שמחת יום טוב אלא יחשוב שאפשר לעבור על תקנת חכמים כדי למנוע הפסד. בצירוף כל הטעמים האלה פסקו כאן חכמים לאיסור.

אם אין שם סכנת נפשות (ב). ואין מכבין הבקעת (ג), ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה, ¹ או כדי לשמש מטתו (ד). הגה: ויש חומרים דוקא אם אפשר להכיל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להכיל או לצלל הקדירה צענן אחר רק שיכבה - מותר לכבות (הרא"ש ומרדכי ור"ן פ"ב דצ"ח ורשב"א וטור), וכן נראה לי עיקר. וכן צצית, אם ישרף הצית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו - מותר לכבות (ה), אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם - אסור לכבות משום הפסד תמונו (צ"י בשם אורחות חיים).
¹ כשיטת אב"י שם כ"ב, וכן הסכימו רוב הפוסקים.

פעיף ב

(ו) ¹ להטות הנר כדי להרחיק השמן מן הפתילה חשיב כיבוי, ואסור (ז). ² וכן אסור ליקח פתילה מנר הדלוק אפילו ליתנה בנר אחר, ³ מעובדא דעולא ביצה כ"ב. ⁴ הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ב) **אם אין שם סכנת נפשות** - אולם במקום סכנות נפשות מכבה מיד, ואפילו בחשש רחוק של סכנת נפשות. וכבר כתב הרמ"א בהלכות שבת (של"ד, כו) שהיום מקילים בכיבוי דליקה משום חשש סכנת נפשות. ואמנם סיבתו שם היא השכנות לגויים, שינקמו בישראל אם לא יכבו את הדליקה, אך גם בימינו ישנם חששות גדולים ביותר, משום הימצאותם של חומרים דליקים מאוד או רעילים מאוד, והסכנה מרובה.

(ג) **בקעת** - חתיכת עץ (שבוקעה מהעץ) המשמשת לבישול.

(ד) **כדי לשמש מיטתו** - שזהו צורך גופו ועונג יום טוב, ובכל זאת אסור, שהרי אף לצורך האוכל אסור.

(ה) **מותר לכבות** - לפי שיטת הרמ"א, לא החמירו חכמים בכיבוי דליקה כשהוא לצורך אוכל.

(ו) **הקדמה** - ראינו בסימן תק"י (ס"ק ט"ו) שכיבוי אסור מהתורה רק אם נצרך לדבר שאותו הוא מכבה, כגון אם צריך את הפחם או אם מכבה כדי להקל על ההדלקה בפעם הבאה. המכבה שלא לצורך הנ"ל הרי זו "מלאכה שאינה צריכה לגופה", ואסורה מדרבנן.

(ז) **ואסור** - הנר שלהם היה כלי חרס עם פתח בצד לפתילה. אם היה מטהו על צדו - השמן לא היה מגיע לפתילה והייתה נכבית. מיעוט זמן הדלקה באופן כזה נחשב לכיבוי ממש, אף שאינו מכבה בידים.

שהרי כשמוציאה מיד הוא מכבה אותה (ח). הגה: ומותר להוסיף פתילות לנר דולק כדי שיצטער הרצה ויכבה צמחיה (ט) (כ"ז פ' אין לדין).

סעיף ג

נר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב וחם עליו שלא ישרף כולו – יכול ליתן סביבו קודם שידליקנו דבר המונע מלישרף, בענין שיכבה כשיגיע שם (י). הגה: ויש מתירין לחתוך נר של שעוה צאור, להיטו שמדליקים גם למטה כדי לקררה, וכן נוהגין (יא); אצל על ידי סכין – אסור¹.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) מיד הוא מכבה אותה – הוצאת הפתילה נחשבת לכיבוי ברגע שמוציאה, ואף אם כוונתו ליתנה מיד בנר אחר.

(ט) ויכבה במהרה – אמנם הוספת הפתילות ממעטת את השמן, אך כל הדלקה ממעטת את השמן, וסופה שיכבה הנר. ומודה המחבר להיתר זה.

(י) שיכבה כשיגיע שם – סעיף זה עוסק בכיבוי, אך יש בו יסודות חשובים בהלכות גרמא ביום טוב, והדברים אף משליכים להלכות שבת. מכך שכתב המחבר שמותר לשים מים סביב הנר דווקא "קודם שידליקנו", משמע שאחר ההדלקה אסור. ואמנם יתבאר בדברי הרמ"א בהמשך שגם כיבוי מותר ביום טוב, אולם כאן המים נוגעים בנר ולכן נתינת הנר במים היא התערבות ישירה במערכת ההדלקה, ומוגדרת ככיבוי בדיים ולא כגרימת כיבוי¹. על פי זה, לדעת המחבר אסור להזיז את מחוגי שעון השבת ביום טוב כדי להקדים את הכיבוי (ובשבת, שאסורה בו אף הדלקה, אסור אף כדי שיכבה יותר מאוחר או שלא יכבה כלל), כי שינוי מחוגי השעון הוא התערבות ישירה במערכת ההדלקה והכיבוי.

(יא) וכן נוהגין – שיטת הרמ"א היא שגרימת כיבוי מותרת, ולכן אין איסור לקצר את משך זמן בעירת הנר. איסור הטיית הנר שבתחילת הסעיף הקודם אינו משום שמקצר את משך ההדלקה, אלא משום שהטיית הנר מחלישה את השלהבת באופן ישיר. ואם מותר להמיס את הנר, כל שכן שמותר לשים סביבו דבר שימנע ממנו לבעור כולו, ולא כדברי המחבר².

1. אמנם מותר לשים כדי מים סביב השריפה על מנת שיבקעו על ידי האש כאשר זו תגיע אליהם, ואפילו בשבת (שו"ע של"ד, כב), אך שם לא נוגעים המים באש או בנר.

2. בעניין גרם כיבוי ביום טוב נחלקו ראשונים, ולהלכה המחבר פסק כאן כרא"ש ורוב הראשונים, והרמ"א כתוספות. והנה בהלכות שבת (סימן רס"ה) פוסק גם הרמ"א בדרכי משה לחומרא. ונראה

(יב) (הגה"מ פ"ז והגהות אשירי ומרלכי ותוספות פ"ק דצ"ט). ומותר להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה (יג), אצל אסור להעמידו עס אס כצר הרוח מנשצ (יד) (מהרי"ל).

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) על ידי סכין אסור - משום עשיית כלי, שהלא עושה שני נרות מנר אחד³.
(יג) כדי שיכבה - גם זה גרם כיבוי, ומותר. אך בשבת אסור אף לפתוח דלת שמול המדורה (סימן רע"ז).
(יד) אם כבר הרוח מנשב - שנחשב ככיבוי ממש.

שהוא מבחין בין שבת ליום טוב. ראיה לכך אפשר למצוא בדין הכדים שהבאנו בהערה הקודמת, שם התיר הרמ"א רק במקום פסידא, ואילו כאן התיר אף ברווח. והיות שנחלקו ראשונים אם נגיעה במערכת ההבערה אסורה, בשבת סתם הרמ"א להחמיר, וביום טוב סתם כמקילים [אך ראה בדרכי משה סימן רס"ה (אות ב' בקצר, ובארוך ד"ה "והשמן אסור") שם כתב בפירוש שאסור אף ביו"ט]. לפי זה, לגבי שינוי שעות הכיבוי וההדלקה בשעון שבת: בשבת הכל אסור, ואין להקדים או לאחר לא את שעת ההדלקה ולא את שעת הכיבוי; הדבר היחיד שיש מקום להתיר הוא ביטול ההדלקה כאשר השעון במצב כבוי, שאין זו אלא מניעת הדלקה; וכל זה בין למחבר ובין לרמ"א. ואילו ביום טוב מותר להקדים או לאחר את ההדלקה כי מעיקר הדין ההדלקה מותרת, וכן מותר לאחר את זמן הכיבוי כשהשעון במצב דלוק, שהרי זה כהוספת שמן לנר, המותרת ביום טוב. ולהקדים את זמן הכיבוי מותר לרמ"א ואסור למחבר. אולם צריך לדעת שהרבה פוסקים אחרונים מקילים בכך בשבת. עיין יביע אומר ח"ג או"ח סימן יח, ושמירת שבת כהלכתה פרק י"ג סעיף כה. אך רבים אוסרים, עיין למשל "אז נדברו" ח"ג סימן כה וח"ח סימן לב, ואיגרות משה ח"ד סימן צא. ושמעתי מתלמיד הרב מרדכי אליהו שאסר בלשון: "לא תיגע בו יד". טעם המתירים שמחשיבים את הזאת מחוגי השעון כ"הסרת מונע", המותרת. לכן יתירו גם לשיטת הרא"ש. וקשה להקל בזה, כי בכגון זה, שכוונתו לקצר אן להאריך את משך ההדלקה, מי יאמר לנו שהסרת מונע מותרת, שהלא בשבת עיקר החיוב הוא על פי הכוונה, ויש כאן ממש מלאכת מחשבת. לכן נראה שאין להקל אלא בשעת דוחק גדול, ואז לסמוך על שיטת התוספות, שאם המלאכה אינה נעשית מיד הרי זה גרמא.

3. על פי ביצה לב ע"ב, ורמזו כאן במג"א (ס"ק ט) ובפמ"ג.

פעיף ד

נר שכבה ורוצה להדליקו בו ביום, מותר להתוך ראש הפתילה כדי שיהא נוח לידלק (טו). אחר שנת (טז) או שני ימים טובים של לאש השנה

(יז) (צ"י צטס רוב הפוסקים).

¹מימרא דרב יהודא קינבא שרי וכפרוש הערוך, הרא"ש שם.

פעיף ה

נר של בטלה, דהיינו שאינו צריך לו, אסור להדליקו (יח); אבל של בית הכנסת לא חשיב של בטלה (יט), ומותר להדליקו אפילו
¹ירושלמי בפרק ה' דביצה וכרבי יוחנן, וכתבו התוספות והרא"ש סוף פרק ב' דביצה. ²הרא"ש שם.
³טור בשם תשובת אביו כלל ה' סימן ח', וכמו שפירש הב"י.

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) נוח לידלק - כלומר שמותר להסיר את הפתילה השרופה כדי להכינה להדלקה חוזרת. ואמנם יש בכך משום תיקון, אולם כיוון שלא היה ניתן לעשותו לפני יום טוב (שהרי הפתילה דלקה ביום טוב) - מותר, כשאר "מכשירים" שאי אפשר לעשותם מאתמול. וכפי שראינו, לעתים גזרו בכך חכמים, אולם לא כשזו ההכנה הביתית הרגילה. ואפילו אם היה אפשר מאתמול, ייתכן שאין כאן איסור דאורייתא, שאין זה תיקון ממש אלא רק הסרת החלק שנשרף. ההיתר הוא הסרת הפחם שבראש הפתילה בידו בלבד, אולם אם חותך בכלי בגוף הפתילה עצמה - אסור. כי כפי שכותב המחבר בסעיף י', זו ממש יצירת פתילה חדשה, ואסור בכך משום תיקון כלי. ואף שהדבר צורך ההדלקה, לא התירו חכמים אלא בשינוי⁴.

(טז) ביום טוב אחר השבת - כלומר שהשמן והפתילה שנשארו בשבת אחרי שכבה הנר מותרים בשימוש ביום טוב שחל למחרת. ואין אומרים שאסור משום שהוכנו משבת ליום טוב, שאין זו ממש הכנה, שהלא השמן והפתילה היו קיימים כבר לפני השבת (כפי שראינו בסוף סימן תק"א).

(יז) שני ימים טובים של ראש השנה - אמנם אסור להכין מיום טוב ראשון לשני, אלא שכאמור, אין זה נחשב להכנה.

(יח) אסור להדליקו - אף על פי שהבערה היא מהמלאכות המותרות ביום טוב (כפי שראינו בסימן תצ"ה), צריך שיהיה בה צורך קצת. ואם אין בה צורך כלל - אסורה. **(יט) לא חשיב של בטלה -** אף ביום. שכיוון שאין צריך לאורו ולא נעשה אלא לכבוד בית הכנסת - נחשב כצורך מצווה.

4. על פי המשנה ברורה ס"ק כח. וראה בשעה"צ ס"ק לז.

ביום טוב שני אחר מנחה, ואין בזה משום מכין לחול, שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה. ³ולתקן הפתילות והעשיות ביום טוב אחר מנחה, אם רוצה להדליק בו ביום – מותר (כ), ואם לאו – אסור (כא).

³תשובת הרשב"א, כמו שפירש הב"י.

סעיף ו

¹אין נותנין נר על גבי אילן מערב יום טוב, ²דחיישינן שמא יבא להשתמש באילן (כב).

²מימרא דרב, שבת מה. ³רמב"ם בפרק ד'.

סעיף ז

¹אין פוחתין נר של חרס, דהיינו בעודו רך כמו ביצים של יוצר למעך אותו ביד לעשות לו בית קבול, מפני שהוא עושה כלי (כג).

¹משנה ביצה ל"ב, וכפירוש רש"י.

שולחן ערוך כפשוטו

(כ) **בו ביום מותר** – כמו תיקון הפתילה השרופה שבסעיף הקודם, שהרי אלו "מכשירים" שאי אפשר לעשות לפני יום טוב.

(כא) **ואם לאו אסור** – משום שזו הכנה מיום טוב לחול. ונראה שיש בדבר איסור דאורייתא⁵.

(כב) **שמא יבוא להשתמש באילן** – אסרו חכמים להשתמש באילן בשבת וביום טוב, שמא יתלוש ענף. לקיחת הנר מהאילן נחשבת לשימוש באילן, ולכן אסרו להניח נר על האילן בערב יום טוב לצורך נטילתו ביום טוב. לעומת זאת בערב שבת מותר להניח נר על האילן⁶, שהלא אין חשש שיטול את הנר בשבת, משום שהוא מוקצה.

(כג) **עושה כלי** – אסור מן התורה לעשות כלי ביום טוב. ואסור אפילו אם בכוונתו להשתמש בכלי ביום טוב עצמו לצורך אוכל, שהרי זה "מכשיר" שהיה אפשר לעשותו בערב יום טוב, כפי שפסק המחבר בסימן תצ"ה. "פחיתת הנר" כאן היא עיבוד החרס בעודו רך ויצירת בית קיבול בתוכו (בדרך כלל נעשה הדבר על ידי נטילת חרס מתוך הכלי, ולכן נקרא "לפחות")⁷.

5. שלא נאמר "הואיל ומקלעי אורחים" אלא בהכנת אוכל. וראה בשפת אמת על הש"ס חגיגה דף ז ע"ב ד"ה "בתוס".

6. כמבואר בשו"ע רע"ז, ד.

7. דע שסעיף זה הוא על פי ביאור רש"י לאיסור פחיתת הנר המופיע במשנה. אבל הרמב"ם

פעיף ח

אין חותכין הפתילה לשנים (כד), "אלא אם כן על ידי שנותן שני ראשיה בפי שני נרות ומדליקה באמצע (כה); "והוא שיהא צריך לשתייהן (כו).

⁸משנה ביצה לב. ⁹שם וכרבי יהודה וכדנתי רבי חייא, טור בשם הרי"ף ורמב"ם בפ"ד. ¹⁰ירושלמי, הביאו הרא"ש.

פעיף ט

אין גודלין את הפתילה (כז) ולא מהבהבין אותה (כח), אבל אם ברייתא ביצה לב.

שולחן ערוך כפשוטו

(כד) אין חותכין הפתילה לשנים - משום תיקון כלי, כי תחילה הייתה פתילה אחת וכעת ישנן שתיים. אם חותך בכלי זהו איסור מהתורה, ואם ביד - איסור דרבנן, ככל עשייה בשינוי.⁸

(כה) ומדליקה באמצע - והרי זה תיקון בשינוי, והיות שלא נראה כמתקן אלא כמדליק - התירו חכמים.

(כו) שיהא צריך לשתייהן - ואם אינו צריך להן נראה כמתקן.⁹

(כז) אין גודלין את הפתילה - אין לקלוע את הפתילה, משום תיקון כלי. ונראה שהאיסור הוא מן התורה.¹⁰

(כח) ולא מהבהבין אותה - הבהוב הפתילה הוא שריפה קלה של קצה הפתילה כדי להקל על הדלקתה. ואף שההדלקה מותרת, הבהוב שנעשה לצורך תיקון הפתילה נחשב מלאכה, ואסור. נראה שאיסור זה הוא מדרבנן, ואין זה תיקון ממש, שהלא

(המובא בב"י) פירש שלפחות הוא להפריד שני כלים שנתחברו בעשייתם [ומשמע מלשונו שאין בזה תיקון כלי דאורייתא, שכתב "מפני שהוא כמתקן כלי", ולא שמתקן ממש. וטעמו - מפני שהכלים כבר קיימים, אלא שלא נוח להשתמש בהם כאשר הם מחוברים]. **לפי דבריו אסור להפריד בשבת וביום טוב גביעי לבן שמחברים יחד, ולכן טוב לחשוש לשיטת הרמב"ם ולהפרידם בערב יום טוב** [נעיר שבדבר בהפרדת גביעים בשבת מקובל לומר שהגרש"ז אורבך מתיר, והרב אלישיב אוסר (וכך הביא בשמם "אורחות שבת" פרק י"א סימן מ"ב). סברת המקילים: גביע הלבן אינו ממש מחובר; ועוד, שאינו ממש כלי].

8. עיין בביאור הלכה ד"ה "אין חותכין" שמסתפק אם מותר לחתוך ביד. והנראה לענ"ד כתבתי, כי בפשט דברי מרן אפילו לחתוך באור מותר רק אם מדליק את שניהם (ורק בסעיף י' חילק המחבר בין עשייה ביד לבין עשייה בכלי, כפי שנבאר בע"ה).

9. [ועוד, שאסור להדליק ביום טוב נר שאין צריך לו].

10. ראה שער הציון ס"ק נב. ומוסיף שם שאסור אף לגלגל צמר גפן כדי לעשות ממנו פתילה.

אינה קשה כל צרכה יכול למעכה בידו כדי להקשותה (כט). ומותר לשרותה בשמן (ל) (ש"אין זו נר דולק) (לא) (צ"י צסק סרוקס).

פעיף י

מותר להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק (לב), אבל אינו חותך ראש הפתילה בכלי (לג).
ביצה לב מימרא דרב. יטור בשם הרמב"ם.

פעיף יא

המדליק נר של יום טוב צריך לברך: אשר קידשנו במצוותיו וציוונו הגהות אשרי בפרק ד' דביצה, והמדכי בפרק ב' דשבת בשם הירושלמי ושאר פוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

אפשר להדליק את הפתילה גם ללא ההבהוב¹¹. ולא התירו חכמים משום שמחת יום טוב כיוון שיכול להבהב מערב החג.

(כט) למעכה בידו כדי להקשותה - בנוסף לכך שאין זה תיקון גמור (כפי שראינו), זהו גם תיקון בשינוי. ומשום שמחת יום טוב לא גזרו חכמים לאסור.

(ל) ומותר לשרותה בשמן - כדי להקל על הדלקתה, ואין זו מלאכה.

(לא) שאין בו נר דולק - שאם יש בו נר דולק הרי הוא מסתפק משמן שבנר, דבר שאסור משום מכבה, כפי שראינו בתחילת הסימן.

(לב) כשהוא דולק - הפחם שבראש הנר מחשיך את האור, ומותר להורידו כדי לשפר את ההדלקה, המותרת ביום טוב. והואיל והפחם מתרבה בזמן שהנר דולק, אי אפשר להסירו לפני יום טוב.

(לג) בכלי - חיתוך ראש הפתילה נחשב לתיקון כלי. אך כאמור אי אפשר היה לתקן את הפתילה מערב יום טוב, ולכן משום שמחת יום טוב התירו חכמים לתקנה בידו. אבל בכלי - כדרך המלאכה - אסור.

11. כפי שנפסק בסימן רס"ד, ט. ובמשנה ברורה (אצלנו ס"ק מ"ג) כתב שההבהוב הוא "להסיר הנימין כדי שתדלוק יפה" (כלשון המאירי), וטעם האיסור הוא "משום תיקון מנא". ונראה מלשונו שהאיסור הוא מהתורה. ואולי דייק זאת מכך שהובא האיסור בברייתא ובשו"ע יחד עם גדילת הפתילה, שכאמור נראה שאיסורה הוא מהתורה.

להדליק נר של יום טוב (לד).

שולחן ערוך כפשוטו

(לד) להדליק נר של יום טוב - טעם ההדלקה בשבת משום "שלום בית", שמצטערים בני הבית לשבת בחושך¹². והוא הדין ביום טוב, שיש בו מצות שמחה, חייבים בו בהדלקת הנר.

יש נוהגים להדליק נר של יום טוב לפני כניסת החג, כבשבת, ויש נוהגים להדליק בלילה לפני הקידוש. ביום טוב שני של ראש השנה ושל גלויות עדיף לכתחילה להדליק לאחר כניסת היום, שלא יהיה כמכין מיום ראשון ליום שני¹³. גם הנוהגים בשבת לברך לאחר ההדלקה, ביום טוב מברכים לפניה¹⁴. וכן מנהג אשכנז שהנשים מברכות "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות¹⁵. אולם אין לכך מקור בשולחן ערוך, ובני עדות המזרח לא נהגו כן, אלא כל בני הבית יוצאים בברכת שהחיינו הנאמרת בקידוש.

12. שבת כג ע"ב, ורש"י שם.

13. אולם בשעת הדחק, כגון אם לא חוזר לביתו לאחר התפילה אלא אוכל במקום אחר, מותר להדליק לפני יום טוב גם ביו"ט שני של גלויות, ואפילו ביום שני של ראש השנה, ואין בכך משום הכנה, שאפשר ליהנות מהאור עד כניסת החג השני. ועיין שו"ת יחוה דעת חלק א' סימן כ"ח.

14. שמעיקר הדין יש לברך קודם קיום המצוה, "עובר לעשייתה". ובשבת נהגו האשכנזים לברך לאחר ההדלקה, כיון שבברכה מקבלת המדליקה עליה את השבת, ולא תוכל להדליק. מה שאין כן ביום טוב, המותר בהדלקה (רמ"א רס"ג, ה). לכן גם אין טעם ביום טוב לכסות את העיניים בזמן הברכה.

15. ראה ערוך השולחן כאן סעיף י"ז, ובסימן רס"ג סעיף יב.

סימן תקט"ו דברים שהובאו על ידי נכרי ביום טוב

סימן זה עוסק בעיקר בדברים שהובאו ביום טוב על ידי גוי, ויש חשש שנעשה בהם איסור מלאכה. לכן להבנת הלכות אלו יש להקדים ולבאר מהו איסור הנאה ממלאכת גוי:

בשבת וביום טוב (ואף בחול המועד) אסרו חכמים ליהנות ממלאכה שגוי עשה בעבור ישראל. ואסור עד מוצאי היום "בכדי שיעשו", כלומר עד הזמן שבו יכולה המלאכה להיעשות בהיתר. כמה טעמים ניתנו לאיסור זה, ומהם: א. שלא ליהנות ממלאכת יום טוב כלל¹. מפני שאם נתיר ליהנות ממלאכת הנכרי ביום טוב עלול הישראל לזלזל באיסורי המלאכה ולעשותם בעצמו. לשיטה זו הדברים שהביא הגוי הינם מוקצים מחמת איסור ואסורים בטלטול². ב. גזרה שמא יבקש מאינו יהודי שיעשה מלאכה למענו, ואז אסור מכיוון שהגוי נחשב כשלוחו³. ג. לשמור על צביונם של שבת ויום טוב, "כדי שלא יעשה אדם מלאכתו בשבת על ידי גוי, ונעשה השבת חול"⁴.

להבנת סימן זה⁵ עוד יש להקדים ולבאר מהו איסור תחומין ביום טוב ובשבת אסור לצאת מ"תחום שבת", שהוא אלפיים אמה לכל רוח מגבול העיר. האיסור חל לא על בני האדם בלבד אלא גם על חפצים, ותחום חפץ כתחום בעליו (וחפץ הפקר תחומו אלפיים אמה ממקום שביתתו). חפץ שהובא בשבת מחוץ לתחום אינו מוקצה, אך אסור להוציא אותו מהמקום שבו הוא נמצא (ארבע אמות לכל רוח, ואם נמצא בעיר המוקפת חומה - עד חומת העיר). אוכל שהובא בשבת מחוץ לתחום - אסור באכילה למי שהובא בעבורו (כולל בני ביתו), ומותר באכילה לאחרים. גזרת חכמים בדבר שהובא מחוץ לתחום על ידי נכרי פחותה בהיקפה מגזירתם על מלאכה שעשה הנכרי, וזאת כיוון שאיסור תחומין בכללותו אינו כאיסורי מלאכה, אלא קל מהם. ראשית - אין בו

1. רש"י ביצה כד ע"ב, ד"ה "אם יש" ו"בכדי שיעשו".

2. פרי שבכניסת החג מחובר לעץ, הרי הוא "מוקצה מחמת איסור", כיון שאינו יכול לאוכלו בלי לבצע פעולה האסורה ביום טוב.

3. תוספות שם ד"ה "ולערב", ובטור ובפוסקים בשם רבנו תם.

4. לשון ריטב"א שבת קכב ע"א ד"ה "בשביל".

5. מסעיף ח' ואילך.

אלא איסור דרבנן בלבד⁶. ועוד, שאיסור תחומין אינו מוחלט, אלא דבר שלאחד חוץ לתחום, לאחר הרי הוא תוך התחום. לפיכך הקילו בו⁷.

סעיף א

^אאינו יהודי שהביא דורון לישראל ביום טוב (א), אם יש ממינו במחובר (ב) או ^בשמחוסר צידה (ג) – אסור אף למי שלא הובא בשבילו לאכלו בו ביום (ד) (ואפילו עזר ונתן לפיו ולעסו – אסור לזלעו) (ה) (ר"ש צפירוש המשנה פ"ח מ"ג לתרומות), ^גואפילו לטלטלן אסור (ו). ולערב מותרים בכדי שיעשו (ז). ובשני ימים טובים של גליות, אם הובא ביום ראשון – ^דמותר מיד בליל יום טוב שני (ח) בכדי שיעשו. סגס: ^אמימרא דרב פפא ביצה כ"ד. ^בערובין ל"ט. ^גהרי"ף והרא"ש שם. ^דבפירוש רש"י שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **דורון לישראל ביום טוב** – פירות או בעל חיים, ולא ידוע מתי קטף או צד.
 (ב) **יש במינו במחובר** – בזמנם לא היה באפשרותם לאכסן פירות, ולכן היה מקום לחשוש שהפרי נקטף באותו היום. כמובן שבזמננו פרי שמובא ביום מסוים אינו נקטף בדרך כלל באותו היום, ולכן יש לחשוש לכך רק אם סביר שנקטף היום.
 (ג) **שמחוסר צידה** – חיה שכדי לתופסה יש לעבור על מלאכת צידה, וחוששים שניצודה היום.
 (ד) **לאוכלו בו ביום** – כפי שראינו בהקדמה, אסור ליהנות ממלאכה (במקרה שלנו – מלאכות קצירה או צידה) שגוי עשה בעבור ישראל ביום טוב.
 (ה) **אסור לבלעו** – שדבר שאסור באכילה חייב לפולטו אף אם כבר לעס⁸.
 (ו) **ואפילו לטלטלן אסור** – שהואיל ובכניסת החג היה מחובר – הרי הוא מוקצה מחמת איסור, כפי שהסברנו בהקדמה.
 (ז) **בכדי שיעשו** – כפי שהסברנו בהקדמה, כדי שלא יהנה ממלאכה שנעשתה ביום טוב.
 (ח) **מותר מיד בליל יום טוב שני** – דין זה מבוסס על ההסבר הראשון שראינו

6. חילוק זה על פי רש"י ותוספות בביצה ריש כה ע"א. אולם אין להסתפק בחילוק זה, שהלא ההבדל קיים גם בהנאה מגוי העושה מלאכה דרבנן. ועוד, שיש הסוברים שתחומין דאורייתא בי"ב מיל (ראה בית יוסף סימן שצ"ז). אלא יש להדגיש ששורש איסור תחומין שונה משורש איסורי מלאכה, ואף לסוברים שהוא מהתורה אינו חיוב מיתה אלא לאו בלבד.

7. ר"ן עירובין יג ע"ב ד"ה "ופירות", הובא בבית יוסף אצלנו על סעיף ה'.

8. נלמד ממשנה בתרומות (פ"ח מ"ב), שם מובא שמי שתרומה בתוך פיו – יפלוט.

ויש מחמירין לאסרו עד מולאי יום טוב שני (ט) (טור בשם ר"ת ורש"י וסמ"ג), ונוהגין להחמיר אס אינו כורך יום טוב לכורך אורחים וצכהאי גוונא, לאז נוהגין להקל לאחריק שלא הוצא צעזילן (י) (תה"ל סימן ע"ח).⁹ "וכן אם הובא ביום השם בערבין.

שולחן ערוך כפשוטו

בהקדמה לסימן, שהאיסור הוא כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב. הנה הסברנו⁹ שכיום, שיש לנו לוח, יום טוב ראשון הוא מן התורה והשני הוא מדרבנן, ונעשה כדי שלא לשנות מהמנהג שהיה לפני קביעת הלוח. אבל קודם קביעת הלוח נחגגו שני ימים טובים משום הספק, כיוון שבחוץ לארץ לא ידעו מתי קידשו את החודש בירושלים. ולענייננו, בזמן שנחגגו שני ימים טובים מספק אזי דורון שהובא על ידי גוי ביום טוב ראשון היה מותר ביום טוב שני "ממה נפשך", כי אם היום הראשון קודש - השני הוא חול, ומותר ליהנות בו ממלאכה שנעשתה בראשון אחרי "בכדי שיעשו"; ואם השני קודש - אזי הדורון הובא בחול, ומותר. ואף שכיום יש לנו לוח, ואיסור יום טוב השני אינו מספק, דברים שלא נאסרו אז נשאר מותרים גם כיום, היות שכל האיסור הוא כדי שלא לשנות את המנהג.

(ט) **עד מוצאי יום טוב שני** - דעה זו סוברת כהסבר השני, שסיבת האיסור ליהנות ממלאכת הגוי היא שמא היהודי יבקש ממנו לכתחילה לעשות מלאכה בעבורו. להסבר זה חומרא וקולא: החומרא - אסור ליהנות ממלאכת הגוי עד מוצאי יום טוב שני, כיוון שאם נתיר ליהנות מהדורון ביום השני, עדיין יש חשש שיבקש מהנכרי ביום הראשון כדי ליהנות מהדבר ביום השני. הקולא - האיסור הוא דווקא למי שהמלאכה נעשתה למענו, כי לא חוששים שמא יבקש מגוי לעשות מלאכה אם הוא עצמו לא יהנה ממנה, שהרי "אין אדם חוטא ולא לו"¹⁰. ובזה קל יום טוב משבת, שבשבת החמירו חכמים שגם לאחרים אסור ליהנות מן המלאכה¹¹.

(י) **להקל לאחרים שלא הובא בשבילן** - כלומר: טוב להחמיר כשתי הדעות, שאסור לכולם (כדעה ראשונה) עד מוצאי יום טוב שני (כדעה שניה). אולם בשעת הצורך אפשר להקל ולהתיר ביום טוב שני, אולם רק לאחרים, ולא למי שהובא בעבורו.

9. בתחילת סימן תצ"ו.

10. ההפניה המובאת בסוגריים לאחר דברי הרמ"א, המציינת לדברי רש"י וסמ"ג, מטעה מעט. וזו כוונתה: דעת ה"ש מחמירין" שברמ"א היא דברי הטור בשם רבנו תם, ואילו דברי המחבר הם על פי רש"י וסמ"ג.

11. שו"ע תחילת סימן רע"ו, וסימן שכ"ה סעיף ו'.

טוב שני, צריך להמתין במוצאי יום טוב בכדי שיעשו (יא). 'אבל בשני ימים של ראש השנה (יב) או ביום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניו בין מלאחריו (יג), אם הובא בראשון צריך להמתין עד מוצאי יום טוב ושבת בכדי שיעשו (יד). 'ושיעור כדי שיעשו היינו כדי שילך האיני יהודי למקום שליקט ויגמור המלאכה ויחזור לכאן (טו); ואם נסתפק לו מהיכן הביאן, שיעורן כדי שיבואו מחוץ לתחום (טז). 'תוספות שם ושאר פוסקים. 'הר"ן בפרק ב' דביצה, והרשב"א בתשובה, והרב המגיד בפרק ב'.

פעיף ב

"אפילו תלשן האיני יהודי או צדן לעצמו (יז), או נפל מן האילן מעצמו, או ניצוד מעצמו – אסור לאכלו בו ביום ולטלטלו (יח), אף למי שלא הובאו בשבילו. אבל לערב מותרין מיד במוצאי יום טוב (יט), אף למי שהובאו בשבילו.

"מעובדא דמחוזא, ערובין מ'.

שולחן ערוך כפשוטו

(יא) בכדי שיעשו – מפני שחכמים השוו את יום טוב השני לראשון, כפי שהסברנו בתחילת סימן תצ"ו.

(יב) בשני ימים של ראש השנה – הנחשבים כיום אחד ארוך, כפי שהסברנו בסימן תצ"ו (ס"ק ו').

(יג) בין מלפניו בין מלאחריו – כלומר: יום טוב שחל ביום ו' או א'.

(יד) בכדי שיעשו – כי במקרים אלו אין את הסברה שאחד מהם חול.

(טו) ויגמור המלאכה ויחזור לכאן – כגון אם הביא הגוי פירות שקטף מפרדס מרוחק במקרה שיש גם פרדס קרוב, לא מסתפקים במשך זמן ההגעה למקום הקרוב, אלא ממתניגים כשיעור הזמן שלוקח להגיע למקום המסויים ממנו ליקט ובחזרה.

(טז) כדי שיבואו מחוץ לתחום – בנוהג שבעולם הקצירה והצידה הן מחוץ לעיר. וכשאינו יודע מהיכן הובא הדורון, אפשר להקל שהובאו ממקום קרוב מחוץ לתחום, כיוון שכל האיסור הוא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא. ועוד, שיש הסוברים שאפילו כשוודאי בא ממקום רחוק יש להמתין רק עד שיבוא ממקום קרוב.

(יז) לעצמו – גוי שעשה מלאכה לעצמו – מותר ליהודי ליהנות ממלאכה זו. אלא שאם מלאכה זו מכשירה דבר לשימוש – הרי הדבר מוקצה, כמו שהולך ומבאר.

(יח) ולטלטלו – וכאמור, אין כאן איסור מצד המלאכה, אלא מכיוון שדברים אלו הינם מוקצים מחמת איסור, כפי שהסברנו בהקדמה לסימן.

(יט) מותרין מיד במוצאי יום טוב – שהלא כל האיסור אינו אלא משום מוקצה.

סעיף ג

^טאפילו אם הוא ספק אם נלקטו או ניצודו היום – 'אסורים (כ), אבל
^כאם ניכר בהם שלא נלקטו ושלא ניצודו היום – מותר למי שלא
הובאו בשבילו (כא). ואם לא באו מחוץ לתחום – מותר אף למי
שהובאו בשבילו (כב). הגה: אינו יהודי מסיח לפי תומו שלא נלקט היום
או נכוד היום - נאמן (כג) (וע"ל סי' תקי"ג ס"ו).

^טציינתיו לעיל בסימן תצ"ז סעיף ג'. 'אפילו ביום טוב שני (והא דפסק לעיל שם דספק מוכן מותר
ביום טוב שני, התם בספק הבא ממילא, אבל הכא, כל שבמינו מחובר דרך של בני ארם ללקט
אותן ביומן. כן כתב הר"ן בפרק כ"ג דשבת). ^כמעובדא דמחוזא ערובין מ'.

סעיף ד

אינו יהודי שהביא דורון לישראל מדברים שיש במינם במחובר
(כד) ביום טוב ראשון של ראש השנה שחל להיות בה' בשבת
– ^זיש מתירים לאכלם בשבת בכדי שיעשו (כה), ^זויש אוסרים
^לכל בו בשם חכמי לוניל, הראב"ד והרשב"א דמונטפליר. ^מתשובת הרשב"א וטור בשם בעל העטור
ובעל הלכות גדולות, אפילו בשאר יום טוב.

שולחן ערוך כפשוטו

(כ) אסורים - שספק מוכן אסור, כפי שראינו בסימן תצ"ז (סעיף ג').

(כא) מותר למי שלא הובא בשבילו - היות שאין כאן איסור מצד המלאכה, אלא
רק מצד שהובא מחוץ לתחום. ובבא מחוץ לתחום אסור רק למי שהובא בעבורו,
כפי שיתבאר בסעיף ה'.

(כב) אף למי שהובא בשבילו - אין כאן כל סיבה לאסור; ומלמדנו המחבר שלא אסרו
כאן חכמים משום מראית העין, שמא יחשדו בו שנהנה מדבר שנעשה בו איסור.

(כג) נאמן - ביארנו בסימן תקי"ג (ס"ק כה) שאינו יהודי אינו נאמן להעיד בדיני
ישראל. אולם כשמספר סיפור לפי תומו ויש לדבריו השלכה לעניין איסור או
היתר, אזי נאמן באיסור מדרבנן. וכיוון שהאיסור ליהנות ממלאכה שעשה אינו
יהודי אינו אלא מדרבנן - נאמן אם מסיח לפי תומו שנלקטו אמש. עוד נתבאר
שם שההיתר תלוי בכך שהגוי אינו יודע הלכה זו, אחרת אינו כמסיח על פי תומו.

(כד) דברים שיש במינם במחובר - וכפי שהערנו בס"ק ב', כיום חשש זה אינו שכיח.

(כה) יש מתירים לאכלם בשבת בכדי שיעשו - טעם האוסרים מובן יותר, מאחר
שבדרך כלל נחשבים שני ימים טובים של ראש השנה כיום אחד ארוך. טעמם של
המתירים הוא שגם בראש השנה סוף סוף היום הראשון בלבד הוא מן התורה, ולא

(כו). הגה: ולדידן, לנהיגין להחמיר בשני ימים טובים של גלויות, נמי לינא הכי (כז). ולענין הלכתא נראה דשני ימים טובים של ראש השנה יש להחמיר בשבת (כח), אבל בשני ימים טובים של גלויות יש להקל בשבת שהוא לאחריהן (כט). ודוקא צפירות, שאין צריכים הכנה (ל) ציוס טוב שלפני השבת, אבל דבר שצריך להכין ציוס טוב שני לכורך השבת - אסור (לא), מאחר דנהיגין לאסור ואף

שולחן ערוך כפשוטו

גזרו חכמים איסור הכנה ממלאכת הגוי מיום ה' לשבת¹².

(כו) **ויש אוסרים** - כיוון שכאמור, שני ימים טובים של ראש השנה נחשבים כיום אחד, וכשם שאסור אם הובא ביום טוב שחל ביום ו', כך אסור כאן. שהרי לולא היה הנכרי עושה את המלאכה לא היה ניתן ליהנות מהפירות עד לאחר השבת. ולפוסקים כמחבר נכון להחמיר¹³.

(כז) **נמי דינא הכי** - כפי שראינו (בסעיף א'), בשני ימים טובים של גלויות התיר המחבר ליהנות ביום השני ממלאכה שנעשתה ביום הראשון על ידי נכרי, והרמ"א פסק שצריך להמתין עד לאחר יום טוב שני. לכן אומר הרמ"א שהמחלוקת שהביא המחבר לעניין ראש השנה נכונה לשיטתו גם בשאר ימים טובים החלים בחמישי ובשישי.

(כח) **יש להחמיר בשבת** - כלומר: פוסק הרמ"א כשיטת ה"יש אוסרים" שהביא המחבר. היות שכאמור, שיטה זו מסתברת יותר, שהלא ימי ראש השנה נחשבים כיום אחד ארוך.

(כט) **להקל בשבת שהוא לאחריהן** - כי יש לצרף את דעת המתירים ביום טוב שני של גלויות אף ביום השני לשיטת המתירים כאן, ולהקל.

(ל) **שאינ צריכים הכנה** - כלומר: שיכולים להיאכל כפי שהם, ואין בהם צורך בבישול.

(לא) **אסור** - אין האיסור משום הכנה מיום טוב לשבת (ולכן אסור גם אם הניח ערוב תבשילין), אלא שכשם שדורון הנכרי אסור באכילה ביום טוב שני, כך אסור בהכנה. והחמירו שלא יתעסק בו כלל עד מוצאי יום טוב שני, וממילא לא יכינו לשבת.

12. לשון הראשונים המתירים: "משום דלא אמרינן הכנה משני ימים, כי אם מיום אחד". והסברנו דבריהם.

13. על פי הכלל "יש ויש - הלכה כיש בתרא" (ראה למשל ברכי יוסף לחיד"א או"ח תקס"ו ס"ק ב; שדי חמד ח"ו כללי הפוסקים סי' י"ג אות כ').

לטלטל ביום טוב שני (לב), אס לא ללורך אורחים וכיוצא בזה (לג) (תה"ד סי' ע"ח).

פעיף ה

(לד) דבר שאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה (לה), אם בא מתוך התחום – מותר לכל (לו). ואם באו מחוץ לתחום – אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו (לז) ולכל בני ביתו (לח),¹⁴ אבל מותר לטלטלן (לט) בתוך ד' אמות (מ) או בתוך העיר מוקפת חומה¹⁵ מימרא דרב פפא ביצה כד. הרא"ש שם ובפרק ד דעירובין, והר"ן בפרק ג' דביצה.

שולחן ערוך כפשוטו

(לב) ביום טוב שני – כלומר: כיון שפוסקים כשיטה שאין ליהנות ביום טוב שני במה שנקטף ביום טוב ראשון, אזי פירות אלה אינם ראויים לכלום, ומחמירים בהם כמוקצה.

(לג) לצורך אורחים וכיוצא בזה – שלצורך אורחים סומכים על דעת המקילים, המתירים ליהנות ביום טוב שני מפירות שנקטפו ביום טוב ראשון¹⁴.

(לד) הקדמה – מכאן ואילך עוסק סימן זה בהלכות תחומין, שנתבארו בהקדמה לסימן.

(לה) ואינו מחוסר צידה – לכן אין חשש שנעשתה בו מלאכה ביום טוב.

(לו) מותר לכל – מפני שאין שום סיבה לאוסרו.

(לז) למי שהובאו בשבילו – הואיל והמובא מחוץ לתחום אסור למי שהובא בעבורו, כפי שהסברנו בהקדמה.

(לח) ולכל בני ביתו – שכן דעתו של המביא היא שיאכלו כל בני הבית.

(לט) מותר לטלטלן – שאינם מוקצים, שהלא מותרים לאחרים.

(מ) בתוך ד' אמות – אך לא יותר, שכיוון שהיה בכניסת החג מחוץ לתחום – "קנה שביתה במקומו", וכעת אסור בהוצאה מד' אמותיו, כפי שהתבאר בהלכות שבת¹⁵.

14. הט"ז (בס"ק ח) תמה על הרמ"א, שאם הפירות ראויים לאורחים – הרי לא מקצה אותם מדעתו, ואינם מוקצה. ומחמת קושיה זו התיר לבשלם ביום טוב שני. ונראה לי שהואיל והרמ"א פוסק שאסורים ביום טוב שני, הרי הם מוקצים. ואמנם אם יבואו אורחים אפשר לסמוך על דעת המקילים, אך כל עוד לא באו, הרי מוגדרים כאסורים, ומוקצים.

15. שכ"ה, ח.

(מא) או מבצר שידוע שהוקף לדירה **(מב)**; ואחרים מותרים אף לאכלם **(מג)**. ולערב **(יוס טוז לאשון)** "צריך להמתין מי שהובאו בשבילו בכדי שיעשו **(מד)**. הגה: ומותרין אחר כך אפילו לדין שנוהגין להחמיר צשאר לצריק, כמו שנתצאר **(מה)**.
 פטור בשם הרי"ף ובעל התרומות והר"ן והרשב"א.

סעיף ו

בעיר שרובה אינם יהודים, מן הסתם כל המביא לצורך הרוב מביא **(מז). הגה: מחכה על מחכה, או שידוע שלוקט לכורך שניהם - אסור**
 פטורחות חיים בשם הרשב"א ממשנה פרק ב' דמכשירין.

שולחן ערוך כפשוטו

(מא) מוקפת חומה - שאז כל העיר נחשבת כארבע אמות. והוא הדין ב"עירוב" הנהוג כיום.

(מב) שהוקף לדירה - כי אם בנו תחילה חומה לצורך הגנה ורק אחר כך בנו מבצר - המקום שתוך החומה אינו נחשב כארבע אמות, אלא אם נעשו המחיצות למטרת מגורים. כפי שהתבאר בהלכות שבת¹⁶.

(מג) ואחרים מותרים אף לאוכלם - כפי שהסברנו בהקדמה.

(מד) בכדי שיעשו - כמו בכל איסור שעשה גוי בעבור ישראל. כך ראינו בתחילת הסימן.

(מה) כמו שנתבאר - בסעיף א' נתבארה מחלוקת האם מלאכת נכרי ביום טוב ראשון של גלויות מותרת בשני. וכאן, היות שאיסור תחומין קל משאר איסורים, מקילים בו כשיטת המתירים ביום טוב שני¹⁷.

(מו) לצורך הרוב מביא - אם לא הביא הנכרי דורון ליהודי מסויים, אלא הביא סחורה לשוק, אזי נחשב שהביא לצורך הרוב. וכלל בידינו שהאיסור ליהנות ממלאכה שגוי עשה הוא דווקא אם עשה אותה בעבור היהודי, אבל אם עשאו לעצמו או בעבור גוי אחר - מותר¹⁸. לכן גוי שהביא בסתם, בעיר שרובה גויים - מותר.

16. סימן ת"א.

17. וראה מה שהבאנו בהמשך ס"ק נ"א בשם הטור.

18. והדבר נכון הן על איסורי מלאכה והן על תחומין, אלא שלעיתים החמירו יותר באיסורי מלאכה, והדברים ארוכים. ראה בהלכות שבת סימן שכ"ה; וסימן רע"ו סעיף ב.

(מוז) (ז"י וסמ"ג).

סעיף ז

אם הוא ספק אם באו מחוץ לתחום, אם הוא אינו יהודי השרוי עמו בעיר ופירות המצויים בעיר – מותר (מח), ואם לאו – אסור (מט).
 טור בשם הרשב"א.

סעיף ח

דבר שאין במינו במחובר (פ) שהובא לישראל ביום טוב ראשון של ראש השנה – מותר בשני (נא). והוא הדין לשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה (נב).
 טור, ורא"ש ושאר פוסקים בשם חכמי לונל. באורחות חיים.

 שולחן ערוך כפשוטו

(מוז) אסור – ולא אומרים כאן ספק דרבנן להקל, כיוון שבמחצה על מחצה אומרים שוודאי שהביא הגוי בעבור שניהם¹⁹.

(מח) מותר – כלומר: כאשר הגוי שהביא את הפירות גר בתוך התחום, ומדובר בפירות שיש במינם בתוך העיר, אזי לא חוששים שמא הביא הגוי את הפירות מחוץ לעיר, ומותרים.

(מט) אסור – כלומר: אם הגוי בא מחוץ לעיר או שאלו פירות שאינם מצויים בעיר – חזקתם שבאו מחוץ לתחום, ואסורים²⁰.

(נ) שאין במינו במחובר – וכל החשש הוא שמא הובא מחוץ לתחום.

(נא) מותר בשני – כיוון שאיסור תחומין קל, כשם שהתירו לאחרים כך גם הסתפקו בקנס שלא ייהנה באותו יום בלבד²¹, על אף ששני ימי ראש השנה הם כיום אחד.

(נב) הסמוכים זה לזה – גם כאן אנו אומרים שאסרו רק את אותו היום, אף ששני הימים אסורים במלאכה מן התורה.

 19. רש"י שבת קכב ע"ב ד"ה "אדעתא דרובא". וזו גם דעת המחבר בסימן רע"ו, ב.

20. ואמנם עדיין זהו ספק דרבנן, אך מחמירים כיון שזהו ספק שיש לו מתירים ב"איתחזקו איסורא" (שהרי אינו שרוי עימו בעיר). ובזה תרצנו את הדרכי משה (כאן בקצר אות ד', ובסימן שכ"ה בארוך אות ג' ד"ה "אפילו") שהקשה שבסימן שכ"ה סעיף ט' כאשר יש לגוי שני בתים ואחד בתוך התחום, התיר המחבר משום שאין חזקה שהובאו מבחוץ. וראה דברינו בסימן תצ"ח הערה 3.

21. טור.

סעיף ט

ישראל ששיגר דורון לחבירו על ידי אינו יהודי מערב יום טוב, ונתעכב האיני יהודי והביאם ביום טוב מחוץ לתחום – מותר אפילו למי שהובא בשבילו לאכלם (נג). "אבל אסור לכל ישראל לטלטלם חוץ לארבע אמות (נד), או חוץ לעיר המוקפת חומה, או חוץ למבצר שידוע שהוקף חומה לדירה. הגה: ודוקא שהיה דעתו מאתמול, ללית זיה איסור מוקפה; אצל אק לא היה דעתו מאתמול - אף על גב ללית זיה איסור תחומין, אסור משום מוקפה (נה), לכל של ישראל כריך הכנה מצעוד יוס, ואפילו למי שלא הוצא צעזילו אסור (נו) (צ"י צסק תשובת הרשב"א).
 שכל בו והרשב"א בתשובה. שם ברשב"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(נג) לאכלם - לאוסרים משום מוקצה מותר כיוון שהיו מוכנים לפני יום טוב. ולאוסרים שמא יאמר לנכרי, לא גזרו אלא כאשר הגוי הביא מדעתו בעבור הישראל, משום שכאשר הגוי הוא שליח של יהודי אחר אין חשש שמא יבוא לבקש מהגוי להביא בעבורו, שהרי הגוי הוא שליח בלבד. והדגיש המחבר שההיתר דווקא אם נתעכב הגוי, אבל אם המשלח שלח מראש כך שהדורון יגיע ביום טוב מחוץ לתחום - אסור למקבל²², שלא יבואו להקל באיסור תחומין.

(נד) חוץ לארבע אמות - כדין כל דבר שבא מחוץ לתחום, שאסור להוציאו ממקומו. וראה בסעיף ה' הסבר על המקומות המפורטים כאן.

(נה) אסור משום מוקצה - שכן המקבל לא ידע לפני יום טוב שהדורון בדרך אליו. בדין זה חולק הרמ"א על המחבר, שלא הביא תנאי זה. לדעת המחבר הדורון אינו מוקצה כיון שדעת השולח עליו. ולשיטת הרמ"א המשלח הקצה את הדורון מדעתו, שהלא שלחו, והמקבל אינו יודע שנשלח בעבורו, והרי הוא מוקצה.

(נו) אסור - וכיוון שהאיסור הוא משום מוקצה - אסור לכל.

22. מגן אברהם ס"ק כו, ושאר פוסקים.

סימן תקט"ז אלו דברים מותר לשלוח ביום טוב

אסרו חכמים לשלוח לחברו ביום טוב דברים שאינם ראויים לשימוש בו ביום, כיוון שיש כאן טרחה לצורך מחר¹. ואף דברים שהם לצורך היום אסרו חכמים לשלוח בצורה שיש בה זלזול בכבוד יום טוב. פרטי דינים אלה ויישומם מוסברים בסימן זה.

פעיף א

^א מותר לשלוח לחבירו ביום טוב בהמה, חיה ועוף אפילו חיים (א), וינות, שמנים וסלתות וקטניות; ^ב אבל לא תבואה, לפי שמחוסרת טחינה שהיא מלאכה האסורה ביום טוב (ב).

^א משנה ביצה י"ז וכבית הלל. ^ב טור בשם רמב"ם ואביו הרא"ש.

פעיף ב

^א כל דבר שמותר לשלוח ביום טוב, לא ישלחנו בשורה, דהיינו שלשה בני אדם או יותר זה אחר זה נושאים כולם מין אחד (ג).
^א אבל אם כל אחד נושא מין אחר – מותר.

^א ביצה י"ד בגמרא. ^א שם בעיא ולא נפשטא, ורמב"ם בפרק ה' פסקה לקולא.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אפילו חיים – כיוון שראויים לשחיטה ביום טוב. ואף אם אין בכוונת המקבל לשחוט היום, לא ניכר ששולח לצורך מחר, ולא גזרו חכמים².

(ב) מלאכה האסורה ביום טוב – הדברים המותרים בשליחה הם דברים שדרך האנשים (בזמנם) להכין ביום טוב. אולם לא היו רגילים לטחון חיטים בו ביום, ולכן אף שאפשר ביום טוב להשתמש בחיטים בתבשיל ללא טחינה, אסור לשלוח גרעיני חיטה; שכן לרוב נועדו לטחינה, האסורה ביום טוב.

(ג) נושאים כולם מין אחד – מפני שבצורה כזו נראים כמוליכים למכור בשוק³, ויש בכך זלזול בכבוד יום טוב.

1. לכן אסור גם במקום שיש עירוב. וכן כתב משנה ברורה (ס"ק ד, וראה בשעה"צ ס"ק ה-ו).
אבל למג"א וט"ז (ס"ק א) הוא משום הוצאה שאינה לצורך, לכן מתירים באותה רשות.

2. על פי משנה ברורה ס"ק א. ועיין בשער הציון, ובכף החיים אות ב'.

3. לשון רש"י ביצה יד ע"ב ד"ה "שלא יעשנו בשורה".

סעיף ג

(ד) ^המשלחים כלים (ה) אף על פי שאינם תפורים (ו), ^אשהם ראויים לישען עליהם (ז), ואפילו יש בהם כלאים, אם הם קשים (ח). ^אומשלחין תפילין, כיון שראויים להניחם בחול (ט). סגה: וכל כיוצא בזה ^המשנה ביצה י"ד. ^אשם בגמרא י"ד, ועיין ביורה דעה סימן ש"א. ^אשם ט"ו בעובדא דרב ששת.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) **הקדמה** - להבנת הסעיף נקדים כמה מדיני שעטנז: האיסור מהתורה הוא דווקא בלבישת בגד צמר ופשתים, ולא בשאר שימושים; ורק בבגד מחמם, אך לא בבגדים קשים. מדרבנן אסור לשבת על בגד שעטנז ואף להישען עליו (שמא יכרך סביבו, ונמצא לובש), אך גזירתם דווקא בבגד רגיל ורך. ועוד אסרו ללבוש בגד קשה, אולם בו לא הוסיפו גזירה שלא להישען עליו⁴. לכן יש שימוש המותר בבגד כלאיים קשה.

(ה) **כלים** - בגדים.

(ו) **שאינם תפורים** - שנארגו אך לא נגמרה תפירתם, ואינם ראויים ללבישה.

(ז) **לישען עליהם** - ולכן ראויים לצורך יום טוב.

(ח) **אם הם קשים** - וכפי שראינו בהקדמה, הם ראויים להישען עליהם.

(ט) **שראויים להניחם בחול** - הלכה זו, המפורשת בגמרא, קשה; שהלוא ראינו כי אסור לשלוח דברים שאין בהם צורך בו ביום. והביא הבית יוסף בשם בעל ההשלמה: "כיוון ששמח עכשיו בהן - צורך הוא". כלומר: אף שאסור לשלוח דבר שאין בו צורך ביום טוב, דין תפילין שונה, כי מי שאין לו תפילין שרוי בצער גדול וקבלת התפילין משמחתו בזמן קבלתן, ונחשבות לצורך יום טוב. והתפילין אינן בגדר מוקצה היות שאף שאין בלבישתן בשבת וביום טוב שום מצווה - אין בכך איסור. אמנם כתב הרמ"א (בסימן ש"ח, ד): "ותפילין אין לטלטלם כי אם לצורך", אך אין כוונתו לומר שהן מוקצה, אלא שמותר לטלטלם לכל צורך ואפילו כדי שלא ייגנבו, אך ככל ככלי שמלאכתו להיתר - אין לטלטלן סתם. ולשמח את חברו נקרא צורך, והתירו חכמים⁵.

4. ראה יורה דעה ש"א, א.

5. אולם עיין שם בט"ז (ס"ק ג) ובמגן אברהם (ס"ק יא) שתמהו על פסיקה זו שהתפילין אינן מוקצות, שהלוא בהלכות תפילין (ל"א, א) פסק המחבר שאסור להניח תפילין בשבת. ואפשר לתרץ שהאיסור הוא דווקא אם לובשן לשם מצווה, אבל לא אם לובשן כדי להעבירן או כדי שלא ייגנבו. ועוד אפשר לתרץ שאף שאסור ללבושן בשבת - אינן בגדר כלי שמלאכתו לאיסור; כי דין שמלאכתו לאיסור נאמר דווקא אם האיסור הוא מצד מלאכה אסורה, שחכמים אסרו לטלטל חפץ שמלאכתו לאיסור שמא יבוא לעשות בו מלאכה, אבל בהנחת תפילין אין איסור מצד מלאכה

(י), אפילו לרך רשות הרבים מותר לשלחן (צ"ו).

שולחן ערוך כפשוטו

(י) וכל כיוצא בזה - כלומר לאו דווקא תפילין שהן דבר מצווה, אלא כל דבר שחברו מצפה לו הרבה - מותר לשלחו.

(אלא כדי שלא לזלזל בכך שגם שבת היא אות, כמפורש בשו"ע שם). אמנם למסקנת הט"ז והמג"א שם, שתפילין הן כלי שמלאכתן לאיסור, קשה כיצד התירו לשלחן ביום טוב. ואולי צריך לומר לדעתם ששולח על ידי גוי, שהרי ליהודי אסור לטלטלן.

סימן תקי"ז קניית מיני מאכל ביום טוב

למדנו בסימן ת"ק כי אסרו חכמים בשבת וביום טוב "מקח וממכר", כלומר עשיית עסקים. בנוסף לגזירה שמא יכתוב יש בעשיית עסקים פגיעה בקדושת היום. אמנם לצורך אכילה התירו לקנות בהמה או אוכל בתנאים מסויימים (שעיקרם שהקניה תהיה ללא תשלום ישיר וללא דיבור על כסף) שנועדו לצמצם את הפגיעה בקדושת היום. פרטי דינים אלה מוסברים בסימן זה.

סעיף א

"לומר לחנוני לתת לו ביצים או אגוזים או שאר מיני מאכל ומשתה, דינו ביום טוב כמו בשבת (כמו שנתצאר לעיל סימן שכ"ג סעיף ד') (א).¹ וז"ל הוא אינו יהודי (ב), אסור ליקח ממנו דבר שבמינו במחובר או שבמינו מחוסר צידה, אלא אם כן ניכר בהם שלא נלקטו ממשנה ביצה כ"ט. ²הרא"ש שם בשם בעל הלכות גדולות.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **סימן שכ"ג סעיף ד** - שם עיקר הדין: "מותר לומר לחנוני: תן לי ד' ביצים וה' רימונים. ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים, ולא סכום מדה, ולא סכום מנין".

(ב) **אינו יהודי** - להבנת דין זה ניזכר בכמה כללים שנתבארו בסימן תקט"ו:
גוי שעשה מלאכה אסורה בעבור יהודי - אף אחרים אסורים ליהנות מן המלאכה, וזאת עד שיעבור זמן "בכדי שיעשו" במוצאי יום טוב.
גוי שעשה מלאכה בעבור עצמו - מותר ליהודי ליהנות ממנה, ואפילו בו ביום¹.
גוי שהביא דבר מסוים ביום טוב מחוץ לתחום בעבור ישראל - אסור באכילה (ובאכילה בלבד) למי שהובא בשבילו, ומותר לאחרים.
הסעיף הקודם נכון גם בנכרי המביא סחורה למכור בשוק בעיר שרובה ישראל, שמן הסתם מביא עבור הישראלים, ולכן אסור לכולם. אולם בעיר שרובה נכרים - מותר לאכול מהמובא לשוק על ידי נכרי מחוץ לתחום.
דבר שאי אפשר להשיג ביום טוב בלא לעשות מלאכה אסורה הרי הוא מוקצה ביום טוב, ואסור לטלטלו².

1. ויש בזה יוצאים מן הכלל, כפי שמבואר בסימנים רע"ו ושכ"ה.

2. ונקרא "מוקצה מדעת", שלא הייתה דעת הבעלים עליו.

ושלא ניצודו היום (ג); וכן לא יקח ממנו ביצים, שמא נולדו היום (ד). אבל דבר שאין בו משום מחובר ולא משום צידה ולא משום נולד – מותר ליקח ממנו אפילו הובא היום מחוץ לתחום (ה); וכן קמה שנמחן היום, בעיר שרובה אינם יהודים, מותר ליקח ממנו, דאדעתא דאינו יהודי טחני ליה (ו); והוא הדין ליקח ממנו פת שאפה בו ביום (ז) (וכן אס נאפה נצצת שלפניו) (ח) (כ"ט).

¹הרא"ש שם מעובדא דמחוזא ערובין מ, ועובדא דדכרי שם מ"ז. דתוספות בבודה זרה ס"ו, ועיין במה שצינתי לעיל שכ"ה סעיף ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(ג) **ושלא ניצודו היום** – כי אם נלקטו או ניצודו היום על ידי הגוי, אפילו עשה הגוי בעבור עצמו, הרי הם מוקצים מחמת איסור.

(ד) **שמא נולדו היום** – וביצה שנולדה ביום טוב אסורה, כפי שהתבאר בסימן תקי"ג.

(ה) **מחוץ לתחום** – מדובר כאן בעיר שרובה גויים (כמתבאר במשפט הבא). וכאמור בהקדמה, נחשב כהובא בעבור גוי, ומותר.

(ו) **דאדעתא דאינו יהודי טחני ליה** – תרגום: שעל דעת אינו יהודי טחן אותו. לכן אין כאן איסור הנאה ממלאכת נכרי. והקמח אינו מוקצה כיון שבכניסת החג הוא היה עוד חיטה, ואפשר היה לאוכלו חי ("לכוס").

(ז) **פת שאפה בו ביום** – שהלוא האפייה מותרת. והקמח אינו מוקצה כיוון שראוי לאפייה³.

(ח) **לא יפה עושה** – ראינו בתחילת הסימן שאסור ליהודי לקנות ביום טוב אם מזכיר את סכום הכסף. וכיוון שכל מה שאסור לעשות בעצמו אין לבקש מגוי שיעשה בעבורו, אין לבקש מגוי שיקנה, כי ודאי יזכיר סכום דמים או אפילו ישלם בשליחות היהודי. לא נקט המחבר לשון איסור אלא רק "לא יפה עושה" הואיל וכל איסור הקניה הוא מדרבנן, והקניה כאן היא לצורך מצות שמחת יום טוב, וכבר למדנו כי אמירה לנכרי באיסור דרבנן לצורך מצוה מותרת⁴. ולכן אכן מותר בדיעבד, אלא שלכתחילה לא ראוי לעשות כן, כי יש בזה זלזול בכבוד יום טוב בפרהסיה. אולם אם הישראל אומר כך לגוי בכל יום טוב יש בזה עשיית עסקים ביום טוב על ידי גוי, ואסור גם בדיעבד.

3. כל זה ביום טוב, אבל בשבת הביא המחבר (שכ"ה, ד) שיש אוסרים כיוון שבשבת סוברים שהקמח הוא מוקצה. ועוד, שבשבת מחמירים יותר וחוששים שמא יבקש מהגוי לאפות בשבילו.

4. סימן ש"ז, ה.

סעיף ב

ה' ישראל שאמר לאינו יהודי מבעוד יום 'תקנה לי יונים למחר' – לא יפה עושה, אבל אם עשה כבר – מותר לאכול מהם ביום טוב, והוא שלא יהיו מפריחין (ט). אבל אם רגיל בכך – אסור לאכול מהם, דאין זה חשוב דיעבד, כיון שרגיל בכך (י).
 ה' טור בשם אביו הרא"ש בתשובה כלל כ"ד.

סעיף ג

א' לומר לחבירו 'מלא לי כלי זה יין', דינו ביום טוב כמו בשבת (יא).
הגה: כדליתא סימן שכ"ג. וה"ה לאסור להטיל גורלות ציוס טוץ כמו בשבת (יב), כדליתא לעיל סימן שכ"ג סע' ו.
 י' ציינתיו לעיל סימן שכ"ג.

סעיף ד

א' לא ימוד אדם שעורים ליתן לפני בהמתו, אלא משער ונותן לה (יג).
 י' ציינתיו לעיל סימן שכ"ד סעיף ב'.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) שלא יהיו מפריחין – מפני שאז יש חשש שניצודו היום, כפי שהתבאר בסעיף הקודם.

(י) כיון שרגיל בכך – כלל גדול למדנו מדברי המחבר כאן: דבר שאסור לעשותו לכתחילה ומותר בדיעבד – ההיתר הוא רק אם נעשה באופן חד פעמי, ולא אם נעשה באופן קבוע.

(יא) כמו בשבת – בהלכות שבת נאמר שאסור למדוד בכלי המיוחד למידה משום שזו דרך מקח וממכר. והואיל ואפשר היה לחשוב שביום טוב יהיה מותר כיון שהותרו מלאכות לצורך אוכל, מפרש המחבר שגם ביום טוב מדידה אסורה; שהמדידה עצמה אינה לצורך אוכל, אלא לצורך תשלום מדוייק. אולם כמובן שהדברים שהותרו בשבת (כגון לומר "מלא לי כלי זה") מותרים גם ביום טוב.

(יב) דאסור להטיל גורלות ביום טוב בשבת – גם זה מפורש בהלכות שבת, שאסור לחלק מנות לבני ביתו על פי גורל⁵. ואומר הרמ"א שאין לומר בזה שיום טוב קל משבת⁶.

(יג) משער ונותן לה – כיון שמדידה אסורה בשבת וביום טוב. ועיין בתחילת סימן תק"ו.

5. וראה שם (שכ"ב, ו) שיש אוסרים גם בחול, "משום קוביא".

6. ועיין שער הציון סימן שכ"ג ס"ק כג.

סימן תקי"ח דיני הוצאה וטלטול ביום טוב

ראש הסימן עוסק באיסור הוצאה, שבו נאמר "מתוך שהותרה לצורך הותרה גם שלא לצורך", אלא שגם לאחר ההיתר לא הותר דבר שאין בו צורך כלל. המשך הסימן עוסק באיסורי טלטול שונים ביום טוב.

פעיף א

א מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך (א), כגון קטן ולולב וספר תורה¹ וכלים הגה: הכריכים לו קלת, או שמתירא שלא יגנזבו או שאר פסידא (ב) (הגהות סמ"ק ורבינו ירוסא); ² אבל אבנים וכיוצא בגמרא ביצה י"ב. ³ משנה שם וכבית הלל. ⁴ הרי"ף ושאר פוסקים. ⁵ שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) הותרה שלא לצורך – מלאכת הוצאה הותרה לגמרי ביום טוב. וזאת משום שמחת יום טוב, כיוון שאיסור הוצאה מגביל את האדם מאוד, וקשה ליהנות כשאי אפשר להעביר חפצים מרשות לרשות. על מלאכה זו אמרה הגמרא: "מתוך שהותרה לצורך – הותרה נמי שלא לצורך", אלא שדבר שאין בו צורך היום כלל – אסרוהו חכמים. לכן, למשל, כותב המחבר בהמשך שאסור להוציא אבנים. לשיטה זו לא בלבד שאפשר להביא מחזור לבית הכנסת במקום שאין בו עירוב, אלא מותר אף להחזירו על אף שאין צריך לו עוד היום, כי דרך המתפללים להביא מחזורים ולהחזירם, ולא גזרו חכמים בדבר. ולא גזרו אלא על אבנים וכיוצא בהן, שאין בהן שום צורך ביום טוב¹.

(ב) שאר פסידא – הרמ"א חולק על המחבר ואינו מתיר להוציא אלא אם כן יש בכך מעט צורך, ואם אין בדבר צורך כלל – ההוצאה אסורה מן התורה². כלל "מתוך" מתפרש לשיטה זו שמתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה – הותרה גם שלא לצורך אכילה בעבור כל דבר שיש בו צורך יום טוב. ומה שלא נצרך

1. נחלקו בדבר ראשונים, וזו שיטת רש"י. ובר"ן מבואר שכך גם שיטת הרי"ף והרמב"ם, וכן משמע שהכריע הבית יוסף. ועיקרה, כאמור: דין "מתוך" הוא דווקא בהוצאה, והותרה הוצאה לגמרי מהתורה, ואסרו חכמים רק אבנים וכיוצא בהם. ואף שאבנים אסורות בטלטול משום שהן מוקצות, כוונת המחבר שמלבד איסור מוקצה יש בהן גם איסור הוצאה מדרבנן.

2. וזו שיטת התוספות והרא"ש.

בהן – אסור (ג). הגה: ומותר לשחוק צדקור, אפילו צרשות הרצים, אף על גב שאינו אלא טיול בעלמא (ד) (תוס' ור' יוסק). ואם הניח עירוב - מותר לטלטל ולהוציא כל שיש לו תורת כלי (ה), אף על פי שאינו לכורך היום כלל (ו) (ר"ן פ"ג דצינאה).

סעיף ב

ה' אסור לישראל להוציא שום דבר ביום טוב לצורך אינו יהודי (ז).
ה'מרדכי בסוף פרק קמא דביצה, והתוספות בכתובות ז.

שולחן ערוך כפשוטו

היום – אסור מהתורה. כמעט ואין הבדל להלכה בין דברי המחבר לרמ"א, כיוון ששניהם אוסרים למעשה דבר שלא נצרך לו ביום טוב עצמו. ולהחזיר מחזורים מבית הכנסת (שהזכרנו למעלה שהמחבר מתיר) – יש האוסרים אם מחזיר שלא לצורך היום כלל, ומתירים אם חושש שייגנבו או יאבדו³.

(ג) אסור – כאמור, למחבר אסור מדרבנן ולרמ"א אסור מהתורה. ובנוסף אסור לטלטל אבנים אפילו בתוך החצר, מדין מוקצה.

(ד) טיול בעלמא – המילה 'טיול' מופיעה כאן במובן שחוק ושעשוע⁴. לדעת הרמ"א משחקי כדור נחשבים עונג וצורך היום, ומותרים בשבת וביום טוב. המחבר חולק על דין זה וסבור שמשחק בכדור הרי זה מעשה חול, וממילא לשיטתו הכדור מוקצה⁵.

(ה) כל שיש לו תורת כלי – שאם לאו הרי הוא מוקצה.

(ו) שאינו לצורך היום כלל – כי אם הניח עירוב – אין כלל איסור הוצאה. ולפי זה במקומותינו שיש עירוב מותר להחזיר את המחזור מבית הכנסת. ומתיר הרמ"א לטלטל זה למרות שיש כאן טרחה לצורך מחר, ומכאן ניתן ללמוד כי האיסור לעשות ביום טוב דבר לצורך מחר הוא דווקא אם ניכרת טרחה מיוחדת⁶.

(ז) לצורך אינו יהודי – שנחשב כהוצאה שאינה לצורך⁷. וכאמור, האיסור הוא מדרבנן לשיטת המחבר ומהתורה לשיטת הרמ"א.

3. עיין ביאור הלכה כאן ד"ה "מתוך".

4. וכך גם "ומטייל בסוכה" (סוכה כח ע"ב), ובאר בדרכי משה (ריש סי' תרל"ט): "הרוצה לשחוק בקוביאות וכדומה, ישחוק בסוכה". וכן "הטיילים" במובן בטלנים ברמב"ם הלכות שבת כ"ד, יג; וראה ברמב"ם הלכות אישות י"ד, א.

5. מחלוקתם בסימן ש"ח סעיף מה. ועיין ספרנו "בעקבות המחבר" מעמוד קפ"ז.

6. ונראה לי מכאן שמותר להחזיר ביום טוב אוכל למקור גם אם הוא לצורך מחר. ומותר משום טעם נוסף, שאם נאסור להחזיר יש חשש שמא ימעט בהוצאת אוכל, ובכגון זה התירו סופן משום תחילתן.

7. בדומה לבישול עבור גוי, כפי שנתבאר בסימן תקי"ב.

הגה: חבל מותר לשלוח לו על ידי אינו יהודי (ח), כגון שצריך להחזיר משכון לאינו יהודי חלם, וכדומה לזה (מרלכי ספ"ק זצ"ה וצ"י זשס תוס' פ"ק לכתובות).

סעיף ג.

ל'לקח עין שאינו מיוחד לשפוד (ט) וצלה בו בשר – אסור לטלטלו אחר כך, שאינו כלי (י), אלא שומטו ומניחו בקרן זוית כדי שלא יזקו בו (יא), אפילו אין עליו בשר כלל (יב). הגה: ולכורך אוכל נפש מותר לטלטל הכל, אפילו מוקצה (יג) (רמב"ם פ"א ומרלכי ר"פ זכל מערבין).
ימימרא דאמוראי ביצה כ"ז. אשם וכרבינא.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) על ידי אינו יהודי – ראינו (בתחילת סימן תקט"ו) שאין לעשות מלאכה ביום טוב על ידי גוי, ואפילו מלאכה מדרבנן. אולם בהלכות שבת מבואר שהותר לבקש מגוי לצורך מצווה במלאכה מדרבנן⁸. וההוצאה היא מדרבנן, ראשית משום שפוסקים רבים סבורים שאין רשות הרבים מהתורה בזמן הזה; ובנוסף, ראינו כי לשיטת המחבר אין איסור הוצאה ביום טוב מן התורה כלל. לכן לדבר מצווה או במקום הצורך – כגון להחזיר משכון לגוי אלים – אפשר להתיר.

(ט) שאינו מיוחד לשפוד – אבל ראוי להסקה⁹. ואם הוא עין המיוחד לשפוד אין איסור לטלטלו כלל, מפני שעדיין עומד לשימוש לאחר הניקוי.

(י) שאינו כלי – היות שנמאס ואינו ראוי לכלום.

(יא) שלא יזקו בו – והתירו חכמים טלטול מוקצה כדי למנוע נזק¹⁰.

(יב) אין עליו בשר כלל – וכמובן שאם יש עליו בשר – אינו מוקצה.

(יג) אפילו מוקצה – כבר הביא הרמ"א דין זה בסימן תק"ט סעיף ז¹¹, ונשנה כאן הדין לבאר לנו מדוע מותר לטלטל את השפוד כדי לצלות עליו.

8. "שבות דשבות לצורך מצוה". שו"ע ש"ז, ה. וראה ברמ"א שכ"ה, ב.

9. שאם אינו ראוי להסקה – אסור לצלות בו. כי אף שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש, אין להסיק בעץ מוקצה, כמפורש בסימן תק"ז סעיף ב. וראה סימן תק"ב סעיף ג, משנה ברורה ס"ק כא וכב, ומשנה ברורה כאן ס"ק טז.

10. ובלשון הגמרא: "מידי דהוי אקוץ ברשות הרבים".

11. ראה שם בבאורנו ס"ק כה, ובהערה 15.

פעיף ד

מותר למלטל סולם של שובך משובך לשובך, אפילו ברשות הרבים. אבל סולם של עליה אסור במלטול (יד).

¹משנה ביצה ט"ו וכבית הלל. ²כלישנא קמא שם בגמרא לקולא, הרא"ש בשם הגאונים ושאר פוסקים. ³ברייתא שם וכו' יהודה.

פעיף ה

להוציא גרף של רעי ולהחזירו, כדינו בשבת כך דינו ביום טוב (טו) ועיין לעיל סי' ש"ח סעיף ל"ה.

²ציינתיו לעיל בסימן ש"ח סעיף ל"ד.

פעיף ו

בהמה שמתה ביום טוב (טז), אם היתה מסוכנת מערב יום טוב – הרי זה מחתכה לכלבים (יז); ואם לא היתה מסוכנת, אף על פי שהיתה חולה – הרי זה מוקצה, ולא יזינה ממקומה (יח).

²ביצה כ"ז וכדמתרגם זעירא למתניתין וכגרסת הר"ף, וכן כתבו שאר פוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(יד) אסור בטלטול – בזמנם היו שלושה סוגי סולמות: סולם ביתי, לשימוש יום-יומי; סולם של שובך, לצורך לקיחת היונים (שהוכנו לאכילה ביום טוב); וסולם של עליה, שהוא סולם גבוה במיוחד שנועד לעלות לגג, בדרך כלל כדי לתקנו. הסולמות כולם ראויים גם לשימוש מותר, לכן אינם מוקצה; אלא שאסרו חכמים לטלטל סולם של עליה מאחר שנראה שלוקח את הסולם כדי לתקן את הגג. ואסור לטלטלו אפילו לצורך היתר בתוך הבית, כיון ש"כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין – אפילו בחדרי חדרים אסור".

(טו) כך דינו ביום טוב – גרף של רעי' הוא עביט של שופכין (כגון סיר לילה). ואף שהוא מוקצה מחמת גופו התירו חכמים להוציאו ממקום שבני אדם נמצאים, משום כבוד הבריות; אולם להחזירו אסור. פרטי דין זה מובאים בהרחבה בהלכות שבת, וציין כאן המחבר דין זה כדי שלא נחשוב שהתירו יותר משום עונג יום טוב.

(טז) שמתה ביום טוב – וכעת נועדה למאכל לכלבים.

(יז) מחתכה לכלבים – כיוון שלקח בחשבון שיכולה למות ביום טוב, וכבר ייעד בהמה זו לכלבים.

(יח) ולא יזינה ממקומה – שהלוא לפני שמתה הייתה ראויה למאכל לאדם ועכשיו אינה ראויה אלא לכלבים, ולכן הרי היא "נולד" ואסורה בטלטול¹².

12. מוקצה מסוג זה מותר בשבת ואסור ביום טוב, כפי שבארנו בסימן תצ"ה ס"ק ט.

פעיף ז

"מתחילין בערימות התבן, אם היא תיבנא סריא (פי' סרוסה) ואית ביה קוצים, שעומד להסקה (יט).
"משנה וגמרא ביצה ל'.

פעיף ח

י' נוטלים עצים הסמוכים לדפני הסוכה ומסיקין בהם (פ). הגה: וסוף הדין אס זרק חזילות על הסכך (כא) לאינן חזילות לגזי הסכך, אס לעתו להסיקן מותר ליטולן משס (כב).
י' משנה ביצה ל' וכדמפרש לה שמואל שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יט) שעומד להסקה – התבן נועד להאכלת הבהמות. מדובר כאן במחסני תבן שהיו רגילים לאצור בעבור שימוש במשך חודשי החורף. תבן זה הוא מוקצה כיוון שאינו עומד כעת לשימוש, עד שיתחיל להשתמש באותו מחסן. אך אם התקלקל, הרי שונה ייעודו ועומד להסקה, ולכך היה ראוי גם לפני יום טוב, ולכן התבן הסרוח אינו מוקצה ומותר להסיק בו¹³.

(כ) ומסיקין בהם – מדובר בעצים הנשענים על דפנות הסוכה¹⁴ אבל אינם קשורים לה, ולכן אין בלקיחתם משום מלאכת סותר. והם אינם מוקצים כוון שעומדים לכל שימוש.

(כא) על הסכך – מדובר בחבילות קשורות, שאינן נחשבות כחלק מהסכך. אך אם אינן קשורות אסור לקחתן, כי עצים שעל הסכך, בניגוד לעצים הסמוכים לדפנות, נחשבים כחלק מן הסכך ויש בלקיחתם איסור סותר.

(כב) מותר ליטולן משם – שהיות שדעתו להסיק את העצים הם אינם מוקצים.

13. ומסתבר כדברי המשנה ברורה (ס"ק ל"ז), שלדעת הרמ"א, המקל במוקצה ביום טוב (כפי שראינו בסימן תצ"ה סעיף ב', ובדברינו שם ס"ק י'), מותר להתחיל ערימת תבן אפילו לא סרוחה. וכך מוכח גם מדברי הבית יוסף. ועל כך שלא הגיה כאן הרמ"א, כותב מ"ב שזאת משום שסמך על דבריו בסימן תצ"ה. ואפשר להוסיף שלא העיר הרמ"א כאן משום שהאיסור אינו מפורש בדברי המחבר, אלא השמיע רק את ההיתר בתבן שסרוח, ולמדנו שאסור כשלא סרוח ש"מכלל הן אתה שומע לאו".

14. ואין הבדל בין סוכה שנועדה לצל (עליה מדובר כאן), לבין סוכה שנועדה למצנת ישיבה בסוכה, עליה דיבר הרמ"א בתחילת סימן תרל"ח.

סעיף ט

בית שהוא מלא פירות מוכנים, ונפחת – נוטל ממקום הפחת (כג).
 םמשנה ביצה ל"א וכתנא קמא. ואפילו היה בנין גמור, בית יוסף לדעת הרמב"ם בפרק ב'. והטעם לפי שאין הפירות מוקצים מחמת עצמן, רמב"ן.

שולחן ערוך כפשוטו

(כג) נוטל ממקום הפחת – מדובר בפירות הנעולים בחדר או בארון ללא מפתח, וביום טוב נשבר דלת החדר או הארון, ויכול דרכו לקחת את הפירות. להבנת דברי המחבר כאן יש לבאר שאחד מסוגי המוקצה הוא "מוקצה מחמת איסור", ועיקרו: חפץ העומד לשימוש כשלעצמו, אך כדי להגיע אליו יש לעשות מלאכה האסורה ביום טוב – הרי הוא מוקצה. ולכן דגים שניצודו ופירות שנקצרו ביום טוב – אסורים.

מדובר כאן במחסן ללא פתח, שכדי להוציא את הפירות יש ליצור חור בקיר (והוא הדין בתיבה נעולה אם המפתח אבד). לכאורה הפירות צריכים להיות מוקצים מחמת איסור, אך משמיע לנו המחבר שאינם מוקצים. הסיבה היא שיש להבחין בין מלאכה הנעשית בדבר עצמו, כדג אותו צריך לדוג או כפרי שצריך לקטוף, לבין פרי שהוא עצמו מוכן ללא מלאכה, אלא שיש מניעה החוצצת בין האדם לבין הפרי. לכן אם הבית נפחת מאליו (או שנשברה התיבה) – הפירות אינם מוקצים¹⁵. ונראה שלא מדובר כאן במקרה שהכניסם בכוונה למקום סגור על מנת שלא להשתמש בהם זמן מרובה, כי אז אסורים משום שהקצה דעתו מהם. אלא שמדובר כאן במקרה שאבד המפתח או שלא הספיק לפני יום טוב לשבור את הפתח, וכיוצא בזה.

15. זו מחלוקת ראשונים, ופסק המחבר להקל. ונראה להלכה שאפשר לסמוך על דברי המחבר במוקצה שהוא מדרבנן. אולם הביאור הלכה בד"ה "בית", אינו רוצה להקל אלא בשעת הדחק.

סימן תקי"ט צירי דלתות ותיקון כלים ביום טוב

האיסור לבנות בשבת ובחג הוא במבנה המחובר לקרקע או בבניית כלי שלם, ואילו השלמת בנייתו של כלי אסורה משום "מכה בפטיש". בסימן זה מביא השולחן ערוך דוגמאות לבניה בכלים שנאסרה משום מלאכות אלו.

סעיף א

(א) ^אמסלקין תריסי חנויות (פי' קרטיס שנועליס זהס החנויות)

^אמשנה ביצה י"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **הקדמה** - כדי להבין את ההלכות השנויות בסעיף זה יש להקדים ולבאר כמה מושגים:

פתיחת חנויות ביום טוב - בעבר, לפני שהיו מקררים ושאר אמצעים לשמירת הטירות, כדי לאכול אוכל טרי היה צריך לשחוט ולהכין אותו ביום טוב. לכן מצד אחד, כדי להרבות בשמחת יום טוב יש להתיר עד כמה שאפשר הכנת אוכל וקנייתו; ומן הצד השני יש לצמצם במלאכה כדי לשמור על קדושת היום. לכן מותר למכור ולקנות ביום טוב בתנאים מגבילים, כפי שראינו במקומות אחרים¹. סעיף א' עוסק בדיני פתיחת החנות.

דלתות החנות - אין שום איסור, כמובן, לפתוח ולנעול דלת רגילה. אך חנויות שלהם היו כעין דוכנים, שבדרך כלל אינם מחוברים לקרקע ולמעשה דומים לארון. דלת החנות נפתחת מלמעלה למטה והופכת למעין שולחן שעליו מניחים את הסחורה. בתום המסחר מחזירים את הסחורה לארון ואת הדלת למקומה. ויש לדון האם פתיחת חנות כזו, שהיא למעשה בניית הדוכן, מותרת ביום טוב.

בניה בכלים - איסור בניה דאורייתא שיעורו כלשהו, והוא דווקא במבנה המחובר לקרקע. גם כל תוספת בניה נחשבת מלאכה. לכן אסור להרכיב בשבת וביום טוב דלת או חלון של בית על צירם. אולם בכלי (ובכל דבר שאינו מחובר לקרקע) הדין שונה: האיסור הוא רק אם עושה את כל הכלי, אבל תוספת לכלי אין בה משום איסור בונה. לכן הרכבת דלת על ארון, או פתיחת החנות, אין בהן איסור בניה.

מכה בפטיש - איסור נוסף בשבת ובחג הוא "מכה בפטיש". מלאכה זו, הנקראת

1. ראה למשל סימנים ת"ק ותקי"ז.

(ב) ומחזירין אותם ביום טוב (ג), כדי שיוציא תבלין שהוא צריך להן, ולא ימנע משמחת יום טוב.³ במה דברים אמורים, כשיש להם ציר באמצע (ד); אבל יש להם ציר מן הצד (ה) – אסור, גזירה שמא יתקע (ו); ושאינן להם ציר מן הצד כל עיקר – אפילו בבית מותר להחזיר (ז).³ אוקימתא דאביי שם.

שולחן ערוך כפשוטו

גם "תיקון כלי" או "גמר מלאכה", היא מעשה שאחריו הכלי יקָשֵׁב כגמור. תוספת בניה בכלי אינה אסורה משום בונה, אך לעיתים אסורה משום מכה בפטיש. סוגי הדלתות – יתבאר בסעיף זה שיש שלושה סוגי חיבורים של דלתות:

1. דלת שאין בה ציר, אלא מונחת בלבד. דבר השייך למעשה רק בארון שהפתח בו למעלה.

2. דלת שיש בה ציר אחד (ציר כעין אצבע הנכנס לנקב שבארון). דלת כזו ניתן להוציאה ולהחזירה בקלות יחסית.

3. דלת שיש בה שני צירים, אחד למטה ואחד למעלה. דלת כזו אינה עשויה להוצאה ולהחזרה, וכשמכניסים אותה ייתכן שיעשו זאת בחוזקה. לאחר הצבת דלת כזו ישתמשו בה על ידי פתיחה וסגירה, והדבר אסור מהתורה משום "מכה בפטיש".

(ב) החנויות – כאמור בהקדמה, מדובר כאן בדוכנים שהם כעין ארונות, ואינם מחוברים לקרקע. לכן אין שום איסור בסילוק הקרש.

(ג) ומחזירין אותם ביום טוב – על אף שהחזרה היא טרחה שלא לצורך יום טוב, התירו חכמים זאת מכיוון שאם ייאסר לסגור – ימנעו הסוחרים מלפתוח, והדבר יפגע בשמחת יום טוב.² ובכגון זה אומרים "התירו סופן משום תחילתן".

(ד) ציר באמצע – כלומר ציר אחד. וכאמור בהקדמה, דלת עם ציר אחד הרי היא עשויה להכניס ולהוציא. ולא גזרו חכמים שמא יתקע את הדלת בחוזקה ולאורך זמן, דבר האסור משום "מכה בפטיש".

(ה) ציר מן הצד – כלומר שני צירים, אחד למעלה ואחד למטה.

(ו) גזירה שמא יתקע – שמא יחזיר כך שלא יוכלו להוציאו בקלות, והרי זה גמור בניית הארון ואסור משום "מכה בפטיש". לכן בדלת כזו, אם הוציאה לגמרי לצורך המכירה – אסור להחזיר.

(ז) מותר להחזיר – כאמור בהקדמה, דלת כזו אפשרית אם הארון נפתח כלפי מעלה, ובכגון זה אין כלל בניה או תיקון.

2. היו אחרונים שמצאו השלכה להלכה לטעם זה, והתירו דווקא לצורך רבים, אך אסרו אם פותח את החנות שלא על מנת למכור (ראה באור הלכה ד"ה "ומחזירין"). אך לא מצאנו חילוק זה בבית יוסף, ונראה שלא ניתנה התורה לשיעורים).

סעיף ב

י כלים שהם מופוצלים (ח), כגון מזורה של חוליות וכסא ושלחן, שהם חתיכות חתיכות, מעמידין אותן ביום טוב (ט); **ז** והוא שלא יתקע (י).
 ילשון רמב"ם בפרק ד' מהלכות יום טוב, ממשנה ביצה כ"א. ¹ מדין תריסי חנויות, שם יא.

סעיף ג

יא להתיר ולהפקיע ולהתוך חותמות שבכלים ושבקרקע (יא) ולשבר פותחות, כדינם בשבת כך דינם ביום טוב (יב) (ועיין סי' ס"ז סעיף ז').
² ציינתיו לעיל סימן שי"ד סעיף ז וסעיף י.

שולחן ערוך כפשוטו

(ח) מופוצלים - כלומר: מודולריים, מיועדים לפירוק ולהרכבה.

(ט) מעמידין אותן ביום טוב - הכוונה לכלי שעשוי חלקים הניתנים לפירוק, וכשצריכים להשתמש בכלי מרכיבים אותו. הואיל ונועדו הכלים לפירוק ולהרכבה אין בהרכבתם איסור "מכה בפטיש". וכיון שהם כלים, אין בכך גם איסור בונה, כפי שהסברנו בהקדמה.

(י) והוא שלא יתקע - מאחר שאם תוקע, הכלי כבר אינו עומד לפירוק, וחייב משום מכה בפטיש.

(יא) חותמות שבכלים ושבקרקע - חותמת היא חבל הסוגר מכסה, של כלי או של מבנה. לפתיחת החותם אפשר להתיר את הקשר או לחתוך את החבל. התרת הקשר מותרת בין בשבת ובין ביום טוב, כיוון שהקשר אינו מוגדר "של קיימא", שהרי נעשה לצורך פתיחה וסגירה. חיתוך החבל נחשב לסתירה, כיוון שהחבל עצמו נחשב לכלי, ואם מדובר בחותמות שבקרקע ייתכן שהחיתוך נחשב גם כסתירת המבנה. פירוט דיני החותמות מובא בהלכות שבת³, ובתמצית הדברים: חותמות שבכלים מותר להתיר, לחתוך או להפקיע (להתיר קליעתו), ובשל קרקע מותר להתיר את הקשר, אבל לא לחתוך ולהפקיע.

(יב) כך דינם ביום טוב - בשבת וביום טוב אסור לשבור כלי, אבל מותר לשבור או לקרוע אריזה שאינה כלי גמור לצורך הוצאת האוכל שבה. לכן מותר הן בשבת והן ביום טוב לקרוע אריזת אוכל (העשויה נייר, קרטון או רשת). אבל אם האוכל נמצא בכלי של ממש, משמע בהלכות שבת (שי"ד, ז) שמכריע המחבר לאסור. לכן יש אוסרים לפתוח קופסת שימורים. אולם ראשונים רבים מתירים לשבור אפילו כלי גמור כדי להוציא ממנו אוכל, ולכן קופסת שימורים, שאפשר להחשיב אותה

3. בסימן שי"ד, כנזכר ברמ"א כאן.

סעיף ד

לְקַטּוֹם קֶשׁ אִו קִיסָם אִו תִּבֵּן אִו עֲצֵי בִשְׁמַיִם, דִּינֵן בְּיוֹם טוֹב כְּדִינֵן בַּשַּׁבָּת (יג) (כְּלֹאֲתֵאל סִי' שְׁכ"צ סְעִיף ד').

¹ ציינתיו לעיל סימן שכ"ב סעיף ד'.

סעיף ה

קִמְטִים שְׁעוֹשִׂים הַנְּשִׂיִם בְּבֵתִי זְרוּעוֹתֵיהֶן וּבְבֵתִי שׁוֹקִיָּהֶן (יד), אֲסוּר לַעֲשׂוֹתָן בְּיוֹם טוֹב מִשּׁוּם תִּיקוּן מִנְאָ (טו).

¹ תהא דקטורי בידי, ביצה כ"ג.

שולחן ערוך כפשוטו

ככלי ארעי (כיון שעומדת לזריקה), אפשר להקל ולפותחה⁴. ואף שדין יום טוב ודין שבת זהים לעניין בנייה וסתירה, ודאי שיש להקל בכך ביום טוב, שהרי פותח לצורך אוכל. ופתיחת הקופסא היא בכלל "מכשירים" שאם ייעשו מערב יום טוב ייפגם טעמם מעט⁵, ולכן אין להחמיר בכך ביום טוב כלל.

(יג) כְּדִינֵן בַּשַּׁבָּת - בהלכות שבת (שכ"ב, ד) מבואר שאין איסור לחתוך אוכל בסכין כדי להכין ממנו קיסם, ואף מותר לחתוך קש שנועד למאכל בהמה. וזאת מפני שאין מלאכת תיקון בדבר הראוי למאכל. אבל אסור לחתוך חתיכת עץ (שלא הייתה מאכל) ולהפוך אותה לקיסם, ויש בכך עשיית מלאכה מן התורה (אם עושה זאת בעזרת כלי. ואם עושה זאת ביד - אסור מדרבנן).

(יד) קִמְטִים - הכוונה לקפלים הנעשים בבגד כדי לתת לו צורה נאה. ונעשים בשרוול החולצה (=בית זרוע) ובחצאית (=בית שוק).

(טו) מִשּׁוּם תִּיקוּן מִנְאָ - כלומר מלאכת "מכה בפטיש". הקפלים נעשים כדי לתת לבגד צורה, ולכן נחשב הדבר לתיקון; ונראה שהאיסור מן התורה⁶.

4. עיין לעיל בסימן תק"ט סעיף ו', ובדברינו שם ס"ק כב גם את הדיון בפתיחת בקבוק. וראה בהרחבה בספרנו "בעקבות המחבר", מעמוד ק"צ.

5. כפי שראינו פעמים רבות, ולראשונה בסימן תצ"ה ס"ק ה.

6. מלשון המחבר כאן, ומפורש בדבריו בבית יוסף, משמע שמחשיב מעשה זה כ"מעשה אומן". ולא כדברי המאירי, שכתב (ביצה כג ע"א): "אלא שיראה לי שאין נקראין מעשה אומן אלא אותן הקמטים הנעשים על ידי מחט".

סימן תק"כ לכבד הבית ביום טוב

סעיף א

*לכבד הבית, כדינו בשבת כך דינו ביום טוב (א) (ועיין לעיל סי' של"ז).

*ציינתיו לעיל סימן של"ז.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **כך דינו ביום טוב** - אסור מן התורה בשבת "להשוות גומות", כלומר ליישר שטח עפר על ידי מילוי הבורות ויישור הגבשושיות. ואסרו חכמים אף לטאטא מקומות שאינם מרוצפים, שמא ישווה גומות¹, ולכן נאסר לטאטא בבתים שלהם, שלעתים לא היו מרוצפים. המחבר משמיע לנו שלא הקילו כאן משום כבוד יום טוב. אולם במקום מרוצף, שאין חשש שישווה גומות - מותר לטאטא².

1. יש אומרים שהאיסור אינו אלא לשיטת ר' יהודה, האוסר דבר שאינו מתכוון. ואין כן דעת המחבר, שהרי הביא (של"ז, ב) את דעת האוסרים באינו מרוצף בסתם, ואחר כתב "ויש מתירין אפילו אינו מרוצף". והלכה כסתם.

2. ואף שהרמ"א שם מביא שיטה האוסרת אפילו במרוצף, גזרה משום מקומות שאינם מרוצפים, וכתב עליה "וכן נוהגים ואין לשנות", כבר כתבו הפוסקים (ראה בביאור הלכה שם ד"ה "ויש מחמירים") שזה דווקא בזמנם, שמקומות רבים לא היו מרוצפים. אבל בזמננו אין מקום לגזרה זו, ומותר לכל הדעות לטאטא.

סימן תקכ"א הצלה מפני הגשם ביום טוב

סימן זה עוסק בהצלת פירות מפני דליפת הגשם. מדובר במקרים שבהם העברת הפירות אינה כרוכה במלאכה, אלא בטרחה בלבד. ואמנם ראינו למעלה (בסימן תק"ג) כי אסור בשבת וביום טוב לטרוח בעבור חול אפילו בדבר שאינו מלאכה, אולם כאשר יש חשש הפסד ממון התירו דברים שטרחתם מועטת. וההיתר ביום טוב רחב מההיתר בשבת, כפי שיתבאר.

סעיף א

^א משילין פירות (א) (פירוש: מן 'כי ישל זיתך', כלומר מפילין הפירות לארץ) דרך ארובה (ב) ביום טוב. ¹ ולא ישלשלם בחלונות ולא יורידם בסולמות (ג) ולא יטלטלם מגג לגג, אף על פי שהן שוין (ד).
^א משנה ביצה ל"ה. ² בבב"א וגמרא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) משילין פירות - סעיף זה עוסק בפירות (שאינם מוקצים) השטוחים על הגג, ורוצה להצילם מהגשם הממשמש ובא.

(ב) דרך ארובה - גרירת הפירות או גלגולן לעבר פתח בגג היא טרחה מועטה, והתירו חכמים לעשות כן ביום טוב. אבל לא התירו בשבת,¹ אף שאין בזה טרחה מרובה, מפני שיש הבדל גדול בין שבת ליום טוב: ביום טוב עוסקים בהכנת אוכל, ולכן הכנסת אוכל בטרחה מועטה אין בה זלזול בכבוד יום טוב. אולם בשבת, שבה אין עושים מלאכה אף לצורך אוכל, יש בהכנסת הפירות זלזול בכבוד היום.

(ג) בסולמות - כיוון שההיתר הוא דווקא בפתח בגג. אך אם צריך להרים את הפירות כדי להכניסם לפתח שבגג הרי זו טרחה מרובה שאסורה גם ביום טוב.

(ד) שהן שוין - אף על פי שבגגות השווים בגובהם הטרחה אינה מרובה, העברה מגג של בית אחד לגג של בית אחר כלולה באיסור חכמים, כיוון שהעברה לרשות אחרת דומה לעבודה ויש בכך משום זלזול ביום טוב.

1. מפורש במשנה שם; ובשו"ע של"ח, ז.

סעיף ב

¹ מותר לכסות פירות או כדי יין או לבנים, מפני הדלף (ה).

² ציינתיו לעיל בסימן של"ח סעיף ז'.

סעיף ג

¹ ליתן כלי תחת הדלף, כדינו בשבת כך דינו ביום טוב (ו) ועיין לעיל

סימן של"ח סעיף ח'.

² גם זה שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(ה) **מפני הדלף** - כיסוי הפירות והכלים מפני הגשם היא טרחה מועטת, שראינו כי הותרה ביום טוב. ומחדש כאן המחבר שמותר לכסות אפילו לבנים, שהן מוקצות², מפני שלא אסרו חכמים להגן על המוקצה אלא רק לטלטלו. והדבר מותר גם בשבת.

(ו) **כך דינו ביום טוב** - אף כאן מדובר במניעת הפסד הנגרם מן הגשם - מי הדליפה עלולים לקלקל את הבית. בהלכות שבת מבואר שאם המים ראויים לרחצה או אפילו לשתיית בהמתו (וממילא אינם מוקצים) - מותר להניח דלי כדי לקבל את הדלף. אך אם המים אינם ראויים לדבר - הרי הם מוקצים, ואז המעשה אסור משום "ביטול כלי מהיכנו". כלומר: הואיל וממלאו במים שהם בגדר מוקצה ובעקבות פעולתו ייאסר הכלי בטלטול, הרי זה דומה לסתירת הכלי ואסרו זאת חכמים³. ומשמיענו כאן המחבר שלא הקלו בכך ביום טוב יותר מאשר בשבת.

2. ההיתר אפילו במוקצים מבואר מפורש בשו"ע שם. ודין הלבנים נתבאר בשו"ע ש"ח, יז.

3. פרטי דין הדלף בשבת זה מבוארים בסימן של"ח סעיף ח', יעויין שם. ודין ביטול החפץ מהיכנו בסימן ש"י, ו ועוד.

סימן תקכ"ב כמה איסורי הוצאה משום כבוד יום טוב

הסימן עוסק בחפצים שנאסר להוציאם ביום טוב. ואמנם ביום טוב אין איסור הוצאה, אך יש חפצים שאסרו חכמים לצאת עימם משום שנשיאתם בחוץ היא דרך חול, ויש בכך זלזול בכבוד יום טוב.

סעיף א

^א אין הסומא יוצא במקלו (א), ולא הרועה בתרמילו (ב) (ולין מינג, לינו ציוס טוב כמו צצצת. ועיין לעיל סימן ש"א סעיף ט"ו).

^א ברייתא ביצה כ"ה.

סעיף ב

^ב אין יוצאין בכסא (ג), אחד האיש ואחד האשה. ¹ ואיש שהיו רבים ² ביצה כ"ה בברייתא. ³ שם בגמרא.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) במקלו - בשבת אסור לעיוור לצאת במקלו לרשות הרבים, שהואיל והעיוור מסוגל ללכת בלא מקל, נחשב המקל למשא ולא לבגד¹. אמנם ביום טוב אין איסור הוצאה, אולם יציאה במקל נחשבת כדרך חול, ואסורה למי שיכול ללכת בלא מקל. והדגיש ערוך השולחן שהאיסור הוא דווקא לעיוור המסוגל להסתובב בלא מקל, אבל עיוור שאינו מסוגל לכך - מותר לו לצאת במקלו². והוא הדין בזקן שאינו יוצא במקל מדרך כבוד, אלא משום שללא מקל חושש ליפול - יכול לצאת במקלו ביום טוב. ובביתו ובחצרו מותר בכל עניין³.

(ב) בתרמילו - גם כאן, על אף שאין איסור הוצאה, יציאת הרועה בתרמילו היא דרך עבודתו ויש בכך זלזול ביום טוב.

(ג) אין יוצאין בכיסא - בעבר, כאשר איש או אישה מכובדים עברו ממקום למקום, נהגו לשאת אותם על כיסא כדי שלא יצטרכו לכתת רגליהם, וגם כדי לכבדם. ואסור לעשות זאת ביום טוב כי יש בטורח זה זלזול ביום טוב.

1. והוא הדין בחיגר. שו"ע ש"א, טו-יח.

2. כאן סעיף א', ובסימן ש"א סעיף עא. ושם הרחיב: "מכל מקום כל אלו שעל כל פנים ההילוך עם המקל יותר טוב להם - מותרים לילך במקל" (במקום שיש עירוב), כפי שיתבאר בסעיף ג'.

3. כך עולה מהמשנה ברורה בס"ק ב'. וכך גם נראה מלשון המחבר, שכתב "אין יוצא".

צריכים לו – מותר (ד),¹ ומוציאין אותו על הכתף אפילו באפריון (ה).
¹מהא דאמימר ומר זוטרא שם.

סעיף ג

ה"מי שנתכווצו (פי' שנכמתו ונעשה קלריס) גידי שוקיו, יכול לצאת
 במקל (ו).
 ה"ציינתיו לעיל בסימן זה.

סעיף ד

ה"אין מנהיגין בהמה במקל (ז).
 יחשנה ביצה ל"ב וכת"ק.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) מותר – מדובר על תלמיד חכם, שהרבים צריכים לדרשתו.⁴ ומותר לשאת
 אותו כיון שכבוד התורה וצורך הרבים חשוב יותר, ודוחה את הטורח הכרוך
 בהולכת התלמיד חכם.

(ה) אפילו באפריון – נשיאת הכיסא על הכתף מרשימה יותר מנשיאתו ביד.
 ותוספת כבוד היא אם אין מסתפקים בכיסא, אלא נושאים אותו במעין תא עם
 חלונות הנקרא אפריון. ואף שבדרכים אלו הטרחה מרובה עוד יותר, מותר מפני
 כבוד התורה.

(ו) יכול לצאת במקל – שכיוון שאינו יכול ללכת ללא מקל אין ביציאתו במקל
 משום זלזול ביום טוב. ומכאן למדנו שגם הסומא, שבסעיף א' נאמר שהוא אסור
 לצאת במקלו, וכן החיגר והקשיש, יכולים לצאת במקל אם אינם יכולים ללכת
 בלעדיו ואין בכך חשש כלל לזלזול ביום טוב.⁵

(ז) במקל – גם זה משום 'עובדין דחול', כי כך מנהיגים את הבהמות למכירה בשוק
 ויש בכך זלזול ביום טוב.

4. כך עולה מסיפורי הגמרא שם, וכן ביאר רש"י, וכך כתבו הפוסקים.

5. כפי שהבאנו בס"ק א' ובהערה 2.

סימן תקכ"ג טיפול בבהמתו ביום טוב

כבר התבאר בסימן תקי"ב כי עשיית מלאכה בעבור בהמה נחשבת כמלאכה שלא לצורך, ואסורה ביום טוב. אולם מותר לטרוח בעבור בעלי חיים שמזונם עליך, היינו שהאחריות להאכילם שלך, אם אין בכך איסור מלאכה¹.

פעיף א

מסירים זבובים הנתלים בבהמה (א), אף על פי שהן עושין חבורה (ב).

^א משנה ביצה כ"ג וכו' אלעזר בן עזריא דאמר מקרדין וכפירוש רמב"ם, וכן איתא בערוך.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) הנתלים בבהמה - מפני שזו טרחה עבור בהמה שמזונה עליך, וכפי שנתבאר למעלה, הדבר מותר אם אין בכך מלאכה².

(ב) עושין חבורה - להבנת משפט זה (וכן להבנת הסעיף הבא) יש להקדים ולבאר כי כאשר אדם עושה דבר המותר בשבת, ואגב עשייה זו יכולה להתבצע מלאכה נוספת האסורה בשבת שהוא אינו מתכוון לה, נקראת המלאכה "דבר שאינו מתכוון". להלכה מותר לבצע את הדבר המותר על אף החשש שתיעשה מלאכה אסורה. אך אם מלאכת האיסור ודאי תתבצע ("פסיק רישיה") חייב על המלאכה אף שלא התכוון לה³.

וכאן - גם אם בהסרת הזבובים חובל בבהמה, הרי אינו מתכוון למלאכה זו ואין גם הכרח שתתרחש, והרי זה דבר שאינו מתכוון המותר.

1. שם סעיף ג'. וראה בביאורנו שם ס"ק י' וס"ק י"ג.

2. ועיין באור הלכה, שהסביר שההיתר הוא משום צער בעלי חיים. והנראה לענ"ד כתבת, וה' יצילני משגיאות.

3. לדעת המחבר, אם נוח לעושה המלאכה שמלאכה זו תתבצע - אסור מהתורה וחייב, ואם אינו מעוניין בכך - אסור מדרבנן. ויש מתירין לגמרי בדלא ניחא ליה. וראה מאמרנו "פסיק רישיה דניחא ליה באיסור דרבנן" בספר "בעקבות המחבר" מעמוד ר"כ.

סעיף ב

¹ אין מגרדין בהמה במגרדת ביום טוב, מפני שמשרת שער (ג).
² פשוט לדעת הבית יוסף.

סעיף ג

¹ אין מילדין בהמה ביום טוב (ד), אבל מסעדין אותה, שאוחז בולד שלא יפול לארץ ונופח לו בחוטמו ונותן לו דד לתוך פיו (ה).
² משנה וגמרא שבת קכ"ח.

סעיף ד

¹ בהמה שריחקה ולדה, מותר לזלף (פי' לשפוך) מי שליתה עליו, וליתן מלא אגרוף מלח ברחמה, כדי שתרחם עליו (ו); אבל הטמאה אסור לעשות לה כן. הגה: וע"ל סי' רמ"ו ס"ג צהגה חס חלס מלכס על שביתת צהמתו ציוס טוצ (ז).
² ברייתא וגמרא שבת קכ"ח.

שולחן ערוך כפשוטו

(ג) מפני שמשרת שיער - גירוד זה נעשה במברשת ("מגרדת"), ונועד להוצאת הזבובים. אולם גירוד הבהמה גורם בהכרח לתלישת שערות, וכפי שביארנו בסעיף הקודם, "פסיק רישיה" נחשב כמלאכה, וביום טוב לא הותרה מלאכה בעבור בהמה⁴.

(ד) אין מילדין בהמה ביום טוב - כיון שהדבר כרוך בעשיית מלאכות⁵, דבר שאסור בעבור בהמה.

(ה) לתוך פיו - היות שדברים אלו אינם אלא טרחה, וכאמור מותר לטרוח בעבור בהמה שמזונה עליך.

(ו) כדי שתרחם עליו - כל אלו הינן עצות שנזכרו בגמרא לסיוע בלידת הבהמה, ואין בהן מלאכה אלא טרחה בלבד (ובבהמה טמאה אין בהן כדי לעזור).

(ז) שביתת בהמתו ביום טוב - עיין מה שכתבנו בעניין זה בסימן תצ"ה סעיף ג.

4. וכפי שראינו בהערה הקודמת, שאף על פי שאינו מעוניין בתלישת השערות עדיין אסור מדרבנן, ולא הותר בעבור בהמתו.

5. כפירוש הרשב"א (שבת קכח). ולפי רש"י יש בכך טרחה מרובה (בעוד שבלסעוד הטרחה קטנה), וכך פירש המ"ב ס"ק ד.

סימן תקכ"ד כמה דברים שגזרו בהם ביום טוב

בסימן זה רשימת דברים שגזרו בהם חכמים ביום טוב. כלומר: אין בהם מלאכה, אך חששו חכמים שאם יעשה אותם - יבוא לידי איסור מלאכה. הרשימה כולו הובאה גם בהלכות שבת (סימן של"ט).

פעיף א

"אין עולין על גב אילן (א), ולא רוכבין על גב בהמה (ב), ולא שטין על פני המים (ג), ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מטפחין להכות כף על כף, ולא מרקדין (ד), ולא דנין (ה),^א משנה ביצה ל"ו."

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אין עולים על גב אילן - ביארה הגמרא: "שמא יתלוש". כלומר: בדרך כלל אין צורך לטפס על האילן ביום טוב, ולכן אם עלה - עלול לשכוח שהיום יום טוב ולחתוך ענף.

(ב) ולא רוכבין על גב בהמה - גם כאן האיסור הוא שמא יחתוך זמורה כדי להנהיג את הבהמה. ושוב, כיוון שהרכיבה אינה פעולה הנצרכת ביום טוב, חוששים שמא בזמן הרכיבה תשתכח ממנו קדושת היום, ויבוא לחתוך ענף.

(ג) ולא שטין על פני המים - "שמא יעשה חבית של שייטים", כלומר: שמא השיט ישכיח ממנו את קדושת היום, ויבוא לעשות כלי עזר לשוט איתו.

(ד) ולא מרקדין - שלושת אלו (מרקדין, מספקין ומטפחין) הם דברים שנעשים בדרך כלל יחד עם כלי נגינה, והם בכלל גזירת "שמא יתקן כלי שיר", שבעטיה אסרו לנגן בשבת וביום טוב. האיסור הוא דווקא ריקוד "אמיתי", ולא מה שנוהגים בהרבה מקומות להסתובב במעגל. ובשמחת תורה כולם נוהגים להקל. על שלושת אלו כתב הרמ"א (בשם התוספות) בהלכות שבת (של"ט, ג): "ויש אומרים דבזמן הזה הכל שרי, דאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר, וליכא למגזר שמא יתקן כלי שיר דמלתא דלא שכיח הוא. ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל". ולהלכה אשכנזים נוהגים להקל.

(ה) ולא דנין - כלומר: אסור לבית דין לשבת לשמיעת טענות ולפסיקת דין. ואמנם אין כאן מלאכה כלל, ואדרבה, יש כאן מצנת הטלת שלום ולימוד תורה, ובכל

ולא מקדשין, ולא כונסים (ו), ולא מיבמים (ז), ולא מגרשין (ח), ולא חולצין (ט), ולא מקדישין (י), ולא מחרימין (יא), ולא מפרישין תרומה

שולחן ערוך כפשוטו

זאת אסרו חכמים שמא יבואו לכתוב. וכגזרות הקודמות, שדרך בעלי הדין לכתוב את מהלך הדין, וכמו הטיפוס והרכיבה, גזרה זו מלמדת אותנו שכל העיסוק בדין ומריבה פוגע באווירת יום טוב.

(ו) ולא מקדשין ולא כונסים – בלקיחת אישה ישנם שני שלבים: הקידושין והכניסה לחופה. בחתונות כיום אנו עושים את שני החלקים באותו הטקס עצמו, אך בזמן חז"ל תחילה קידש אדם אישה, ורק כעבור כמה חודשים כנסה. הקידושין הם נתינת הטבעת לכלה בפני עדים ואמירת "הרי את מקודשת לי...". מעת הקידושין אסורה הכלה להתחתן עם כל אחד אחר בעולם, אך עדיין אינה יכולה לחיות עם בעלה עד הכניסה לחופה. הכניסה לחופה עיקרה היא הבאת הכלה לבית החתן, אותו מסמלת החופה, וברכת שבע ברכות בפני מניין אנשים.

ואף שיש מצווה לקדש אישה ולכונסה, אסרו חכמים לעשות זאת ביום טוב, גזרה שמא יכתוב: בקידושין שמא יכתוב "שטר אירוסין", שבו מתחייבים הצדדים לתאריך הנישואין ולעוד תנאים אחרים שמסכמים ביניהם מראש; ובכניסה לחופה חוששים שמא יכתבו את שטר הכתובה, שבו התחייבויות האיש לאשתו. איסור זה מלמדנו שבטקס הקידושין והנישואים יש גם צד של התחייבויות הדדיות, שאינן מתאימות ליום טוב.

(ז) ולא מיבמים – כאשר אדם נשוי נפטר בלא להשאיר ילדים, מצווה על אחיו לשאת את אלמנתו. והדבר אסור כנישואים, שמא יכתוב שטר כתובה.

(ח) ולא מגרשין – גם בנתינת גט גירושין לאישה אין מלאכה, אלא שחששו חכמים שמא יכתבו גט.

(ט) ולא חולצין – החליצה היא מעשה שמבצע אח החייב בייבום במקרה שהוא אינו רוצה לייבם. החליצה מתירה את היבמה להתחתן עם כל אדם. ואסורה החליצה ביום טוב כגירושין, שמא יכתבו שטר חליצה שיעמוד לה כראיה שמותרת להינשא.

(י) ולא מקדישין – הקדשה היא נתינת דבר לבית המקדש, ונעשית באמירה¹. הדבר אסור בשבת וביום טוב משום שיש כאן שינוי בעלות, והרי זה דומה למקח וממכר. דין זה אינו שייך כיום, מפני שאין לנו בינתיים בית מקדש ואסור כיום להקדיש אף בחול. פסיקת כסף לצדקה אינה כהקדשה, ומותרת, כיוון שאין בכך העברת בעלות עד שייתן בפועל.

(יא) ולא מחרימין – חרם הוא הקדשת בהמה לקרבן. ואסור כהקדש, ואף הוא לא שייך בימינו.

1. "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט" (קידושין פרק א' משנה ו).

ומעשרות (יב). הגה: ולין פליון סזן, כלינו צשצת כך לינו ציוס טוז (יג), ועיין לעיל סי' של"ט סעיף ל'.

סעיף ב

¹שכיב מרע דתקיף ליה עלמא טובא, שרי לגרש אפילו בשבת (יד).
²ציינתיו לעיל סימן של"ט.

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) ולא מפרישין תרומה ומעשרות - כיוון שהפרשת התרומות והמעשרות מכשירה את הפירות שהיו אסורים באכילה, ודומה לתיקון. ואמנם ההפרשה היא צורך אוכל, אך נאסרה ביום טוב משום שאלו "מכשירים" שהיה אפשר לעשותם בערב יום טוב².

(יג) כך דינו ביום טוב - אין לפדות בן בכור על ידי נתינת חמישה סלעים לכהן ביום טוב, משום שהדבר דומה למקח וממכר.

(יד) אפילו בשבת - תרגום: חולה העומד למות, מותר לו לגרש אפילו בשבת. ואמנם ראינו שאסור לגרש ביום טוב, אולם כשמדובר באדם שחייו בסכנה החפץ בטובת אשתו, ורוצה לגרשה רק כדי שתחשב גרושה ולא אלמנה (כגון שאין לו ילדים, ורוצה לפטור את אשתו מייבום או מחליצה) - התירו חכמים לתת גט כזה בשבת וביום טוב כדי שלא תטרוף דעתו מרוב דאגה. וההיתר הוא רק לתת את הגט, ולא לכותבו.

2. כאמור בהקדמה, הרשימה כולה הובאה בהלכות שבת. אך שלא כשאר הרשימה, בהפרשת תרומות ומעשרות היה מקום רב להתיר ביום טוב יותר מבשבת, שהרי זה צורך אוכל.

סימן תקכ"ה דין הלואה ביום טוב

בשבת התיירו חכמים לשאול דבר מחברו, גם תמורת תשלום שיינתן לאחר השבת, ובלבד שיהא זה לזמן קצר (בלשון "השאלני"). אך אסרו חכמים לשאול לזמן ארוך (בלשון "הלווני"), מחשש שמא יכתוב. בסימן זה מתבאר שהלוואה לזמן קצר מותרת כמובן אף ביום טוב, והמחבר מתיר ביום טוב אף הלוואה לזמן ארוך, שמא ימנעו משמחת החג, אך הרמ"א אוסר ביום טוב כבשבת.

סעיף א

"הלואת יום טוב נתנה ליתבע בדין (א) (ועיין לעיל סימן ש"ז סעיף י"א) (ב).

^אגמרא שבת קמ"ח וזכרה, טור בשם התוספות, וכן פסק רמב"ם בפרק ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) ניתנה ליתבע בדין - כלומר: יכול כל אדם, ואף חנווני, לתת אוכל ביום טוב תמורת כסף שיוחזר לו לאחר יום טוב. ואם הלונה לא שילם לאחר החג מותר לתובעו בבית דין. וכפי שביארנו בהקדמה, לא רק שמותר לזמן קצר, שאין בכך חשש כלל, אלא אף לזמן ארוך ובלשון הלוואה מותר¹.

(ב) סימן ש"ז סעיף י"א - בהלכות שבת, ששם כתב המחבר: "השואל דבר מחבירו לא יאמר לו הלווני, דמשמע לזמן מרובה ואיכא למיחש שמא יכתוב; אלא יאמר לו השאלני". כוונת הרמ"א ללמדנו שאף שהשתמש כאן המחבר בלשון הלוואה, גם ביום טוב יש להשתמש בלשון "השאלני", ולא בלשון "הלווני" שמשמעה לזמן מרובה, ובה חוששים שמא יכתוב. אך לא כן דעת המחבר, ולשיטתו ביום טוב התיירו אפילו לשון הלוואה, כדי שגם מי שאינו יכול להחזיר אלא לזמן מרובה לא יימנע משמחת יום טוב².

1. כדי שלא תפגע שמחת יום טוב, לא גזרו חכמים שבעקבות היתר זה יבוא החנווני לכתוב ביום טוב.

2. הסבר הרמ"א הוא על פי דבריו בדרכי משה, וכן הבינו משנה ברורה כאן. הסבר המחבר על פי השוואת הלשון כאן ובהלכות שבת, וכן משמע מפשטות הסוגיה (שבת קמח ע"ב). ואמנם מקשה הגמרא על דין רב יוסף שעוסק ב'הלווני' מהמשנה שעוסקת בלשון 'השאלני', אך זה לשיטת רב

פעיף ב

יגבאי צדקה גובין מהחצרות ביום טוב; אבל לא יכריזו כדרך שמכריזין בחול, אלא גובין בצנעא, ונותנים לתוך היקם ומחלקים לכל שכונה ושכונה בפני עצמה (ג).

³טור בשם הרמב"ם, וכתב הרב המגיד שהוא ירושלמי וברייתא במסכת דמאי.

 שולחן ערוך כפשוטו

(ג) **בפני עצמה** - מנהגם היה לעבור בכל יום בשכונות כדי לגבות אוכל, ולחלקו באותו יום לעניים. אין בדבר משום מלאכה ומותר לעשות זאת גם ביום טוב, אלא שחייבו חכמים לעשות כן בצנעה, כדי לשמור על קדושת היום. ולכן מותר לגבות, אך אסור להכריז בקול על בואם של הגבאים.

יוסף, שאין הלכה כמותו. עיין שם היטב, ובדברי הרשב"א על הסוגיה. ובה מבואר מדוע נכתבה הלכה זו בהלכות יום טוב. שהרי אף אם הלוח בשבת – מותר לתבוע, כביום טוב. אך ביום טוב אין לדעת המחבר איסור כלל להשתמש במילה 'הלווני', ואפילו לזמן מרובה.

סימן תקכ"ו דיני קבורת המת ביום טוב

מצות עשה לקבור מת ביום פטירתו ולא להלינו, שנאמר "קבור תקברנו ביום ההוא". והמלין מתו עובר גם על לא תעשה, שנאמר "לא תלין נבלתו על העץ". אולם קבורה ביום טוב כרוכה במלאכות רבות, כמו כריית הקבר ועוד. העיקרון ההלכתי הוא שמצות הקבורה אינה דוחה את איסורי התורה של יום טוב (שאף בו יש עשה של שביתת מלאכה, וגם לאו על עשיית מלאכה). אבל מותר לקברו על ידי גוי, כי מצות קבורת המת דוחה את האיסור מדרבנן שלא לעשות מלאכה על ידי גוי. וביום טוב שני (של גלויות, ואף בראש השנה), שכולו מדרבנן, מותר לקבורו אפילו על ידי ישראל.

אולם דע שבמקומות רבים אין נוהגים היום לסמוך על היתרים אלו, ואין קוברים לא ביום טוב ראשון ולא ביום טוב שני, לא על ידי ישראל ולא על ידי גוי. ושלוש סיבות למנהג זה: א. קיימים כיום אמצעים המאפשרים לשמור על גוף המת בלא שיסריח ויתבזה. ב. הקבורה שהותרה היא קבורה מצומצמת, ואילו היום מגיעים קהל רב ללוויות, ויש בכך חילול רבתי של יום טוב. ג. רוב המשפחות יעדיפו לוויה מכובדת לאחר יום טוב, ולא קבורה מינימאלית בחטף ביום טוב. ומותר להלין את המת אם נעשה הדבר לכבודו.

אנו נסביר בע"ה את הסימן על פי העיקרון ההלכתי, בידיעה שהוא אינו נוהג למעשה ברוב המקומות.

פעיף א

מת המוטל לקברו, אם הוא ביום טוב ראשון (לא יתעסקו זו ישראל (א), ואפילו יסריח (ב) ואי אפשר צעממין, אצל יתעסקו בו עממין (ג), מימרא דרבא ביצה ו.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) לא יתעסקו בו ישראל - כאמור בהקדמה, מצות הקבורה אינה דוחה את איסורי המלאכה.

(ב) ואפילו יסריח - מפני שכבוד הבריות אינו דוחה איסורי תורה.

(ג) יתעסקו בו עממין - כאמור בהקדמה, מצות קבורה דוחה את האיסור דרבנן של מלאכה על ידי נכרי.

³אפילו מת בו ביום (ועיין לעיל סימן ל"ט), ואפילו אם יכולין להשהותו עד למחר שלא יסריח (ד). ⁴וכל זה בעשיית (קצו) וארון ותכריכין (ח), אבל להלבישו (ו) ולחמם לו מים לטהרו (ז) ולהוציאו (ח) ולשומו בקבר (ט) – מותר על ידי ישראל (י). הגה: וטוב ליזכר לטהרו על ידי קש על גב עור או נסר, ולא על ידי סדינים, שלא יצא לדי סמיטה (יא) (תה"ד סימן פ"ג).

²טור בשם אביו הרא"ש וכן כתב הר"ן, דאפילו מר זוטרא שרי אמירה לאינו יהודי, והא דאמר 'והוא דאשתהי' קאי איד"ט שני דמתעסקים בו ישראל. ג'לשון הגהות מימוני בפרק א' בשם ראב"ן, וכן כתב הטור בשם ר' יחיאל הלוי ואביו הרא"ש בפסקיו שם ובתשובה, ושאר פוסקים.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) שלא יסריח – שהרי ההיתר אינו מבוסס על כבוד הבריות, אלא על כך שמצות הקבורה דוחה את האיסור דרבנן של מלאכה על ידי גוי.

(ה) ותכריכין – מאחר שכל אלו הן מלאכות דאורייתא.

(ו) להלבישו – הואיל ואין בכך מלאכה, אלא שהדבר כרוך בטלטול המת, שהוא מוקצה. והאיסור מדרבנן ולכן נדחה מפני כבוד הבריות.

(ז) ולחמם לו מים לטהרו – מותר ביום טוב לחמם מים רק לשתיה ולרחיצת פניו ידיו ורגליו. אך גם אם חימם מים לצורך אחר אין בכך איסור מהתורה אם המים ראויים לשתיה או לרחיצה¹.

(ח) ולהוציאו – מלאכת ההוצאה הותרה ביום טוב אם יש בדבר צורך קצת.

(ט) ולשומו בקבר – יש בכך טלטול מוקצה, שאיסורו מדרבנן.

(י) מותר על ידי ישראל – כי בכל אלה אין איסורי מלאכה מהתורה, והותרו משום מצות הקבורה. ובקבורת המת כל מה שיכול להיעשות על ידי ישראל חייבים לעשותו על ידי ישראל, כי כבוד המת בכך. ודע שהדגישו כמה אחרונים² כי כל ההיתרים האלה הם רק משום מצות קבורה, ולכן אין היתר להזיז את המת שלא לצורך קבורתו, שהרי הוא מוקצה. ובמקום צורך, כגון להשכיבו על הארץ, יניחו עליו כיכר לחם ויורידו אותו אגב הכיכר כביכול.

(יא) שלא יבוא לידי סחיטה – שכן יש לחשוש שהרוחץ בסדין יסחט אותו, ויעבור בכך על איסור תורה של כיבוס. ואמנם עצם הרחיצה אינה אסורה אלא מדרבנן,

1. וכן שלצורך מצוה חשובה זו אפשר לסמוך על השיטות שסוברות שגם בבישול אנו אומרים שמתוך שהותרה לצורך הותרה גם שלא לצורך, ובלבד שיש בכך צורך מצווה. ראה דברינו בתחילת סימן תקי"א.

2. ראה במשנה ברורה ס"ק י'.

סעיף ב

¹מת ביום טוב ראשון – אמור להלינו עד יום טוב שני כדי שיתעסקו בו ישראל (יב).

²ארחות חיים.

סעיף ג

³בשבת וביום הכפורים לא יתעסקו בו כלל (יג), אפילו על ידי עממין, אפילו להוציאו על ידיהם ולהניחו בכוך (פירוש צמפירס) העשויה מאתמול.

⁴הר"ן בפרק קמא דביצה, ושכן כתב הרמב"ן בספר תורת האדם והריב"ש בתשובה.

שולחן ערוך כפשוטו

שמה יסחוט, והתירו לעבור על איסורים דרבנן משום כבוד המת; אך כאן אסרו, שהלא אפשר לרוחצו בדברים שאין בהם חשש סחיטה³.

(יב) **כדי שיתעסקו בו ישראל** – אמנם ראינו כי לכתחילה ראוי שאדם ייקבר על ידי ישראל, אולם חומרה זו לא מצדיקה להלין את המת, שהוא איסור ממש⁴. מכאן יש ללמוד שכשרוצה אדם להחמיר בדבר מסויים, עליו לשים לב שלא יבוא לידי זלזול בדבר אחר שהוא מעיקר הדין.

(יג) **לא יתעסקו בו כלל** – שבת חמורה מיום טוב, וחילול שבת נחשב ככפירה בבורא עולם. לכן לא התירו חכמים לעשות שום מלאכה עבור המת בשבת. והוא הדין ביום כיפורים, שהמחללו חייב כרת. ולא התירו אפילו איסורים דרבנן משום כבוד המת, כיוון שאדרבא, כבוד המת הוא שלא תתחלל שבת בעבור קבורתו⁵.

3. הקשה המגן אברהם שיש מקום לאסור מעיקר הדין, כי שריית הסדין במים היא כיבוסו (כמבואר בהלכות שבת, ש"ב, ט), ותירץ שלא נאמר "שרייתו היא כיבוסו" אלא בבגד מלוכלך (כך בארו אחרונים את דבריו הקצרים בס"ק ה'. ועיין במשנה ברורה ס"ק יד).

4. פירשנו על פי הבית יוסף, וכן משמע מהגר"א ופתחי תשובה (ס"ק ג). ועיין במ"ב (ס"ק טו) שחולק על הסבר זה, ומסביר שאסור להלינו כדי שלא יתעסקו בו ישראל ביום טוב שני. אולם כאמור אין זו דעת הבית יוסף. ועיין היטב בשער הציון אות ט"ו.

5. הרמב"ן בתורת האדם, ובית יוסף בשמו.

פעיף ד

1 ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, אפילו ביום שני של ראש השנה (יד). **2** ואפילו לא אשתהי (טז), אפילו לחתוך לו הדם מהמחובר (טז), ולעשות לו תכריכין (יז) וארון (יח), **3** ולחצוב לו קבר (יט), ולחמם לו מים לטהרו (כ), ולגזוז לו שעריו (כא). **4** ואם אין באותה העיר מקום קברות לישראל – מוליכין אותו לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות, אפילו חוץ לתחום, **5** ומשכירין לו ספינה להוליכו ממקום למקום, דיום טוב שני לגבי מת – כחול שויוה רבנן. ואפילו אפשר **6** מימרא דרבא ביצה ז. **7** שם בגמרא וכרב אשי. **8** הרא"ש והר"ן שם. **9** הרשב"א בתשובה. **10** רוקח בסימן כ"א.

שולחן ערוך כפשוטו

(יד) אפילו ביום שני של ראש השנה – אף שלגבי דינים מסויימים אנו אומרים ששני ימים של ראש השנה הם כיום אחד ארוך⁶, כאן, שיש מצווה מהתורה לקבור את המת ביומו, אנו מעמידים הכל על דין תורה.

(טו) ואפילו לא אשתהי – לא נשתהה. כלומר: אפילו מת באותו יום, ואין חשש כל כך שיסריח ויבוא לידי ביזוי, בכל זאת מותר לקבורו, מפני שההיתר הוא משום מצוות הקבורה.

(טז) אפילו לחתוך לו הדם מהמחובר – במקום שנוהגים לעשות כן לכבוד המת, ואף שהדבר אינו הכרחי לקבורה.

(יז) ולעשות לו תכריכין – אף על פי שהדבר כרוך במלאכות תפירה ואריגה, ואף שאפשר לקחת סתם סדין.

(יח) וארון – אף שעשייתו כרוכה במלאכות "בונה" או "מכה בפטיש".

(יט) ולחצוב לו קבר – אף על פי שיש בכך מלאכת חופר, ואפשר היה לכרותו לפני יום טוב.

(כ) ולחמם לו מים לטהרו – דין זה פשוט, שהלא ראינו שמותר גם ביום טוב ראשון, אלא שנשנה כאן אגב שאר הדברים.

(כא) ולגזוז לו שעריו – שזו תולדה של מלאכת "גוזז". ולסיכום הרשימה: ביום טוב שני מותר לעשות אפילו דברים שאינם הכרחיים לקבורה.

6. כך ראינו למשל לגבי ביצה שנולדה ביום טוב ראשון של ראש השנה, שאסורה בשני (תקי"ג, ה), וכן אי אפשר לערב תחומין ביום הראשון למזרח ובשני למערב (תט"ז, א).

בעממין, יתעסקו בו ישראל (כב). הגה: אצל זאשכנז וזמלינות אלו אין נוהגין כן, אלא כל היכא לאפשר צעממין עושין הקצר והארוך ותכריכין על ידי עממין (כג), ושאר הדברים עושים ישראלים כמו ציוס טוב ראשון (כד). אצל אק לא אפשר צעממין - מותר לעשות הכל על ידי ישראל (מרכי ה' אצל ותה"ד סימן פ"ג).⁷ חוץ מן הכיפה שבונים על הקבר, שאין בונין אותה ביום טוב (כה). הגה: אצל מותר לכסותו צעפר כדרכו בחול (כ"ט), וללא כיש מחמירין (כו), כן נראה לי.⁷ במה דברים אמורים, כשרוצים לקוברו בו ביום; אבל אם אין רוצים לקוברו בו ביום - אין עושים לו שום דבר איסור מלאכה, אפילו על ידי אינו יהודי (כז); אבל טילטול מותר (כח) טור.⁷ הרא"ש בפרק קמא דמועד קטן.

שולחן ערוך כפשוטו

(כב) יתעסקו בו ישראל - ואף שראינו כי בשאר דברים הכלל הוא שחכמים החמירו ביום טוב שני כמו ביום טוב ראשון, בקבורת המת, שהיא מצווה מהתורה, העמידו דבריהם על דין תורה. אולם כמובן שעל בני העיר להיות מאורגנים לפני החג.⁷

(כג) על ידי עממין - וממעטים ככל האפשר במלאכות דאורייתא.

(כד) כמו ביום טוב ראשון - שלא החמירו ביום טוב שני יותר מאשר ביום טוב ראשון, אלא רק שמלאכות שאיסורם מן התורה ישתדלו לעשותם גם ביום טוב שני על ידי גויים.

(כה) שאין בונין אותה ביום טוב - הכיפה היא מעין מצבה הנבנית על הקבר לאחר הקבורה. בנייתה אינה נחשבת צורך הקבורה, ואין לעשותה אפילו ביום טוב שני.

(כו) ודלא כיש מחמירין - המחמירים סוברים שלאחר שנקבר אין לטרוח כלל; והמקלים סוברים שכל מעשה הקבורה הוא מכלול אחד, וההיתר לקבור כולל את התהליך הרגיל.

(כז) אפילו על ידי אינו יהודי - שכאמור, כל ההיתר הוא רק לצורך מצות הקבורה.

(כח) אבל טילטול מותר - ואף שהמת מוקצה וביום טוב ראשון אסור לטלטלו, ביום טוב שני, שהוא מדרבנן, התירו טלטול לכבודו של מת.⁸

7. ואפילו בחול המועד עדיף שידאגו לנסרים לצורך ארון מראש. לקמן תקמ"ז, י.

8. וראה במשנה ברורה (ס"ק ל'), שמביא שיש חולקים על המחבר ואינם מתירים טלטול אפילו

וולין קריאת שמע ותפלה אס מת לו מת זיוק טוב ראשון או שני (כט), עיין לעיל סי' ע"א סעיף ז', ולקמן סימן תקמ"ח בסעיף ה'.

סעיף ה

החופר קבר למת ביום טוב שני, מותר לו ליטול שכר (ל).
 רבינו ירוחם.

סעיף ו

מותר ללות המת ביום טוב ראשון תוך התחום (לא), וביום טוב שני אפילו חוץ לתחום (לב), וחוזרין למקומם בו ביום. וכן מותר להחזיר טור בשם בה"ג ושאר פוסקים. הרמב"ן בתשובה.

שולחן ערוך כפשוטו

(כט) ביום טוב ראשון או שני – מי שמתו מוטל לפניו הרי הוא אונן עד הקבורה, ופטור ממצוות עשה. ובשבת, שאסור לקבור בה את המת, אינו פטור מהמצוות, ואין אוננות בשבת. אולם ביום טוב, שכפי שראינו מותר להתעסק בו בקבורה, אזי אם מטפל במת – פטור מהמצוות, וגם ממצוות החג. אולם כיום, שכאמור בהקדמה אין קוברים את המתים לא ביום טוב ראשון ולא ביום טוב שני, אין אוננות אף ביום טוב, וחייב במצוות היום. אלא שגם בשבת "דברים שבצנעה נוהג" ואסור לשמש מיטתו וללמוד תורה עד הקבורה.

(ל) מותר לו ליטול שכר – בהסתמך על המתירים ליטול שכר ביום טוב לדבר מצווה⁹.

(לא) תוך התחום – אף שאפשר לקבור גם בלי לוייה. שהואיל ולויית המת היא מצווה גדולה וחשובה, התירו לעשותה אף שפוגעת בשמחת יום טוב. אבל לא אם יש בכך איסור, כגון יציאה מחוץ לתחום אלפיים אמה.

(לב) וביום טוב שני אפילו חוץ לתחום – כפי שראינו בסעיף ד', יום טוב שני הרי הוא כחול לצורך המת. ומותר ליוצאים חוץ לתחום אף לחזור למקומם, שמא אם לא יתירו להם לחזור לא ירצו לצאת.

לצורך המת אלא על ידי כיכר או תינוק. ונראה לי שאפשר לסמוך על המחבר ולטלטל את המת ביום טוב שני, במיוחד לאור זאת שדיני מוקצה הם מדרבנן, ושכבוד המת הוא ערך יסודי.

9. מובא בהלכות שבת (ש"ו, ה). ואמנם הביא שם המחבר בתחילה את דעת האוסרים, אולם כאן פסק לסמוך לכתחילה על דעת המקילים משום הצורך הגדול, כדי שבנקל ימצא מי שיחפור את הקבר. וכמובן אין לו ליטול שכרו עד לאחר יום טוב.

כלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום (לג).

פעיף ז

"המלוים את המת אסורים לרכוב על בהמה, אפילו ביום טוב שני, ואפילו האבלים (לד). אבל הקוברים שצריכים לקברו, אם אי אפשר, מתירים להם ביום טוב שני לרכוב על גב בהמה (לה).
 "רמב"ן בספר תורת האדם.

פעיף ח

"אם נודע לבני עיר אחת שישראל מת רחוק משם ארבעה או חמשה ימים ולא ניתן לקבורה, אף על פי שלא יוכלו להגיע לו עד לאחר המועד, מותר לצאת לדרך ביום טוב שני כדי למהר קבורתו (לו). הגה: ומותר להציא מת ציוס טוץ שני תמוץ לתמוס העיר לקצרו צקצורת ישראל, אף על פי שהיה אפשר לקצרו במקומו (לז) (צ"י צסס תשובת רש"א).
 "הרשב"א בתשובה.

שולחן ערוך כפשוטו

(לג) שהוליכו עמהם חוץ לתחום - ושוב, סיבת ההיתר היא שמא אם לא נתיר להם להחזיר את הכלים לא יצאו לקבור.

(לד) ואפילו האבלים - שלא לזלזל בכבוד יום טוב בדבר שאינו נצרך.

(לה) לרכוב על גב בהמה - ולפי זה כיום, אם אי אפשר ללכת ברגל מותר ביום טוב שני גם לנסוע במכונית, שהלא ראינו כי יום טוב שני הרי הוא כחול לצורך המת.
 (לו) כדי למהר קבורתו - כי בכל יום שהקבורה מתעכבת יש משום איסור "לא תלין".

(לז) שהיה אפשר לקברו במקומו - ומותר לא רק להוציאו חוץ לתחום, כפי שנתבאר למעלה, אלא גם להביאו. וכאמור, כל זה משום שמצוה גדולה לקבור יהודי בקבר ישראל, וכשהתירו חכמים לקבור ביום טוב שני עשו אותו כחול לצורך המת.

סעיף ט

³ תינוק שמת בתוך שלשים, אם גמרו שערו וצפרניו הוא בחזקת בן קיימא ודינו כמת גדול, אף על פי שאין אנו יודעים אם כלו לו חודשיו, דרוב נשים יולדות ולד קיימא (לח).
³ טור בשם הרב ר' יעקב בן הרב ר' יצחק הלבן, וכמו שפרש הבית יוסף.

סעיף י

⁷ נפלים שנהגו להסיר ערלתן בצרור אבן או בקנה, אסור (לט) אפילו ביום טוב שני של גליות. הגה: ואסור לקצרו ציוס טוב, אלא מניחו על הגהות מימוני בפרק א' מהלכות מילה.

שולחן ערוך כפשוטו

(לח) ולד קיימא - אין מצווה מהתורה לקבור נפל¹⁰, ולכן תינוק שנפטר קודם שהיה בן קיימא - אין לקברו ביום טוב. תינוק יוצא מחזקת נפל אם נולד בתום תשעה חודשים בבטן אמו ("כלו לו חודשיו"), או שחי שלושים יום לאחר לידתו. ולכן תינוק שמת בתוך שלושים יום ללידתו, ולא ידוע בבירור אם כלו חודשיו, יש מקום להסתפק אם הוא נפל. ופוסק המחבר שבספק זה נחשב התינוק לבן קיימא אם גמרו שערו וצפרניו, ומותר לקברו ביום טוב, כי רוב נשים יולדות לאחר תשעה חודשים¹¹. אבל אם ידוע לנו שנולד קודם זמנו - נחשב לנפל, ואין מתעסקים בו ביום טוב¹².

(לט) אסור - הפוסקים מביאים מנהג בשם הגאונים, שתינוק שמת קודם שהובא בברית - מלים אותו לפני קבורתו¹³. הטעם העיקרי לכך: "שלא ייקבר בערלתו, כי חרפה היא לו"¹⁴. ואמנם אין בחיתוך ערלה של מת איסור מלאכה, שלא שייכת חבלה במת; אך מת הוא מוקצה, ולכן נפל, שאין בו איסור הלנה, אסור לקברו ולמולו ביום טוב¹⁵.

10. אולם בכל זאת יש לקברו (עיין משנה ברורה סוף ס"ק מ"ט, שעה"צ ס"ק ס"ט, וערוך השלחן סעיף י"ז).

11. יש אחרונים שחלקו על הכרעת המחבר, וסוברים שהיות שמת קודם ל' יום - נפגמה חזקת בן קיימא, ואין לקברו ביום טוב. ראה מגן אברהם ס"ק י"ט, ומשנה ברורה ס"ק מ"ז.

12. ולעינין מילת ספק נפל, ראה בסעיף הבא הערה 15.

13. שו"ע יו"ד רס"ג, ה.

14. והובא בהגהות מיימונית בהלכות מילה טעם נוסף, וזה לשונו: "משום תקנת הפושעים, דאמרינן בבראשית רבה: מעביר הערלה מן הקטנים שמתו ולא מלו, ונותנה על פושעי ישראל". ונראה שכוונתו שזכות המילה מגינה על פושעי ישראל, שכל ישראל כגוף אחד (פירוש זה מובא גם בנודע ביהודה המובא בהערה הבאה).

15. כל זה בנפל ודאי, שאין קוברים אותו. אולם בספק נפל, שהכריע המחבר בסעיף הקודם שיש

למחר (מ) (צ"י).

סעיף יא

^י אין קורעין על המת אפילו ביום טוב שני, אפילו קרוביו (מא).
 ירמב"ם בפרק ז' מהלכות יום טוב, ושאר פוסקים.

סעיף יב

^ש כשמת בליל יום טוב שני, משכימין וקוברין אותו קודם תפלה
 (מב). כשמת ביום, קוברין אותו אחר האכילה (מג). סגס: ולין כלוק
^ש כל בו בסימן קי"ד.

שולחן ערוך כפשוטו

(מ) אלא מניחו עד למחר - כפי שראינו בסעיף הקודם. והדבר מוסכם גם לדעת המחבר, אלא שהדגיש הרמ"א את איסור הקבורה כדי שלא נטעה לחשוב שרק המילה נאסרה.

(מא) אפילו קרוביו - מפני שלא הותרה ביום טוב אלא מצות קבורת המת, ואין מצות הקריעה קשורה לקבורה. ויקרע במוצאי יום טוב.

(מב) קודם תפילה - כדי שיוכלו הקרובים להתפלל. ועוד, שחיוב התפילה מתחיל רק בבוקר, ולכן התחייבו בקבורה קודם החיוב בתפילה¹⁶.

(מג) אחר האכילה - הואיל ויש מצווה לאכול ביום טוב, וקיום מצוה זו דוחה במעט את זמן מצות הקבורה, ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם. גדולי האחרונים, ובראשם הרש"ל, חולקים על דברי המחבר ופוסקים שיש לקבור קודם הסעודה, כי איך יוכלו לאכול ולשמוח כשמוטלת עליהם החובה לקבור את המת?¹⁷ ולמעשה כריע מורה ההלכה לפי מציאות אותו מקרה.

לקברו, מילתו היא מצורכי הקבורה (ועוד, שאין בה מלאכה), והמחבר מתירה. אולם הרמ"א בדרכי משה לא רצה להתיר את המילה בספק נפל, כנראה נשום שאין זו מצווה מבוררת, וממילא כתב שצריך להמתין לקברו עד למחר. ודבריו מצטרפים לסוברים שאין לקבור ביום טוב ספק נפל, כפי שהבאנו למעלה בהערה 11.

ועיין בנודע ביהודה חלק אורח חיים סימן טז, שהבין בדעת המחבר שאסור למולו אך מותר לקברו, לכן פירש שמדובר כאן בספק נפל. ועל פי דרכו פירש המ"ב את דברי המחבר. ונראה לנו, לאחר העיון בבית יוסף ומפשטות לשון המחבר, שמדובר כאן בנפל ודאי, ולכן פירשנו בדרך אחרת. וה' יצילנו משגיאות.

16. וראה ב'לבוש' כאן.

17. ועוד הביא רש"ל מדרש שמהפסוק "לא תאכלו על הדם" סומך שאין לאכול סעודת קבע קודם הקבורה.

הדין (מד) ציוס טו3 עיין ציו"ל סימן ת"א סעיף ו' (מה).

שולחן ערוך כפשוטו

(מד) **צידוק הדין** – תפילה שנאמרת בעת קבורת המת, ובה לקט פסוקים שבהם מקבלים את דין ה'¹⁸.

(מה) **סימן ת"א סעיף ו** – שם מבואר שמנהג אשכנז הוא שלא לומר תחינה זו ביום שאין אומרים בו תחנון (מאחר שבימי שמחה אין מזכירים דין). לפי מנהג זה ודאי שאין לאומרה ביום טוב. ודעת המחבר שם שאומרים אף בימי שמחה, אלא שביום טוב ראשון, שלא מתעסקים בו במת אלא על ידי עממים, אין אומרים צידוק הדין. וביום טוב שני (ואפילו של ראש השנה) – אומרים.

18. הפסוקים לפי מנהג עדות המזרח: "צדיק אַתָּה ה' וַיִּשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ: צַדִּיק ה' בְּכָל דַּרְכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: צַדִּיקְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: מִשְׁפָּטֵי ה' אֱמֶת צַדִּיקוֹ יַחֲדוּ: בְּאִשֶׁר דָּבַר מַלְאָךְ שְׁלֹטוֹן וּמִי יֵאמָר לוֹ מֶה תַעֲשֶׂה: וְהוּא בְּאֶחָד וּמִי יִשְׁיבֵנו וּנְפָשׁוּ אֹתָהּ וַיַּעַשׂ: קִטָּן וְגָדוֹל שָׁם הוּא וְעַבְדְּךָ חֲפָשִׁי מְאֻדָּיו: הוֹ בְּעַבְדֶּיךָ לֹא יֵאֱמִין וּבְמַלְאָכָיו יֵשִׁים תִּהְיֶה: אֵף כִּי אֲנוֹשׁ רַמָּה וּבֶן אָדָם תּוֹלַעָה: הַצּוֹר תָּמִים פִּעְלוֹ כִּי כָל דַּרְכָיו מִשְׁפָּט אֶל-אֱמוּנָה וְאִין עוֹל צַדִּיק וַיִּשֶׁר הוּא: דִּין הָאֱמֶת. שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֱמֶת. בְּרוּךְ דִּין הָאֱמֶת. כִּי כָל מִשְׁפָּטָיו צֶדֶק וְאֱמֶת".

סימן תקכ"ז דיני עירוב תבשילין

כאשר חל יום טוב בערב שבת מותר מדין תורה לבשל בו עבור שבת. אולם חששו חכמים שבני אדם ייטעו לחשוב שכפי שמותר לבשל מיום טוב לשבת כך מותר לבשל מיום טוב לחול, ויבואו לזלזל ביום טוב. על כן אסרו לבשל מיום טוב לשבת אלא אם הניח בערב יום טוב "עירוב תבשילין". עירוב זה הוא פת ותבשיל, המהווים מעין תחילת הכנה של סעודות השבת כבר מערב יום טוב. פרטי עירוב תבשילין מוסברים בסימן זה.

סעיף א

^א יום טוב שחל להיות בערב שבת, לא יבשל בתחלה לצורך שבת^ב בקדירה בפני עצמה (א), אבל מבשל הוא כמה קדרות ליום טוב, ואם הותר – הותר לשבת (ב); ועל ידי עירוב (ג) מבשל בתחילה לשבת (פירוש: ענין העירוב הוא שיצטל ויאפה מיום טוב לשבת עם מה שצטל ואפה כבר מערב יום טוב לשבת, ונמצא שלא התחיל מלאכה ציוס טוב אלא גמר אותה). הנה: ומותר להניח^א משנה ביצה ט"ו.^ב ממשמעות המשנה, בית יוסף.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) בפני עצמה - כפי שביארנו בהקדמה, חששו חכמים שבני אדם יחשבו שכפי שמותר לבשל מיום טוב לשבת כך מותר לבשל מיום טוב לחול, ויבואו לזלזל ביום טוב. על כן אסרו לבשל מיום טוב לשבת אלא אם הניח עירוב¹, כפי שיבואר בהמשך.

(ב) הותר לשבת - כבר ראינו שאין איסור "להרבות בשיעורים" ביום טוב², ומותר להוסיף באותה קדירה לצורך מחר אפילו אם הוא חול, וכל שכן שמותר להוסיף לכבוד שבת; שכאמור, מדין תורה מותר לבשל מיום טוב לשבת.

(ג) ועל ידי עירוב - עירוב זה הוא תחילת הכנת ארוחת שבת כבר בערב יום טוב,

1. יש מחמירים וסוברים שאסור מהתורה לבשל מיום טוב לשבת, ולא הקלו אלא מדין "הואיל", שאינו לוקה משום שההכנה יכולה להועיל גם ליום טוב עצמו אם יבואו בו אורחים. ולשיטה זו אסור מן התורה לבשל סמוך לחשכה, שכבר אינו יכול לצפות לאורחים. וכתב המ"ב (ס"ק ג) שלכתחילה כדאי לחשוש לשיטה זו. אך המחבר והרמ"א לא פסקו כשיטה זו כלל, לכן נראה שאפשר לכתחילה לסמוך על המחבר והרמ"א.

2. סימן תק"ג סוף סק"ד.

עירוב זה אפילו ספק חשיכה (ד) (מרכי ס"פ צמה מלתיקון).

פעיף ב

¹עירוב זה עושיין אותו בפת ותבשיל (ה), ²ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד – מותר (ו).

³טור בשם רבינו תם ורבי שמשון הזקן ובה"ג. ⁴הגהות מימוני, דסומכין על ר"י והר"ף ושאר פוסקים.

פעיף ג

שיעור תבשיל זה כזית, בין לאחד בין לאלפים (ז), בין בתחלתו (ח)

שולחן ערוך כפשוטו

ועל ידי מעשה זה שעושה בערב יום טוב יזכור שאין לבשל מיום טוב לחול, כפי שראינו למעלה.

(ד) **ספק חשיכה** – זמן "בין השמשות" בכניסת שבת, כלומר בין השקיעה לצאת הכוכבים, הוא ספק שבת. והתבאר בהלכות שבת שמותר בזמן זה, כיוון שהוא ספק, לעשות מלאכות דרבנן לצורך מצווה³. לכן מותר לערב בערב יום טוב בין השמשות.

(ה) **בפת ותבשיל** – עיקר העירוב הוא בתבשיל, ובכך מתיר את כל ההכנות משבת ליום טוב: לאפות, להטמין ולהדליק את הנר. אולם יש דעה בהלכה (שיטת רבנו תם) האומרת שאפייה חשובה בפני עצמה, ואינה כלולה בכך שהתחיל לבשל מערב החג, אלא צריך גם לאפות כדי להתיר את האפייה. לשיטה זו, אם הניח תבשיל בלבד מותר לבשל, אך אסור לאפות⁴.

(ו) **מותר** – כפי שהסברנו, העיקר להלכה כדעה שהתבשיל מספיק לכל צרכיו. אך אם הניח רק פת – אינו יכול אפילו לאפות⁵. ונראה שזאת משום שהלחם הוא מאכל בסיסי, וכל יום אופים ואוכלים לחם, לכן אין באפיית לחם היכר לצורך עירוב תבשילין.

(ז) **בין לאלפים** – כאמור, מעיקר הדין מותר לבשל מיום טוב לשבת, והעירוב הוא מעשה סימלי. לכן שיעור העירוב אינו חשוב, והסתפקו חכמים בשיעור כזית בין אם מערב לעצמו בין אם מערב לאלפי אנשים.

(ח) **בתחילתו** – כשמניח את העירוב בערב יום טוב צריך לכל הפחות כזית.

3. סימן רס"א וסימן שמ"ב, ראה שם פרטי ההיתר.

4. לשיטה זו אם הניח רק פת – מותר לאפות ואסור לבשל. אך קולא זו לא התקבלה להלכה, כפי שנבאר בס"ק הבא.

5. כך משמע בפשטות דעת המחבר. וטעמו, שתיקנו חכמים לערב בתבשיל. אלא שיש חולקים, ומקילים לאפות אם הניח פת בלבד. עיין מ"ב ס"ק ז', ושער הציון י"ז וי"ח.

בין בסופו (ט). ^ההגה: ויש מארכיזין לכתחלה צפת כציצה (ירושלמי), וכן נוהגין לכתחלה (י).

^השם בגמרא ט"ז כרבי אבא וכרב.

פעיף ד

^אצריך שיחא תבשיל זה דבר שהוא ראוי ללפת בו את הפת, ^אלאפוקי דייסא (יא).

^אביצה ט"ז וכלישנא בתרא. ^אכרבי זירא.

פעיף ה

^התבשיל זה שאמרו, אפילו צלי, אפילו שלוק, אפילו כבוש או מעושן ^הברייתא ביצה ט"ז.

שולחן ערוך כפשוטו

(ט) **בסופו** - גם אם נאכל מהעירוב, יכול לסמוך עליו ולבשל לשבת כל עוד נשאר ממנו כזית.

(י) **וכן נוהגין לכתחילה** - אף שראינו בסעיף הקודם כי מעיקר הדין אין צורך לערב בפת, כותב הרמ"א כי לשיטה המצריכה גם פת, שלה אנו חוששים לכתחילה, טוב להדר ולהניח פת כשיעור ביצה לפחות ⁶.

(יא) **לאפוקי דייסא** - הגמרא מבדילה בין שלושה מאכלים: פת; תבשיל, שנחשב כמלווה את הפת; ודבר שבא במקום הפת, כמו דייסא. עיקר הסעודה בזמנם היה הלחם, וממנו עיקר השביעה. הברש, הדגים והירקות נחשבו לתוספת ("ללפת את הפת") הנותנת חשיבות לארוחה, ומהם צריך להניח את העירוב, ולא מדייסא, הבאה להשביע במקום לחם. ולכן אין לערב בתפוחי אדמה, שגם הם באים להשביע כמו לחם ⁷.

6. מקור דין זה הוא בראשונים (מרדכי תרע"ב, וראבי"ה סימן תשמ"ח) המביאים ירושלמי שאינו לפנינו. והחמרת הרמ"א כאן היא בעיקר נתינת כבוד לדברים שיצאו מפי ראשונים, אף שלא כל כך ברורה ההחמרה בפת, בעוד שבתבשיל די בכזית. אולם מצווה להסביר את דברי הראשונים, ויש לומר שלשיטתם הצורך בפת בעירוב תבשילין הוא משום שהעירוב נעשה בין היתר כדי שלא יבוא לזלזל בכבוד שבת שאחר יום טוב, ולכן יש להניח בו דבר חשוב. וכפי שיתבאר בסעיף הבא, התבשיל הוא דבר הנלווה לפת. לכן לשיטת רבנו תם, המצריך עירוב בפת להתרת האפייה, יש צורך דווקא בכמות חשובה וכשיעור שביעה.

7. על פי שער הציון ס"ק כב.

(יב), אפילו מין דגים קטנים שהדיחן במים חמים והדחתן הוא בישולן לאכילה, הרי זה סומך עליהם (יג);⁸ וכן סומך על תפוחים מבושלים (יד) ויהיה שאל פירות מבושלים, ועל דגים קטנים שבישולן (טו).
 הנהגות מימוני בפרק ה' מהלכות תחומין, בשם סמ"ג מהירושלמי נדרים. 'משמעות דברי רב יוסף שם.

פעיף ז

⁸ סומך מערב יום טוב אפילו על עדשים שבשולי קדרה, וכן על שמנונית שנדבק בסכין וגררו, והוא שיהא בו כזית (טז).
⁹ ביצה ט"ז תני ר' חייא. לשם מימרא דרב יצחק.

שולחן ערוך כפשוטו

(יב) או מעושן - צלי הכנתו ישירות על האש; שלוק הוא מאכל המבושל הרבה מאד; כבוש הוא דבר שנשרה בחומץ אפילו זמן מועט, או במים במשך עשרים וארבע שעות.

(יג) סומך עליהם - ראינו כי יש צורך להניח כעירוב דווקא דבר מבושל. וכל דרכי הבישול מועילות לצורך זה.⁸

(יד) תפוחים מבושלים - ואין אומרים שאינם נחשבים כמבושלים משום שבדרך כלל הם נאכלים חיים.⁹

(טו) שבישולן - ואף שבישולם מהיר מאוד בגלל רכותם, בכל זאת נחשב בישול.
 (טז) שיהא בו כזית - ואף שלא בישל אוכל זה לשבת¹⁰, מותר לשמור בעבור שבת כזית משאריות התבשיל ולסמוך עליהם לעירוב. אולם אם יש לו תבשיל שבושיל לכבוד השבת - עדיף להשתמש בו.

8. אמנם ראינו שאין להניח לחם, אך נראה שאין זה משום שהאפייה אינה נחשבת בישול, אלא משום שצריך לערב בדבר המלפת את הפת, כפי שראינו בהלכה הקודמת. לכן דבר אפוי המלווה את הסעודה, כגון ממולאים שנאפו בתנור, יועיל לעירוב.

9. כך משמע מהבית יוסף, וכן פירש השתילי זיתים. וראה במגן אברהם (ס"ק ד) שהעמיד במקום שמלפתים בהם את הפת, כפי שמשמע בסעיף הקודם. אך לא נראה כן מדברי המחבר, שלא הביא העמדה זו, והלא מסתמא לא מלפתים את הפת בתפוחים (כפי שהעיר ביאור הלכה ד"ה "תפוחים", בהביאו את דברי המג"א). אולם לענ"ד נראה שמה שכתב בסעיף ד "שהוא ראוי ללפת בו את הפת" הרי זה להוציא דבר שאינו חשוב, כגון דייסא. וכך נראה ממה שהביא הב"י בשם רש"י: "לפתן בעינו, דמוכחא מלתא שעשוי לשבת".

10. על פי רש"י. ולשונו: "שנשארו בלא מתכוין, סומך עליהן מערב יום טוב לשם עירוב, ולא אמרינן לא חשיבי ובטלי". כלומר: היות שלא נתבשלו במיוחד לשבת, אפשר היה לחשוב שמאכל זה אין לו חשיבות לגבי עירוב תבשילין.

סעיף ז

"מצוה על כל אדם לערב (יז), 'ומצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו, כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או שהניח עירוב ואבד (יח) (והוא הדין עם הארץ שאינו יודע לערצ) (יט) (א"י); 'אבל מי שאפשר לערב ולא עירב, אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר, נקרא פושע, ואינו יוצא בו (כ).

"ביצה ט"ז. 'מהא דאבוה דשמואל ורב אמי ורב אסי שם. 'מעובדא דההוא סמיא שם.

שולחן ערוך כפשוטו

(יז) מצוה על כל אדם לערב - ולא יסמוך על גדול העיר. וכן שלא יאמר אדם 'אחמיר על עצמי, לא אערב ולא אבשל', אלא מצווה על כל אדם לערב כדי שיוכל לבשל בעבור השבת. וגם מי שאינו צריך לבשל מיום טוב לשבת, מצווה עליו להניח עירוב תבשילין קודם יום טוב שחל בערב שבת כדי שיוכל לטרוח ביום טוב לכל צורכי השבת, כגון הדלקת נרות וסידור השולחן, אך לא יברך¹¹. ולכן מצווה על כל אדם לערב, ובכך לזכור את יום השבת. אך כאמור מי שאינו צריך את העירוב - יניחנו ללא ברכה¹².

(יח) ואבד - היות שמן התורה מותר לבשל ביום טוב לכבוד שבת, ומשום שעונג שבת זו מצווה חשובה, לא רצו חכמים שהנאנס או אפילו השוכח להניח עירוב ייענש כך שלא יקיים מצוות עונג שבת. לכן אמרו חכמים שכולם יכולים לסמוך בדיעבד על גדול העיר, ועירובו מועיל לכל בני העיר.

(יט) שאינו יודע לערב - אף על פי שמבואר בהמשך כי מי שהיה יכול לערב ולא עירב אינו יכול לסמוך על גדול העיר, מדגיש הרמ"א שמי שאינו יודע דיני עירוב נחשב כאינו יכול לערב.

(כ) ואינו יוצא בו - מחשש שאם גם במקרה זה נקל, יבטל כל עניין העירוב, כי יסמכו כולם על גדול העיר, וכבר לא יהיה העירוב היכר לכך שאין לבשל מיום טוב לחול¹³.

11. בבית יוסף משמע שהחידוש בדברי חז"ל שמצוה לערב הוא שלא יסמוך על גדול העיר. אולם פירוש זה אינו מספיק, שהלא מפורש בסוף הסעיף שאם התכוון לסמוך על ערוב הגדול - אינו יוצא בו. כף החיים (אות מד) מסביר שהחידוש הוא בשני בעלי בתים הסמוכים זה לזה, שעל כל אחד מהם לערב בנפרד. והנלענ"ד כתבתי.

12. ודומה קצת לדין המתענה, שיתבאר בדברי הרמ"א לקמן סעיף כ'. וכן הכריעו כף החיים ס"ק קי"ג (בשם המאמר מרדכי אות י"ח), ושו"ת מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סימן נח.

13. המשנה ברורה (ס"ק כו) מביא שאפשר לסמוך על הראשונים שמקילים גם בפושע. ונראה

פעיף ח

כשמערב על אחרים אינו צריך לפרט (כא), אלא מניח בכלל על כל בני העיר, ³ וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו. הגה: אצל מי שסוף חוץ לתמוס אינו יולא בו, אפילו הניח עירוב תחומין ויכול לצא לכאן (כב), אלא אס כן התנה עליו המניח **זהדיא (כג)** (המגיל פ"ו).
³ מהא דאבוה דשמואל ורב אמי ורב אשי. ³ ביצה ט"ז.

פעיף ט

דעת מניח בעינן שיכוין להוציא לאחר (כד), אבל דעת מי שהניחו בשבילו לא בעינן בשעת הנחה, רק שיודיעוהו ביום טוב קודם שיתחיל לבשל לצורך השבת (כה). הגה: ואס דרך הגדול להניח עליהם, סומכין עליו **מסתמא (כו)** (ר"ן פ"ג).
³ פשוט בביצה ט"ז. ³ שם מהא דאכר"ז רב יעקב בר אידי.

שולחן ערוך כפשוטו

(כא) אינו צריך לפרט - בעבור מי מניח את העירוב.

(כב) ויכול לבוא לכאן - אם אינו יכול לבוא פשוט שאינו יוצא, שהרי לא יכול לאכול מהעירוב. אך גם אם הניח עירוב תחומין ויכול לבוא - הוא אינו כלול באנשי העיר ולא הייתה דעת המניח עליו, משום שלא שכיח שיבואו אנשים מחוץ לתחום.

(כג) בהדיא - כלומר: שחשב בפירוש להוציא גם מי שיבוא מחוץ לתחום על ידי עירוב תחומין.

(כד) להוציא לאחר - כמובן שהמניח עירוב בעבור אחר צריך לדעת שעושה זאת, ולא בא משפט זה אלא למען ההמשך, שדי שידע המניח בלבד.

(כה) לבשל לצורך שבת - אין צורך שמי שהניחו בעבורו ידע זאת בזמן ההנחה, ודי שידע זאת קודם שמכין מיום טוב לשבת. אך אז דעתו חשובה, שכאמור, עיקר העירוב הוא כדי שידע האדם שאין לבשל ביום טוב אפילו לשבת, וכל שכן שאסור לבשל לחול. ואם אינו יודע, כמובן שאינו יכול לסמוך על עירוב זה.

(כו) מסתמא - ללא הודעה מן המניח. כיוון שמפורסם שגדול העיר מניח עירוב תבשילין עבור כל מי שצריך לכך, הרי זה כאילו הודיעו לכל. דברים אלה הובאו בבית יוסף בשם הר"ן. אולם כיוון שלא הובאו כאן בדברי המחבר, ייתכן שהוא

לכאורה שאין לזוז כאן מפסק המחבר, שלא לבטל את כל ענייניו של העירוב.

סעיף י

המערב לאחרים צריך לזכות להם על ידי אחר (כז). וכל מי שמזכים על ידו בעירובי שבת – מזכין על ידו בעירובי תבשילין (כח), וכל מי שאין מזכין על ידו באותו עירוב – אין מזכין על ידו בזה (וע"ל סימן שס"ו).

י"הרי"ף והרא"ש שם מהא דצינתי לעיל בסימן שס"ו.

סעיף יא

י" צריך הזוכה להגביה העירוב מן הקרקע טפח (כט).

שגם זה ציינתי בסימן שס"ו.

שולחן ערוך כפשוטו

סובר שאין לסמוך על כך, שגם כך לא נודע לאדם כל עניין האיסור לבשל מיום טוב לשבת. לכן הפתרון לדעת המחבר הוא להודיע לציבור שהונח עירוב בעבור כל מי שנצרך לו, וכך יהיו מודעים לאיסור להכין לשבת במקרה שאין עירוב.

(כז) על ידי אחר – כאמור, העירוב הוא התחלה סימלית של הבישול לשבת כבר מערב יום טוב. ולכן כאשר מערב אדם בעבור אחרים הוא צריך להקנות להם את העירוב, כדי שהעירוב ייחשב כבישול גם בעבורם. ההקניה נעשית על ידי כלל הלכתי שנקרא "זכין לאדם שלא בפניו", ופירושו: אדם נחשב שליח עבור חברו גם אם לא מונה לכך, כדי לעשות לו טובה¹⁴. וכיוון שאדם לא יכול להעביר בעלות על חפציו לאחר בלי מעשה קניין, יש צורך לעשות קניין באמצעות אדם נוסף, כדי לזכות את העירוב לכל הנצרכים לו.

(כח) בעירובי תבשילין – בדיני זכיה רגילים, רק גדול יכול לזכות לאחר¹⁵. אולם בעירוב תבשילין, היות שכל הדין הוא מדרבנן, גם קטנים שיש להם דעת יכולים לזכות. אולם אינו יכול לזכות על ידי בניו הקטנים הסמוכים על שולחנו, כי אינם נחשבים אנשים אחרים כלל. ועל ידי אשתו ובניו הגדולים יכול לזכות מעיקר הדין, ואפילו סמוכים על שולחנו, כיוון שיש להם עצמאות קניינית; אולם לכתחילה כדאי להימנע מכך, כיוון שיש אומרים שכל מי שכלול בעירוב בעל הבית קודם להקניה אינו נחשב אחר, ולשיטתם אשתו ובניו הגדולים הסמוכים על שולחנו אינם יכולים לזכות בעירוב בעבור אחרים¹⁶.

(כט) טפח – כאשר אדם קונה חפץ בהגבהה יש אומרים שצריך להגביהו שלושה

14. דין זה מבוסס על כך שיש קשר בין כל היהודים, וכל אחד נעשה שליח לחברו לטובתו.

15. שו"ע חושן משפט רמ"ג, יד. וזאת משום שכאמור, דין "זכין" מבוסס על שליחות, ורק גדול יכול להיות שליח.

16. העניין התבאר בהרחבה בהלכות עירוב חצרות. ראה סימן שס"ו סעיף י.

פעיף יב

ש"חוזר ונוטל מיד הזוכה, ומברך (ל) "על מצות עירוב", ואומר (לא):
 "בדין (לב) יהא שרי לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני (לג) ולאדלוקי
 שרגא (לד) ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת (לה), לנא ולפלוני
 שגם זה ציינתי בסימן שס"ו."

שולחן ערוך כפשוטו

טפחים¹⁷. בעירוב תבשילין, שהוא מדרבנן, די לכל הדעות להגביה טפח אחד.
 ו"קרקע" לאו דווקא, אלא אפשר להגביה טפח גם מיד המזכה.

(ל) ומברך - בשם ומלכות.

(לא) ואומר - בסעיף כ' יתבאר שאם עירב ולא אמר כלום - לשיטת המחבר יצא
 ידי חובה, ולדעת הרמ"א כאילו לא עירב. ואם פירט רק חלק מהמלאכות, לשיטת
 הרמ"א מותר להכין רק במלאכות שהזכיר.

(לב) בדין - תרגום: בעירוב זה יותר לנו לאפות לבשל ולהטמין ולהדליק נר ולעשות
 כל צרכינו מיום טוב לשבת, לנו ולפלוני ולפלוני, או לכל בני העיר הזאת.

(לג) ולאטמוני - הטמנה היא כיסוי תבשיל חם מכל צדדיו כדי לשמור על חומו.
 בהלכות שבת מפורט כי בשבת עצמה אסור להטמין כלל, ובערב שבת מותר
 להטמין בתוך דבר השומר על החום, אך לא בדבר המוסיף חום. והנחת עירוב
 התבשילין מתירה להטמין ביום טוב עבור שבת.

(לד) ולאדלוקי שרגא - סתם הדלקת הנר היא הדלקתו מאש קיימת, ורק הדלקה
 כזו מתיר העירוב, שהלא אסור להוליד אש חדשה ביום טוב (ועיין דברינו בזה
 בתחילת סימן תק"ב). ועיין בסעיף י"ט דין הדלקת הנר אם לא עירב.

(לה) כל צרכנא מיום טוב לשבת - הכוונה במשפט זה למלאכות נוספות, שחיטה
 למשל¹⁸. וכן להכנה שאין בה מלאכה מיום טוב לשבת, כסידור השולחן. ונראה
 שבכך הכל יודו שהדבר הותר בעירוב אף אם לא נאמר בפרוש, היות ואין זו מלאכה
 של ממש.

17. ראה שו"ע חושן משפט קצ"ח, ב.

18. תמהני מדוע בפירוט המלאכות שרגילים לעשות להכנת האוכל לא מזכירים את השחיטה,
 שהיא מלאכה גמורה. ואולי כללו זאת ב"כל צרכנא" כיוון שישנם מלאכות רבות, וקשה להזכיר
 את כולם. והמגן אברהם (ס"ק כא, ובעקבותיו משנה ברורה ס"ק לח) כתב שאם מתכוון לשחוט
 לשבת טוב לומר גם "ולשחוט".

ולפלונני", או "לכל בני העיר הזאת" (לו). הגה: ומי שאינו יודע כלשון הקודש, יוכל לאמרו כלשון לע"ז שמצין (לז) (מסרי"ט).

פעיף יג

^אאף על פי שהניח עירוב אינו יכול לבשל מיום טוב ראשון לשבת (לח).

^אטור בשם הרא"ש ובעל העטור.

פעיף יד

אם הניח העירוב על דעת לסמוך עליו כל זמן שיהיה קיים, אפילו ליום טוב אחר (לט),² לכתחלה לא יסמוך עליו ליום טוב אחר, אלא בדיעבד יכול לסמוך עליו (מ).

²כל בו בשם רבי נתנאל. ³כדעת רא"ש לטעמיה דרב אשי בעירוב תבשילין בביצה ט"ז.

שולחן ערוך כפשוטו

(לו) לכל בני העיר הזאת - תוספת זאת נאמרת על ידי גדול העיר. ואם סתם אדם אמר זאת - אינו מועיל אלא אם כן הקנה כדון, ואף אז יועיל רק למי שידע שהניח עירוב גם עבורו.

(לז) בלשון לע"ז שמבין - כלומר: בלשון שמבין. ואם אמר בלשון שאינו מבין יש שפסקו שנעשה כמי שלא אמר. וכאמור, יתבאר בסעיף כ' כי מי שהניח ולא אמר, לשיטת המחבר יצא, ולרמ"א אינו יכול לסמוך על העירוב.

(לח) מיום טוב ראשון לשבת - במקרה שיום טוב חל בימים חמישי ושישי, התיירו חכמים על ידי העירוב (שנעשה בערב יום טוב, כלומר ביום רביעי) להכין מיום שישי לשבת, ולא מיום חמישי. וזאת משני טעמים: ראשית, בזמננו יום טוב ראשון הוא מדאורייתא, והשני מדרבנן; והעדיפו חכמים להימנע ככל האפשר מהכנה ביום שעיקרו מהתורה. נוסף על כך, הלא כל ההיתר הוא משום הצורך לענג את השבת, ולכן ממילא רצוי לבשל כמה שיותר קרוב לשבת¹⁹.

(לט) ליום טוב אחר - כלומר: מניח מראש את העירוב בעבור שני ימים טובים. כגון סוכות בחו"ל, במקרה שגם החג הראשון וגם שמיני עצרת חלים בימים חמישי ושישי.

(מ) יכול לסמוך עליו - יש ראשונים הסוברים שתקנת חכמים אינה דווקא להניח את העירוב בערב יום טוב, אלא כל שהתחיל בישולו בעבור שבת לפני יום טוב הרי

19. נראה לי שזה פירוש דברי הר"ן "שבת קרובה התיירו, שבת רחוקה לא התיירו".

פעיף טז

¹ נאכל העירוב או שאבד קודם שבישל לשבת – אינו יכול לבשל, אלא אם כן נשתייר ממנו כזית (מא).
² משנה ביצה ט"ז.

פעיף טז

¹ לאחר שהכין צרכי שבת – יכול לאוכלו (מב).
² ברייתא ביצה י"ז.

פעיף יז

¹ התחיל בעיסתו ונאכל העירוב – גומר אותה עיסה. והוא הדין אם התחיל לבשל, שגומר אותו התבשיל שהתחיל (מג).
² יחמרא דאבי ביצה י"ז.

שולחן ערוך כפשוטו

זה מועיל, וביום טוב רק מוסיף על מה שכבר הכין. לשיטתם אפשר להניח ליום טוב אחד, ולהתכוון גם בעבור יום טוב אחר. לכתחילה אין לעשות כן, אלא להניח בערב יום טוב כפשט התלמוד; אולם בדיעבד (אם הניח בחג הראשון עירוב על דעת החג השני, ולא הניח בחג השני) אפשר לסמוך על המקילים.

(מא) נשתייר ממנו כזית – כפי שראינו, העירוב נחשב כתחילת הבישול לשבת. לכן, אם נאכל העירוב לפני שבישל לשבת מתברר שלא הייתה כאן תחילת הכנה לשבת. ואם נאכל התבשיל אך נשתייר ממנו כזית, אין אנו אומרים כי מתברר שתבשיל זה הוכן ליום טוב, אלא מתייחסים לכזית תבשיל שגותר כאילו הוא העירוב, היות שדי בכזית לעירוב תבשילין.

(מב) יכול לאוכלו – ביום טוב. והיה אפשר לומר שצריך לאוכלו בשבת, שהלא העירוב הוא כעין תחילת הבישול לשבת, ואם התברר שנועד ליום טוב – יתברר למפרע שלא התחיל לבשל לכבוד שבת, וייאסר מה שבישל על סמך עירוב זה. אך חכמים לא החמירו בזה לאסור למפרע. לכן אפשר לאוכלו לאחר שסיים להכין צרכי שבת²⁰.

(מג) שהתחיל – התבאר בסעיף ט"ז שלאחר שנאכל העירוב אסור להכין לשבת.

20. א. אולם ראינו שהעירוב בא להתיר גם הדלקת הנר, שנעשית ממש בסוף היום. לכן למעשה לא מסתיימות ההכנות, ואי אפשר לאוכלו.

ב. מביאים הפוסקים שמנהג מהר"ם היה לאכול את מה שהניח לעירוב בסעודה שלישית.

סעיף יח

אפה ולא בישל (מב), או בישל ולא אפה (מג), ונאכל העירוב או אבד (מד); מה שנעשה בהיתר, אפילו נתכוין בו לצורך יום טוב – יכול הוא להניחו לשבת, ולבשל מכאן ואילך ליום טוב (מה).¹
 הראב"ד בהשגות בפרק ו מהלכות יום טוב, וכתב הרב המגיד שסברא נכונה היא.

סעיף יט

מי שלא עירב – מותר להדליק נר של שבת (מו), ויש אוסרים (מז).
 בית יוסף מדברי הרמב"ם בנוסח לשון העירוב. הרא"ש והר"ן שם בפרק ב דביצה.

שולחן ערוך כפשוטו

אך אם נאכל העירוב לאחר שהתחיל באפייה או בבישול – יכול לסיים את הכנת התבשיל שהתחיל, כיוון שהתחיל בהיתר²¹.

(מב) אפה ולא בישל – הספיק לסמוך על העירוב לצורך אפייה מיום טוב לשבת, ולא הספיק לבשל לצורך שבת (אך בישל ליום טוב עצמו).

(מג) ולא אפה – כנ"ל, שבישל לשבת, אך לא הספיק לאפות לשבת, אלא אפה ליום טוב בלבד.

(מד) או אבד – וכפי שראינו בסעיף ט"ו, אסור לו להכין לשבת אם אין עירוב.

(מה) ליום טוב – יש כאן עצה כיצד יעשה מי שנאכל עירובו או שאבד לו: ישאיר לשבת מה שבישל ביום טוב לצורך בו ביום, ויבשל אוכל חדש ליום טוב. הדבר מותר כיוון שבזמן שבישל ליום טוב היה העירוב עדיין קיים, ומותר היה לבשל לשבת, אלא שלא כיוון לכך. ומלמדנו המחבר שכוונתו בזמן הבישול אינה משנה, וכל אוכל שהוכן ביום טוב בזמן שיש עירוב – מותר להשאירו לשבת.

(מו) להדליק נר של שבת – ראינו בסימנים הקודמים²² שבמלאכת הבערה אנו אומרים "מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך", ומותר להבעיר אף לצורך קטן. לכן היות שייתכן שישתמש בנר גם ביום טוב עצמו לפני שיחשך – הותרה ההדלקה.

(מז) ויש אוסרים – כיוון שהותרה הבערה רק אם היא לצורך היום, ואילו הדלקת

21. אולם כף החיים (אות קה) הביא שיטות שאם נאכל העירוב אחרי שהתחיל לבשל, לא רק שמותר לגמור אותו תבשיל, אלא מותר אף להמשיך ולבשל כל צרכי שבת. אמנם כתב שאין לסמוך על כך אלא בשעת הדחק, נראה כי אף שוודאי אין לזוז מפסק השולחן ערוך, אם אכל את העירוב אחרי הבישול יוכל לסמוך על שיטה זו כדי להדליק נרות שבת, בצירוף השיטה שתובא בהמשך, שלא צריך עירוב להדלקת הנר ולשאר ההכנות לשבת שאין בהן מלאכה.

22. ראה למשל סימן תצ"ה ס"ק ד', ובהקדמתנו לסימן תקי"א.

סעיף ב

'מי שלא עירב, כשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים (מח), אפילו בביתם, וגם אחרים אסורים לבשל לו (מט). ואין לו תקנה אלא שיתן קמחו ותבשילו לאחרים שעירבו במתנה, והם אופין ומבשלים ונותנים לו, ואפילו בביתו יכולים לבשל (נ). ואם אין שם אחרים שעירבו, יש אומרים שמותר לאפות בצמצום פת' בעיא ונפשטא ביצה י"ז. ²³חימרא דרב הונא שם כ"א כפי פירוש הרא"ש שם.

שולחן ערוך כפשוטו

נר של שבת היא מצווה של השבת, והרי היא הבערה לצורך מחר. נחלקו האחרונים אם ההלכה כאן כסתם או כ"יש אוסרים". ונראה שהספרדים יכולים לסמוך על הסתם, והאשכנזים ראוי שיחששו לשיטת היש אוסרים (אך גם לשיטתם אפשר להדליק נר אחד, כמתבאר בסעיף הבא)²³.

(מח) אסור לבשל לאחרים - פשוט, שהלא האיסור חל על האדם, ומי שלא עירב אינו יכול לעשות מלאכה לצורך שבת.

(מט) אסורים לבשל לו - מן המוצרים שלו. ואסרו זאת חכמים, מפני שאם היו מתירים לאחרים לבשל בעבורו במוצרים שלו - לא היה ניכר איסור ההכנה²⁴.

(נ) יכולים לבשל - ונחשב שמכינים משלהם, ומותר. בכך שמי שלא הניח עירוב מקנה את האוכל שלו - יש היכר שאסור להכין מיום טוב לשבת. והסתפקו בכך חכמים משום שכאמור כל העירוב הוא תקנה לחיזוק איסור ההכנה, ואיזנו חכמים בין תקנה זו לבין הצורך שגם למי שלא הניח עירוב יהיה אוכל לשבת²⁵.

23. ואמנם "סתם ויש אומרים הלכה כסתם", אך בסעיף הבא המחבר עצמו פסק לחומרא. אך ראה בכף החיים שהסביר שעיקר כסעיף זה, ומאחר שהרמב"ם והרי"ף פסקו להקל, כך עיקר הדין. והמשנה ברורה (ס"ק נה) כתב ש"הרבה אחרונים" מחמירים (ולא החשיב את הרמב"ם והרי"ף כמכריעים). ובצירוף שאף מרן עצמו פסק להחמיר בסעיף הבא, מן הראוי לאשכנזים להחמיר.

24. יש להעיר שמה שכתב כאן המחבר "ואין לו תקנה" נכון דווקא במקום שלא הניח גדול העיר, כפי שראינו למעלה.

25. בהסבר סעיף זה הלכנו בעקבות הרשב"א בביצה יז ע"א ד"ה "גרסת הספרים". ומדבריו: "... דעירוב דרבנן הוא, ואם איתא דלא אסרו קמחו יש ללמוד שלא החמירו בדבר... דלגבי הא נמי היקלו בעירובי תבשילין כיון שאינו אלא להיכרא בעלמא או לכבוד שבת או לכבוד יום טוב, וכיון שהחמירו עליו כל כך שאסרו הוא וקמחו בעודו שלו - שפיר דמי". ראה שם.

אחד (נא), ולבשל קדרה אחת (נב), ולהדליק נר אחד (נג). הגה: ואם הניח עירוב ולא הזכיר המלאכות צהדיא, אללא אמר: צדין יהא שרי לן למעבד כל כרכנא, הוי כמי שלא עירב כלל (נד) (א"י). ומי שמתענה ציוס טוב, אסור לצשל לאחריס אפילו לצורך צו ציוס, דהוי כמי שלא הניח עירוב שאינו מצשל לאחריס (נה) (מהרי"ו).

שולחן ערוך כפשוטו

(נא) פת אחד - הצמצום הוא שיאפה דווקא פת אחת, אך זו יכולה להיות פת גדולה²⁶.

(נב) קדרה אחת - גם כאן יכול לבשל הרבה בקדרה אחת. וכל היתר זה הוא משום שכאמור, תקנו חכמים שאין להכין מיום טוב לשבת אם לא הניח עירוב, כדי שיידע שאסור לבשל מיום טוב לחול. וצמצום זה, שיבשל רק קדירה אחת, הוא היכר גדול. המחבר הביא היתר זה בשם "יש אומרים" כיוון שיש פוסקים שלא קיבלו קולא זו²⁷. ולהלכה אפשר לסמוך על כך רק בשעת הדחק.

(נג) נר אחד - ולשיטה זו אף ה"יש אוסרים" שבסעיף הקודם מודים שיכול להדליק לכל הפחות נר אחד.

(נד) כמי שלא עירב כלל - שיטת הרמ"א היא שהאמירה מעכבת²⁸, כיוון שחלק מתקנת העירוב הינה שיזכיר בפה שהניחו כדי להתיר להכין מיום טוב לשבת. אבל למחבר אין האמירה מעכבת כלל, אלא די במעשה, שהניח אוכל והתכוון שיהא לשבת.

(נה) שאינו מבשל לאחריס - קשה להסביר דין זה, כי סוף סוף הרי עירב, ומדוע שלא יוכל לבשל לאחריס? ונראה להסביר שהיות שהוא עצמו אינו אוכל אין הבישול שלו נחשב בישול לצורך עונג יום טוב, אלא נראה כעבודה. איסור זה ודאי אינו מן התורה אלא הוא חומרא בלבד, ורבים הם האחרונים החולקים וסוברים שאף המתענה יכול לבשל בעבור אחריס²⁹.

26. כף החיים ומשנה ברורה.

27. בגמרא הקל רב הונא "כדי חייו", וכן פסקו הרא"ש ועוד ראשונים. הרי"ף והרמב"ם השמיטו, ויש שביארו משום שסברו שאין הלכה כרב הונא.

28. על פי תוספות ביצה כב ע"א ד"ה "ומדליקין".

29. נראה שהאוסרים מבינים שהיתר להכין מיום טוב לשבת על ידי עירוב תבשילין מבוסס על כך שהאוכל ראוי גם ליום טוב עצמו, והיות שהמתענה אינו אוכל ביום טוב - לא נחשב עירובו לראוי לאכילה ביום טוב. ונראה לי שלשיטה זו מדובר במי שמתענה בגלל נדר, כתענית חלום, אבל המתענה מפאת חוליו, שאינו מסוגל לאכול - יכול לבשל לאחריס, כי הרי אין לו איסור לבשל לעצמו.

סעיף כא

⁷ אם נזכר שלא עירב קודם סעודת שחרית (נו), יבשל הרבה בקדרה אחת, ויותר ל'שבת (נז). הגה: והוא הדין שיוכל לילך מצעוד יוס למלך צנר ללוק לחפש איזה דבר, ויניחנו דולק עד הלילה (טוה). ⁸ ויש אומרים דאפילו לבשל כמה קדירות מותר, כיון שקודם אכילה הוא, והוא שיאכל מכל אחד ואחד (נח).
⁹ מרדכי בפרק ב' דביצה. ¹⁰ ר"י.

סעיף כב

אם נזכר ביום טוב ראשון שלא עירב (נט), ¹¹ אם הוא ביום טוב של ראש השנה – אינו יכול לערב על תנאי (ס); אבל אם הוא ביום טוב של גלויות – יכול לערב בתנאי: "אם היום קודש – איני צריך לערב, ואם היום חול – בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי" וכו' ¹² שם (ג') בעובדא דרבינא י"ז.

שולחן ערוך כפשוטו

(נו) שחרית - ואין עירוב גדול העיר לסמוך עליו.

(נז) ויותר לשבת - כיוון שאין איסור להרבות בשיעורים ביום טוב³⁰.

(נח) שיאכל מכל אחד ואחד - ואזי נחשבת כל קדירה לצורך יום טוב, ואין כאן כי אם ריבוי בשיעורים בכל הקדירות. ומדובר שבכל קדירה יש תבשיל אחר. הרמ"א למעלה וכף החיים כאן כתבו שנהגו להקל כדעה זו³¹.

(נט) שלא עירב - מדובר בשני ימים טובים החלים בימי חמישי ושישי. וכבר ראינו (בסעיף י"ג) שלכתחילה יש לעשות את העירוב ביום רביעי, ומועיל להכנה מיום שישי לשבת.

(ס) אינו יכול לערב על תנאי - תנאי זה יתבאר במשפט הבא, והוא מבוסס על כך ששני הימים אסורים מספק. ואינו מועיל בימי ראש השנה, הנחשבים כיום אחד ארוך.

30. כפי שראינו בסימן תק"ג סעיף א', וראה בדברינו שם ס"ק ד'.

31. הרמ"א בסימן תק"ג סעיף א'; וכף החיים באות קכ"ט.

(פא), ולמחר אין צריך לומר כלום (פב). ויש אומרים דאי לית ליה מידי דבשיל מאתמול, לא מהני תנאו (פג).
 ס"טור בשם רבי אפרים.

שולחן ערוך כפשוטו

(סא) ואפויי ולבשולי וכו' - מחדש השולחן ערוך שאם שכח לערב ביום רביעי, יכול לעשותו ביום חמישי אף שהוא יום טוב. טעם הדבר הוא שדין שני ימים טובים מקורו בספק, ומעיקר הדין רק יום אחד הוא יום טוב. לכן אם היום טוב "האמיתי" חל ביום שישי, אזי יום חמישי הוא חול, ויכול לערב בו; ואם יום חמישי יום טוב, אזי יום ו' הוא חול, וממילא מותר לבשל בו לשבת. אמנם בזמן הזה שני הימים אינם נעשים מחמת הספק, שהלא הלוח קבוע, אלא היום הראשון הוא מן התורה והשני מדרבנן. לכן לכתחילה חייבים לעשות את העירוב ביום רביעי. אך כיוון שמקור הדין מספק, לא החמירו חכמים יותר מאשר היה הדין בזמן שהיה מספק. וכתבו הפוסקים שלא יברך על עירוב זה שמקורו בספק³².

(סב) כלום - שהרי אם כעת יום טוב - כבר עירב אמש, ואם כעת חול - יכול לבשל ללא אמירה.

(סג) לא מהני תנאו - תרגום: אם אין לו דבר שבישל מאתמול (כלומר: אם בזמן שמניח את העירוב ביום ה' אין לו אוכל שהתבשל ביום ד') - לא מועיל תנאו. טעם חומרא זו הוא שכיוון שבזמן הזה אין אנו עושים שני ימים מספק, אלא שניהם קודש (הראשון מדאורייתא והשני מדרבנן), לא יועיל התנאי לצורך הנחת עירוב חדש, אך יועיל אם נצרף לו אוכל שנתבשל בערב יום טוב, אף שלא כיוון להניחו כעירוב. ואין הלכה כחומרת ה"יש אומרים"³³.

32. משנה ברורה ס"ק ע"ד, וכף החיים אות קלח.

33. עיין ב"ח שכתב דנקטינן דלא כרבינו אפרים (שחידש חומרא זו), דיחיד הוא בדין זה כנגד כל הגדולים. וכך פסק להיתר המשנה ברורה ס"ק ע"ה, וכף החיים אות קמא. ואין זה פשוט על פי הכלל "סתם ויש אומרים הלכה כסתם", כי כאן לא ברור שהיש אומרים חולק על הסתם, שהלא אפשר שגם הסתם כוונתו דווקא אם נשאר ממה שנתבשל ביום רביעי.

סעיף כג

”אם עבר במזיד (סד) (או בשוגג) (סה) ובישל כמה קדרות שלא לצורך יום טוב, מותר לאכלן בשבת או בחול (סו).
”בעיא בביצה י”ז ולא נפשטא, ופסקו הפוסקים לקולא.

 שולחן ערוך כפשוטו

(סד) אם עבר במזיד - כלל בידינו שאדם שעשה מלאכה בשבת או ביום טוב, בין במזיד ובין בשוגג - אסור לו ולאחרים ליהנות מאותה מלאכה בשבת עצמה³⁴. אולם כאן, היות שלא עשה מלאכה אסורה, ומעיקר הדין מותר לבשל מיום טוב לשבת, הקילו חכמים והתירו בדיעבד. לשון “במזיד” באה למעט הערמה, שנאסרה בסעיף הבא אף בדיעבד. והותר במזיד משום ש”המזיד אינו מצוי, ואם עבר היום לא יעבור פעם אחרת”³⁵.

(סה) או בשוגג - כאמור, לשיטת המחבר ההיתר הוא דווקא במזיד, שאינו מצוי ולא חוששים לו. אולם אם נתיר בשוגג יש לחשוש כבהערמה, שאדם יבשל במתכוון ויאמר ששגג. אך לרמ”א השוגג אינו כמערים, ולא חוששים שיבוא לעבור בפעם אחרת ויאמר שוגג הייתי, כי אין אנו עוסקים כאן ברשעים שמשקרים.

(סו) או בחול - וזאת אף על פי שהאיסור להכין מיום טוב לחול חמור יותר; שכאמור, מלאכות הכנת האוכל שהותרו ביום טוב לא הותרו בעבור חול, ואילו הכנה מיום טוב לשבת מותרת מעיקר הדין³⁶.

34. פרטי דין זה בתחילת סימן שי”ח. והחמירו הפוסקים אפילו במלאכה דרבנן.

35. לשון הרמב”ם (הלכות יום טוב ו’, י) שהובא בבית יוסף.

36. ראה בסימן תק”ג סעיף א’, ובדברינו שם ס”ק ח’.

סעיף כד

אם הערים לבשל ב' קדרות לצורך היום, והותיר אחת לצורך מאחר, אסור לאכלה (סז).

³⁷ ביצה י"ז.

שולחן ערוך כפשוטו

(סז) אסור לאכלה - בניגוד למבשל במזיד, בהערמה החמירו חכמים. וטעם הדבר, שהעובר במזיד יודע שעשה שלא כהוגן, ולא חוששים שיבוא לעבור פעם נוספת³⁷; אבל המערים, שמכין שני סירים ואומר ששניהם ליום טוב, אך באמת אינו צריך אלא לקדירה אחת - אנו חוששים שמא ימשיך לעשות כך גם בפעם הבאה, כי עלול לחשוב שאין בכך עוון. וכאמור בסעיף הקודם, לשיטת המחבר חשש זה קיים גם אם נתיר בשוגג, שמא יעשה במזיד ויאמר שוגג הייתי³⁸.

37. המזיד כאן אינו אדם שלא אכפת לו מתורה ומצוות, שלא שואל לדעת ההלכה לא בפעם זו ולא בפעם הבאה. הכוונה כאן לאדם שבשגגה לא הניח עירוב תבשילין, ויודע שאין לבשל, אך לא עמד בניסיון.

38. ואף שראינו הערמות רבות המותרות, הרי זה במקום שחכמים רצו להתיר, אלא חששו שהיתר ישיר יביא לזלזול באותה מצווה, לכן התירו רק בדרך הערמה. אבל כאן רצון חכמים שהשוכח יניח עירוב בפעם הבאה, ולא שתבוא הערמה ותבטל את דינם.

סימן תקכ"ח דיני ערובי חצירות ביום טוב

בשבת אסור להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים (ולהיפך). מקום המוקף מחיצות נחשב לרשות היחיד, ומעיקר הדין מותר לטלטל בו. אלא שאסרו חכמים לטלטל בחצר - שהיא רשות המוקפת מחיצות אך שייכת לכל בני החצר - עד שישתתפו בני החצר בפת אחת. שיתוף זה נקרא "עירוב חצירות", ובסימן זה מבואר שאין צורך להניחו ליום טוב.

סעיף א

א יום טוב אינו צריך עירובי חצירות (א) ושיתופי מבואות (ב), אבל עירובי תחומין צריך (ג). וכל הלכות תחומין נתבארו בהלכות עירובי תחומין.

^אהרי"ף ורא"ש בפרק קמא דביצה, והרמב"ם בפרק ח מהלכות עירובין.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) אינו צריך עירובי חצירות - כיוון שמלאכת ההוצאה הותרה ביום טוב לכל צורך, ואפילו להוציא לרשות הרבים מותר.

(ב) ושיתופי מבואות - מבוי ("שאינו מפולש") הוא דרך צדדית המוקפת משלוש רוחותיה בבתים, וברוח הרביעית פונה אל הרחוב. גם במבוי, כבחצר, מותר לטלטל מעיקר הדין כיוון שמוקף שלוש מחיצות, אלא שאסרו זאת חכמים עד שישתתפו בני המבוי בפת. ואף שיתוף זה אין צורך לעשותו ביום טוב, שהותרה בו מלאכת ההוצאה.

(ג) עירובי תחומין צריך - אסור בשבת וביום טוב לצאת (אף אם אינו מטלטל דבר) מעבר לתחום העיר, שהוא אלפיים אמה סביבה לכל כיוון. הנחת עירוב תחומין בערב שבת או חג מאפשרת להאריך את מרחק ההליכה לכיוון בו הונח העירוב על חשבון הצד שכנגדו. ודיני עירוב זה ביום טוב כדיניו בשבת.

סעיף ב

² יום טוב שחל להיות בערב שבת, אין מערבין לא עירובי חצרות ולא עירובי תחומין (ד) (אפילו אם הניח ערוז תבשילין) (ה) (ר"ן פ"ג זביבא).
³ אבל אם נזכר ביום הראשון בשני ימים טובים של גלויות, יכול לערב עירובי חצירות בתנאי (ו). אבל עירוב תחומין אין מניחין אותו ביום טוב בתנאי (ז).
⁴ מסקנא דגמרא ביצה ט"ו. ⁵ שם י"ז.

שולחן ערוך כפשוטו

(ד) **ולא עירובי תחומין** - עירוב חצירות הופך את החצר למשותפת לכל בני אותה חצר, ובעירוב תחומין המניח קונה שביתה במקום בו מניח את העירוב. שינויים אלו במצב המשפטי נחשבים כתיקון, ואסורים ביום טוב מדרבנן.

(ה) **עירוב תבשילין** - כיוון שעירוב התבשילין מועיל להתיר רק פעולות המותרות ביום טוב עצמו, שלא נאסרו אלא משום שמכינות לשבת. ואילו הנחת עירובי חצרות ועירובי תחומין לא נאסרה משום ההכנה שבה, אלא משום התיקון שבה.

(ו) **בתנאי** - תנאי זה התבאר בסימן הקודם לעניין עירוב תבשילין¹. ועיקרו: מקור תקנתם של שני ימים טובים של גלויות הוא מספק איזה יום הוא הקדוש; ולכן כאשר הם חלים בימים ה'–ו' ושכח להניח עירובו ביום ד' - מערב על תנאי ביום ה', ואומר: "אם מחר קודש - הרי זה עירוב, ואם היום קודש - אין במעשי כלום". אך שלא כבעירוב תבשילין, בעירוב חצרות צריך לומר ביום ו': "אם היום חול - הרי זה עירוב".

(ז) **בתנאי** - כי הקלו לערב בתנאי לצורך שבת דווקא עירובי חצרות, הבאים להתיר הוצאה, המותרת ביום טוב. ולא הקלו בעירובי תחומין, הבאים להתיר יציאה חוץ לתחום, האסורה ביום טוב². ועוד, שבעירוב החצרות יש צורך גדול לעונג שבת ולכבודה³.

1. סעיף כ"ב. וראה דברינו שם בס"ק ס'.

2. על פי ביצה טז ע"ב.

3. זאת למדתי מדברי רש"י בגמרא שם ד"ה "דלמקני שביתה בשבתא". ועוד הבינו הפוסקים שקניין מקום חמור משיתוף בפת, כנראה משום שלשנות את ביתו של האדם, להוסיף לו מהלך לצד אחד ולגרוע מהצד האחר, נראה יותר כתיקון מאשר להתיר לטלטל בחצר, שבה השינוי הוא רק בטלטול החפצים ולא בניידות בני האדם.

סימן תקכ"ט דיני שמחת יום טוב

מצות עשה מן התורה לשמוח במועד. ומלבד עצם תחושת השמחה, יש במצווה זו גם מספר פרטים המתבארים בסימן זה, כגון: סעודת יום טוב; החובה לשמח אחרים; וכן כמה סייגים שנועדו למנוע מהשמחה להפוך להוללות.

סעיף א

^אמצות יום טוב לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה (א).
^בואל יצמצם בהוצאת יום טוב (ב).¹ יצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת (ג).
 הגה: אסור לאכול ממנחה ולמעלה צערצ יוס טוז (ד), כמו צצצת, שזסו
^אברייתא ביצה ט"ז ופסחים ס"ה וכו' יהושע. ^בציינתיו לעיל בסימן רמ"ב לענין שבת. ^גרמב"ם בפרק ו מהלכות יום טוב.

שולחן ערוך כפשוטו

(א) **וחציו לאכילה ושתייה** - במקום אחד כתבה התורה שיום העצרת הוא לה', ובמקום אחר כתוב שהעצרת היא לכם¹. מכאן למדו חכמים שיש שני טעמים לשביתת יום טוב: הראשון - לה', להקדיש זמן לתפילה וללימוד; והשני - לנו, לענג את היום ובכך להדגיש את היותנו בני חורין ולזכור כי יצאנו מעבדות מצרים²; שאין אנו משועבדים לאחרים, ויכולים אנו להקדיש זמן לרוחנו ולגופנו.

(ב) **בהוצאת יום טוב** - שלא יחשוש אדם להוציא כסף על אכילה ושתייה ויעדיף להוציא על שאר צרכיו, אלא שיוציא לצורך מצות עונג יום טוב. בהלכות שבת התבאר כיצד ינהג מי שהכנסותיו מצומצמות ביותר (עיין בסימן רמ"ב). ולשון הטור כאן: "ואף על פי שצריך כל אדם לצמצם יציאותיו, אל יצמצם בהוצאות יום טוב". כוונתו ללמדנו שבימות החול אל לו לאדם לבזבז כספו על מותרות, אולם ביום טוב מצווה לעשות כן. אך גם זאת בצורה סבירה: מחד אין לצמצם, ומאידך אין להגזים.

(ג) **כמו בשבת** - כבוד היום - כגון שילבש בגדים יפים, ועונג גופו במהלך היום - כגון לאכול מאכלים ערבים. ופרטי דינים אלה בהלכות שבת (ראה למשל סימנים ר"ס, רס"ב).

(ד) **בערב יום טוב** - הכוונה כאן למנחה קטנה, כלומר כשלוש שעות לפני כניסת החג. מהרמב"ם בהלכות שבת (ל', ד) עולה שאף שראוי להימנע מלקבוע סעודה

1. "עצרת לה' אלקיך" - דברים ט"ז, ח. "עצרת תהיה לכם" - במדבר כ"ט, לה.

2. על פי הבית יוסף בסימן תצ"ה.

מכלל הכבוד (רמב"ם פ"ו); מיהו אף ערצ יוס טוב שצת, יכול לקיים סעודה שלישית, ויאכל מעט פת לכבוד יוס טוב (ה). ומארה ללוש פת צערצ יוס טוב לכבוד יוס טוב (מהרי"ל הל' יוס טוב) כמו צערצ שצת (ו), כמו שנתצאר לעיל סימן

שולחן ערוך כפשוטו

- אין איסור בכך. ולשונו: "מכבוד השבת שימנע אדם מן המנחה ולמעלה מלקבוע סעודה, כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאוה לאכול". וכן משמע מהבית יוסף ומהדרכי משה, וכן פסק המחבר בהלכות שבת (רמ"ט, ב). אולם הרמ"א נקט כאן לשון איסור. ואולי חילו מכך שבערב פסח אסור לאכול משום שבליילה חייב באכילת מצה, ויש לאוכלה לתאבון (תע"א, א), וייתכן שהוא הדין גם בערב סוכות, שיש בו מצווה מהתורה לאכול כזית בסוכה (תרל"ט, ג). ולא חילק הרמ"א בין הימים הטובים, ונקט לשון "אסור"³.

(ה) לכבוד יום טוב - מפני שגם בערב יום טוב לא מבטלים את החובה לאכול שלוש סעודות בשבת.

(ו) כמו בערב שבת - יש אומרים שמנהג זה מקורו בתקנת עזרא, שתיקן שתאפה אישה בערב שבת לחם לכל השבוע, וכך יהיה הלחם מצוי לעניים⁴. ובנוסף הסבירו שטוב שתקיים מצות חלה⁵. הרמ"א נתן למנהג זה תוקף מיוחד בסימן רמ"ב, וכתב "והוא מכבוד שבת ויו"ט, ואין לשנות". ונראה שאישה שקשה לה לאפות בעצמה - יכולה לקנות את החלות, והאופים כשליחיה. ומכאן המנהג שבשבת אין אוכלים לחם רגיל, אלא חלה. אף מי שלא הקפיד במהלך השבוע לאכול לחם שנאפה על ידי ישראל השתדל להקפיד בחלה בשבת, וכך לאכול לחם

3. עוד אפשר שהרמ"א סבור שבכל יום טוב יש מצווה לאכול, כרמב"ם בהלכות יום טוב (פ"ו הל' ט): "אכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה" (ראה דברינו בהקדמה לסימן תצ"ה ובהערה 1 שם). ולעניין זה יום טוב חמור משבת. אולם הרמב"ם עצמו נקט לעניין אכילה בערב יום טוב בלשון מינורית (שם הל' ט"ז): "וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כערב שבת, שדבר זה בכלל הכבוד". ואמנם כתב הרמ"א "כמו בשבת", אולם זאת רק להפנותנו למקור הדין; והדבר דומה לשבת, אך חמור ממנו.

4. בגרסתנו בגמרא מתקנות עזרא (בבא קמא דף פב ע"א): "ושתהא אשה משכמת ואופה", ומשמע בכל יום. אולם יש שגרסו "ושתהא אשה משכמת ואופה בערב שבת", וכן גרס רמ"א. כך פירשו בסימן רמ"ב פרי מגדים, אליהו רבה ועוד.

5. בשו"ת חלקת יעקב (אורח חיים סימן נ"ט) מביא לכך כמה טעמים, ועיקרו: א. לאכול בשבת וביום וטוב פת ישראל. ב. כדי לקיים בערב שבת מצות חלה. ג. שמצווה להשתדל בעצמו בהכנת שבת. ד. רמז ללחם הפנים, שהיה נאפה בע"ש. ה. זהו מנהג עוד מימי הגמרא (מביא כמה ראיות), וכאמור בהערה הקודמת, אולי אף מימות עזרא.

רמ"ז. ³ 'וחייב לבצוע על שתי ככרות (ז) 'ולקבוע כל סעודה על היין (ח). 'ובגדי יום טוב יהיו יותר טובים משל שבת (ט). 'ולא נהגו לעשות בו סעודה שלישית (י). (וציוס טוּז מאחרין לזכא לזית הכנסת (יא) 'הרי"ף בפרק י' דפסחים, ורמב"ם בפרק ל' מהלכות שבת. ⁴ שם. 'הגהות מימוני בפרק ז מהלכות יום טוב מהירושלמי. ⁵ טור בשם הרא"ש, וכן כתב הכל בו.

שולחן ערוך כפשוטו

שקיימו בו מצות הפרשת חלה. דין אפיית הפת לא הובא על ידי המחבר לא כאן ולא בהלכות שבת, משום שלפי גרסתנו בגמרא אין מקור לדין זה.

(ז) **שתי ככרות** - הטעם הרווח למצות "לחם משנה" בשבת הוא זכר למן, שירד כפול בערב שבת. ומבארים הראשונים שגם ביום טוב שבת המן, וירד משנה בערב יום טוב. עוד נתנו טעם ללחם משנה בשבת, שהוא כנגד "זכור ושמור". ואף שפסוקים אלו נאמרו בשבת, הרי הם נכונים אף ליום טוב, שגם בו יש שמירת איסורי המלאכה, וחובה של זכור - אמנם מדרבנן - על ידי הקידוש.

(ח) **על היין** - בנוסף ליין הקידוש. שתיית היין ביום טוב היא מדיני עונג החג, ולכן כמובן שמצווה זו מוטלת רק על מי ששתיית יין היא עונג לו.

(ט) **יותר טובים משל שבת** - מפני שבשלושת הרגלים, מלבד מצוות כיבוד ועונג, אנו מצווים גם על השמחה.⁶

(י) **סעודה שלישית** - לכאורה היה היגיון בחיוב סעודה שלישית ביום טוב כמו בשבת, כפי שחייבים בו בלחם משנה, וכן כתב הטור בשם הרמב"ם.⁷ והסביר הלבוש את טעם הפטור, שיש קצת טרחה בסעודה שלישית ולכן לא חייבו בה חכמים ביום טוב. נראה להסביר דבריו, שביום טוב הדגש הוא על השמחה, ולכן הארוחות בו גדושות וקשה להוסיף בו סעודה⁸; ומאותה הסיבה חייבו דווקא ביום טוב לקבוע את הסעודה על היין. אולם בשבת יש דין עונג בלבד ואין בה דין שמחה, וסעודות השבת הינן עבודת השם. ואף שגם ביום טוב מצרפים זמירות ודברי תורה, עניין זה עקרוני יותר בשבת, שבה מלבד העונג גם מרבים שירות ותשבחות ואמירת דברי תורה. אם כן, יום השבת הוא יותר מאורגן ונשלט מיום טוב, ורק בו חייבו חכמים לסעוד שלש סעודות.

(יא) **מאחרין לבא לבית הכנסת** - כלומר: מאחרים את זמן התחלת התפילה.

6. ולעניין ראש השנה ראה דברינו בסימן תצ"ה הערה 1.

7. אולם הבית יוסף מפקפק בקביעה זו של הטור. עיין שם.

8. יש אומרים שנהגו להוסיף תבשיל בסעודת יום טוב, ונחשב כסעודה שלישית (מג"א ס"ק ג' בשם הכלבו).

וממהרי"ן לזכרת (יב), משום שמחת יום טוב (גמרא פ' הקורא עומד).

סעיף ב

"חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד (יג), הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו (יד). וחייב להאכיל" לשון הרמב"ם בפרק [ו'], ומברייתא דפסחים ק"ט.

שולחן ערוך כפשוטו

וזאת כדי להכין הסעודה לפני ההליכה לתפילה⁹. מכאן שמותר לעסוק בדבר מצווה לפני התפילה; אך יש לומר קודם לכל הפחות ברכות השחר. ומדגישים כאן הפוסקים¹⁰ שייזהר הציבור לא לאחר את זמן קריאת שמע. ונראה שהמחבר לא הביא דין זה כיוון שלשיטתו יש מעיקר הדין להתפלל עם הנץ החמה (סימן פ"ט סעיף א'), ואין שייך שדווקא ביום טוב לא יתפללו כעיקר הדין. ומאחר שלא הביא להלכה שמאחרים את שעת התפילה - אינו צריך להזהיר שלא להאריך יתר על המידה, שהלא אם מתפללים כוותיקין - ודאי יגיעו לסעודה בשעה מוקדמת.

(יב) וממהרי"ן לצאת - שהציבור לא יתענה. ובכל מקרה יש להתחיל לאכול לפני חצות היום.

(יג) שמח וטוב לב במועד - ציוותה התורה לשמוח במועדים באומרה "ושמחת בחגך" (ט"ז, יג). במצוה דאורייתא זו חייבים הן הגברים והן הנשים. בזמן שבית המקדש היה קיים עיקר קיום המצוה היה על ידי הקרבת שלמי שמחה, בהם רוב הבשר נאכל על ידי הבעלים. היום, שאין לנו בית מקדש, קיום מצות השמחה הוא כפי יכולתנו, כל אחד בראוי לו¹¹.

(יד) כפי ממונו - כמובן שמתנות אלה הם לפי היכולת. ואין זה כמצוות כבוד ועונג, בהם ראינו שיש להצטמצם בשאר השבוע כדי לכבד את יום טוב, ואפילו ללוות כדי לקיים עיקר המצוה.

9. הדין במגילה כג ע"א, והטעם ברש"י שם [הבנו בפשטות שהכוונה לתפלת שחרית. ואולי יש הבנות נוספות, יעויין למשל בהפנייתו של ה"עין משפט" שם ציון ב'].

10. משנה ברורה ס"ק י"ד, וכפ החיים אות כו.

11. הבית יוסף הביא להלכה רק את החובה לקבוע סעודה על היין, אבל לא את החובה לאכול בשר, שלשיטתו אין בכך חובה בזמן הזה.

לגר, ליתום ולא למנה עם שאר עניים (טו). (לין תענית ציוס טו3 - כמו נצטת, וע"ל סי' רפ"ח).

סעיף ג

אדם אוכל ושותה ושמח ברגל. ולא ימשוך בבשר וביין ובשחוק וקלות ראש, לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות ומסלות, ולא נצטווינו על ההוללות והמסלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר (טז).
ה"ה"ב"ם בפרק ו'.

סעיף ד

חייבים בית הדין להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו משוטטים ומחפשים בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, שלא יתקבצו שם לאכול ולשתות אנשים ונשים, ויבואו לידי עבירה. וכן יזהירו בדבר זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה, ולא ימשכו ביין, שמא יבואו לידי עבירה; אלא יהיו כולם קדושים (יז).
ה"ה"ב"ם בפרק ו'.

שולחן ערוך כפשוטו

(טו) עם שאר עניים - נביא את דברי הרמב"ם החשובים בעניין (הל' יום טוב ו', יח): "... וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולא למנה עם שאר העניים האומללים. אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש - אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת כריסו".

(טז) שמחה שיש בה עבודת היוצר - ראינו שמצוה לשמוח ביום טוב, ומדיני מצות השמחה לאכול ולשתות. אך במצוה זו יש חשש שהאדם לא יידע לשם גבולות, ויהפוך את המצוה להוללות חס ושלום. לכן הזהירו חכמים ששמחה זו לא תהפך לקלות ראש.

(יז) אלא יהיו כולם קדושים - סעיף זה הינו המשך של הנאמר בסעיף הקודם, ומתרה על הסכנה במצות השמחה אם אין לה גבולות, שעלולה להביא גם לידי שכרות וקלות ראש, וחלילה לזלזול בדיני עריות. לכן למדנו שבחג לא רק "חציו לה" אותן מקיימים בתפילות ולימוד תורה, אלא אף ה"חציו לכם" צריך להיות בקדושה. מצות השמחה אינה פריקת עול תורה ויראה, אלא ה"חציו לכם" פירושו שילוב עבודת השם עם הנאת הגוף. לכן יש להנות בזמן הסעודה משירים ותשבחות, וללוות את הסעודה בדברי תורה. ורק בשילוב שמחת הגוף עם עבודת ה' מגיע האדם לאושר אמיתי.

מפתח

אות ללא סוגריים מפנה לסעיף בדברי המחבר והרמ"א, ואות בסוגרים מפנה לס"ק בפרושנו. מספר בסוגריים מפנה להערה. הציון (הק) מפנה להקדמה לסעיף. הפניה לסעיף כוללת את הס"ק שעליו, והפניה לס"ק - אף את ההערות שעליו. הפניה לסימן בלבד פירושה שהערך מופיע לאורך הסימן.

- אבנים - תצה (י). תקב א. תקח א. תקיח א.
 אגוזים - תק (1). תקא ז. תקח ב. תקי ב.
 תקיז א. תקכט ב.
 אוהל - תקי (14).
 אוכל נפש (הביטוי) - תצה (הק), א-ב. תצז (לו), (לט). תצח (כט), (מד-מה), (סג). תצט (ד). תק (כ-כג). תקא (5), (9). תקד (ג), (7). תקו (כו). תקז ד, (כג), (כח). תקט (ג), ז. תקי (ה). תקיא (הק), (3), (יג). תקיד (הק), ג. תקיח ג.
 אונן - תקכו (כט).
 אופה - ראה נחתום.
 אוצר (מחסן) - תצה ד, (יב). תקי (20). תקיח ז, ט.
 אותו ואת בנו - תצח י.
 אילן - תקה ה. תקיד ו. תקטו ב. תקכד א.
 אינו יהודי - ראה גוי.
 אפייה - תצה (ב). תקג א. תקו ד-ז. תקז.
 תקיב. תקיז (ז). תקכז ב.
 אפר - תצח טו. תקז ד, ז.
 אפרוח - תקיג ה.
 אפריון - תקכב ב.
 אפשר לעשותו מערב יום טוב - תצה א.
 תצח א. תק (כ), ו. תקב (א). תקד א-ב. תקו ט. תקי (11), (יד). תקיד (כח).
- ארובה - תקכא א.
 ארץ ישראל - תצו (הק), (ו), ג. תקד ג. תקו (ז), (כז).
 בדיקת בהמה - תצז טז. תצח ו.
 בהמה מסוכנת - תצח ו.
 בהמה מתה - תצה (ט). תקיח ו.
 בונה - תקב א. תקי (יט). תקיט. תקכו ד.
 בורך - תק (7). תקו (ז). תקי א-ד.
 ביטול ברוב ובשישים - תקא ו. תקז ב. תקיג א-ב, (14). תקטו ו.
 ביטול כלי מהיכנו - תקכא ג.
 בין השמשות - תקכז א.
 ביצה - תצח טו. תק (1). תקב א. תקג (8). תקז (5). תקט ג. תקיג. תקיז א.
 ביקוע עצים - תקא א-ב.
 בישול - תקב ד. תקג א. תקיא (הק). תקיב. תקכו (ז). תקכז א-ב.
 בית דין - תקכד א. תקכט ד.
 בית הכנסת - תקיד ה. תקיח (א-ב).
 בכדי שיעשו - תקטו א. תקיז (ב).
 בכור בהמה - תצח ט.
 בן ארץ ישראל - תצו ג.
 בן חו"ל - תצו (י).
 בעלי חיים העומדים לאכילה - תצז א, ו, י-יד. תצח ה. תקה (הק), א.

האכלת בע"ח - **תצז** ב. **תצח** (לח). **תקיז** ד,
ו. **תקיט** ד.

הבערה - **תצה** א. **תקב** א-ב. **תקו** ד. **תקז**
ד. **תקט** (טו), (יח). **תקיא**. **תקיז** ב-ג. **תקכז**
יב, יט.

הגעלה - **תקט** ה.

הדחת כלים - **תקט** ז.

הדלקה - ראה הבערה.

הדלקת נרות מצוה - **תקיז** יא. **תקכז** (יז),
(20-21), יט.

הואיל ומקלעי ליה אורחים - **תצה** (6). **תצח**
(כא). **תקג** (הק). **תקיב** (הק), (ט). **תקיז** (5).
תקכז (1).

הוצאה - **תצה** א. **תצח** ב. **תקד** ב. **תקי** ח.
תקיב (6), ג. **תקיח**. **תקכב**. **תקכו** א, ד. **תקכח**
(הק), (א-ב).

הוצאת משא על גב בהמה - **תצה** ג. **תקי** י.
הטמנה - **תקכז** (לג).

הכנה דרבה - **תצח** (10). **תקג** (6). **תקיג**
(הק), (יג), (לא).

הכנה לחול - **תקג**. **תצח** ו. **תקו** ה. **תקי** (ח).
תקיז ה. **תקכז** (הק).

הכנה מאתמול - **תצה** ד. **תצז**. **תצח** ג, יד,
יז. **תק** ה. **תקד** א-ב. **תקז** ז. **תקיא** ב. **תקיג**
(הק), ו. **תקטו** ט.

הכנה מיו"ט לחברו - **תקג**. **תקיג** ה. **תקיז**
(לד). **תקטו** א.

הכנה משבת ליו"ט ומיו"ט לשבת - **תצח**
ה. **תקא** ז. **תקג** א. **תקז** ב. **תקיג** (הק), ה-ח.
תקטו א, ח. **תקכז**. **תקכח** ב.

הכשרת כלים - **תקט** ה.

הלוואה - **תקכה**.

הלנת המת - **תקכו**.

הערמה - **תצח** י. **תצט** ג. **תק** ד. **תקג** א.

תקט (כג). **תקכז** א, כא-כד.

הפרשת חלה - **תקו** ג-ד. **תקכט** (ו).

בעלי חיים, הכנת למאכל - **תצז**. **תצח**.
תצט. **תק**. **תקו** ט. **תקטז** א.

בעלי חיים, טיפול בהם - **תקכג**.
בצירה - **תצה** ב.

בקבוקי שתייה - **תקט** (כב). **תקיט** (4).
בריכה (ביבר) - **תצז** א.

ברית מילה - **תקכו** י.

בשמים - **תקיא** ד. **תקיט** ד.

בשר שנתעלם מן העין - **תק** (יג).

גבינה - **תקד** ג. **תקה** א. **תקי** ה.

גביעי לבן - **תקיז** (7).

גדול העיר - **תקכז** ז-ט, (לו), (נו).

גוי - **תצו** ב. **תצז** טו, יז. **תצח** ג, יא. **תק** א.

תקג (א). **תקה** א. **תקו** ב. **תקו** ו. **תקיא** ב.

תקיב א-ב. **תקיג** ו. **תקיז** (ב). **תקטו**. **תקטז**
(5). **תקיז** א-ב. **תקיח** ב. **תקכו** א-ד.

גזירת מרחצאות - **תקיא** ב.

גיבול - **תקז** ז. **תקיב** ג.

גירושין - **תקכד** א-ב.

גפרורים - **תקב** (1). **תקז** (6).

גרמא - **תקיז** ג.

גרף של רעי - **תצח** יח. **תקיח** ה.

גשם - **תקכא**.

דבר שאינו מתכוון - **תצח** (מד). **תקב** ב.

תקח (ה). **תקכ** (1). **תקכג** (ב).

דבר שאינו שווה לכל נפש - **תצט** (1). **תקיא**
(הק), (ב), ה, (9), (יג).

דבר שיש לו מתירין - **תצז** (ח). **תצח** (3).

תקז (4). **תקיג** (ג-ז), (14). **תקטו** (20).

דוד שמש - **תקיא** (ה).

דורון - ראה מתנה.

דייסה - **תקכז** ד.

דישה - **תצה** (ז). **תקה** (הק), (א). **תקי** א.

דליקה - ראה מדורה.

- הפרשת מתנות - תקו ט.
 הפשטת העור - תצה (ב). תצז טז. תצח ו.
תצט א.
 הקדשה - תקכד א.
 הרגלת הבהמה - תצט א.
 הרקדת קמח - תקו ב.
 השלת פירות - תצה (3). תקכא א.
 התירו סופן משום תחילתן - תצט (ד), (יב).
תקיט (ג).
 זימון (בע"ח) - תצז ו, ח-יג.
 זכין לאדם שלא בפניו - תקכז (כז).
 זרוע, לחיים וקיבה - תקו ט.
 חבורה - ראה חובל.
 חבית - תקג ב. תקט ו.
 חובל - תקכג א.
 חולה שאין בו סכנה - תצו ב, (ה).
 חולצה - תקיט ה.
 חופר - תצח (מז-מח) (נג). תקו א.
 חוץ לארץ (מלבד יום טוב שני) - תקו (7),
 (טז).
 חיגר - תקכב א, ג.
 חיטה - תקי א.
 חילוני - תקיב (הק).
 חימום החדר - תקיא א.
 חימום מים - תקיא (הק), ב. תקכו א, ד.
 חֶלֶב - תצח יח. תצט ד.
 חֶלֶב - תקה. תקי ה.
 חלב עכו"ם - תקה (ה).
 חליבה - תקה.
 חליצה - תקכד א.
 חמאה - תקי ה.
 חצאית - תקיט ה.
 חרדל - תקד א. תקי ג. תקיא (18).
- טבח (קצב) - תק א-ב.
 טבילת אדם - תקיא ג.
 טבילת כלי - תקט ז. תקיא (יב)
 טחינה - תצה ב. תצח (מז), (סא). תצט
 (טז). תקא (ד). תקד (הק), א. תקה (הק).
תקטז א
 טרחה - תצח (כו), ט, (סג-סד), יט-כ. תצט
 א-ב, (יד). תק (כא). תקא (ז). תקב (א). תקג
 (א), (ד). תקד (ו). תקו (כו). תקז (2). תקי ב,
 ז-יא. תקיח (ו). תקכא. תקכג.
 טריפה - תצז טז-יז. תצח ה-ו, ח. תקט ה.
 יבום - תקכד א.
 יום הכיפורים - תקכו ג.
 יום טוב שני - תקב א. תקה א. תקיג ה-ו.
 תקיד ה, (לד). תקטו א. תקכו א, ד, יב.
 יין - תקי ד, ח. תקטז א, ג. תקכט א, ג.
 ילוד בהמה - תקכג ג-ד.
 ירק - תקי ו.
 כבוד הבריות - תצז (סח). תקיח טו. תקכו
 א.
 כדור - תקיח א.
 כדים - תקי ח. תקיד (1-2). תקכא ב.
 כוי - תצח יח.
 כחילת העין - תצו ב, (ה)
 כיבוד הבית (טאטוא) - תקכ.
 כיבוי - תקב א-ב. תקז ד. תקי ג. תקיא
 (הק), ד. תקיד.
 כיבוס - תקכו (יא).
 כיסוי הדם - תצח יד-יח.
 כיריים של גז - תקז (יז). תקיד (הק).
 כלבים - תצז (ו), לז. תקיב ג. תקיח ו.
 כלי חדש - תקב ד. תקז א, ה. תקט ו-ז.
 כלי של אומן - תקד (הק), (ד).
 כלי שמלאכתו לאיסור - תצט ה. תקטז (5).

- כלים שנשברו - **תקא ו**.
 כתיבה - **תקיז** (הק). **תקכד** (ה-ט).
 להרבות בשיעורים - **תקג** (ד). **תקכז** (ב),
 כא.
 לוויית המת - **תקכו** (הק), ו-ז.
 לולב - **תקיא א**.
 לחם - **תקו** ב-ג, ה, ז. **תקז** ד, ו. **תקיב** א-ב.
תקיז א. **תקכו** (י). **תקכז** ב-ד, כ. **תקכט** א.
 לחם חי - **תקו ז**.
 ליבון - **תקט ה**.
 לישנה - **תצה** (ב). **תקו**. **תקיב ג**.
 מאזניים - **תק ב**.
 מדורה - **תקב** א-ב. **תקיא** א. **תקיז** א.
 מדידה - **תק** (ה). **תקד** ד. **תקו** א. **תקיז**.
 מוגמר - **תקיא ד**.
 מוט - **תקי י**.
 מוקצה - **תצה** ד. **תצז** ב. **תצח** ג (כג ט יד-
 טז). **תקא**. **תקב** ג. **תקז** ב, ז. **תקט** ז. **תקי** (יב).
תקיג. **תקטו** ב, ט. **תקטז** (ט). **תקיח** ג-ט.
תקכא ב-ג. **תקכו** א, ד, (לט).
 מוקצה בבעלי חיים - **תצה** ד, (יא). **תצז** ב,
 (י), ח-יד. **תצח** ג, ה.
 מוקצה מדעת - **תצה** (ט-י), (יב). **תצז** (ה).
תצח (יב). **תקא** א, ג-ד. **תקיז** (ב).
 מוקצה מחמת איסור - **תקטו** (הק), (ו), ב.
תקיז (ג). **תקיח** (כג).
 מוקצה מחמת גופו - **תצה** (ט), (יא). **תצח**
 (נו), (סח). **תצט** (ה). **תקא** (יא). **תקב** ג. **תקז**
 ד, ז. **תקיח** (טו).
 מוקצה מחמת חסרון כיס - **תצט** (יח). **תקא**
 (א), (2).
 מותרות - ראה דבר שאינו שווה לכל נפש.
 מחזור תפילה - **תקיח** (א-ב), (ו).
 מחיאת כף - **תקכד** א.
 מחסן - ראה אוצר.
- מכה בפטיש - ראה **תיקון** כלי.
 מכירה - ראה **מקח** וממכר או סחורה.
 מכשירי אוכל נפש - **תצה** א. **תצח** (ב-ג),
 (ו), (מה). **תק** (כב). **תקא** (5). **תקו** (יא), (טו).
תקז (יח), (כז). **תקח**. **תקט**. **תקי** (טז). **תקיז**
 (הק), (א), (טו), (כ), (כג). **תקיט** (יב). **תקכד**
 (יב).
 מלאכה שאינה צריכה לגופה - **תצח** (מז).
תקי (טו). **תקיז** (ו).
 מלח - **תקד** א, ג. **תקט** (כד). **תקי** ז. **תקכג** ד.
 מליגה - **תצט** ב. **תק** ד.
 מליחה - **תצט** ג-ד. **תק** ה.
 מליחת בשר - **תצה** (ב). **תקט** ה.
 מנהג המקום - **תצו** (ח), (6).
 מספריים - **תקי ו**.
 מעמר - **תקא** (4-5).
 מעשה אומן - **תקד** (ב), (ח). **תקט** (ז). **תקיט**
 (6).
 מפוח - **תקא** א.
 מצה - **תקד** ג.
 מצודה (מלכודת) - **תצז** ג, ז.
 מצות הדלקת נרות - ראה הדלקת נרות
 מצוה.
 מקח וממכר - **תצז** יז. **תק** א-ג. **תקיז**. **תקכד**
 (י-יג). **תקכה** א. **תקכו** ה. **תקכז** י-יא.
 מקל הליכה - **תקכב** א, ג.
 מקלקל - **תקח** (ה). **תקט** (יז).
 מקרר - **תקיח** (6).
 מראית העין - **תצח** יח. **תק** ד. **תקטו** (כב),
תקיח (יד).
 מרחץ - **תקיא** ב.
 מריטת הנוצה - **תצח** יג.
 משה גומות - **תצח** (נד). **תקכ** א.
 משחזת - **תצח** א. **תקט** ב.

- משכון - תצז יז.
 משמרת - תקי ד.
 מת, קבורתו - תצז ב. תקכו.
 מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא
 לצורך - תצה ד. תקו יח-כ. תקט טו.
 תקיא הק, א. תקיח, א. תקכו 1. תקכו
 מו.
 מתיר - תקיט ג.
 מתנה דורון - תקטו. תקטז.
 נולד - תצה ד. תצז יג, לז. תצה ה, נ-
 נא. תצט ה. תקא ב, ה-ז. תקב 1. תקה
 הק. תקז ד, 10. תקיג ח. תקיז א. תקיח
 ו.
 נוצות - תצט ג.
 נחתום - תקג ב.
 נידוי - תצז א.
 נייר טואלט - תקח ג.
 נייר סופג - תקח ג.
 נפיו קמה - תקו ב. תקי א.
 ניקור - תק ו.
 נכרי - ראה גוי.
 נפל - תקכו ט-י.
 נר - תקיד ב-י. תקכו כא.
 נר שעווה - תקיד ב.
 נשיאת משא - תצה 3. תקי ח-יא.
 נוכה - תקיח ח.
 סולם - תקיח ד. תקכא א.
 סומא - תקכב א, 1.
 סותר - תקיח כ. תקיט ג. תקכא 1.
 סחורה- תצה ט. תצז יז. תק א. תקטו ו-ז.
 תקיז. תקכה א.
 סחיטה - תצה ב, 8. תקה הק. תקכו א.
 סיגריה - ראה עישון.
 סינון - תקי ג-ד.
- סיר - ראה קדירה.
 סכין - תצה ה. תק ג. תקא א. תקט ב.
 תקיד ג. תקיט יג. תקכו ו.
 סכין שחיטה - תצה א-ב, יב-יג.
 סכנת נפשות - ראה פיקוח נפש.
 סעודה שלישית - תקכו 20. תקכט א.
 ספק חשיכה - ראה בין השמשות.
 ספק מוכן - תצז 4. תצז ג-ד, כה. תצח
 3. תקטו ג.
 ספר תורה - תקיח א.
 עגל - תצח ה, ט.
 עובדין דחול - תצה הק, ח. תצח ז. תק
 ב-ג. תקא ה-ו. תקד א, ג. תקו הק, א.
 תקי הק, ב, ד, ו, ח, י. תקכב.
 עונג ושמחת יום טוב הביטוי - תצה הק,
 ג-ד. תצז לט. תצט ד-ה. תקד יג.
 תקז א. תקט הק. תקט ז. תקי כז. תקיב
 הק, ט. תקיד הק, א. כח, לד. תקיז
 ח. תקיח א, ד. תקיט. תקכה א. תקכו
 לא. תקכו נה. תקכט.
 עונג שבת - תצה הק. תקכו יח. תקכח
 ז. תקכט א.
 עוף שנדרס - תצח ח.
 עור הבהמה - תצט א-ג. תק ד.
 עיבוד העור - תצט ג. תק ד.
 עיוור - ראה סומא.
 עירוב חצירות - תקכח.
 עירוב תבשילין - תקטו לא. תקכו.
 עירוב תחומין - תקג 8. תקכח.
 עישון- תקיא יג.
 עלי - תצט ה. תקט כה.
 עפר - תצח טז-יז.
 עץ - ראה אילן.
 עצי הסקה - תקא. תקב א-ב. תקז ב-ג.
 תקיח ג, ה.

- פדיון הבן - **תקנד** א.
 פחם - **תקב** א. **תקי** (טו). **תקיד** (ו), ד, י.
 פת - ראה לחם.
 פלפלין - **תקד** א.
 פסיק רישיה - **תקי** (13). **תקכג** (ב-ג).
 פקוח נפש - **תקיב** (9). **תקיד** א.
 פתיל, פתילה - **תקא** (כד). **תקט** ד. **תקיד** ב-ה, ז-י.
 צדקה - **תקכה** ב.
 צידה - **תצה** ב. **תצז**. **תקטו** א-ה. **תקיז** א.
 צידוק הדין - **תקכו** יב.
 ציפור - **תצח** כ.
 צליה - **תקה**. **תקט** א-ב. **תקט** ה.
 צנון - **תקי** ז.
 צער בעלי חיים - **תצח** י. **תקכג** (2).
 קבורה - ראה מת.
 קדירה (סיר) - **תקב** ד. **תקג** א. **תקד** ד. **תקה** א. **תקז** א. **תקיב**. **תקיד** א. **תקכז** א, ו, כ-כא.
 קופסת שימורים - **תקיט** (יב).
 קורע - **תקח** (ג). **תקט** (זי). **תקיט** (יב).
תקכו יא.
 קושר - **תקיט** ג.
 קטניות - **תקו** (4). **תקי** א-ב. **תקטז** א.
 קידושי אישה - **תקנד** א.
 קליפות - **תקא** ז.
 קמח - **תקו** א-ב. **תקיז** א. **תקכז** כ.
 קצירה - **תצה** ב. **תקטו** א-ה. **תקיז** א. **תקנד** (א-ב).
 קריאת שמע - **תקכו** ד. **תקכט** (יא).
 קשיש - **תקכב** (א), (ו).
 רוב ומיעוט - ראה ביטול ברוב.
 רוח - **תקא** ד. **תקיד** ג.
 רועה - **תקכב** א.
 רחיצת גופו - **תקיא** (הק), ב.
- רחיצת פניו, ידיו או רגליו - **תקיא** (הק), ב.
 ריבוי בשיעורים - **תצה** (3). **תקכז** (נז).
 רכיבה - **תקנד** א. **תקכו** ז.
 רשות הרבים - **תקד** ב. **תקי** (כה). **תקטז** ג.
תקיח א, ד.
 שאור - **תקו** ח.
 שבות - **תצו** ב. **תקיח** (8).
 שברי כלים - **תקא** ו.
 שבת, השוואתה ליום טוב - **תצה** (הק), א,
 ד. **תקט** ז. **תקי** (2), (6), (כג). **תקיד** (14).
תקיז (3). **תקיח** ה, (12). **תקכא** (ב). **תקכה** (ב). **תקכו** (יג). **תקכט** א.
 שחיטה - **תצה** (ב). **תצז** טז. **תצח**. **תקג** א.
תקו ט. **תקטז** (א). **תקכז** (18).
 שיט - **תקנד** א.
 שינוי - **תקא** א. **תקב** א. **תקד** א. **תקו** ב. **תקו** ח. **תקט** (י), (4). **תקי** (הק), ח-יא. **תקיב** ג.
תקיד ח-ט.
 שיתוף מבואות - **תקכח** א.
 שלמי שמחה - **תצח** (14). **תקכט** (יג).
 שמן (למאכל) - **תקי** (19). **תקטז** א.
 שמן שבנר - **תקב** ב. **תקיד** ב, ד, ט.
 שמרי יין - **תקי** ד.
 שני ימים טובים של גלויות - **תצה** ד, (יד).
תצו. **תצז** ד. **תצח** ד. **תקג** א. **תקיג** ה-ו.
תקטו א, ד. **תקכז** יג, כב. **תקכח** ב.
 שני ימים טובים של ראש השנה - **תצו** ב,
 (ו). **תקג** א. **תקיג** ה-ו. **תקיד** (לד). **תקטו** א,
 ד, ח. **תקכו** ד. **תקכז** כב.
 שעון שבת - **תקיד** (י), (2).
 שעטנז - **תקטז** ב.
 שפוד בשר - **תקח** א. **תקט** א-ב, ה. **תקיח** ג.
 שקילה - **תק** ב.
 שריפת קדשים - **תקו** ד.
 תבלין - **תקד**. **תקיט** א.

- תבן - תקי ט. תקיח ז. תקיט ד.
 תחום שבת - תצו ג, (ט). תצח ג-ד. תקא ג.
 תקטו ג-ט. תקיז א. תקכו ד, ו, ח. תקכז ח.
 תינוק - תקג (10). תקיא ב. תקיב ב. תקיח
 א. תקכו ט-י.
 תיקון כלי- תקז ג. תקח. תקט. תקיא ד.
 תקיד ז-י. תקיט.
 תלישת צמר - תצח יב. תצט ב. תקכג ב.
 תנאי - תקכז כב. תקכח ב.
 תנור - תקא (9). תקז. תקיב א.
 תפילה - תקכו ד, יב. תקכט א.
- תפילין - תקטז ב.
 תפירה - תקט ג-ד. תקכו א, ד.
 תרומות ומעשרות - תקו (יא), (כז). תקט
 (13). תקכד א.
 תרופות - תצו (ה).
 תרי דרבנן - תצז (ט). תצח (טו). תקו (ד).
 תקיב (5).
 תרמיל - תקכב א.
 תרנגול - תצז ו. תקיב (יג). תקיג ו-ח.
 תרנגולת העומדת להטלת ביצים - תצה
 (ט). תצז (ו), (ט). תקט (15).

קיצור ההלכות המעשיות שבשו"ע וברמ"א

בסוגריים מרובעים מובאות ההפניות לשו"ע.
 הפניה לסעיף כוללת את דברי המחבר והרמ"א, ואף את דברינו בפירושים.
 הפניה לדברינו בס"ק מצויינת בסוגריים עגולים.
 מספר בסוגריים מציין הערה באותו סימן, והציון [הק] מפנה להקדמתנו לסימן.

הלכות יום טוב (סימנים תצה-תקכט)

א. המלאכות האסורות ביום טוב (סימן תצה)

1. המלאכות האסורות ביום טוב, הן אותן מלאכות האסורות בשבת.
 אלא שניתנו מספר הקלות, כדי לאפשר הכנת מאכלים, כמובא בתורה "אֶךָ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ, הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם" [הק].
2. מלאכות הנעשות לצורך הכנת האוכל, מותרות ביום טוב [א].
3. קצירה, טחינה, בצירה, סחיטה, וצידה, אסורים מדרבנן [א]. אולם לא נאסרו לגמרי, כפי שנלמד בהמשך, בסימנים תקד ותקה [ב].
4. מלאכת הוצאה הותרה ביום טוב, לכל צורך [א].
5. גם הבערה הותרה ביום טוב, לכל צורך [א].
6. מכשירי אוכל נפש, שלא היה אפשר לעשותן מערב יום טוב, מותרים גם הם [א]. ולרמ"א, ניתן לעשותם רק בשינוי [א].
7. אובייקט שהוקצה מדעת (כגון אוכל שהוקצה לסחורה, אבל ראוי לאכילה), מותר בשבת. וביום טוב, למחבר אסור, ולרמ"א מותר [ד].
8. 'נולד', אסור בחג, לשיטת רמ"א. כלומר, אובייקט שעבר שינוי מהותי במהלך החג, כגון בהמה שמתה ביום טוב, ונעשתה ראויה לכלבים. [ד]
9. כמו כן עצמות, שהופרדו מן הבשר, והפכו מראויות למאכל אדם, למאכל בהמה. למחבר מותר, ולרמ"א אסור. [ד]

ב. יום טוב שני של גלויות (סימן תצו)

1. תושבי חוץ לארץ, חוגגים כל יום טוב, שני ימים [א].
2. כל מה שאסור בראשון, אסור בשני [א].

3. עם זאת, מותר ליהודים לקבור מתים ביום טוב שני [ב].
4. אמנם בימינו, הדבר אסור (ד).
5. ביום טוב שני, מותר לעשות מלאכה דרבנן, לצורך חולה [ב].
6. אמנם ביום טוב שני של ראש השנה, שנוהג גם בארץ, הדבר אסור [ב].
7. בני ארץ ישראל המצויים בחוץ לארץ, ובימי החג נוכחים בקהילה יהודית, אסורים בעשיית מלאכות, גם ביום השני. אבל בתפילות, ינהגו כבני ארץ ישראל [ג].
8. בני חוץ לארץ המצויים בארץ ישראל באופן עראי, מקיימים שני ימים טובים (י).

ג. דיני הכנה ביום טוב (סימן תצז)

1. אין לצוד ביום טוב [א].
2. אדם שברצונו לשחוט בהמה או עוף, או להכין דג לאכילה, צריך לוודא לפני החג, שהם מיועדים לכך. לכן, אם אלו בעלי חיים שבביתו או בחצרו, אינו צריך לזמנם. ואם לאו, עליו לזמנם, כדי להסיר מהם איסור מוקצה [י].

ד. דיני האש ביום טוב (סימן תקב)

1. אין לייצר ולהוציא אש ביום טוב. על כן, אסור להדליק גפרור, או להשתמש במצית [א].
2. מותר להשתמש באש קיימת, ולהדליק ממנה אש נוספת, ביום טוב (א).

ה. שלא להכין מיום טוב לחברו (סימן תקג)

1. אסור להכין מיום טוב לחברו. על כן אסור לאפות או לבשל ביום ראשון של יום טוב, עבור יום שני של יום טוב. וגם ביום הראשון של ראש השנה, אסור להכין ליום טוב שני של ראש השנה [א].
2. כל הכנה אסורה, אף שאין בה מלאכה. כגון סידור שולחן, למוצאי החג הראשון (א).

3. המבשל ליום טוב עצמו, רשאי להוסיף בקדירה, לצורך יום טוב שני. אפילו אינו צריך ליום טוב ראשון, אלא מעט [ב].
4. מותר למלא מים בקומקום, ביום טוב ראשון. אף שאינו צריך ליום טוב ראשון, אלא מעט. אמנם אחר המילוי, אין להוסיף עבור יום טוב שני [ב].

ו. דין התבלין ביום טוב (סימן תקד)

1. אסור לטחון ביום טוב [א].
2. כתישה ביתית של תבלינים, או של מאכלים, לצורך אכילתם ביום טוב, מותרת. ואם פעולת הכתישה נעשית בכלי המיוחד לכך, יעשה זאת בשינוי מועט [א].
3. גרירת גבינה במגררת מותרת, אבל ישנה מעט בעשייתו [ג].
4. ריסוק מצה בפומפייה (מגררת), מותר [ג].
5. מדידת התבלינים מותרת, כדי למנוע קלקול תבשילו, בהכנסת כמות רבה [ד].
6. אם יוכל למנוע קלקול תבשילו ללא מדידה, כי יכול להעריך כמה נצרך, אין למדוד (יג).

ז. דיני לישה ביום טוב (סימן תקו)

1. המבקש ללוש קמח ביום טוב, לא ימדדנו. אלא ייטול כמות משוערת, כפי הנצרך לו [א].
2. אסור לסנן קמח ולנפותו מחרקים ולכלוכים, ביום טוב. לכן יש לנפות קודם יום טוב [ב].
3. קמח שנופה לפני יום טוב, מותר לנפותו שוב, ביום טוב עצמו [ב].
4. מטעם זה מותר לנפות קמח ארוז מן החנות, מאחר וכבר עבר הליך ניפוי וניקוי טרם אריזתו. ובכל זאת, טוב לנפות בשינוי מסוים [ב].
5. הלש עיסה ביום טוב, יפריש חלה [ג]. אלא שאין לשרפה, עד אחר יום טוב [ד].

ח. דין אפיה ביום טוב (סימן תקז)

1. מותר לאפות לחם ביום טוב [א].

2. אף שהותר לאפות, לא יאפה אלא את הכמות הנדרשת ליום טוב [ו].

ט. דברים האסורים ביום טוב להכנת צלי (סימן תקח)

1. מותר לצלות ביום טוב [הק].
2. אין לתקן ביום טוב את אביזרי הצליה, אלא יכניס בערב יום טוב [א].

י. כמה דינים פרטיים להלכות יום טוב (סימן תקט)

1. גם האוסרים פתיחת בקבוקי שתיה בשבת, על ידי הפרדת הפקק מן הטבעת, יתירו זאת ביום טוב (כב).
2. כלים חדשים לצורך יום טוב, יש להטבילם לכתחילה, לפני יום טוב. אבל בדיעבד, אם לא עשה כן, יכול להטבילם ביום טוב (כג).

יא. כמה דברים האסורים לעשות ביום טוב, ואיזה מהם מותרים, על ידי שינוי (סימן תקי)

1. יש דברים שחכמים אסרום ביום טוב, הגם שהם לצורך אוכל, ומשום שנראים כמעשה חול [הק].
2. מלילת ופריכת גרעינים, מותרת רק בכמות קטנה, ורק ללא כלי מיוחד [א].
3. הפרדת קטניות מהפסולת שלהם, מותרת בחג. אבל לא ישתמש בכלים המיוחדים לכך. וגם יבחר בטרחה הקלה ביותר, או שיברור את הפסולת מן האוכל, או את האוכל מן הפסולת, הקל מהם [ב].
4. אין לעשות גבינה וחמאה ביום טוב [ה].
5. מליחת ירקות ביום טוב מותרת ללא הגבלה, בניגוד לשבת [ז].
6. אין לשאת משאות גדולים ביום טוב [ח].

יב. הבערה ולהחם מים מותר ביום טוב (סימן תקיא)

1. מלאכת הבערה הותרה ביום טוב. פירוש, אם קיימת להבת אש, מותר להבעיר ממנה [הק].
2. לכן, הרוצה להתחמם בחג כנגד מדורה, רשאי לעשות כן [א].

3. פיזור מיני בשמים על גחלים, הנקרא "מוגמר", אסור בחג. כי אין בזה צורך ממשי, ולא הותרה מלאכת הבערה אלא, לדברים שיש בהם צורך [ד].
4. אסור לעשן סיגריה ביום טוב (יג).
5. בישול מים הותר ביום טוב, לא רק למאכלים, אלא גם עבור רחיצת פניו ידיו ורגליו (ב).
6. אם כי חימום מים, לרחיצת הגוף כולו, לא הותר [ב].
7. ובכל זאת, מותר לרחוץ את כל גופו, במים שחוממו בערב יום טוב [ב].
8. כמו כן מותר להשתמש במים של דוד חשמלי, ובתנאי שהודלק לפני יום טוב, או שהודלק ביום טוב, על ידי שעון שבת (ה).
9. אסור לרחוץ כל גופו במים, אם נתחממו על ידי אש הגז, שנדלק בפתחת הברז (ה).
10. מותר לעשות שימוש במים שהוחמו לצרכים אחרים, כגון לשטיפת כלים ו/או רחיצת ידיים, ולרחוץ בהם את הגוף כולו (ה).
11. גם בשבת, מותר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מערב שבת, או במים שהוחמו בדוד שמש [ב].
12. הטבילה ביום טוב מותרת, הן לאיש והן לאשה. ונוהגים היתר בטבילה במקווה מחומם [ג].
- יג. שלא לבשל לצורך גוי ביום טוב (סימן תקיב)**
1. אסור לבשל ביום טוב עבור אינו יהודי [א].
2. על כן אין להזמין נכרי ביום טוב, שמא מתוך רצון לכבדו, יבשל עבורו [א].
3. משרתיו הנכרים, יכולים לאכול משולחנו [א].
4. כמו כן אינו יהודי שלא הוזמן, ובא מאליו [א].
5. אדם שברשותו חיות מחמד, לא יבשל עבורם ביום טוב [ג].
- יד. שלא לכבות ביום טוב (סימן תקיד)**
1. אסור לכבות אש ביום טוב [א].

2. בימינו, כאשר פורצת שריפה, יש חשש לסכנת נפשות, ומותר לכבותה ואף להזעיק את לוחמי אש (ב).
3. המדליק נר של יום טוב, מברך אשר קידשנו במצוותיו, וצונו להדליק נר של יום טוב [יא].
4. יש נוהגים להדליק נר של יום טוב, לפני כניסת החג, כמו בשבת. (לד)
5. ויש נוהגים להדליק בלילה, לפני הקידוש (לד).
6. ביום טוב שני של גלויות, עדיף להדליק בלילה (לד).
7. בני אשכנז נוהגים, שהמדליקה נר יום טוב, מברכת שהחיינו (לד).
8. אמנם בני ספרד לא נהגו לברך כן, אלא יוצאות ידי חובה בברכת שהחיינו הנאמרת בקידוש (לד).

טו. דין דברים הבאים ביום טוב חוץ לתחום (סימן תקטו)

1. כמו שבשבת אסור לבקש מאינו יהודי, עשיית מלאכה, כך אסור לבקש ביום טוב [הק].
2. דורון שהובא ליהודי ביום טוב, על ידי נכרי, אסור בהנאה, אם סביר שנעשתה מלאכה ביום טוב עצמו, כגון פירות שנתלשו בו ביום [א].
3. כמו כן פרי שמעצמו נתלש ונפל מן העץ, ביום טוב, אסור ליהנות ממנו בחג [ב].
4. דורון שלא נעשתה בו מלאכה, אבל הובא מחוץ לתחום, אסור באכילה ליהודי, וגם לבני משפחתו, עבורם הובא [ה].

טז. דין איזה דברים מותרים לשלוח ביום טוב (סימן תקטז)

1. אסור לשלוח ביום טוב מתנות שאינן ראויות לשימוש בו ביום, כיון שיש כאן טרחה לצורך מחר [א].

יז. באיזה אופן מותר לקחת מן החנווני, ביום טוב, מיני מאכל (סימן תקיז)

1. מותר לקנות מחברו או מבעל חנות מאכלים, לצורך יום טוב. ובתנאי שלא ידברו על תשלום, אף שברור שישלם אחרי יום טוב. וכמו כן, אין למדוד את המצרכים [ג].

יח. דיני הוצאה מרשות לרשות ביום טוב (סימן תקיח)

1. ההוצאה ביום טוב מותרת, אפילו במקום ללא עירוב [א].
2. אין להוציא ביום טוב דבר שאין בו צורך כלל, ואין בו חשש הפסד, או חשש גניבה [א].
3. בשובו מבית הכנסת, מותר להחזיר את המחזור (א). ויש אשכנזים שמחמירים בכך, אם אינו זקוק לו בביתו, ואין חשש שיגנב או יאבד (א).
4. מותר לשחק בכדור בשבת [א].
5. אסור להוציא לצורך אינו יהודי [ב].
6. מותר לטלטל מוקצה, לצורך אוכל [ג].

יט. צירי דלתות, מותר להסיר ולהחזיר, לצורך יום טוב (סימן תקיט)

1. הַבְּנֵיָה, מכל סוג שהיא, אסורה ביום טוב, כמו בשבת [הק].
2. כמו שאסור לתקן כלי בשבת, כך אסור ביום טוב [הק].
3. אסור להרכיב בשבת וביום טוב דלת של חלון, או של בית על צירים (א).
4. אין איסור בונה וסותר, או תיקון כלי, בכסא ושולחן מתקפלים, המיועדים לפירוק והרכבה. אבל בתנאי שלא יתקע, כלומר שלא יתקבעו בחזקה, ויהא קשה לפרקם. כי בכך הוא יוצר מתקן קבוע, וזה אסור [ב].
5. מותר לשבור או לקרוע אריזה (העשויה נייר, קרטון או רשת), שאינה כלי גמור, בשבת וביום טוב, לצורך הוצאת מאכל (יב).
6. קופסת שימורים נחשבת ככלי לא גמור ומותר לפותחה ביום טוב (יב).

כ. לכבד הבית (סימן תקכ)

1. אסור לטאטא ריצפה שאינה מרוצפת (א).
2. מותר לטאטא ריצפה מרוצפת. אבל כמובן, בתנאי שזה לצורך יום טוב (א).

כא. שמירת חפצים ביום טוב, מנזקי גשם (סימן תקכא)

1. כאשר הגשם ממשמש ובא, מותר לכסות כלים או מאכלים הנמצאים בחצר, ועלולים להיפגע. ואף שאין בזה צורך יום טוב, התירו חכמים טרחה מועטת כזו, למניעת הפסד [ב].

כב. קצת דברים האסורים לטלטל ביום טוב (סימן תקכב)

1. אסור לצאת במקל ביום טוב, מפני שנראה כדרך חול (א).
2. על כן זקן המשתמש במקל מפני כבודו, אסור להוציאו (א).
3. ואם משתמש במקל כדי להמנע מנפילה, וכן עיוור שבהעדר מקלו, עלול למעוד וליפול, רשאי לצאת עמו (א).
4. גם חיגר, וכל אדם אחר, שמסתייע בהליכתו במקל, רשאי להוציאו [ג].

כג. דינים הנוהגין בבהמות ביום טוב (סימן תקכג)

1. מותר לטרוח לצורך בעלי חיים, שאדם חייב בטיפולם, ובתנאי שלא יעשה מלאכה [הק].

כד. כמה דברים האסורים ביום טוב (סימן תקכד)

1. אין לטפס על אילן ביום טוב [א].
2. אין רוכבים על גבי בהמה [א].
3. אין שוחים ביום טוב, בנהר או בים [א].
4. אין רוקדים ביום טוב [א].
5. הריקוד שנאסר הוא זה שקופצים בו, אבל מותר לחוג במעגל (ד).
6. אין מטפחים. פירוש, אין להכות כף על כף, או כף על ירך [א].
7. מנהג אשכנז להתיר את הטיפוח (ד).
8. האשכנזים נוהגים לרקוד (ד).
9. לא מתחתנים ביום טוב [א].
10. אין להפריש תרומות ומעשרות ביום טוב [א].
11. אין פודים בכור ביום טוב [א].

כה. דין מת ביום טוב (סימן תקכו)

1. מן הדין מותר לקבור מת, על ידי אינם יהודים, ביום טוב ראשון. ויהודים רשאים לקבור ביום טוב שני [א].
2. עם זאת, המנהג הנפוץ כיום הוא, להמתין עד מוצאי החג [הק].
3. אין קורעים על המת ביום טוב [יא].

כו. דיני עירוב תבשילין (סימן תקכז)

1. אם חל יום טוב ביום שישי, אין לבשל בו לצורך שבת, ללא עשיית ערוב תבשילין [א].
2. המבשל לצורך יום טוב, רשאי להוסיף בה מעבר לנצרך לחג. ומה שיותר, יאכל בשבת [א].
3. אם עשה ערוב תבשילין, מותר לו לבשל לכתחילה, מיום טוב לשבת [א].
4. גופו של הערוב הוא, כאשר מכין בערב יום טוב, תבשיל ולחם, לצורך שבת [ב].
5. שיעור הערוב הוא, כזית תבשיל, וכזית לחם. ויש נוהגים להחמיר, ומכינים לחם ששיעורו כביצה [ג].
6. התבשיל צריך להיות מאכל חשוב, שאינו משביע כלחם. לכן נוהגים להכין ביצה או דגים או בשר, אבל לא דייסה ולא תפוחי אדמה וכיוצא בהם [ד].
7. אין צורך בתבשיל דוקא, לכן ניתן להכין גם מאכל צלוי או כבוש, שגם הוא נחשב כתבשיל לענין הערוב [ה].
8. מצוה על כל אדם לערב, בערב יום טוב, ערוב תבשילים [ז].
9. גם מי שאינו צריך לבשל, יניח ערוב תבשילין, ללא ברכה. כי זה מאפשר לו להדליק נרות, או לעשות טרחה ביום טוב, לצורך שבת. (יז).
10. רב העיר חייב לערב על כל בני עירו, כדי שבני אדם ששכחו לערב, יוכלו לסמוך על ערובו של רב העיר. אם כי לכתחילה, מוטל על כל אחד לערב בעצמו [ז].

11. כשמערב לאחרים, אינו צריך לפרט עבור מי עושה, אלא יכול להסתפק באמירת "לכל בני עירי" [ח].
12. אין צורך שבני העיר ידעו כי מערבים עבורם. אלא שבמקרה ושכחו, רשאים לסמוך על ערובו של רב העיר [ט].
13. כשמערב בשביל אחרים, אינו יכול לזכות עבורם. לכן יש צורך באדם אחר שיזכה בשביל כולם. וזאת יעשה על ידי שיאחז בידו את הערוב, ויגביהו כעשר ס"מ, כדי להקנות לבני העיר בעלות וחלק בערוב זה [י] [יא].
14. לכתחילה צריך שאדם גדול יקנה לבני העיר את חלקם בערוב. ושלא יהא מבני משפחתו האוכלים על שולחנו [י].
15. אמנם קטן בן דעת, שאינו בן הרב, יכול לזכות עבור כולם [י].
16. אחר שהמזכה הקנה את הערוב לכל בני העיר, יקח הרב את הערוב, יברך על מצוות ערוב, ויאמר "בְּיַדֵּינִי יְהִי אֶרְבֵּי לְאֶפְרוּי וְלְבִשׁוּלֵי וְלְאֶטְמוּנֵי וְלְאֶדְלוּקֵי שְׂרָגָא וְלְמַעֲבַד כָּל צְרָפְנָא מִיּוֹם טוֹב לְשֶׁבֶת, לְנָא וְלִכְל בְּנֵי הָעִיר הַזֹּאת". שפירושו "על ידי עירוב זה, יהא מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק נר, ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת, לנו ולכל בני העיר הזאת" [יב].
17. אם חל יום טוב (בחוץ לארץ, ובארץ, כשחל ראש השנה) בימי חמישי ושישי, יש להכין את הערוב ביום רביעי. אבל אין היתר לבשל ביומו הראשון של יום טוב לצורך שבת. אלא רק ביום השני של החג [יג].
18. אם שכח ולא עירב בערב יום טוב ראשון, יכול לערב ביום טוב הראשון עצמו. ויאמר, אם היום יום טוב, אין בדברי כלום (כי לא צריך לערב, שהרי למחרת הוא יום חול). ואם מחר קודש, אני מערב, כאילו יום זה הוא ערב יום טוב [כב].
19. אם במקרה והעירוב נאכל, טרם הכין ובישל לשבת, ולא נותר ממנו כזית, אינו רשאי לבשל [טו].
20. אחר הכנת צרכי שבת, מותר לאכול את הערוב [טז].

כז. דיני עירובי חצרות ביום טוב (סימן תקכח)

1. איסור תחומים נוהג ושייך ביום טוב, כמו בשבת [א].
2. אם חל יום טוב בערב שבת, אין מערבים עירובי תחומין ביום טוב עצמו אלא צריך לערב בערב יום טוב [ב].

כח. דיני שמחת יום טוב (סימן תקכט)

1. מצות עשה מן התורה, לשמוח ביום טוב [הק].
2. מצות יום טוב לְחַלְקוֹ. חֶצְיוֹ לְלִמּוּד תּוֹרָה, וְחֶצְיוֹ לְעוֹנֵג יוֹם טוֹב [א].
3. צריך להימנע ולא לסעוד בערב יום טוב, החל משעת מנחה קטנה [א].
4. אם חל ערב יום טוב בשבת, מצוה לאכול סעודה שלישית, אבל לא ירבה באכילת לחם [א].
5. גם ביום טוב יש לבצוע על שני לחם, כמו בשבת [א].
6. מי ששתיית יין מסבה לו עונג, ישתה יין בכל הסעודות [א].
7. עם זאת, אין להגזים בשתייה, לבל יגיע חלילה להוללות וקלות ראש. כי השמחה שחייבים בה, היא זו שיש בה עבודת היוצר. כמו כן יזהרו שלא יתקבצו אנשים ונשים יחד, ויבואו לידי עבירה, אלא יהיו כולם קדושים [ג] [ד].
8. יש ללבוש בגדים יפים, לכבוד יום טוב [א].
9. חייב אדם לשמח את אשתו ברגל, ויקנה לה בגד או תכשיט [ב].
10. חייב לשמח את ילדיו, לכן יתן להם חטיפים ומאכלים טעימים [ב].
11. חובה לוודא שהגר היתום האלמנה והעניים ישמחו גם הם במאכלים [ב].

